

प्रदेश सरकार

मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
प्रदेश सुशासन केन्द्र (PCGG)

बाग्मती प्रदेश

जावलाखेल

आवधिक योजना

धुनिवेशी नगरपालिका
धादिङ्ग

(RFP No.:NCB/Consulting/RFP/
Periodic Plan/Cluster 4)

अन्तिम प्रतिवेदन
खण्ड क : मुख्य प्रतिवेदन

असार, २०७९

प्रतिवेदन विवरण

क्लस्टर	४
योजनाको नाम	स्थानीय तहको आवधिक विकास योजना तर्जुमा Preparation of Periodic Plan of Local Governments (RFP No. NCB/Consulting/RFP/Periodic Plan/ Cluster-4)
सेवाग्राहीको नाम	प्रदेश सरकार मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय प्रदेश सुशासन केन्द्र, बागमती प्रदेश धुनिवेशी नगरपालिका, धादिङ
परामर्शदाता संस्थाको नाम	नेष्ट-पिकासो-प्यारागन जेभि, सानेपा, ललितपुर
प्रतिवेदनको नाम	धुनिवेशी नगरपालिकाको आवधिक योजना, खण्ड क
प्रतिवेदन संख्या	३
प्रतिवेदन पेश भएको मिति	२०७९
प्रतिवेदन किसिम	Hard Copy तथा Soft Copy
परामर्शदाताको नाम	श्री योगेश पूर्ण श्रेष्ठ - शहरी योजना विद् (Team Leader) श्री जितेन्द्र श्रेष्ठ - भौतिक पूर्वाधार विज्ञ श्री शिव प्रसाद खनाल – सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन विज्ञ श्री मनोज शर्मा न्यौपाने - समाजशास्त्री, अर्थशास्त्री श्री तारा खतिवडा - ग्रामीण विकास विद् श्री रमेश राज भण्डारी – जिआईएस विद् श्री विनोद क्षेत्री भण्डारी - वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन विद् श्री राम प्रसाद शर्मा पौडेल – तथ्याङ्क विद् श्री सुस्मिता भण्डारी – सहजकर्ता
प्रतिवेदन जाँच गर्ने	श्री योगेश पूर्ण श्रेष्ठ (Team Leader)
कार्यालयको छाप	

कृतज्ञता

स्थानीय तहको आवधिक योजना (२०७८/०७९ – २०८२/०८३) को तर्जुमाको लागि प्रदेश सुशासन केन्द्र बागमती प्रदेशले यस नेष्ट-पिकासो-प्यारागन जेभीलाई प्याकेज-३ अन्तरगतका चार वटा पालिकाहरु क्रमशः थाहा नगरपालिका मकवानपुर जिल्ला, नेत्रावती डबजोड नगरपालिका, धादिङ्ग र धुनीवेशी नगरपालिका धादिङ्गको आवधिक विकास योजना तर्जुमाको अवसर प्रदान गर्नुभएकोमा प्रदेश सुशासन केन्द्र बागमती प्रदेशलाई धेरै धेरै धन्यवाद व्यक्त गर्दछौ । आवधिक योजना तर्जुमामा निरन्तर सहयोग, मार्ग दर्शन, पालिकाहरुमा समन्वय गरि योजना तर्जुमामा सक्रिय सहभागि भई कार्यमा सहजता प्रदान गरिदिनु हुने प्रदेश सुशासन केन्द्रका कार्यकारी निर्देशक श्री विमल पोखरेलज्यू, स्थानीय सुशासन विद् श्री चन्द्रप्रकाश सिग्देलज्यू लगाएत सम्पूर्ण टिम प्रति योजना तर्जुमा टोली तर्फबाट कृतज्ञता व्यक्त गर्दछौ ।

पालिकाको आवधिक योजना तर्जुमाको क्रममा पुर्याउनु भएको अतुलनिय सहयोगका लागि पालिकाका प्रमुख तथा उप-प्रमुखज्यूहरु प्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछौ । त्यसैगरी अध्ययनका क्रममा महत्वपूर्ण सहयोग पुर्याउनु हुने पालिकाका प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतज्यूहरु प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्न चाहन्छौ । योजना तर्जुमाकै क्रममा सम्पर्क व्यक्तिको रुपमा रही योगदान गर्नु हुने तथा पालिकाको तथ्याङ्क सकलन, वडा भेला, दीर्घकालिन सोच तथा योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी गर्नको लागि समन्वय गरिदिनु हुने सबै स्थानीय तथाका सम्पर्क व्यक्तज्यूहरु धेरै धेरै धन्यवाद व्यक्त गर्दछौ । योजना तर्जुमामा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा सहयोग गर्नुहुने पालिकाका सम्पूर्ण शाखाका शाखा प्रमुख तथा कर्मचारीहरु लाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छौ ।

अध्ययनका क्रममा स्थलगत रुपमा जानकारी, सूचना तथा सल्लाह/सुझाव प्रदान गरि सहयोग गर्नु हुने सबै वडाका वडा प्रमुख तथा सदस्यज्यूहरु लगायत वडा कर्मचारीहरुलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छौ । अन्त्यमा यस योजना तर्जुमा कार्यमा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा सहयोग पुर्याउनु हुने विकास साझेदार निकायका प्रतिनिधि तथा पालिकाका सम्पूर्ण स्थानीयवासीलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छौ ।

अध्ययन टोली

असार, २०७९

विषयसूची

परिच्छेद १: परिचय.....	1
१.१. पृष्ठभूमि	1
१.२. आवधिक योजनाको उद्देश्य.....	2
१.३. अध्ययन कार्य क्षेत्र.....	2
१.४. आवधिक योजना तर्जुमाका आधारहरु	3
१.५. आवधिक योजना तर्जुमा प्रक्रिया तथा विधि	4
१.६. आवधिक योजना तर्जुमाका सिमाहरु	8
परिच्छेद २: नगरपालिकाको वर्तमान अवस्था.....	9
२.१. पृष्ठभूमि	9
२.२. भौगोलिक अवस्थिति.....	9
२.३. जनसंख्या	10
२.४. भूउपयोगको अवस्था.....	10
२.५. आर्थिक क्षेत्रको अवस्था	11
२.६. संस्थागत उपस्थिति	12
२.७. भौगोलिक पूर्वाधार.....	13
२.७.१. सडक	13
२.७.२. विद्युत	14
२.७.३. सिंचाई	14
२.७.४. खानेपानी.....	15
२.७.५. सूचना तथा प्रविधि	15
२.८. सामाजिक क्षेत्र.....	16
२.८.१. शिक्षा	16
२.८.२. स्वास्थ्य	17
२.८.३. युवा तथा खेलकुद	18
२.८.४. धार्मिक सांस्कृतिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरु	18
परिच्छेद ३: सोच तथा विकासको अवधारणा.....	20
३.१. पृष्ठभूमि	20
३.२. प्रमुख समस्या तथा चुनौती	21
३.३. प्रमुख संभावना र अवसर.....	23

३.४.	आवधिक योजना तर्जुमा निर्देशक सिद्धान्त तथा आधार	24
३.५.	सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	24
३.६.	समष्टिगत लक्ष्य	25
३.७.	समष्टिगत उद्देश्य	26
३.८.	समष्टिगत रणनीति	26
३.९.	समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष्य	27
३.१०.	नगरपालिकाको समष्टिगत वित्तीय अवस्था	34
३.११.	नगरपालिकाको आन्तरिक आय	34
३.१२.	नगरपालिकाको वित्तीय स्रोत र आय अनुमान	35
३.१३.	क्षेत्रगत योजना प्राथमिकिकरण र बजेट अनुमान	38
३.१३.१.	गत आर्थिक वर्षहरूको वित्तीय स्थिति	38
३.१३.२.	आगामी पाँच वर्षको वित्तीय अनुमान	40
परिच्छेद ४:	आर्थिक क्षेत्र	45
४.१.	कृषि तथा पशुपन्छी	45
४.१.१.	पृष्ठभूमि	45
४.१.२.	समस्या र चुनौती	48
४.१.३.	सम्भावना तथा अवसर	49
४.१.४.	कृषि तथा पशुपंक्षी विकास योजना	50
४.१.५.	कार्यक्रम तथा आयोजना	52
४.१.६.	अपेक्षित उपलब्धि	55
४.२.	उद्योग	56
४.२.१.	पृष्ठभूमि	56
४.२.२.	समस्या र चुनौती	57
४.२.३.	सम्भावना तथा अवसर	58
४.२.४.	उद्योग विकास योजना	58
४.२.५.	अपेक्षित उपलब्धि	62
४.३.	व्यापार व्यवसाय तथा आपूर्ति	62
४.३.१.	पृष्ठभूमि	62
4.3.2.	समस्या र चुनौती	64
४.३.३.	सम्भावना तथा अवसर	64

४.३.४.	व्यापार व्यवसाय तथा आपूर्ति विकास योजना.....	65
४.३.५.	अपेक्षित उपलब्धि	68
४.४.	श्रम, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षा.....	69
४.४.१.	पृष्ठभूमि	69
४.४.२.	समस्या तथा चुनौती	71
४.४.३.	संभावना तथा अवसर.....	72
४.४.४.	72
४.४.५.	अपेक्षित उपलब्धि	74
परिच्छेद ५:	सामाजिक क्षेत्र.....	75
५.१.	स्वास्थ्य तथा पोषण.....	75
५.१.१.	पृष्ठभूमि	75
५.१.२.	समस्या तथा चुनौती	75
५.१.३.	संभावना तथा अवसर.....	76
५.१.४.	स्वास्थ्य योजना.....	76
५.१.५.	सोच.....	76
५.१.६.	लक्ष्य	77
5.1.7.	उद्देश्य	77
५.१.८.	कार्यक्रम तथा परियोजना.....	81
५.१.९.	अपेक्षित उपलब्धि	83
५.२.	शिक्षा.....	83
५.२.१.	पृष्ठभूमि	83
५.२.२.	समस्या तथा चुनौती	84
५.२.३.	संभावना तथा अवसर.....	86
५.२.४.	शिक्षा विकास योजना	86
४.२.६	काममा उत्प्रेरित गर्न सबै तहका शिक्षक तथा कर्मचारीलाई संघीय सरकारको नीति अनुरूप समान परिश्रमिक सुनिश्चित गरिनेछ।.....	90
५.१	विद्यालयको नियमित अनुगमन तथा मुल्यांकन गरिनेछ ।.....	91
५.२.५.	कार्यक्रम तथा परियोजना.....	92
५.२.६.	अपेक्षित उपलब्धि	95
५.३.	महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग.....	96

५.३.१.	पृष्ठभूमि	96
५.३.२.	समस्या तथा चुनौती	97
५.३.३.	संभावना तथा अवसर	97
५.३.४.	महिला तथा बालबालिका विकास योजना	98
५.३.५.	रणनीति तथा कार्यनीति	98
५.३.६.	अपेक्षित उपलब्धि	103
५.४.	युवा तथा खेलकुद	103
५.४.१.	पृष्ठभूमि	103
५.४.२.	समस्या तथा चुनौती	104
५.४.३.	संभावना तथा अवसर	104
५.४.४.	युवा तथा खेलकुद विकास योजना	105
५.४.५.	अपेक्षित उपलब्धि	111
परिच्छेद ६:	पूर्वाधार क्षेत्र	112
६.१.	बस्ती तथा आवास	112
६.१.१.	पृष्ठभूमि	112
६.१.२.	समस्या तथा चुनौती	112
६.१.३.	संभावना तथा अवसर	113
६.१.४.	आवास तथा वस्ती विकास योजना	113
६.१.५.	कार्यक्रम तथा परियोजना	117
६.१.६.	अपेक्षित उपलब्धि	119
६.२.	सडक, पुल तथा यातायात	119
६.२.१.	पृष्ठभूमि	119
६.२.२.	समस्या तथा चुनौती	120
६.२.३.	संभावना तथा अवसर	120
६.२.४.	सडक तथा यातायात विकास योजना	121
६.२.५.	अपेक्षित उपलब्धि	126
६.३.	खानेपानी तथा सरसफाई	127
६.३.१.	पृष्ठभूमि	127
६.३.२.	समस्या तथा चुनौती	127
६.३.३.	संभावना तथा अवसर	128

६.३.४.	खानेपानी तथा सरसफाई योजना	128
६.३.५.	कार्यक्रम तथा परियोजना	131
क्र.स.	131
६.३.६.	अपेक्षित उपलब्धि	132
६.४.	सिंचाई	133
६.४.१.	पृष्ठभूमि	133
६.४.२.	समस्या तथा चुनौती	133
६.४.३.	सम्भावना तथा अवसर	134
६.४.४.	सिंचाई योजना	134
६.४.५.	कार्यक्रम तथा परियोजना	137
६.४.६.	अपेक्षित उपलब्धि	138
६.५.	विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा	139
६.५.१.	पृष्ठभूमि	139
६.५.२.	समस्या तथा चुनौती	139
६.५.३.	सम्भावना तथा अवसर	139
६.५.४.	विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा योजना	141
६.५.५.	अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका	143
६.६.	सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि	145
६.६.१.	पृष्ठभूमि	145
६.६.२.	समस्या तथा चुनौती	145
६.६.३.	संभावना तथा अवसर	146
६.६.४.	सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि योजना	146
६.६.५.	अपेक्षित उपलब्धि	151
परिच्छेद ७:	वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र	152
७.१.	वन तथा जैविक विविधता	152
७.१.१.	पृष्ठभूमि	152
७.१.२.	समस्या तथा चुनौती	152
७.१.३.	संभावना तथा अवसर	153
७.१.४.	वन तथा जैविक विविधता योजना	154
७.१.५.	कार्यक्रम तथा परियोजना	156

७.१.६.	अपेक्षित उपलब्धि	157
७.२.	भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन	158
७.२.१.	पृष्ठभूमि	158
७.२.२.	समस्या तथा चुनौती	158
७.२.३.	संभावना तथा अवसर	159
७.२.४.	भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन योजना	159
७.२.५.	अपेक्षित उपलब्धि	162
७.३.	वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन	163
७.३.१.	पृष्ठभूमि	163
७.३.२.	समस्या तथा चुनौती	163
७.३.३.	संभावना तथा अवसर	163
७.३.४.	वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन योजना	164
७.३.५.	कार्यक्रम तथा परियोजना	165
७.३.६.	अपेक्षित उपलब्धि	166
७.४.	विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशीलता	168
७.४.१.	पृष्ठभूमि	168
७.४.२.	समस्या तथा चुनौती	169
७.४.३.	संभावना तथा अवसर	169
७.४.४.	विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन योजना	170
७.४.५.	कार्यक्रम तथा परियोजना	173
७.४.६.	अपेक्षित उपलब्धि	175
परिच्छेद ८:	संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र	176
८.१.	संस्थागत विकास तथा सुशासन	176
८.१.१.	पृष्ठभूमि	176
८.१.२.	समस्या तथा चुनौती	176
८.१.३.	संभावना तथा अवसर	177
८.१.४.	संस्थागत विकास योजना	179
८.१.५.	कार्यक्रम तथा परियोजना	184
८.१.६.	अपेक्षित उपलब्धि	188
परिच्छेद ९:	कार्यान्वयन व्यवस्था	189

९.१. योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	189
९.१.१. नतिजामा आधारित व्यवस्थापन, अनुगमन तथा मुल्याङ्कन	191
९.१.२. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	191
९.१.३. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको उद्देश्य	191
९.१.४. रणनीति	192
९.१.५. मुख्य कार्यक्रम	192
९.१.६. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको प्रक्रिया र जिम्मेवारी	192
परिच्छेद १०: अनुमान तथा जोखिम	194
परिच्छेद ११: नतिजा खाका	195
११.१.१. परिचय	195
११.१.२. नगरपालिकाको समष्टिगत क्षेत्र	196
११.१.३. कृषि तथा पशुपालन	198
११.१.४. पर्यटन	201
११.१.५. उद्योग	203
११.१.६. व्यापार, व्यवसाय तथा आपूर्ति	206
११.१.७. श्रम तथा रोजगारी	208
११.१.८. स्वास्थ्य तथा पोषण	210
११.१.९. शिक्षा	217
११.१.१०. महिला बालबालिका तथा लक्षित वर्ग	222
११.१.११. लैङ्गिक समानता र महिला सशक्तिकरण	224
११.१.१२. सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण	234
११.१.१३. युवा तथा खेलकुद	238
११.१.१४. वस्ती तथा आवास	242
११.१.१५. सडक पुल तथा यातायात	246
११.१.१६. खानेपानी तथा सरसफाई	252
११.१.१७. सिंचाई	254
११.१.१८. विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	256
११.१.१९. सूचना संचार तथा प्रविधि	258
अनुसूची	261
माइन्सुट	261

परिच्छेद १: परिचय

१.१. पृष्ठभूमि

नेपालमा नेपाल भौगोलिक विविधता, प्राकृतिक सम्पदा तथा मानव संसाधनको अवस्था हेर्दा समृद्धिको प्रशस्त सम्भावना रहेको छ । कुनै क्षेत्रको सामाजिक-आर्थिक विकासनै सो क्षेत्रको रूपान्तरणको आधार हो । नेपालमा अझैपनि जनसङ्ख्याको ठूलो हिस्सा गरिबीको रेखामुनि रहेको छ । विकास निरन्तर प्रयासरूपको बावजुद देशका सबै क्षेत्रमा आधारभूत सेवा तथा पूर्वाधारको समान पहुँच पुग्न सकेको छैन । योजनाबद्ध विकासको कमी यसको मुख्य कारकको रूपमा रहेको देखिन्छ ।

नेपालमा ६ दशक लामो योजनाबद्ध विकासको अवधिमा नौ वटा पंचवर्षीय र पाँच वटा त्रिवर्षीय योजना कार्यान्वयन भईसकेका छन् । नेपालले सन् २०१३-२०१८ मा पहिलो पंचवर्षीय योजनाबाट योजनाबद्ध विकासको थालनी भएको हो । हाल नेपालमा पन्ध्रौँ आवधिक योजना (२०७६/०७७- २०८०/८१) कार्यान्वयनमा चरणमा रहेको छ ।

नेपालको संबिधानको कार्यान्वयन पछि नेपालको राज्य प्रणाली संघिय लोकतान्त्रिक गणतान्त्रिक प्रणालीमा रूपान्तरण भईसकेको छ । तीनै तहका सरकार (संघ, प्रदेश र स्थानीय) संबैधानिक रूपमा अधिकार सम्पन्न भएका छन् । संबैधानिक रूपमा स्थानीय शान्ति, समृद्धि, सुशासन; सामाजिक तथा आर्थिक विकासका लागि स्वयम स्थानीय तहलाई नै अधिकार प्रत्यायोजन गरिएको छ । नेपालको संबिधान बमोजिम स्थानीय तहको अधिकार सम्बन्धी व्यवस्था कार्यान्वयन गर्न तथा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बिचको सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयलाई प्रवर्धन गर्न नेपाल सरकारले स्थानिय सरकार संचालन ऐन, २०७४ जारी भयो । ऐनले स्थानीय सरकारको अधिकार, भूमिका तथा जिम्मेवारी तोकेको छ । ऐनले स्थानीय तहको दिगो विकासका लागि नगरपालिका प्रोफाइल, स्रोत नक्सा, आवधिक योजना, वार्षिक योजना र दीर्घकालीन विकास योजना तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । यसै सन्दर्भमा प्रदेश सुशासन केन्द्र, बागमती प्रदेशले सामाजिक तथा आर्थिक विकासको लक्ष्य हासिल गर्न तथा स्थानीय तहमा योजनाबद्ध विकास मार्फत सुशासन कायम गर्न प्रदेश भित्र रहेका विभिन्न स्थानीय तहको आवधिक योजना तर्जुमा गरेको छ ।

स्थानीय समस्यालाई सम्बोधन गर्न योजना तर्जुमा प्रक्रिया जनसहभागितामा आधारित, नेपालको संबिधान, तथा सम्बन्धित ऐन, कानुन, नीति तथा निर्देशिकामा आधारित भएर तर्जुमा प्रक्रिया अगाडी बढेको छ । यो स्थानीय तथाको विकासको गतिलाई निर्देशित गर्ने एक गतिशील दस्तावेज हुनेछ ।

१.२. आवधिक योजनाको उद्देश्य

यस योजनाको मुख्य उद्देश्य स्थानीय तहको आवधिक योजना तर्जुमा गर्नु हो । अन्य उद्देश्यहरूमा :

- नगरपालिकाको विद्यमान वस्तुस्थिति (प्रथम तथा द्वितीय तहको तथ्याङ्कमा आधारित) तयार गर्नु ।
- नगरपालिकाको समष्टिगत दीर्घकालीन सोंच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र प्रमुख कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्नु ।
- नगरपालिकाको विषय क्षेत्रगत सोंच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा प्रमुख कार्यक्रमहरू पहिचान गर्नु।
- आर्थिक विकास, सामाजिक विकास, पूर्वाधार विकास, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन, सुशासन तथा संस्थागत विकासका लागि विषय क्षेत्रगत योजना तयार गर्नु ।
- बहु क्षेत्रगत (MSIP) लगानी योजना तयार गर्नु ।

१.३. अध्ययन कार्य क्षेत्र

निर्दिष्ट उद्देश्य प्राप्तिका लागि देहाय बमोजिमका कार्य क्षेत्र रहेका छन् ।

- नेपालको संविधान, संघीय तथा प्रदेश सरकारको दीर्घकालीन सोंच, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ लगायत विकास योजना तर्जुमासँग सम्बन्धित विगतका योजना र विद्यमान ऐन, नीति तथा निर्देशिकाहरू अध्ययन तथा विश्लेषण गर्ने ।
- स्थलगत अध्ययन तथा सर्वेक्षणबाट संकलित तथ्याङ्क, विभिन्न प्रकाशित तथा अप्रकाशित प्रतिवेदन, छलफल तथा अवलोकन, राजनीतिक व्यक्तित्व तथा बुद्धिजीवीहरूबाट प्राप्त जानकारी तथा अन्य द्वितीय तहका तथ्याङ्क / सूचनाका आधारमा नगरपालिकाको विद्यमान वस्तुस्थिति विवरण तयार गर्ने।
- जनसाङ्ख्यिक, भौतिक, सामाजिक, आर्थिक, वातावरणीय, वित्तीय, संस्थागत पक्षसंग सान्दर्भिक तथ्याङ्कहरूको लगत (inventory) तयार गर्ने ।
- स्थानीय तहको विभिन्न बिषय क्षेत्रगत सवल पक्ष, दुर्बल पक्ष, अवसर र चुनौतीको पहिचान तथा विश्लेषण गर्ने ।
- स्थानीय तहको समग्र विकासका लागि दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा कार्यान्वयन रणनीति तयार गर्ने ।
- योजना तर्जुमाका लागि नगरपालिकाको आधार नक्शा तयार गर्ने ।
- वर्तमान भूउपयोग, सामाजिक तथा आर्थिक पूर्वाधार, प्रमुख बजार केन्द्र तथा प्रमुख प्राकृतिक स्रोतहरूको स्थलगत अध्ययनका आधारमा नक्शा अध्यावधिक गर्ने ।
- विद्यमान पूर्वाधारको अवस्था तथा पहुँचको विश्लेषण गरी सडक तथा यातायात, सिँचाई, खानेपानी, निकास लगायतका पूर्वाधार विकास योजना तयार गर्ने ।

- नगरपालिका भित्रका सामाजिक पूर्वाधार तथा सेवाहरूको अध्ययन तथा विश्लेषण गरी शिक्षा, स्वस्थ, युवा तथा खेलकुद लगायतका सामाजिक विकास योजना तर्जुमा गर्ने ।
- नगरपालिका भित्र रहेका आर्थिक विकासको अवस्था, आर्थिक पूर्वाधारहरूको अध्ययन तथा विश्लेषण गरी स्थानीय अर्थतन्त्रको विकासको लागि योजना तयार गर्ने ।
- नगरपालिकाको विद्यमान जनशक्ति र सो को पर्याप्तता तथा क्षमताको अध्ययन तथा विश्लेषण गरी संस्थागत विकास तथा सुशासनको लागि योजना तयार गर्ने ।
- भूउपयोगको वर्तमान अवस्था तथा भविष्यको मागको विश्लेषणका आधारमा सम्पूर्ण नगरपालिकाको भौतिक विकास योजना तयार गर्ने ।
- प्राकृतिक स्रोतको पहिचान गरी स्रोतको उच्चतम सदुपयोग गर्न वातावरण व्यवस्थापन योजना तयार गर्ने।
- नगरपालिकाको पछिल्लो तीन वर्षको आय व्ययको अध्ययन तथा विश्लेषण गरी राजस्व प्रक्षेपणमा आधारित वित्तीय व्यवस्थापन योजना तयार गर्ने ।
- सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रक्रियाका लागि स्थानीय तहका अधिकारीहरू, प्रमुख जानकार तथा स्थानीय व्यक्तिहरूसँग विभिन्न कार्यशाला बैठक तथा छलफलहरू गर्ने ।
- योजना कार्यान्वयन रणनीतिहरू सिफारिस गर्ने तथा पूँजी लगानी योजना तयार गर्ने ।
- वार्षिक लक्ष्य, सूचक र प्रमाणिकरण आधारको साथ पाँच वर्षे बहु क्षेत्रगत लगानी योजना (MSIP) तयार गर्ने ।

१.४. आवधिक योजना तर्जुमाका आधारहरू

नेपालको संबिधानले स्थानीय तहलाई स्थानीय विकासको सम्बन्धको उपमा स्थानीय सरकारको रूपमा स्थानिपित गरेको छ । संबिधानको धारा ५७ (४) (५) र अनुसूची ८ र ९ ले स्थानीय तहलाई आर्थिक तथा सामाजिक विकासको प्रमुख चालकको रूपमा परिभाषित गरेको छ । संबैधानिक प्रावधानहरूको अधिनमा रही स्थानीय तहले आवधिक, मध्यमकालीन एवं वार्षिक नीति, योजना, बजेट तथा कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्न सक्ने व्यवस्था छ । त्यसैगरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा २४ को उपदफा (३) (क देखि झ) र संघ, प्रदेश र स्थानीयतह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन, २०७७ को दफा ३ को उपदफा (१) (क देखि द) ले स्थानीय तहको जिम्मेवारी र कार्य क्षेत्र तोकेका छन् । यीनै प्रावधानहरू नै स्थानीय तहको आवधिक योजना बनाउने आधारका रूपमा लिएको छ ।

१.५. आवधिक योजना तर्जुमा प्रक्रिया तथा विधि

अध्ययन टोली तयार तथा अभिमुखीकरण

पालिकाको आवधिक योजना तर्जुमाका लागि अध्ययन टोलीलाई अभिमुखीकरण गर्ने कार्यक्रमको आयोजना गरियो । अभिमुखीकरणको मुख्य उद्देश्य अध्ययन टोलीका सबै सदस्यहरूलाई योजनाको उद्देश्य तथा अध्ययन विधि तथा प्रक्रियाका बारेमा जानकारी दिनु थियो । बैठकमा प्रत्येक सदस्यको कार्य क्षेत्र पनि स्पष्ट पारिएको छ । विशेषगरी प्राविधिक टोली र सामाजिक टोलीलाई स्थलगत कार्यका क्रममा अपनाउनु पर्ने विधि तथा प्रक्रिया बारे अभिमुखीकरण गरिएको छ ।

द्वितीय तथ्यांक संकलन

विषय वस्तुको विस्तृत जानकारी प्राप्त गर्न योजना तर्जुमा अघि सम्बन्धित विभिन्न दस्तावेजहरूको विस्तृत अध्ययन गरियो । थाहा नगरपालिका, धुनिवेशी नगरपालिका र नेत्रावती डबजोड गाँउपालिका संग सम्बन्धित सान्दर्भिक दस्तावेजहरूको अध्ययन गरिएको छ । योजना तर्जुमाका क्रममा, विकास योजना सँग सम्बन्धित नीति तथा निर्देशिकाहरू, नगरपालिकासँग सम्बन्धित विभिन्न अध्ययन प्रतिवेदनहरू, विद्यमान भू-उपयोग नीति, तथा ऐन, वातावरण संरक्षण नीति, नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, राष्ट्रिय जनगणना २०६८ लगाएतका दस्तावेजको अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको छ । आवधिक योजनाका सम्बन्धमा भएका पुर्व अध्ययनका प्रतिवेदनहरू, भौतिक विकास योजना तर्जुमा, कृषि विकास योजना, स्थानीय विकास योजना तर्जुमा, तथा सान्दर्भिक प्रकाशित तथा अप्रकाशित तथ्याङ्कहरू तथा सामाग्रीहरूको संकलन, अध्ययन तथा विश्लेषण गरी योजना तर्जुमा कार्य अगाडि बढाईएको छ ।

विभिन्न मौजुदा कानुनहरू जस्तै स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७५, राष्ट्रिय भू उपयोग नीति २०७२, Planning Norms and Standard 2015 , वातावरण संरक्षण ऐन २०५३, वस्ति तथा बजार विकास, कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रको विकास लगायतका सम्बन्धमा नेपाल सरकारका नीति तथा कार्यक्रमहरूमा भएका व्यवस्थाहरूको अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको छ । त्यसैगरी सम्बन्धित नगरपालिकाले तयार गरेको आधिक योजना, अघिल्ला वार्षिक योजना तथा नीति, पालिकापार्श्वचित्र लगायत नगरपालिका संग सम्बन्धित दस्तावेजको पनि अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको छ ।

आधार नक्शा तयारी

आधार नक्शामा सम्बन्धित स्थानको स्थलाकृतिक सुविधाहरू, वस्तीहरू, सडक, सिंचाई लगायतका पूर्वाधार, भूउपयोग, नदी तथा पानीका स्रोतहरू, विशेष क्षेत्रहरू खुला क्षेत्र लगायतको जानकारी समावेश हुन्छ । योजना तर्जुमा प्रक्रियाका लागि सम्बन्धित नगरपालिका/ नगरपालिकाको आधार नक्शा तयार गरिएको छ । अध्ययनका क्रममा प्राप्त सूचना तथा तथ्यांकका आधारमा आधार नक्शालाई निरन्तर अद्यावधिक गर्दै लगेको छ ।

पुर्व-योजना तर्जुमा बैठक

आवधिक योजना सम्बन्धी जानकारी गराउन, अध्ययन विधि तथा अध्ययन क्षेत्रबारे छलफल गर्न नगरपालिका सँग एक दिने पुर्व योजना तर्जुमा बैठकको आयोजना गरिएको छ । यस बैठकमा आवधिक योजनाका विषयमा अभिमुखिण साथै योजना तर्जुमा र कार्य प्रक्रियाबारे छलफल गरिएको छ । बैठकमा योजना तर्जुमा प्रक्रियामा सहयोग, समन्वय तथा सहजीकरण गर्नका लागि स्थानीय तह प्रमुखको संयोजकत्वमा एक निर्देशिक समिति गठन गरिएको छ । साथै योजना तर्जुमा प्रक्रियामा सहयोग, समन्वय तथा सहजीकरणका लागि नगरपालिका एक वा दुइ जना कर्मचारीलाई Focal Person को रुपमा जिम्मेवारी तोकिएको छ । यस बैठकमा, नगरपालिका प्रमुख, उपप्रमुख, कार्यपालिका सदस्यहरु, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, विभिन्न शाखा प्रमुखहरु लगायत अन्य कर्मचारीहरुको सहभागिता रहेको छ । बैठकमा आवधिक योजनाको महत्व तथा आवश्यकता बारेमा प्रस्ट पारिएको छ । यसका साथै अध्ययन अवधिमा स्थलगत अध्ययनको कार्य बिधि, योजना प्रक्रियामा विभिन्न समिति तथा शाखाको भूमिका आवश्यक सूचना तथा तथ्यांक लगायतका विषयमा छलफल भएको छ ।

फोटो 1 पुर्व योजना तर्जुमा बैठकमा नगरपालिकामा छलफल

रेकी सर्वेक्षण

अध्ययन स्थलको भौतिक, सामाजिक तथा आर्थिक पुर्वाधारको विद्यमान अवस्थाको जानकारी प्राप्त गर्न साथै भौगोलिक अवस्थिति तथा वातावरणीय अवस्थाको बारेमा प्रारम्भिक अध्ययन गर्न अध्ययन टोली द्वारा नगरपालिकाको रेकी सर्वेक्षणको गरिएको छ । सर्वेक्षणको मुख्य उद्देश्य अध्ययन क्षेत्रको बारेमा प्रारम्भिक आँकलन तथा नक्शांकन गर्ने र अध्ययनका अन्य चरणका लागि योजना बनाउनु हो । सर्वेक्षणका क्रममा नगरपालिकाको महत्वपूर्ण संरचना तथा स्थानहरुको फोटोहरु लिइएको छ ।

प्रश्नावली तथा नक्शा तयारी

आवधिक योजना तर्जुमाका लागि आवश्यक बिषयगत क्षेत्रसंग सम्बन्धित तथ्याङ्क तथा सूचना संकलन गर्न प्रश्नावली तयार गरिएको छ । यसका साथै तथ्याङ्क कार्यलाई अझ प्रभावकारी बनाउन तथा महत्वपूर्ण संरचना तथा स्थानको नक्शांकन गर्न साथै स्थलगत अध्ययनको योजना तयार गर्ने उद्देश्यले वडागत नक्शा तयार गरिएको छ ।

वडा स्तरीय भेला/छलफल

धुनिबेंशी नगरपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमाको लागि नगरपालिकाको प्रत्येक वडामा छलफलको आयोजन गरियो । छलफलका क्रममा नगरपालिकाका सामाजिक, आर्थिक, पूर्वाधार, वातावरणीय, संस्थागत लगायत विषयका विस्तृत तथ्यांक संकलन गरिएको छ । यस क्रममा स्थानीय स्तरका समस्या, सम्भावना, अवसरहरु तथा आवश्यकता सम्बन्धि घनिभूत छलफल गरिएको छ ।

बैठकमा तथ्याङ्क संकलनका साथै विभिन्न स्रोतबाट संकलन गरिएका तथ्यांकको प्रमाणीकरण, वडाका महत्वपूर्ण प्राकृतिक स्रोत, भौतिक संरचना, धार्मिक, संस्कृतिक तथा पर्यटकीय स्थल, प्रकोप जोखिम क्षेत्र, कृषि क्षेत्र, बजार क्षेत्र, सार्वजनिक सेवा वितरण केन्द्र लगाएतको GIS प्रविधिमा नक्शांकन पनि गरिएको छ ।

फोटो २ वडा भेलाका केही झलकहरू

वडा स्तरीय बैठकमा वडा प्रमुख तथा सदस्यहरु, कर्मचारी, स्थानीय अगुवा व्यक्ति, स्थानीय व्यवसायी, महिला समुहका प्रतिनिधि, सहकारी प्रतिनिधि, युवा क्लबका प्रतिनिधि, शिक्षक लगाएत सरोकारवाला हरुको उपस्थिति रहेको थियो । बैठकमा सहभागी हरुलाई आवधिक योजनाको महत्व र उद्देश्यका बारेमा अभिमुखीकरण समेत गरियो ।

तालिका १: वडा स्तरीय भेला/छलफल समय तालिका

मिति	समय	स्थान	
२०७९/०२/२४	७:०० AM	११:०० AM	वडा १, वडा कार्यालय
२०७९/०२/२४	७:०० AM	१०:०० AM	वडा २, वडा कार्यालय
२०७९/०२/२४	२:०० PM	५:३० PM	वडा ३, वडा कार्यालय
२०७९/०२/२५	७:०० AM	१०:०० AM	वडा ५, वडा कार्यालय
२०७९/०२/२५	७:०० AM	११:०० AM	वडा ६, अरेन्ज एग्रो रिसोर्ट हल
२०७९/०२/२५	१:०० PM	६:०० PM	वडा ७, वडा कार्यालय
२०७९/०२/२५	१:०० PM	६:०० PM	वडा ८, वडा कार्यालय
२०७९/०२/२६	८:०० AM	१२:०० AM	वडा ९, वडा कार्यालय
२०७९/०२/२६	१:०० PM	४:०० PM	वडा ४, वडा कार्यालय

लगत तयारी

स्थलगत अध्ययन तथा विभिन्न स्रोतबाट संकलन गरिएका तथ्याङ्कको विस्तृत लगत तयार गरिएको छ । जसमा नगरपालिकाको जनसांख्यिक, सामाजिक, आर्थिक, भौतिक, वातावरणीय, संस्थागत, धार्मिक तथा संस्कृतिक, पर्यटन लगायत विभिन्न विषयको विवरणको लगत तयार पारिएको छ ।

पालिकास्तरीय कार्यशाला गोष्ठी

आवधिक योजना तर्जुमाका क्रममा नगरपालिकाको दिर्घकालिन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति तय गर्न तथा बिषयगत योजनाको तर्जुमा गर्न कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गरियो । यस क्रममा सबै विषयगत क्षेत्रको सबल पक्ष, दुर्बल पक्ष, अवसर तथा चुनौतिका बारेमा छलफल साथै वडा स्तरीय बैठक तथा स्थलगत अध्ययनबाट प्राप्त तथ्याङ्क एवं सुचनाको प्रमाणीकरण गरिएको छ । कार्यशालामा नगरकार्यपालिका, विषयगत समिति, वडा प्रतिनिधि, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, शाखा प्रमुखहरु, कर्मचारीहरु, विकास साझेदार संस्थाका प्रतिनिधि स्थानीय अगुवा, उद्यमी, विभिन्न समूह, नमुना कृषक तथा अन्य सरोकारवालाहरुको सहभागिता रहेको थियो । कायशाला गोष्ठी नगरपालिकाको सभा हलमा सम्पन्न गरिएको छ ।

फोटो ३: नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोंच तथा योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी

१.६. आवधिक योजना तर्जुमाका सिमाहरु

संघीयता नेपालको लागि नौलो अभ्यास हो । भर्खरै मात्र स्थानीय सरकारको प्रथम कार्यकाल समाप्त भई दोश्रो कार्यकालका सुरु भएकाले स्थानीय तहको कार्यान्वयन संक्रमणकालमै छ । नगरपालिकाको विद्यमान अवस्थाको आधार तथ्यांक स्थापत भईसकेको छैन तसर्थ, स्थलगत अध्ययन, वडा छलफल, कार्यशाला गोष्ठी बाट प्राप्त तथ्यांक नै योजना तर्जुमाका मुख्य आधारको रूपमा रहेका छन् ।

नगरपालिका क्षेत्रमा क्रियाशील गैरसरकारी संस्था, सामुदायिक संघ-संस्था, उपभोक्ता समिति, सहकारी जस्ता सामाजिक ईकाइहरुबाट सञ्चालित कार्यक्रमहरू, कार्य प्रक्रिया, वित्तीय स्रोत आदि विषयहरु नगरपालिकाको सहमति तथा स्वीकृतिमा कार्यान्वयन गर्नु पर्ने प्रावधान भएपनि यस अन्तर्गतका क्रियाकलाप सम्बन्धित सूचनाहरु संकलन गर्न कठिनाइ रह्यो ।

यस आवधिक योजनाले नगरपालिकाको विकास तथा समृद्धिको लागि दीर्घकालीन सोंच, लक्ष्य र उद्देश्यको मार्गचित्र प्रस्तुत गरेको छ । यो आवधिक योजना ५ वर्षको लागि तर्जुमा गरिएको भएता पनि यसको दिर्घकालिन सोंच राष्ट्रिय तथा प्रदेशको दिर्घकालिन सोंचसंग तादम्यता कायम हुनेगरी गरिएको छ । अर्थात् योजनाको सोंचको परिकल्पना ५ वर्ष भन्दा बढी अवधिको छ । यस योजनामा प्रस्तुत गरिएका क्षेत्रगत सोंच, लक्ष्य, उद्देश्य, तथा रणनीति विभिन्न चरणमा भएका छलफल साथै आवश्यकता तथा सम्भावना लाई ध्यानमा राखी गरिएको छ । साथै दिर्घकालिन रूपमा मात्र थालनी गर्न सकिने किसिमका कार्यक्रमहरु पनि समेटिएको छ ।

परिच्छेद २: नगरपालिकाको वर्तमान अवस्था

२.१. पृष्ठभूमि

राजधानी काठमाण्डौंको प्रवेशद्वारमा अवस्थित धुनिवेशी नगरपालिकाको स्थापना वि.स.२०७३ साल फाल्गुण २७ गते भएको हो । नेपालको संविधान अनुसार गाउँपालिका, नगरपालिका तथा विशेष, संरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या र सिमाना निर्धारण गर्न नेपाल सरकारबाट गठन भएको आयोगको सिफारीस र नेपाल सरकारको निर्णय अनुसार राजपत्रमा सूचना प्रकाशन भई नगरपालिकाको सिमाना र क्षेत्र कायम भएको हो । वागमती प्रदेशको धादिङ जिल्लामा पर्ने यो नगरपालिका संघीय राजधानी काठमाण्डौंबाट २० कि.मि र जिल्ला सदरमुकाम धादिङवेशीबाट ८० कि.मि.को दुरीमा रहेको छ । पृथ्वी राजमार्ग र त्रिभुवन राजपथ यही नगरपालिका हुँदै गएको छ र यी दुई राजमार्गहरू नौविसे बजारमा आपसमा जोडिएका छन् भने यी राजमार्गमा नगरका मुख्य बजार केन्द्रहरू नौविसे, धार्के, खानीखोला रहेका छन् । नगरपालिकाको सबै वडामा कच्ची मोटरबाटो पुगेको छ भने कतिपय सडक ग्राभेल र कालोपत्रे गर्ने क्रममा रहेका छन् ।

यस नगरपालिकाको उत्तरमा नुवाकोट जिल्ला (बेलकोटगढी नगरपालिका, ककनी गाउँपालिका), पूर्वमा काठमाण्डौ जिल्ला (नागार्जुन नगरपालिका, चन्द्रागिरी नगरपालिका), दक्षिणमा मकवानपुर जिल्ला (थाहा नगरपालिका) र पश्चिममा थाक्रे गाउँपालिका (धादिङ जिल्ला) सम्म सिमाना फैलिएको यस नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल ९६.३० वर्ग कि.मि. रहेको छ । साविकको छत्रेदेउराली, जीवनपुर र नौविसे गा.वि.स. गाभिएर बनेको यस नगरपालिका मा नौ (९) वटा वडाहरू रहेका छन् । यस नगरपालिकाको कुल जनसंख्या ३१,०२९ रहेको छ । धुनिवेशी नगरपालिका नेपाल सरकारको मिति २०७३/११/२७ को निर्णय अनुसार स्थापना भएको धादिङ जिल्लाको दोस्रो नगरपालिका हो ।

२.२. भौगोलिक अवस्थिति

धुनिवेशी नगरपालिका (आक्षांश - २७.७७७ डिग्री देखी २७.६६७ डिग्री उत्तर) र (देशान्तर - ८५.२७४ डिग्री देखी ८५.११६ डिग्री पूर्व) भौगोलिक स्थितिमा अवस्थि छ । भू-सूचना प्रणाली (GIS) अनुसार यस नगरपालिकाको भु—धरातललाई विभाजन गर्दा ५ डिग्री सम्म भिरालोपना भएको ५.०२ प्रतिशत, ५ देखि १५ डिग्री सम्म भिरालोपना भएको १५.४४ प्रतिशत र १५ डिग्री देखि ३० डिग्रीसम्म ४३.०२ रहेको छ ।

पहाडी भु भागमा पर्ने यो नगरपालिकाका सबै वडाहरूमा यातायातको सुविधा पुगेको छ । राजधानी प्रवेश गर्ने मुख्य राजमार्ग त्रिभुवन राजपथ यही नगरपालिकामा पर्ने भएकाले राजमार्ग आसपासका क्षेत्रमा बजारहरू विकसित हुँदै गएका छन् । यस नगरपालिकामा सिमेन्ट, ग्यास, ईट्टा जस्ता ठूला उद्योगहरू संचालित छन् । राजमार्ग छेउका बजारहरूमा व्यापारिक कारोवार बढ्दो छ साथै वित्तीय संस्थाहरू पनि खुल्ने क्रम जारी छ ।

२.३. जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक तथ्याँक अनुसार यस नगरपालिकाको कूल जनसंख्या २९,१२६ रहेको छ, जसमा महिलाको संख्या १४,७१५ (५०.५२%) रहेको छ भने पुरुषको संख्या १४,४११ रहेको छ भने जम्मा घरधुरी संख्या ६७७७ र परिवार संख्या ७२३५ रहेको छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक प्रतिवेदन मात्र प्रकाशित भएको यसमा वडागत जनसंख्या प्रकाशित भै नसकेकोले वडागत जनसंख्याको हकमा राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसारकै विवरण प्रस्तुत गरिएको छ । जस अनुसार सबैभन्दा बढी घरधुरी वडा नं. ९ मा ८९९ वटा रहेका छन् भने सबभन्दा कम घरधुरी वडा नं. ४ मा ५७७ रहेको छ । यसैगरी जनसंख्यामा सबैभन्दा बढी जनसंख्या वडा नं. ७ मा ४१२७ जना र सबभन्दा कम वडा नं. ४ मा २५५४ जना रहेका छन् । क्षेत्रफलका हिसाबले सबभन्दा ठूलो वडा वडा नं. १, १५९१ हेक्टरमा फैलिएको छ भने सबभन्दा सानो वडा वडा नं. ४ जसको क्षेत्रफल ६३४ हेक्टर रहेको छ ।

२.४. भूउपयोगको अवस्था

धुनिवेशी नगरपालिकाको क्षेत्रफल ९८.६३ वर्ग कि.मी. रहेकोमा भूउपयोगको अवस्था विश्लेषण गर्दा आवादी र खेती योग्य जमिन ६१.४८%, वन जंगलले ढाकेको जमिन ११.८२, चट्टानी भुभाग ०.११%, पानीको भाग ०.४% र अन्य २५% जमिन रहेको देखिन्छ । बागमती प्रदेशका पालिकाहरुमा कूल क्षेत्रफलमध्ये खेतीयोग्य जमिन धेरै हुनेमा यो नगरपालिका पनि पर्दछ । नगरपालिकाले कृषि उत्पादनलाई प्रवर्द्धन गर्न बैज्ञानिक खेती प्रणाली अबलम्बन गरी उत्पादन बृद्धि गर्न सक्ने अवसर देखिन्छ ।

तालिका २ 2:धुनिवेशी नगरपालिकाको विद्यमान भूउपयोग

विवरण	क्षेत्रफल (Sq. Km.)	प्रतिशत (%)
वन जंगलले ढाकेको जमिन	११.८२	११.९८
कृषियोग्य जमिन	६१.४८	६२.३२
चट्टान	०.११	०.११
पानीको भाग	०.४	०.०
अन्य	२५.०७	२५.५८
जम्मा	९८.६८	९९.९९

(GIS नक्शा)

२.५. आर्थिक क्षेत्रको अवस्था

कृषि

बागमती प्रदेशको कुल क्षेत्रफलको ७३ % क्षेत्रफलमा खेति गरिएको छ । यहाँको प्रमुख खाद्यन्न बालीमा मकै, धान, गहुँ, कोदो, फापर, जौ आदि पर्दछन् । नगदे बाली तर्फ तोरी, सस्यु, आलु, अलैंची, अदुवा, बेसार, खुर्सानी र विभिन्न जातका दलहन र कफी रहेको छ, भने पशु पन्छी जन्य उत्पादनमा माछा, मासु, अण्डा, दुध, दुग्ध उत्पादन र मह रहेका छन् । समग्र कृषि उत्पादनमा यस प्रदेशको योगदान १६ % रहेको छ ।

बागमती प्रदेशमा धान, मकै, गहुँको उत्पादकत्व राष्ट्रिय उत्पादकत्व भन्दा बढी रहेको छ । आ. व. २०७५/०७६ मा यस प्रदेशको कुल खाद्यन्न उत्पादन १३ लाख ४८ हजार मे.ट. छ । जुन प्रदेशको आवश्यकताको तुलनामा न्यून हो । नेपालमा रहेका पुष्प खेती मध्ये ६५ % खेति यस प्रदेशमा हुने गरेको छ । नेपालमा उत्पादन हुने कुखुरा र हाँसको कुल अण्डा उत्पादनमा बागमती प्रदेशको हिस्सा क्रमशः ५४ % र १४ % रहेको छ ।

धुनिवेशी नगरपालिकाको केन्द्र राजधानी काठमाडौँबाट २० कि.मी.को दुरीमा अवस्थित छ भने सदरमुकाम धादिङ्गवेशीबाट ८० कि.मी.को दुरीमा रहेको छ । नगरपालिकाका भित्रका राजमार्ग क्षेत्रमा बाक्लो बस्ती र अन्य सामान्य रुपमा वस्तीहरू छरिएर बसेका छन् । ६७७७ घरधूरी रहेको यो नगरपालिकाका सम्पूर्ण भाग पहाडी क्षेत्रमा पर्दछ । यस नगरपालिकाभित्र ६२% कृषियोग्य जमीन रहेको छ । यहाँका लगभग ६०% भन्दा बढी बासिन्दाको प्रमुख पेशा समेत कृषि भएकाले यी खेतीयोग्य जमीनको भरपूर प्रयोग भएको छ । वडास्तरीय छलफल तथा गोष्ठीबाट प्राप्त जानकारी अनुसार यहाँका ७% बासिन्दा आफ्नो उत्पादनबाट बाह्र महिना खानपुग्ने छन् ।

भूबनोटमा भएको विविधताले यस नगरपालिकामा खाद्यन्न, तरकारी, फलफूलको साथै नगदेबाली सबैको उत्पादन हुने देखिन्छ । यसका अतिरिक्त दुध तथा अण्डा उत्पादनमा पनि यहाँका किसानहरू संलग्न भएको देखिन्छ । नगरपालिकामा उत्पादन हुने खाद्यन्न लगायत तरकारी, फलफूलको साथै नगदेबालीको विवरण तल तालिकामा दर्शाइएको छ ।

नगरपालिकामा हुने मुख्य अन्नबालीमा धान, गहुँ, मकै नै हुन । मुख्य नगदे बालीमा तोरी, अदुवा, लसुन, प्याज, आदि हुन भने, मुख्य दलहन बालीमा मास, मस्यांग, सिमि, बोडी तथा मुख्य तरकारी बालीमा बन्दाकोभी, काउली, मुला, साग, टमाटर र फलफुलमा कागती, केरा मुख्य हुन ।

उद्योग

औद्योगिककरणको क्षेत्रमा यस नगरपालिका हाल विस्तार विस्तारै अगाडि बढ्दै गरेको देखिन्छ । यहाँ ठूला ठूला उद्योगहरू संचालित छन् र थप हुने क्रममा पनि रहेका छन् । राजधानीसँगै जोडिएको र मुख्य राजमार्ग पनि यही नगरपालिकाबाट जाने भएकाले यहाँ उद्योग धन्दाको सम्भावना राम्रो छ । हाल यहाँ ग्यास, सिमेन्ट, रोडाढुंगा, ईटा, प्लाष्टिक आदीका उद्योगहरू सञ्चालित छन् । सिस्नेखोला – सितापाइला सुरुङमार्ग सञ्चालनमा आए पश्चात अझ यस ठाउँमा आर्थिक गतिविधि बढ्ने अनुमान गर्न सकिन्छ । यस देखि बाहेक पोल्ट्री फार्म, क्रसर, चट्टान, ब्लक, फर्निचर, सवारी साधन मर्मत, डेरी, पाउरोटी उद्योग जस्ता साना तथा मझौला उद्योगहरू पनि यस नगरपालिकामा सञ्चालित छन् । सबैभन्दा बढी व्यवसायमा राजमार्ग आसपासमा पसल व्यवसाय नै रहेको छ । यस नगरपालिकाको थाक्रे सिमानादेखि नागढुंगै सम्मका सडकका दायँ बायाँका घरहरूमा केही न केही व्यवसाय सञ्चालन भै रहेको देख्न सकिन्छ । यी सबै उद्योगहरूबाट प्रत्यक्ष रूपमा करिब ५००० जनालाई रोजगारी प्रदान गरिएको जानकारी स्थलगत अध्ययन तथा छलफलबाट जानकारी पाइएको छ ।

पर्यटन

धुनिवेशी नगरपालिकामा धार्मिक, सांस्कृतिक र प्राकृतिक एवं सांस्कृतिक पर्यटकीय स्थलहरू प्रसस्त मात्रामा रहेका छन् । यहाँका प्रमुख धार्मिकस्थलहरूमा बच्छलादेवि ज्वालामुखी मन्दिर, भतेनारायण, देउराली महादेव, छत्रे महेशनारायण, महालक्ष्मी मन्दिर, इस्यास्पल झरना, धुसेनी पार्क, सुन्दर झरना आदी हुन । यी स्थानहरूमा पर्यटनहरूको चहल पहल हुने गरेको छ, जसबाट आसपासका स्थानीय उत्पादनको विक्री हुनुका साथै स साना व्यापार व्यवसाय सञ्चालन भएका छन् जसबाट स्थानीय थोरै भए पनि आर्थिक श्रोत उपार्जन गर्ने गरेका छन् । यी पर्यटकीय स्थलमा मुख्यतः धादिङ तथा नुवाकोटबाट स्थानीय पर्यटकहरूका अलावा काठमाडौँबाट पनि फाट्फूट पर्यटकहरू आउने गरेका छन् । यी पर्यटकीय स्थलको संरक्षण, पहुँच मार्गको निर्माण गरी बढी भन्दा बढी पर्यटन भित्र्याउन पहल गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

२.६. संस्थागत उपस्थिति

यस पालिकामा विभिन्न संस्थाहरूले साझेदारको रूपमा कार्य गर्दै आईरहेका छन् । नगरपालिका, वडा कार्यालय, बैंक तथा वित्तीय संस्था, गे.स.स.हरू विभिन्न क्लब तथा समूहहरूको उपस्थिति रहेको छ । निवेशी नगरपालिकामा वित्तीय सेवा गर्ने विभिन्न २१ वटा संस्थाहरू रहेका छन् । जसमा ५ वटा कमर्सियल बैंक, २ वटा विकास बैंक, १२ वटा सहकारी र २ वटा लघुवित्त रहेका छन् । कमर्सियल तथा विकास बैंकबाट औद्योगिक, व्यावयक, घरकर्जा, शैक्षिक, सवारी साधन लगायतका क्षेत्रमा लगानी हुने गरेको छ । सहकारी संस्था तथा लघुवित्तबाट स साना व्यवसायमा ऋण लगानी हुने गरेको छ । सहकारी तथा लघुवित्तले टोल वस्तीमा समूह बनाई सो मार्फत ऋण लगानी गर्ने गर्दछन । आर्थिक गतिविधि जस्तै ब्यापार व्यवसायको वृद्धि, औद्योगिकरण, पर्यटनको विकास आदिको कारणले निकट भविष्यमा अन्य वाणिज्य बैंकहरूको शाखा पनि क्रमशः यहाँ आउने अपेक्षा गर्न सकिन्छ । आर्थिक गतिविधि जस्तै ब्यापार व्यवसायको वृद्धि, औद्योगिकरण, पर्यटनको विकास आदिको कारणले निकट भविष्यमा अन्य वाणिज्य बैंकहरूको शाखा पनि क्रमशः यहाँ आउने अपेक्षा गर्न सकिन्छ ।

२.७. भौगोलिक पूर्वाधार

२.७.१. सडक

भौतिक पूर्वाधार आर्थिक विकास एवम् सामाजिक समृद्धिका आधारहरू हुन् जसमा सडक यतायात तथा पुलको सबैभन्दा महत्त्वपूर्ण योगदान रहन्छ । पूर्वाधारको विकासमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ स्थानीय सरकारलाई जिम्मेवार बनाएको छ । पूर्वाधार निर्माणका लागि स्थानीय सरकारलाई प्रदेश एवम् संघीय सरकारबाट समेत अर्थिक एवम् प्राविधिक सहयोग पुऱ्याउने व्यवस्था गरिएको छ । नगरपालिकाले पूर्वाधार विकासमा समावेशी, वातावरणमैत्री, गुणस्तरीय पूर्वाधार भन्ने अभियानका साथ कार्यक्रम अगाडि बढाएको छ । नगरपालिकाको विकास र समृद्धिको प्रमुख आधारका रूपमा रहेको एक क्षेत्र सडक तथा यातायात पनि हो ।

यस धुनिवेशी नगरपालिकामा सडक पूर्वाधारको क्षेत्रमा मुख्य गरी कार्यालयले तयार पारेको नगर यातायात गुरुयोजना अनुसार नगरपालिकामा जम्मा २०४ वटा सडकहरू रहेका छन् जसमा २ वटा राष्ट्रिय राजमार्ग (पृथ्वी राजमार्ग र त्रिभुवन राजपथ), १ वटा फिडर सडक (धार्के - सितापाइला सडक) र १ वटा जिल्ला सडक (भीमढुङ्गा - लामिडाँडा - गल्छी सडक) रहेका छन् । जस अनुरूप राष्ट्रिय राजमार्गको मापदण्ड ५० मिटर, फिडर सडकको ३० मिटर र जिल्ला सडकको २० मिटर रहेको छ भने अन्य बाटोको मापदण्ड नगर यातायात गुरु योजना अनुसार छ । यस नगरपालिकाभित्रका कालोपत्रे सडकहरूमा पृथ्वी राजमार्ग ३.७९ मि.मि., त्रिभुवन राजपथ १६.८४ कि.मि. रहेका छन् । यसैगरी भीमढुङ्गा लामिडाँडा गल्छी सडक खण्डको करीव १७ कि.मि. मा लगभग ६.८ ओटासिल र बाँकी भागमा ग्राभेल रहेको छ । बैकल्पिक राष्ट्रिय राजमार्गको रूपमा रहेको धार्के सितापाइला सडक प्रयोग गर्न मिल्ने गरी ग्राभेल भएको अवस्थामा छ । यसैगरी बाडभञ्ज्याङ काफलचौर सेतिदेवि सडक, धार्के सुवारा कोल्पु सडक, खिलबुजा भञ्ज्याङपोखरी महेशफाँट सडक, हेल्थपोष्ट बाह्रविसे तोप्लाँङ कजुवा लिखु सडक, पिपलमोड महेशफाँट कोल्पु सडक, डाँडाडी बडारेचौर ठुलीबेंसी जीवनपुर कोल्पु सडक, टायलघर बट्टीटार जीवनपुर सडक, सिरानचौर आँपचौर सडक, खानीखोला गणेशमार्ग सिक्रेखोला सडक, नौविसे दोभान लिखु सडक, धार्के चालिसे बानियाँटार सडक, जुगेडी निशाकोट झ्याप्लेखोला सडक, बागवानी धार्के सडक, दामाहाढुंगा कोल्पु सडक आदी सडकहरू यस नगरपालिकाभित्रका मुख्य सडकहरूमा पर्दछन् । नगरपालिकास्तरमा भएको छलफलका आधारमा नगरपालिका भित्र करिब ३२७ कि.मि. सडक रहेको छ । जसमध्ये ३० कि.मि. सडक कालोपत्रे, १६० कि.मि. सडक ग्राभेल र बाँकी सडक कच्ची रहेको अनुमान छ ।

सडक व्यवस्थित गर्न नसक्दा यातायातमा पहुँच विस्तार, धुलो तथा प्रदुषण वृद्धिको समस्या रहेको छ भने साँघुरा सडकले दुर्घटनाको वा सडक सुरक्षा जोखिम धेरै रहेको छ । सडक विस्तारले वन जङ्गल, खेति योग्य जमिन नष्ट भई हरित क्षेत्रमा नकारात्मक प्रभाव पर्न सक्ने जस्ता प्रमुख समस्याहरू यस पालिकामा रहेका छन् ।

निर्मित संरचनाहरूको मर्मत सम्भार र सुरक्षाकालागि स्रोत-साधनको पर्याप्त व्यवस्था नहुनु बाहेक महिना चल्ने भरपर्दो र सुरक्षित सडक संरचना निर्माण गर्नु, छरिएर रहेका बस्तीहरूमा सडक विस्तार गर्नु, प्राकृतिक प्रकोप एवम् जलवायु परिवर्तनको पक्षलाई समेत ध्यानमा राखी सडक निर्माण गर्नु, पहिले निर्माण भएका साँघुरा बाटाहरू चौडा गर्ने क्रममा दिनु पर्ने जग्गा, संरचना आदिको क्षतिपूर्ति प्रदान गर्नु जस्ता चुनौतीहरू विद्यमान छन् ।

आन्तरिक सडक सञ्जालको पूर्णरूपमा विकास हुँदा पालिकालाई कृषि उत्पादन केन्द्रको रूपमा विकास गर्न सकिने सम्भावना रहेको देखिन्छ भने स्थानीय वस्ती तथा बजार केन्द्रबाट मूल सडकमा जोडिने कृषि सडक तथा अन्य सडकहरूको स्तरउन्नति गर्न सके कृषि उत्पादन बजारिकरण निकै सहज हुन गई आर्थिक क्रियाकलापहरूमा बढवा हुन सक्ने देखिन्छ ।

सडक पूर्वाधार विकासबाट आर्थिक तथा सामाजिक संरचनाको विकास भई आर्थिक समुन्नति तथा रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना हुनेछ साथै स्थानीय स्रोत साधनको संरक्षण तथा दिगो प्रयोग तथा स्थानीय स्तरमा औद्योगीकरणमा सहजता हुने देखिन्छ ।

२.७.२. विद्युत

धुनिवेशी नगरपालिकाका सबै वडामा राष्ट्रिय प्रसारण माफर्त विद्युत सेवा पुगेको छ। वडाका विभिन्न स्थानहरूमा २५०, १५०, १००, र ५० केभिए क्षमताका ट्रान्सफर्मरबाट विद्युत वितरण भईरहेको छ । नगरपालिकामा कुलेश्वर, बालाजु, बलम्बु, मातातीर्थ वितरण केन्द्र काठमाडौं, त्रिशुली जलविद्युत आयोजना वितरण केन्द्र, धार्के र जुगेडी वितरण केन्द्रबाट विद्युत वितरण भै रहेको छ । विद्युत वितरणका लागि अधिकांश स्थानमा स्टीलका पोलको प्रयोग भएको भने ग्रामीण ईलाकाका केही पोलहरू काठक छन् यिनीहरूलाई पनि स्टीलको पोलले विस्थापित गर्ने काम नगरपालिका र विद्युत प्राधिकरणबाट संयुक्त रूपमा भईरहेको छ ।

धुनिवेशी नगरपालिकामा ८९.२१ % ले दैनिक वृत्ति बाल्नाका लागि विद्युतको प्रयोग गर्दछन । वृत्ति बाल्नाकाका लागि सौर्य उर्जाको प्रयोग गर्नेको संख्या १.३५ % मात्र रहेको छ भने मट्टितेल प्रयोग गर्ने ९.१०% रहेका छन् । यसबाट नगरपालिकाका कतिपय ग्रामीण वस्तीमा अझै पनि विद्युत सेवा नियमित हुनु सकेको छैन भन्ने बुझ्न सकिन्छ । (वस्तुस्थिति विवरण, बागमती प्रदेश, २०७६)

२.७.३. सिंचाई

धुनिवेशी नगरपालिकाका लगभग आधा भन्दा बढी जनसंख्या कृषि पेशामा संलग्न रहेको कुरा तथ्यांकले देखाउँदछ । कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व बढाउन सिंचाई नभई नहुने स्रोत हो । यस नगरपालिकामा भएका खोल्सा खोल्सी, मुहान तथा कुवाबाट सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराइएको छ । सबै वडामा कुनै न कुनै प्रकारका पानीका स्रोतबाट सिंचाई हुँदै आईरहेको छ ।

नगरपालिकाको कूल क्षेत्रफलको लगभग ६२% जमिन खेतियोग्य जमिन रहेको छ । धुनिबेंशी नगरपालिकाको शहरी विकास योजना, २०७७ अनुसार कूल खेतियोग्य जमिनको १३% जग्गामा सिंचाई सुविधा, ४९% जमिनमा अर्ध सिंचाई सुविधा र बाँकी जमिनमा सिंचाईको सुविधा पुगेको छैन । यहाँ चनेटार सिंखडागाउँ, सेराखोला कोटडाँडा, सिमखेत सिंचाई कुलो, बाह्रविसे सिंचाई कुलो, माथिल्लो बानियाँटार आदी सिंचाई आयोजनाहरु संचालित छन् ।

जिर्ण कुलो तथा पूर्वाधार, पानीको चुहावट, अधिकांश मौसमी सिंचाई श्रोत, मर्मत सम्भार अभाव, सिंचाई व्यवस्थापनका लागि छुट्टै निकाय सक्रिय नभएको जस्ता समस्याका कारणले प्रसस्त पानीका स्रोत र सिंचाई आयोजनाहरु भउता पनि यसको उचित प्रयोग तथा व्यवस्थापन हुन सकेको देखिँदैन । सिंचाईको उचित व्यवस्थापन गरी अधिकतम कृषियोग्य जमीनमा सिंचाई सुविधा पुर्याउन सके कृषि उत्पादन बृद्धि भई नगरपालिका स्वयं खाद्यान्न तथा तरकारीमा आत्मनिर्भर भई बढी भएको उपज विक्री गरी आर्थिक स्रोत समेत आर्जन गर्न सफल हुने देखिन्छ ।

२.७.४. खानेपानी

स्थानीय तह वस्तुगत विवरण, बागमती प्रदेश, २०७६ अनुसार यस नगरपालिकाका ७६.६७% घरधूरीले आफ्नो घरमा धारा जोडेका छन् भने मुलको पानी प्रयाग गर्ने परिवार ५.२२% रहेका छन् । यसैगरी खुल्ला इनार वा कुवाको पानी प्रयो गर्ने ४.२६%, खोलाको पानी गर्ने २.२१% र ढाकिएको ईनार वा कुवाको पानी प्रयोग गर्ने परिवार ०.९८% रहेको छ । यी तथ्याँकबाट नगरपालिकाका लगभग २४% घरधूरीमा खानेपानी धारा जोडन बाँकी रहेको देखिन्छ ।

यस नगरपालिकामा विभिन्न खानेपानी आयोजनाहरु संचालनमा रहेका छन् । पहाडी धरातल र पानीका प्रसस्त मुलहरु भएकाले यहाँ खानेपानी योजना सञ्चालन गर्न सहज भएको छ । यहाँ असारे खोला, सातले मुहान, जुगेखोला किरोनी खानेपानी, साँधीखोलाल, भालुखोला खानेपानी अयोजना, जुगेडी खानेपानी अयोजना, जामुन डाँडा खानेपानी अयोजना लागयतका आयोजनाहरु सञ्चालित छन् । खानेपानी अपुग भएका स्थानमा प्रदेश सरकार र स्वयं नगरपालिकाको आर्थिक सहयोगमा नयां खानेपानी आयोजनाहरु जस्तै सिरानचौर अमले खा.पा., गुर्दुम खा.पा., ढकाल खोला खा.पा. आदी निर्माणाधिन रहेका छन् ।।

२.७.५. सूचना तथा प्रविधि

नगरपालिकाभित्र मोबाइलको पहुँच भएता पनि कतिपय वडाका वस्तीहरुमा नेटवर्क नदेखाउने समस्या छ । विशेष गरी वडा नं. २, ६ र ७ का केही स्थानहरुमा नेटवर्कको समस्या छ । यस नगरपालिका क्षेत्रभित्र एनटिसी र एनसेलका मोबाइल सिम प्रयोगमा आएका छन् । राजमार्ग आसपास ल्याण्डलाईन टेलिफोन सेवा पनि विस्तार भएको भने दुर्गम वस्तीहरुमा सिडिएमए सेवा छ । स्थानीय तहको वस्तुगत विवरण, बागमती प्रदेश २०७६ अनुसार यस नगरपालिकाका ३८.८९% बासिन्दाले मोबाइल फोन प्रयोग गर्दछन्,

२.१३% ले ल्याण्डलाईन/सिडिएमए प्रयोग गर्छन् । यसैगरी ५२.८८ % ले टेलिभिजन हेर्छन्, ८.४९ % ले केवल टेलिभिजन जोडेका छन् । सञ्चारको पुरानो माध्यमको रूपमा लिइने रेडियो सुन्ने बासिन्दा ६२.०७ % रहेको छ भने सूचना प्रविधिको आधुनिक माध्यम इन्टरनेट सेवा ०.६५ % मात्र लिईरहेका छन् । यद्यपी यो तथ्याँक हाल बृद्धि भएको अनुमान गर्न सकिन्छ ।

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय र वडा कार्यालयहरुमा सूचना, संचार तथा प्रविधिको प्रयोगका सम्बन्धमा नगर कार्यपालिकाको कार्यालय र वडा कार्यालयहरुमा इन्टरनेटकको सुविधा छ । व्यक्तिगत घटना दर्ता अनलाइनबाटै शुरु भएको छ । नगरपालिकाको आफ्नै वेब साइट छ । यस मार्फत आवश्यक सूचना प्रवाह हुनुका साथै आवश्यक दस्तावेजहरु हेर्न सकिने व्यवस्था छ । माध्यमिक विद्यालयहरु प्राय सबैमा इन्टरनेट सेवा जडान भएको छ । यसैगरी स्वास्थ्य चौक, उपस्वास्थ्य चौकी लगायत अन्य कार्यालयहरुमा पनि इन्टरनेटको सुविधा छ ।

यस नगरपालिकाभित्रबाट कुनै स्थानीय तथा राष्ट्रिय पत्रिका प्रकाशिन नहुने भएता पनि राजधानीबाट प्रकाशित हुने सबै पत्र पत्रिका सहजै उपलब्ध छ । यस नगरपालिकाको सबै क्षेत्रमा एफ एम सुन्न सकिन्छ ।

२.८. सामाजिक क्षेत्र

२.८.१. शिक्षा

बागमती प्रदेश पाश्चवित्र २०७८ अनुसार यस नगरपालिकाभित्र जम्मा ४९ वटा विद्यालयहरु रहेका छन् । जसमध्ये सामुदायिक विद्यालय ४१ वटा छन् भने संस्थागत विद्यालय ८ वटा रहेका छन् । कूल विद्यालय संख्यामा १६ माध्यमिक विद्यालय छन् । एउटा प्राविधिक शिक्षालय र एउटा कलेज पनि यस नगरपालिकामा रहेको छ । १० कक्षासम्मको अध्ययन नगरपालिका भित्रकै विद्यालयमा गर्ने भएता पनि राजधानी नजिकै भएको साथै अन्य रोजगारीको अवसर पनि सँगसँगै पाउने हुनाले एस ई ई पछिको शिक्षा लिन अधिकांश विद्यार्थी राजधानी जाने गरेका छन् ।

नगरपालिकामा रहेका विद्यालयहरुमा सबै विद्यालयका आफ्नै भौतिक संरचना छन् । यद्यपि भौतिक संरचनाहरु पर्याप्त भने छैनन् । धेरैजसो विद्यालयका भवनहरु सरकारी भवन मापदण्ड अनुसारका छैनन् । नगरपालिकाभित्र रहेका विद्यालय मध्ये कुनै पनि विद्यालयमा व्यवस्थित पुस्तकालय छैन । सबै माध्यमिक विद्यालयमा ईन्टरनेटको व्यवस्था छ भने केहि आधारभूत विद्यालयमा पनि ईन्टरनेटको व्यवस्था रहेको छ । त्यसैगरी सबै विद्यालयहरुमा सौचालय भएता पनि छात्र, छात्रा तथा कर्मचारीका लागि छुट्टाछुट्टै सौचालय भएता पनि सफा तथा व्यवस्थित छैनन् । त्यसैगरी सुरक्षित खानेपानीको व्यवस्था पनि सबै विद्यालयमा पुगेको छैन । शैक्षिक संस्थामा फोहोर व्यवस्थापनका लागि कुनै ठोस व्यवस्था छैन । शैक्षिक संस्थामा भौतिक संरचना अपाङ्गमैत्री तथा बाल मैत्री छैनन् ।

शैक्षिक जनशक्ति

यस नगरपालिकामा रहेका विभिन्न शैक्षिक संस्थाहरुमा अध्यापन गर्ने शिक्षकहरु स्थायी, अस्थायी, राहत, विभिन्न परियोजना तथा निजि स्रोत बाट परिपूर्ति भईरहेको छ । यद्यपी अझै पनि जनशक्ति पर्याप्त भने छैनन । स्थानीय तहको वस्तुस्थिति विवरण, बागमती प्रदेश २०७६ मा उल्लेख भए अनुसार यस नगरपालिकामा प्राथमिक तहमा विद्यार्थी शिक्षक अनुपात १४.२७ रहेको छ भने माध्यमिक शिक्षक अनुपात ३९.३ रहेको छ । यो आंकडाले पनि यहाँ विद्यार्थीको तुलनामा शिक्षकको उपलब्धता निकै कम रहेको देखाउँछ । यसरी दरवन्दी अनुसारको शिक्षक अपुग भएका विद्यालयहरुमा नगरपालिकाले विगत देखि नै आफ्नो श्रोतबाट शिक्षकहरु पदपूर्ति गर्दै आएको छ । नगरपालिकाको आ.ब. ०७९।०८० को नीतिमा “विद्यालयको अवस्था, शिक्षक दरवन्दी संख्या र साविकमा शिक्षक दरवन्दी नपाएका विद्यालयलाई निश्चित मापदण्डको आधारमा नगरपालिकाको श्रोतबाट शिक्षकको व्यवस्थापन गरिएकोमा त्यसलाई निरन्तरता दिइनेछ” भनिएको छ ।

तहगत शैक्षिक उपलब्धिको अवस्था

स्थानीय तहको वस्तुस्थिति विवरण, बागमती प्रदेश २०७६ अनुसार यस नगरपालिकामा आधारभूत तहको कूल भर्ना दर १२३.९२, बालिकाको कूल भर्नादर १२८.५२ र बालकको कुल भर्ना दर ११९.३१ रहेको छ । आधारभूत तहकै खुद भर्ना दर भने ९१.०९, बालिकाको खुद भर्नादर ९१.४१ र बालकको खुद भर्नादर ९०.७६ रहेको छ । माध्यमिक तहको कूल भर्ना दर ५४.४३, बालिकाको कूल भर्ना दर ६१.६१ र बालकको कूल भर्ना दर ४७.२६ रहेको छ । यसैगरी माध्यमिक तहकै खुद भर्ना दर भने ३७.३६, बालिकाको खुद भर्नादर ३९.८५ र बालकको खुद भर्ना दर ३४.८७ रहेको छ ।

यसैगरी एस एल सि (हाल एस इ इ) मुनि देखि दश जोड दुई सम्म उत्तिर्ण गर्नेको तथ्याङ्कमा एस एल सी मुनिको प्रतिशत ८०.७१, एस एल सि पास गर्नेको प्रतिशत ८.१२, दश जोड दुई पास गर्नेको प्रतिशत ५.५२ र अनौपचारिक शिक्षा प्रतिशत २.७३ रहेको छ । उच्च शिक्षा उपलब्धी तर्फ स्नातक तह उत्तिर्ण गर्नेको प्रतिशत १.५६, स्नातकोत्तर गर्नेको प्रतिशत ०.३५ र शैक्षिक तह उल्लेख नभएको प्रतिशत १.०२ रहेको छ ।

२.८.२. स्वास्थ्य

धुनिवेशी नगरपालिकामा एउटा अस्पताल, ४ वटा मेडिकल, ३ वटा स्वास्थ्य चौकी, ५ वटा आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र र १ वटा नागरिक आरोग्य केन्द्र रहेको छ । यि स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट नियमित रुपमा गाउँघर क्लिनिक तथा खोप सेवा संचालन भै रहेका छन् । यस देखि बाहेक बजार क्षेत्रमा निजी औषधी पसल संचालित छन जसबाट पनि स्थानीयले आधारभूत स्वास्थ्य सेवा लिईरहेका छन् । यस देखि बाहेक यहाँ हुन नसक्ने विरामीहरुको उपचारका लागि राजधानी लगिने गरिएको छ । व्यस्त राजमार्गमा रहको यस नगरपालिकाक्षेत्रमा सडक दुर्घटना बढी नै हुने गरेको छ ।

धुनिवेशी नगर अस्पतालमा विशेषज्ञीय चिकित्सक सहितको उपचार सुरु भएको छ । जसले गर्दा अस्पताल भर्ना गरेर उपचार गर्नु पर्ने विरामीहरु यसबाट लाभान्वित भएका छन् । स्वास्थ्य र उपस्वास्थ्य चौकीहरुबाट

विरामी जाँच, पोषण सेवा, प्रसुती सेवा, गर्भवती जाँच, औषधी वितरण, ल्याब सेवा, खोप सेवा, परिवार नियोजन सेवा, भिटामिन ए खुवाउने तथा अन्य उपचारात्मक सेवाहरू उपलब्ध रहेका छन् । नगरपालिकामा समय समयमा निशुल्क स्वास्थ्य शिविर संचालन पनि संचालन गर्ने गरिएको छ ।

प्रसुति सेवा तथा अन्य सामान्य उपचार धुनिवेशी अस्पतालमा हुने भएता पनि शल्यक्रिया गर्नु पर्ने तथा अन्य गम्भिर रोगको उपचारका लागि भरतपुर वा काठमाडौं जानु पर्ने अवस्था छ ।

२.८.३. युवा तथा खेलकुद

युवा कुनै पनि स्थानका विकासका सम्वाहक हुन् । युवा शक्तिको परिचालनबाट नै विकास सम्भव हुन्छ । धुनिवेशी नगरपालिकाको जनसंख्याको बनौट हेर्दा कुल जनसंख्याको झन्डै ४२.१० % हिस्सा युवाको रहेको छ । यो संख्या बागमती प्रदेशमा सरदर ३५.७९ % रहेको छ । नेपालमा पछिल्लो समयमा युवाहरू विदेशिने क्रम बढ्दै गईरहेको भने यसबाट धुनिवेशी नगरपालिका पनि अछुतो रहन सकेको छैन । नगरपालिकाबाट विशेष गरी बैदेशिक रोजगारीका लागि तथा शिक्षा तथा रोजगारीका लागि युवाहरू बाहिरिने क्रम बढ्दो छ । यद्यपि नगरपालिकाले युवावर्गलाई स्थानीय स्तरमै टिकाई राख्न विभिन्न प्रोत्साहनका कार्यक्रम गर्दै आइरहेको छ । युवाहरूको भेला, सामाजिक कार्य, संस्कृतिको जगेर्ना, विभिन्न खेलकुद प्रतियोगिताको आयोजना लगायत समग्र युवा वर्गको विकासका लागि नगरपालिकाका विभिन्न वडामा युवा क्लब सक्रिय रहेका छन् । यस नगरपालिका विभिन्न वडाहरूमा युवा क्लबहरू गठन हुने क्रममा रहेका छन् । हालसम्म श्री भूमिस्थान युवा क्लब वडा नं. १ र श्री त्रिकुट युवा क्लब वडा नं. ३ गरी दुई वटा मात्र आधिकारिक रूपमा दर्ता भई सामाजिक कार्यमा क्रियाशील रहेका छन् ।

युवा वर्गको शारीरिक तथा मानसिक विकास साथै अनुशासित युवा पुस्ताको विकासका लागि धुनिवेशी नगरपालिकाले खेलकुदको विकासलाई पनि प्राथमिकताका साथ कार्य गरिरहेको छ । नगरपालिकाले खेलकुदको विकासका लागि विभिन्न प्रयासहरू भईरहेका छन् । नगरपालिकाका विभिन्न स्थानमा खेल मैदानहरू निर्माण गर्ने, खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना गर्ने जस्ता कार्य गरिरहेको छ । त्यसैगरी नगरपालिकाले युवा खेलाडीहरूको मनोबल बढाउन विभिन्न प्रोत्साहनका कार्यक्रम समेत संचालन गरिरहेको छ ।

२.८.४. धार्मिक सांस्कृतिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरू

धुनिवेशी नगरपालिकामा विभिन्न धार्मिक, सांस्कृतिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरू प्रशस्त मात्रामा छन् । बच्छलादेवि ज्वालामुखी मन्दिर, मच्छेनारायण, देउराली महादेव, छत्रे महेशनारायण महालक्ष्मी मन्दिर, सुन्दरादेवि मन्दिर, गोरखनाथ मन्दिर, सिद्धिगणेश मन्दिर, कालिका मन्दिर, महाँकालेश्वर मन्दिर आदी प्रमुख मठ मन्दिरहरू हुन । यसैगरी बाहुनेस्थान काफल पिकनिक स्पोट, भञ्ज्याङ पोखरी, देउरानुथान पिपलचौर, तीनछाँगे झरना, स्याङ-प्याङ-घ्याङ गुफा लगायत अन्य सांस्कृतिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरू हुन ।

परिच्छेद ३: सोच तथा विकासको अवधारणा

३.१. पृष्ठभूमि

नेपाली समाजमा आएको परिवर्तन तथा राज्यले लिएको संरचनागत परिवर्तनको नीति अनुसार स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ लागु भएको छ । विकासका सम्भावनाहरू तथा स्थानीय बासिन्दाहरूको आधारभूत मागको आधारमा नगरस्तरमा आवधिक योजनाको निर्माण सुरूवात भए अनुसार धुनिबेंशी नगरपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने प्रयास गरिएको छ । जन आन्दोलन २०६२/०६३ ले ल्याएको परिवर्तनका मूल मर्म र भावना तथा नेपालको संविधानको भावनाको आधारमा नगरपालिकाको विकासको गतिलाई तीब्रता दिनका लागि नगरपालिकाको आवधिक योजना तयार गर्दा मूलतः देशको राष्ट्रिय लक्ष्यलाई ध्यानमा राखी नगरपालिकाका प्रमुख समस्याहरू, विभिन्न क्षेत्रहरूको उपलब्धि, संघीय तथा प्रदेश सरकारबाट नगरपालिकाको विकासको लागि प्राप्त अनुदान तथा नगरपालिकाको आन्तरिक स्रोत साधनहरूको अधिकतम मात्रामा परिचालन गरी नगरपालिकाका कार्यक्रमहरूलाई क्रमिक रूपमा अगाडि बढाउँदै लैजाने उद्देश्यका साथ आवधिक योजना तर्जुमाको प्रयास भएको छ । आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा नगरपालिकाले हालसम्ममा गरेका महत्त्वपूर्ण प्रयास तथा उपलब्धिहरूको सूक्ष्म रूपमा विश्लेषण तथा सम्भावना र चुनौतीहरूको पनि विश्लेषण गरिएको छ ।

नगरपालिकाले निर्माण गरेका सामाजिक, आर्थिक विकासका कार्यहरूलाई सफल कार्यान्वयन गर्नको लागि वित्तीय क्षेत्रको उचित व्यवस्थापन गर्नुपर्दछ । नगरपालिकाको संस्थागत क्षमता र वित्तीय क्षेत्रको प्रभावकारी परिचालनद्वारा नगरपालिकाको दीर्घकालिन सोच, मध्यमकालिन र अल्पकालिन लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू प्राप्त गर्न सहजता हुन्छ । आफ्नो नगरपालिकाकाको विशिष्टता अनुसारको लक्ष्य, उद्देश्य सहित संघ, प्रदेशका योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्य, उद्देश्यलाई समेत परिपुरण गर्नको लागि सहयोगी बन्नेछ ।

धुनिबेंशी नगरपालिकासँग आफ्नै प्रकारका विशिष्ट समस्या, संभावना र अवसरहरूका साथमा स्रोत र साधनको उपलब्धता र न्यूनता रहेको छ । उपलब्ध स्रोत र साधनको उच्चतम उपयोगका लागि संस्थागत विकास र सुशासन मुख्य स्तम्बका रूपमा लिन सकिन्छ । स्थानीय राजश्व र आयका स्रोत, संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने अनुदान, राजश्व वाँडफाँड र बाह्य आम्दानीका अवसरहरूको अधिकतम उपयोग गर्न सक्ने अवसर रहेका छन् । धुनिबेंशी नगरपालिकाले आन्तरिक र बाह्य अवसरहरूको अधिकतम उपभोग गर्दै नगरपालिकाको आर्थिक, सामाजिक विकास, पूर्वाधार विकासका लागि संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि तथा सुशासन कायम गर्नको सकेमा यस आवधिक योजनाले राखेको दिर्घकालिन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य अनुरुप कार्यहरू गरी अपेक्षित उपलब्धी र प्रतिफल प्राप्त भई समृद्ध नगरपालिका बनाउन यो आवधिक योजना कोशेढुङ्गा सावित हुने विस्वास गरिएको छ ।

३.२. प्रमुख समस्या तथा चुनौती

धुनिवेशी नगरपालिका २०७३ साल फाल्गुन २७ गते घोषणा भएको नेपालको सबैभन्दा कान्छो नगरपालिका हो । नगरपालिका घोषणा हुँदा विकास निर्माणका संरचनाहरू केही पनि तयार नभएको अवस्थामा नगरपालिका स्थापना भएको हुँदा स्थानीय सरकार गठन भई कार्यभार सम्हाले पश्चात उपलब्ध सोत साधनको उच्चतम परिचालन गरी विकासका पूर्वाधार निर्माण गर्ने कार्यलाई उच्च प्राथमिकताका साथ अगाडी बढाउँदै आएको अवस्था छ । नगरवासीको चाहाना आकांक्षा, नगरको आवश्यकता, उपलब्ध सोत एवं साधनको उच्चतम रूपमा परिचालन एवं समानुपातिक रूपमा वितरण गरी नगरवासीले महशुस गर्न सक्ने गरी विकास निर्माणका कार्यलाई गति प्रदान गर्नका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, कृषि सडक निर्माण जस्ता क्षेत्रमा आमुल परिवर्तन गरी सर्वसलुभ, सहज एवं सबैको पहुँच हुने गरी भौतिक पूर्वाधार विकास र विस्तार गर्नुपर्ने चुनौतीहरू परेका थिए । अधिकार र स्वतन्त्रता प्राप्तिका लागि भएका वलिदानीपूर्ण संघर्षको परिणाम स्वरुप देशमा गणतन्त्र स्थापना भई जनचाहना अनुरुप संघीय शासन प्रणालीको शुरुवात भएको यस अवस्थामा तिन तहका सरकारहरू जनआकांक्षा अनुरुप विकास निर्माणको कार्यमा जुटी अहोरात्र जनताको आवश्यकता परिपूर्तिका लागि क्रियाशिल भईरहेको अवस्था छ । विपद्जन्य प्रकोप र महामारीजन्य संक्रमणलाई न्यूनिकरण गरी देश, नगर र समाजलाई जोखिम मुक्त बनाउने र आर्थिक विकासमा ध्यान केन्द्रित गरी आर्थिक क्रियाकलाप बढाउँदै अर्थ व्यवस्थालाई चलायमान बनाई राख्न आजको आवश्यकता हो । यसका लागि जननिर्वाचित तिनै तहका सरकारहरूले आ आफ्नो तर्फबाट भूमिका निर्वाह गर्नु पर्ने हुन्छ । संघीय शासन प्रणाली अन्तर्गत स्थानीय तहमा दोस्रो पटक स्थानीय सरकारको गठन भए पछि हाल सम्म भएका उपलब्धिको जगमा टेकेर जनचाहना पूरा गर्दै विकास निर्माणको कार्यलाई अगाडी बढाउने कार्यमा यस नगरका जनप्रतिनिधिहरू लागि परेको अवस्था छ । आफले चुनेका जनप्रतिनिधि र नगर प्रति नगरवासीहरूको आशा, भरोसा र अपेक्षा ठूलो छ । नगरपालिकाको आन्तरिक आम्दानीको सोतमा वृद्धि हुन सकेको छैन । आन्तरिक आय सोत बढाई जनआकांक्षा परा गर्न पर्ने चुनौती छ । पछिल्लो नगरपालिका भएकोले पूर्वाधार निर्माण कार्यलाई प्राथमिकतामा राखि दिगो एवं भरपर्दो पूर्वाधार निर्माण तर्फ ध्यान दिनपर्ने हुन्छ । नगरपालिकाको आफ्नै भवनबाट सेवा पवाह गर्नका लागि प्रशासनिक भवन निर्माणको कार्य सम्पन्न हुने चरणमा पगेको अवस्था छ । नगरपालिका स्थापना हुँदाको वखत् २ ÷ ४ जना कर्मचारीबाट सेवा संचालन र प्रवाह हुँदै आएकोमा हाल सबै वडा कार्यालय र नगर कार्यपालिकाको कार्यालयमा कर्मचारी व्यवस्थापन भइ सबै विषयगत शाखाहरू, वडा कार्यालयहरू र स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट दिनुपर्ने सेवाहरू छिटो, छरितो, चुस्त, दरुस्त, प्रभावकारी र पारदर्शी हुने गरी अनलाईन सिष्टमबाट कार्यसम्पादन हुने व्यवस्था मिलाएको छ । हाल नगर र वडा कार्यालय मातहत १५५ जना कर्मचारीहरू कार्यरत छन् । उपलब्ध जनशक्तिलाई समुचित रूपमा परिचालन र व्यवस्थापन गरी सिमित सोत साधनको वावजुद विकास निर्माण कार्य, नगरको आवश्यकता, नगरवासीको आकांक्षा र चाहना पूरा गर्नु पर्ने चुनौती छ ।

समस्या	चुनौती
<ul style="list-style-type: none"> • आन्तरिक आय वृद्धिका क्षेत्रहरू न्यून हुन । • काठमाण्डौंको नजिकै भएको भएता पनि यस क्षेत्रमा मेडिकल कलेज, विश्वविद्यालय, भौतिक सविधा सम्पन्न अस्पतालहरूको निर्माण हुँन नसक्दा नगरवासीहरूलाई सेवा लिन, उच्चस्तरको शिक्षा आर्जन गर्न, अन्य अवसरहरू प्राप्त गर्न केन्द्रमानै धाउनपर्ने अवस्था आएको छ । • व्यवस्थित ढङ्गबाट औद्योगिकीकरण हुन नसक्नु । • नगरपालिका क्षेत्रभित्र संचालित सबै उद्योग व्यवसायहरूलाई अभिलेखीकरण गरी करको दायरामा ल्याउने, दर्ता, नविकरण र अनगमन गर्ने जस्ता कार्यहरू पभावकारी ढंगबाट हुननसक्नु । • छट्टै, सहज, सरल र व्यवस्थित पहुँच मार्ग निर्माण हुन नसक्नु । • काठमाण्डौं उपत्यकाको फोहोरमैला डम्पिङ साईट रहेको ओखरपौवाको लिचेड कोल्पखोलामा मिसिदा धनिवेशीका कृषकहरूको खेतियोग्य जमिन, वालीनाली र स्वास्थ्यमा असर परेको छ । • यस नगरपालिका क्षेत्रभित्र स्थापना भएका ईँटा भट्टा, सिमेन्ट उद्योग, ग्याँस उद्योगहरूले वातावरणमा असरपर्ने धँवाधलो पदषण र वालीनाली उत्पादनमा पत्यक्ष असर गरी जनजीवन नै कष्टकर बनाउँदै लगेको छ । • राजमार्ग क्षेत्रका होटलको सेवा पवाह उपभोक्ता मैत्री बनाउने, गुणस्तर, मूल्य र परिमाणलाई यथार्थपरक बनाउने र आम जनसाधारणलाई होटलको सेवापति सकारात्मक बनाउन सकिएको छैन । 	<ul style="list-style-type: none"> • पौराणिक, धार्मिक र सांस्कृति तथा पर्यटकीय दृष्टिले महत्वपूर्ण स्थान, पार्क, मठ, मन्दिर र पर्यटकिय गन्तव्य स्थलहरू भएता पनि यसको उचित व्यवस्थापन, व्यापक पचारपसार हुन नसक्नु, • आधारभूत पूर्वाधारहरूको कमी रहेको, नमिलेको भिरालो जमिन भएको र कतिपय पूर्वाधार निर्माणको कार्य गर्दा वातावरणिय परिक्षण नगरी ठूला मेसिनरी उपकरण प्रयोग गरी निर्माण कार्य भएको हुँदा भूक्षय, वाढी, पहिरो जन्म पाकृतिक पकोप एवं विपद् आउन सक्ने जोखिम रहेको र दिगो विकासका लागि हरेक वर्ष लगानी थप जुटाउँदै जानुपर्ने भूवनोट र प्राकृतिक संरचना । • भू उपयोग नीति कार्यन्वयनमा ढिलाई हुँदा जग्गाको अव्यवस्थित प्रयोग बढ्दै गएको छ । • खेतियोग्य जमिनको प्रयोग खेति गर्ने कार्यमा घट्टै गएको छ । • सामदायिक विद्यालयहरूको शैक्षिक गुणस्तर बढाउने, शिक्षकको क्षमता विकास, विद्यार्थीको कक्षा छोड्ने दर घटाउने र विद्यालयको शैक्षिक सूचकको आधारमा अनगमन गर्न सकिएको छैन । • आन्तरिक आय न्यून रुपमा परिचालन भएको र विकासको माग सम्बोधन गर्न साधनको न्यूनता रहेको छ । • जनशक्ति र जनप्रतिनिधिहरूको क्षमता विकासमा अवसरहरूको कमी रहेको छ । • यूवाहरूको विदेश पलायन र काम गर्ने जनशक्ति अभाव भएको छ । • अनुदान सम्झौता बाहेक नीतिगत व्यवस्था, प्राविधिक कर्मचारीहरूको खटनपटन र निगरानी, अनुदान रकम भक्तानी लगायतका विषयमा नगरपालिकाको भूमिका र जिम्मेवारी नहुँदा पुनर्निमाणले गति लिन सकेको देखिदैन । • दक्ष जनशक्तिको कमी, प्राविधिकहरूको उचित र यथार्थ परामर्श हुन नसक्दा पुनर्निमाणको कार्य शत प्रतिशत सम्पन्न हुन सकेको छैन ।

३.३. प्रमुख संभावना र अवसर

जहाँ समस्या त्यहाँ संभावना र अवसर पनि साथसाथै हुन्छन् । धुनिबेशीमा धेरै समस्या र चुनौतीहरु भएपनि संभावना र अवसरहरु पनि उतिकै रहेको छन् ।

अवसर	संभावना
<ul style="list-style-type: none"> निर्माणाधिन सरुडमार्ग र अन्य वैकल्पिक मार्गहरु बन्दै जानु । प्राविधिक शिक्षालय निर्माणको थालनी हुनु, जसको कारण दक्ष जनशक्ति उत्पादनको सम्भावना । आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटन अभिवृद्धिको लागि होटल व्यवसाय गर्न र अन्य पर्यटक क्षेत्रको विकासको लागि चन्दागिरी, नागार्जन र थाहा नगरका सिमा र आसपासका क्षेत्रमा पर्यटन क्षेत्रको विकासमा साझेदारी गर्न सकिने । केन्द्र सरकारसँग जोडिएको यो नगरपालिकाको भविष्य आगामी दिनमा चन्दागिरी नगरपालिकासँग हातेमालो गरी काठमाण्डौं महानगरपालिकाको समकक्षी नगरपालिका हुने र तिव सहरीकरण, बजारीकरणको र औद्योगिकीकरणको विकासको पवल सम्भावना रहेको छ । 	<ul style="list-style-type: none"> धुनिवेशी नगरपालिका, धादिङ पौराणिक धार्मिक, संस्कृतिक तथा पर्यटकिय दृष्टिले महत्वपूर्ण गन्तव्य स्थलहरु यसै नगर क्षेत्रमा अवस्थित हुन । धार्के सितापाइला बैकल्पिक राजमार्ग यसै नगरपालिकाको क्षेत्र भएर संचालनमा रहेको जसले गर्दा नौविसे देखी कलंकी सम्मको ट्राफिक जामलाई न्यून गर्ने र सो राजमार्ग वरपरका नगरवासीहरुको जिवनस्तर उँचो बनाउने आशा राखिएको छ । उक्त क्षेत्रमा सहरीकरण तथा बजारीकरणको विकास हुने हुँदा सो क्षेत्रका वासीन्दाहरुको आर्थिकस्तरमा आमूल परिवर्तन हुनेछ । काठमाडौंको नजिक हुन, मुख्य राजमार्गहरु यही नगर हदै संचालनमा रहनु, औद्योगिक र कृषि उत्पादनको बजारसम्मको सहज पहुँच हुन सक्ने स्थानमा अवस्थित हुनु तरकारी खेति, कखरा पालन, ह्याचरी, फलफूल विशेष गरी लिचि, तोप्लाङको आलुको उत्पादन र विकासको उच्च सम्भावना औद्योगिक क्षेत्रको विकास गर्न सकिने क्षेत्रहरु रहेका । भिमढुङ्गा लामीडाँडा सडक काठमाण्डौं केन्द्र देखी यसै नगरपालिका क्षेत्र भएर गल्छि सम्म आवागमन गर्न सजिलो भएको छ । जसले गर्दा त्यस क्षेत्रका नगरवासीहरुको आर्थिक उन्नती हुने अपेक्षा गरिएको छ । नौविसे देखी कलंकी सम्मको ट्राफिक जामलाई न्यूनीकरण गर्न नौविसे नागढंगा सरुडमार्गले सहजता पन्ने देखिन्छ । उत्पेरित, उद्यमशील, जागरुक, सचेत एवं विकासपति पतिवद्ध धुनिवेशी नगरवासी संघीय राजधानी काठमाण्डौंमा बसोबास गर्ने वासिन्दाहरुको लागि वैकल्पिक बसोबास स्थानको रुपमा विकसित गर्न सकिने नजिकको सम्भावित नगरपालिका । फोहोरमैलाको व्यवस्थापनको कार्यलाई व्यवस्थित गर्ने कार्यको थालनी ।

३.४. आवधिक योजना तर्जुमा निर्देशक सिद्धान्त तथा आधार

संविधानको धारा ५७ (४) (५) र अनुसूची ८ र ९ ले स्थानीय तहलाई आर्थिक तथा सामाजिक विकासको अग्रपङ्क्तिको चालकको रूपमा परिभाषित गरेको छ । संविधानका प्रावधानहरूको अधिनमा रही स्थानीय तहले आवधिक, मध्यमकालिन एवं वार्षिक नीति, योजना, बजेट तथा कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्न सक्छन् । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा २४ को उपदफा (३) (क देखि झ) र संघ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तर सम्बन्ध) ऐन, २०७७ को दफा ३ को उपदफा (१) (क देखि द) ले स्थानीय तहको जिम्मेवारी र कार्य सीमा तोकेका छन् । दिगो विकास लक्ष्य, मौलिक हक, संघीय सरकारको पन्ध्रौं पञ्चवर्षिय योजना र प्रादेशिक योजनाले राखेका अल्पकालिन, मध्यकालिन र दीर्घकालिन लक्ष्य प्राप्त गर्न स्थानीय तहको जिम्मेवारी महत्वपूर्ण छ । जुन सुकै योजनाको कार्यान्वयन हुने अन्तिम विन्दु भनेको स्थानीय तह नै भएको हुँदा सबै तहका सरकारको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य आपसमा मेलखाने हुन जरुरी छ । एउटै लक्ष्य तथा उद्देश्य भएका कार्यक्रमहरूमा कुनै एक, दुई वा तीनवटै सरकारको संलग्नता रहने व्यवस्था संविधान, कानून तथा कार्यविधिहरूले निर्दिष्ट गरेका छन् । नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली २०७४, स्थानीय तह योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ र बजेट तर्जुमा सम्बन्धी मार्गदर्शन तथा ढाँचा, २०७६ ले स्थानीय तहका योजना निर्माण, कार्यान्वयन, मूल्याङ्कन र वित्तीय व्यवस्था बारे दायरा तोकेका छन् । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा २४ र दफा ११ ले योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन प्रक्रियामा सरकारका तीन वटै तहका जिम्मेवारी प्रष्ट पारेका छन् ।

३.५. सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

राजनीतिक स्थायित्वको जगमा तीव्र आर्थिक विकास र समृद्धि दुरगामी सोच सहितको राष्ट्रिय लक्ष्यहरू निर्धारण गरिएका छन् । आय वृद्धि, गुणस्तरीय मानवपुँजी निर्माण र आर्थिक जोखिमको न्यूनीकरण गर्दै वि.सं. २०७९ सम्म अति कम विकसित देशबाट विकासशिल देशमा स्तरोन्नति गर्ने र वि.सं. २०८७ सम्म दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्दै उच्च मध्यम आयस्तर भएको मुलुकमा स्तरोन्नति हुने गरी राष्ट्रिय र प्रादेशिक सोच लक्षित रहेको छ । संघिय सरकारले नेपालको दीर्घकालीन सोच, २१०० तर्जुमा गरिसकेको हुँदा उक्त सोचलाई हासिल हुनेगरी नगरपालिकाको विशेषता र प्राथमिकता झल्किने गरी धुनिबेंशी नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच निर्धारण गरिएको छ ।

राष्ट्रिय दीर्घकालिन सोच	
“समृद्ध नेपाल ,सुखी नेपाली”	समुन्नत ,स्वाधीन र समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्र सहितको सघन अन्तरआबद्धता तथा उच्च उत्पादकत्व भएको समान अवसर प्राप्त ,स्वस्थ ,शिक्षित र उच्च जीवनस्तर भएका सुखी नागरिक बसोबास गर्ने मुलुक ।
प्रदेश दीर्घकालिन सोच	
“सुसंस्कृत र सुखी जनता ; समाजवाद उन्मुख समृद्ध प्रदेश”	संस्कृति ,कृषि ,उद्योग ,पर्यटन ,मानव पुँजी र पूर्वाधार ; सुसंस्कृत ,सुखी र समृद्ध प्रदेशको आधार

नेपालको राष्ट्रिय दिर्घकालिन सोच र वाग्मती प्रदेशको आवधिक योजनाको दिर्घकालिन सोचलाई आत्मसाथ गर्दै धुनिबेंशी नगरपालिकाको समग्र विकासका लागि नगरपालिकाको दिर्घकालिन सोच निर्धारण कार्यशाला गोष्ठीबाट नगरपालिकाको साधन, श्रोत, आवश्यकता, संभावना र अवसरहरुको आधारमा अग्रणी क्षेत्रहरुको पहिचान गरी सोही अनुरूप धुनिबेंशी नगरपालिकाको दिर्घकालिन सोचको निर्धारण गरिएको छ ।

“धुनिबेंशी नगरपालिकाको समृद्धिको आधार,

शिक्षा, स्वास्थ्य, पर्यटन र व्यापार सहितको पूर्वाधार”

३.६. समष्टिगत लक्ष्य

दिगो विकासको अवधारणालाई आत्मसात गर्दै स्थानीय स्रोत साधन र प्रविधिको उच्चतम प्रयोगका साथ अर्थतन्त्रमा दिगो वृद्धि हासिल गरी नगरपालिकामा समतामूलक र समावेशी वातावरण सिर्जना गर्दै पालिकाबासीको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने गरी लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ ।

नगरपालिकाको समष्टिगत विकासका लागि आर्थिक, भौतिक, सामाजिक र साँस्कृतिक क्षेत्रको उच्च विकास सहित वातावरण मैत्री, समावेशी, न्यायपूर्ण तथा सुशासनयुक्त नगरपालिका निर्माण गर्ने ।

३.७. समष्टिगत उद्देश्य

आर्थिक क्षेत्र

आत्मनिर्भर ग्रामीण अर्थतन्त्र विकासको लागि स्थानीय प्राकृतिक स्रोतको दिगो उपयोग र प्रभावकारी व्यवस्थापन मार्फत कृषि, पशु, पर्यटन क्षेत्रको उत्पादकत्व वृद्धि गर्दै उद्यमशिलता र रोजगारीका अवसरहरु सृजना गरी सामाजिक न्याय सहितको समतामूलक आर्थिक विकास गर्ने ।

सामाजिक क्षेत्र

स्वास्थ्य र शिक्षालाई गुणस्तरीय, सर्वसुलभ र निःशुल्क बनाउँदै सबै वर्ग, समुदायको समतामूलक विकासका लागि लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणका आधारमा स्थानीय भाषा, धर्म, संस्कृति, कला तथा साहित्यको प्रवर्धन गर्दै समतामूलक समृद्ध समाज निर्माण गर्ने ।

पूर्वाधार विकास

गुणस्तरिय सार्वजनिक पूर्वाधार निर्माण, सडक, सञ्चार, उर्जा, सिंचाई, स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाई, सूचना प्रविधि जस्ता आधारभूत पूर्वाधारयुक्त पालिका बनाउन जोड दिने ।

संस्थागत विकास तथा सुशासन

उच्च संस्थागत सम्झनायुक्त पालिका संयन्त्र, प्रभावकारी संस्थागत सहकार्य र समन्वय, सार्वजनिक प्रशासन तथा सेवा प्रवाहलाई प्रविधि मार्फत नागरिकमैत्री बनाई स्थानीय सरकारलाई नतिजामुखी र प्रभावकारी बनाउँदै जवाफदेहिता, पारदर्शिता र सुशासन अभिवृद्धि गर्ने ।

३.८. समष्टिगत रणनीति

- १ कृषिजन्य उद्योग स्थापना र पर्यटन व्यवसाय प्रवर्धन गरी पालिकाको उत्पादन, आय, रोजगारी बृद्धिमा जोड दिने ।
- २ स्थानीय सीप, प्रविधि र पूँजीको उच्चतम उपयोग एवं संरक्षण गर्दै रोजगारी सिर्जना र स्वरोजगार प्रवर्धनमा जोड दिने ।
- ३ कृषि उत्पादन तथा मासुजन्य उत्पादनमा पालिकालाई आत्मनिर्भर बनाउन आधुनिकीकरण र व्यावसायिकीकरणमा जोड दिने ।
- ४ गुणस्तरीय, निःशुल्क र सर्वसुलभ शिक्षा र स्वास्थ्य सुविधा सुनिश्चित गर्दै समतामूलक समाज निर्माणमा जोड दिने ।
- ५ लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण अभिवृद्धि गर्दै स्थानीय भाषा, धर्म, संस्कृति, कला तथा साहित्यको संरक्षण, प्रवर्धन र विकासमा जोड दिने ।
- ६ गुणस्तरिय सडक सञ्जाल मार्फत स्थानीय उत्पादनको बजारीकरण र यातायात पहुँच बृद्धिमा जोड दिने ।

- ७ सुरक्षित र व्यवस्थित आवासको हकलाई आत्मसात गर्दै विपद् जोखिम न्यूनिकरण हुने गरी सुरक्षित बसोबासको प्रवन्धमा जोड दिने ।
- ८ सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको समन्वयात्मक सहकार्य मार्फत सामुहिक खेती एवं उत्पादनमूलक क्षेत्रमा उद्योग र व्यवसाय प्रवर्धनमा जोड दिने ।
- ९ प्रविधिमैत्री सार्वजनिक प्रशासन मार्फत जवाफदेहिता, पारदर्शिता, नमुनायोग्य र परिणाममुखी शासन व्यवस्था सञ्चालनमा जोड दिने ।
- १० स्थानीयस्तरमा योजना छनौटदेखि कार्यान्वयन तहसम्म नागरिक समाजसँग सहकार्य, समन्वय र साझेदारीमा जोड दिने ।

३.९. समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष्य

तालिका ३ समष्टिगत परिमाणत्मक लक्ष्य

क्र सं.	सूचक/ लक्ष्य	एकाइ	आधार वर्षसम्मको अवस्था			योजनाको अवस्था		अन्त्यको
			नेपाल	प्रदेश	स्थानीय तह	नेपाल	प्रदेश	स्थानीय तह
क.	समष्टिगत गन्तव्य तथा सूचक							
१.	मानव विकास सूचाङ्क	इन्डेक्स	०.५७४ ^१	०.६४१ ^१	०.४६६ ^२	०.७६० ^१	०.८२० ^१	०.४९३
२.	जन्म हुँदाको अपेक्षित आयु	वर्ष	६९.७ ^३	७२.० ^१	७२.१२४ ^२	७२ ^३	८५ ^१	७२.७७
३.	गार्हस्थ्य प्रतिव्यक्ति आम्दानी	युएस डलर	१०४७ ^१	१९१७ ^१		१२१०० ^१	२२४९० ^१	

^१ .व.आ) बागमती प्रदेशको पहिलो आवधिक योजना)२०७६(८१/२०८०-७७/, २०७६(

^२ बागमती प्रदेशको स्थानीय मानव विकास प्रतिवेदन), २०१९(

^३ (पन्ध्रौं आवधिक योजना (आ. व. ७६/७७ - २०८०-८१), २०७६)

क्र. सं.	सूचक/ लक्ष्य	एकाइ	आधार वर्षसम्मको अवस्था			योजनाको अवस्था		अन्त्यको
			नेपाल	प्रदेश	स्थानीय तह	नेपाल	प्रदेश	स्थानीय तह
४.	साक्षरता दर (१५ वर्ष भन्दा माथि)	प्रतिशत	५८ ^१	६९ ^२	५१.६१	९८ ^३	९९ ^३	९६.७७
५.	वेरोजगारी दर	प्रतिशत	११.४ ^१	७.२ ^२		३ ^३	१.८ ^३	
६.	निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनीको जनसङ्ख्या	प्रतिशत	१८.७ ^१	१५.३ ^२		० ^३	० ^३	
७.	आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या	प्रतिशत	३९.९ ^४	४२.५ ^४				
८.	विपदबाट हुने वार्षिक क्षति रकम	रु. हजार मा	२,५४,२८,१२	७३,४४,६१				
ख.	विषय क्षेत्रगत गन्तव्य र सूचक							
१.	खाद्यान्न बाली उत्पादन (हजारमा)	मे.टन	५३५५२३२ ^५	६९०९०२ ^५				

^१ (A Province with many Prospects - An Introduction to Bagmati Province , 2019)

^५ (नेपालको जनसांख्यिक, सामाजिक, आर्थिक तथा वित्तीय स्थिति (प्रदेशगत प्रोफाइल) , २०७५)

क्र. सं.	सूचक/ लक्ष्य	एकाइ	आधार वर्षसम्मको अवस्था			योजनाको अवस्था		अन्त्यको
			नेपाल	प्रदेश	स्थानीय तह	नेपाल	प्रदेश	स्थानीय तह
२.	काठको उत्पादन (लाखमा)	घ.मि	५.५ ^६				८.४९ ^३	
३.	उद्योगबाट रोजगारीको सिर्जना (हजारमा)	सङ्ख्या	३२२८.४ ^७	१२१८.४ ^९				
४.	निर्यात आयात अनुपात	अनुपात	०.०९ ^८					
५.	पर्यटक आगमन (हजारमा)	सङ्ख्या	११९७ ^९					
६.	पर्यटन क्षेत्रमा रोजगारी (हजारमा)	सङ्ख्या	३७१.१४० ^{१०}	१६१.६७४ ^{१०}				
७.	विद्युतमा पहुँच प्राप्त परिवार	प्रतिशत	९०.७ ^१	९८.२ ^१		१०० ^१	१०० ^१	१००

^६ (आर्थिक सर्वेक्षण २०७८/२०७९, २०७९)

^७ (राष्ट्रिय आर्थिक जनगणना, २०१८)

^८ (Government of Nepal, Ministry of Industry, Commerce and Supplies, Trade and Export Promotion Centre, 2022)

^९ (नेपाल पर्यटन तथ्यांक, २०१९)

^{१०} (राष्ट्रिय आर्थिक जनगणना २०१८ - विश्लेषणात्मक प्रतिवेदन, २०२१)

क्र. सं.	सूचक/ लक्ष्य	एकाइ	आधार वर्षसम्मको अवस्था			योजनाको अवस्था		अन्त्यको
			नेपाल	प्रदेश	स्थानीय तह	नेपाल	प्रदेश	स्थानीय तह
८.	विद्युत उत्पादन क्षमता	मे.वा.	७२५४४ ^{११}	१०५६८ ^{१२}				
९.	सिञ्चित क्षेत्रफल (हजारमा)	हेक्टर	७२८.४४७ ^{१२}	१९.५३६ ^{१३}				
१०.	सडक निर्माण लम्बाई (पक्की/ ग्राभेल/ धुले)	कि.मी						
११.	इन्टरनेट प्रयोगकर्ता जनसङ्ख्या	प्रतिशत	५८ ^१	७१.२ ^१		१०० ^१	१०० ^१	
१२.	साक्षरता दर (१५ वर्ष माथि)	प्रतिशत	५८ ^१	६९ ^१		९८ ^१	९९ ^१	
१३.	विद्यालय (सामुदायिक र संस्थागत)	सङ्ख्या	सामुदायिक - २९०३५ संस्थागत - ६५६६	सामुदायिक - ५२४३ संस्थागत - २१४५	सामुदायिक -			
१४.	खुद भर्ना दर	प्रतिशत						

^{११} (Assessment of Hydropower Potential of Nepal, 2019)

^{१२} (सिंचाई गुरुयोजना, २०१९)

क्र सं.	सूचक/ लक्ष्य	एकाइ	आधार वर्षसम्मको अवस्था			योजनाको अवस्था		अन्त्यको स्थानीय तह
			नेपाल	प्रदेश	स्थानीय तह	नेपाल	प्रदेश	
१५.	क) आधारभूत तह (कक्षा १-८)	प्रतिशत	९३ ^३	९३.५२ ^{१३}		९९ ^३	१००	
	ख) माध्यमिक तह कक्षा (९-१२)	प्रतिशत	४३.९ ^१	४८.२ ^१		९५ ^१	९८ ^१	
१६.	काम गर्ने उमेर समूहका प्राविधिक र व्यावसायिक शिक्षामा तालिम प्राप्त जनसङ्ख्या	प्रतिशत	३१ ^३			५० ^३		
१७.	मातृ मृत्युदर (प्रति लाख जीवित जन्म)	जना	२३९ ^१	७१.२ ^१		२० ^१	१० ^१	
१८.	बाल मृत्युदर (प्रति हजार जीवित जन्म)	जना	३९ ^१	३६ ^१		८ ^१	४ ^१	
१९.	तौल कम भएका	प्रतिशत	२७ ^१	१३.३ ^१		२ ^१	१ ^१	

^{१३} (शिक्षा तथ्यांक, २०१८)

क्र.सं.	सूचक/ लक्ष्य	एकाइ	आधार वर्षसम्मको अवस्था			योजनाको अवस्था		अन्त्यको स्थानीय तह
			नेपाल	प्रदेश	स्थानीय तह	नेपाल	प्रदेश	
	बालबालिका (५ वर्ष मुनी)							
२०.	आधारभूतस्तर र खानेपानी सुविधाबाट लाभान्वित जनसङ्ख्या	प्रतिशत	९१ ^{१४}			१०० ^{१६}		
	उच्च मध्यम स्तरको खानेपानी सुविधा पुगेको जनसङ्ख्या	प्रतिशत	२० ^२	२१ ^१		९५ ^२	९७ ^२	
२१.	सरसफाइ सुविधा उपलब्ध घरपरिवार	प्रतिशत	९९.७ ^{१६}			१०० ^{१६}		
२२.	बैंक तथा वित्तीय संस्थाको शाखा	सङ्ख्या	३६७३ ^५	१२६३ ^५				
२३.	जमिनमा महिलाको	प्रतिशत	१९.७ ^{१५}					

^{१४} (मन्त्रालय स्तरीय विकास समस्या समाधान समितिको बैठक तथा प्रथम चौमासिक प्रगति समीक्षा आ.व. २०७६/७७)

^{१५} (Securing Women's Land and Property Rights in Nepal, 2022)

क्र सं.	सूचक/ लक्ष्य	एकाइ	आधार वर्षसम्मको अवस्था			योजनाको अवस्था		अन्त्यको
			नेपाल	प्रदेश	स्थानीय तह	नेपाल	प्रदेश	स्थानीय तह
	स्वामित्व हुने परिवार							
२४	विपदबाट मृत्यु हुने वार्षिक जनसङ्ख्या	जना	५०९	६९				
२५	विपदबाट प्रभावित हुने परिवार सङ्ख्या	सङ्ख्या	६५८३	६९६				
२६	प्रकोपबाट कृषि क्षेत्रमा भएको आर्थिक क्षति (वार्षिक)	रु हजार मा						
२७	प्रकोपबाट खानेपानी संरचनामा भएको क्षति (वार्षिक)	वटा						
२८	प्रकोपबाट पूर्वाधारमा भएको क्षति (वार्षिक)	वटा						

३.१०. नगरपालिकाको समष्टिगत वित्तीय अवस्था

नगरपालिकाको वित्तीय व्यवस्थापनका लागि कानूनले निर्दिष्ट गरेका स्रोतहरू बमोजिम नगरपालिकाले आफ्नो वित्तीय व्यवस्थापन गर्दै आएको छ । जस अनुसार नगरपालिकाले आन्तरिक आय, राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने रकम, वित्तीय समानिकरण अनुदान, सर्शत अनुदान तथा विशेष कार्यक्रमका लागि संघीय र प्रदेश सरकार तथा अन्य केन्द्रिय निकायबाट प्राप्त हुने विभिन्न अनुदान तथा सहयोगबाट आर्थिक स्रोत एकिकृत गरि विकास तथा सेवा प्रवाहका कार्यहरूमा खर्च विनियोजन गरिरहेको छ । स्थानीय विकासको पूँजीगत खर्च बढाउन एकातर्फ आन्तरिक राजस्व र समग्र स्रोतको दायरा बढाउनु पर्ने बाध्यता छ भने अर्को तर्फ नगरपालिकाको खर्च गर्ने क्षमता समेत बढाउनु पर्ने आवश्यकता छ । आवधिक योजना बनाउँदा नगरपालिकाले अनुदान, सहयोग, साझेदारी, लागत सहभागिता तथा आन्तरिक आय क्रमशः विस्तार गर्दै जाने रणनीति लिएकोले आगामी वर्षहरूमा बजेटरी खर्च र गैर वजेटरी खर्च समेतबाट क्रमशः क्षमता बढाउदै लानु आशयक छ ।

राजस्वको आकार तथा परिमाण आर्थिक इकाईहरूको वित्तीय आकारमा भर पर्ने विषय भएकाले प्राकृतिक स्रोत, आर्थिक स्तर र राजस्व परिमाणको बीचमा प्रत्यक्ष आनुपातिक सम्बन्ध रहन्छ । नगरपालिकाको आफ्नै आन्तरिक स्रोतहरूका साथै संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने विभिन्न प्रकार अनुदानहरू, निजी, सार्वजनिक निकायहरूसँगको साझेदारीबाट हुने आयहरूलाई पालिकाले प्राथमिक क्षेत्रहरूमा लगानी गर्दै आईरहेको छ । नगरपालिकालाई सम्पन्न बनाई नगरपालिका भित्र बसोबास गर्ने नागरिकको जीवनस्तरमा गुणस्तरिय परिवर्तन ल्याउनु, गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्नु, उपलब्ध स्रोत साधनहरूको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु, स्थानीय पर्यावरण, जैविक विविधताको संरक्षण गर्नु, संभावित प्रकोपबाट हुने क्षति न्यूनीकरण गरि नागरिकहरूको भय रहित वातावरणमा बाँच्न पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्नु जस्ता कार्यमा आवश्यक पर्ने वित्तीय व्यवस्था गर्न नगरपालिकाले वित्तीय अनुमान र प्रक्षेपण गर्नु सफल योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक छ । वित्तीय क्षमताको आकलन र वित्तीय क्षमतामा बृद्धिले मात्र लक्षित कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन हुन सक्ने भएकोले यस योजनामा वित्तीय विश्लेषणलाई महत्वपूर्ण मानिएको छ ।

३.११. नगरपालिकाको आन्तरिक आय

नगरपालिकाको श्रोत व्यवस्थापनमा संघ तथा प्रदेशबाट आउने नियमित आउने अनुदानका अतिरिक्त आन्तरिक आयको पनि महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । नगरपालिकाको भूगोल, जनसंख्या, आर्थिक गतिविधिका आधारमा आन्तरिक आयको हिस्सा तय हुन्छ । स्थानीयस्तरमा राजस्व बृद्धि गर्न नगरपालिकाले समय सापेक्ष राजस्वका श्रोतहरूको पहिचान तथा पुनरावलोकन गरी यथार्थपरक आन्तरिक राजस्व संकलन गर्ने नीति लिनु पर्ने हुन्छ, अन्यथा आन्तरिक आयको हिस्सा नगन्य हुन सक्छ । धुनिबेंशी नगरपालिकाको विगत तीन वर्षको आन्तरिक आयको विश्लेषण गर्दा, आ.व. २०७५/०७६ मा कूल आय रु. ४४,३७,७३,००० मा आन्तरिक आय रु. ५,०१,७०,००० अर्थात ११%, आ.व. ०७६/०७७ मा कूल आय ४४,६८,५८,००० मा आन्तरिक आय रु.

२,९८,७८,००० अर्थात ६.६८% र आ.व. ०७७।७८ मा कूल आय रु. ७३,३४,०८,८५४ मा आन्तरिक आय रु. ३,८९,९७,७४३ अर्थात ५.३१% रहेको देखिन्छ । उपरोक्त विवरणलाई हेर्दा सुरुको वर्ष भन्दा दोस्रो वर्ष आधा कम र तेस्रो वर्षमा दोस्रो वर्षभन्दा करिब १% ले कम भएको देखिन्छ, जसलाई सन्तोषजनक रूपमा लिन सकिन्न, यसर्थ आगामी दिनमा आन्तरिक राजस्वको सम्भावित नयाँ स्रोत पहिचान, करका दायरा बृद्धि, कर असूली सम्बन्धी जनचेतना कार्यक्रम आदी ल्याएर आन्तरिक आयको हिस्सा बृद्धि गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

उपरोक्त तीनै वर्षको आन्तरिक आयको अनुमान र यथार्थ आयमा पनि तादात्म्यता देखिँदैन, उदाहरणका लागि आ.व. ०७७।७८ को आन्तरिक आयको अनुमान रु. ८,२५,४४,००० रहेकोमा रु. ३,८९,९७,७४३ अर्थात अनुमानको ४७ % मात्र राजस्व संकलन हुन सकेको देखिन्छ । संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने स्रोतको बृद्धि गर्नका लागि नगरपालिकाले आन्तरिक आय बृद्धि गर्ने कार्यमा तदारुकता देखाउनु पर्ने देखिन्छ ।

३.१२. नगरपालिकाको वित्तीय स्रोत र आय अनुमान

नगरपालिकाको वित्तीय स्रोतको रूपमा संघीय सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय अनुदान, सशर्त अनुदान, राजस्व बाँडफाँड, विशेष अनुदान र समपूरक अनुदान हुन भने प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, राजस्व बाँडफाँड, विशेष अनुदान र समपूरक अनुदान हुन । त्यस्तै नगरपालिकाको आन्तरिक राजस्व र स्थानीय सञ्चित कोष अन्तर्गत आयोजना विशेष प्राप्त हुने अन्य रकम पनि वित्तीय स्रोत हुन । माथि उल्लिखित वित्तीय स्रोतहरुबाट यस नगरपालिकामा आ. व. २०७८।०७९ मा प्राप्त हुने आय निम्न बमोजिम अनुमान गरिएको छ ।

तालिका ४ नगरपालिकाका आय

आय शिर्षकहरु	संघिय सरकारबाट (रु करोडमा)	प्रदेश सरकारबाट (रु करोडमा)
सशर्त अनुदान	१७.७६	२.०४
समानीकरण अनुदान	१६.२०	१.४२
समपूरक अनुदान	२.४९	२.५०
विशेष अनुदान	.८३	.३०
राजस्व बाँडफाँड	७.७५	५.३०
जम्मा	४५.०३	११.५६

स्रोत: वार्षिक नीति, कार्यक्रम र बजेट आ.व. ०७९/०८०

संघिय सरकार र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने बाहेक आन्तरिक स्रोतबाट रु ८.८४ करोड आय र सञ्चित कोषबाट रु ११ करोड आय हुने आनुमान गरिएको छ । नगरपालिकाको समग्र वित्तीय स्रोतमा संघीय सरकार र प्रदेश सरकारको तर्फबाट जम्मा आयको लगभग ६५ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ साथै लगभग २३ प्रतिशत सञ्चित कोष र आन्तरिक आयको हिस्सा देखिन्छ । आ. व. २०७९।८० मा जम्मा रु. २४.८३ करोड आन्तरिक आय प्रक्षेपण गरिएको छ । जसमा संचित कोषको रकम कटाउंदा रु. २.८८ करोड वा लगभग

३.४० मात्र आन्तरिक आयको हिस्सा देखिन्छ । यसर्थ, नगरपालिकाको आन्तरिक आय पूर्ण क्षमतामा प्रयोग गर्न कर व्यवस्थापन र कर सचेतना बढाउनु पर्ने देखिन्छ ।

तालिका ५ नगरपालिकाको विभिन्न वर्षको आय

समष्टिगत आय									
क्र सं	सुचकहरू	आय विवरण वास्तविक आय रु करोडमा							
		आ.ब २०७५/ २०७६	प्रतिशत	आ.ब २०७६/२०७७	प्रतिशत	आ.ब २०७७/ २०७८	प्रतिशत	आ.ब २०७८/ २०७९	प्रतिशत
१	नेपाल सरकारबाट प्राप्त	३१.११	६३.०७	३३.१८	६७.७०	३५.९६	६१.२५	३७.२८	६२.३७
२	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त	४.९६	१०.०५	४.३४	८.८६	४.९७	८.४७	६.२६	१०.४७
३	आन्तरिक आय	५.०१	१०.१६	२.९८	६.०८	३.८९	६.६३	२.८८	४.८२
४	राजस्व बाँडफाँड	८.२५	१६.७२	८.५१	१७.३६	१३.८९	२३.६६	१३.३५	२२.३४
५	विविध	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
	जम्मा	४९.३३	१००.००	४९.०१	१००.००	५८.७१	१००.००	५९.७७	१००.००
		३	०		०		०		०

स्रोत: राजस्व सुधार कार्ययोजना, २०७८

आ. व. २०७५।७६ मा भएको आन्तरिक आयको हिस्सा १०.१६% बाट क्रमश घट्दै आ. व. २०७७।७८ सम्म आईपुग्दा ६.६३ मा सिमित हुन आई पुगेको छ । आ.व. ०७८।०७९ को प्रक्षेपित आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा ४.८२% मात्र देखिन्छ । स्थानीय तहको सस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकन कार्यविधिमा अघिल्लो आ.व. भन्दा कम्तिमा १०% आन्तरिक आय बृद्धि हुँदा मात्र अंक प्राप्त गर्ने व्यवस्थालाई आधार मान्ने हो भने पनि नगरपालिकाकाले आन्तरिक आय प्रति वर्ष अघिल्लो वर्षको भन्दा कम्तिमा दश प्रतिशतले वृद्धि हुने हिसाबले

व्यवस्थापन गर्नु पर्ने देखिन्छ । तर, संघीय र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने बजेटको हिस्सा वर्षेनी बढदै गएको अवस्थामा समग्र विकास प्रक्रियामा खासै असर पर्ने देखिन्न ।

धुनिबेंशी नगरपालिकाको आगामी पाँच वर्षको आय प्रक्षेपण गर्दा माथि विप्लेशन गरिएका समष्टिगत अर्थतन्त्र, वित्तिय स्रोत, नगरपालिकाको आन्तरिक आय, संघीय र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने आय, साथै विविध आयको गत तीन आ.व. को आय विश्लेषण गरिएको र प्राप्त तथ्याङ्क माथि बिषय विज्ञ, नगरपालिका संयन्त्र तथा योजना मस्यौदा टोलीको राय सुझाव सहित निम्न मान्यताहरुका आधारमा आगामी पाँच आ. व. हरुमा हुने अनुमानित आय अनुमान गरिएको छ ।

मान्यताहरु

(क) राजस्व र आन्तरिक आय प्रत्येक वर्ष (आधार वर्षबाट) १०% प्रतिशत थप हुने अनुमान गरिएको ।

(ख) संघीय र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान: प्रत्येक वर्ष (आधार वर्षबाट) १५% प्रतिशत थप हुने अनुमान गरिएको ।

तालिका 6 प्रक्षेपित आय (रू करोड)

क्र.स	आय विवरण	प्रक्षेपित आय					
		आ.ब २०७८।७९	आ.ब. २०७९।८०	आ.ब २०८०।८१	आ.ब २०८१।८२	आ.ब २०८२।८३	आ.ब २०८३।८४
१	नेपाल सरकारबाट प्राप्त	३७.२८	४२.८७	४९.३०	५६.७०	६५.२०	७४.९८
२	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त	६.२६	७.२०	८.२८	९.५२	१०.९५	१२.५९
३	आन्तरिक आय	२.८८	३.१७	३.५२	३.८७	४.२९	४.७२
४	राजस्व बाँडफाँड	१३.३५	१५.३५	१७.६६	२०.३०	२३.३५	२६.८५
५	विविध	०.००	०.५०	०.५५	०.६१	०.६७	०.७३
	जम्मा	५९.७७	६९.०९	७९.३०	९१.००	१०४.४६	११९.८८

३.१३. क्षेत्रगत योजना प्राथमिकिकरण र बजेट अनुमान

३.१३.१. गत आर्थिक वर्षहरूको वित्तिय स्थिति

कुनैपनि योजना सफल हुनको लागि वित्तीय सुनिश्चितता अनिवार्य शर्त हो । वित्तिय व्यवस्थापन विना गरिएको योजनाले सार्थकता पाउन सक्दैन । वित्तिय सुनिश्चितता विना बनाइएका योजनाहरू दस्तावेजको रूपमा मात्र कायम हुन्छन् । नेपालमा जतिपनि योजनाहरू बनेका छन् ति योजनाहरू वित्तिय सुनिश्चितता नभएका कारण सफल हुन नसकेका हुन । पालिकाको योजना तर्जुमा क्रममा कतिपय प्रक्षेपण विगतलाई हेरेर र कतिपय अनुमान भविष्यमा हुन सक्ने स्रोतको बढोत्तरीका आधारमा गरिएको छ । कतिपय योजनाहरूबाट अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त गर्न नसक्नुको पछाडि वित्तीय सुनिश्चितता नहुनु मुख्य कारण हो । वस्तुपरक वित्तीय विश्लेषण हुनु र प्रभावकारी वित्तीय अनुसासन कायम गर्न सक्ने हो भने योजना कार्यान्वयनबाट योजना अनुसार नै हुने देखिन्छ ।

योजना अन्तरगत आगामी वर्षहरूमा कुन शीर्षकमा कति अनुदान वा राजस्व प्राप्त हुन सक्छ भन्ने आधार विगतका वर्षहरूमा भएको खुद आयले दिन सक्छ र गत आ.व.हरूमा भएको आयलाई आधार मानेर आगामी वर्षहरूमा हुने आयको पूर्व अनुमान गरिएको छ । धुनिबेंशी नगरपालिकाको आवधिक योजना (आ.व. २०७९/८०-२०८३/८४) तयार गर्दा योजना पहिचान तथा योजना प्राथमिकिकरणसंगै योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने बजेट र त्यसको वित्तीय स्रोत पनि पहिचान गरिएको छ । आगामी बजेट प्रक्षेपण गर्दा विगतको वित्तिय स्थितिलाई आधार मानिएको छ । पालिकाको क्षेत्रगत खर्च निम्नानुसार भएको देखिन्छ ।

गत आ.व. हरुको खुद आय र क्षेत्रगत खर्च विवरण

गत आ.व. को खुद आय र क्षेत्रगत खर्च (रु. मा)				
	आ.ब २०७५।२०७६	आ.ब २०७६।२०७७	आ.ब २०७७।२०७८	आ.ब २०७८।२०७९
आर्थिक क्षेत्र				
कृषि पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास				
भूमि ब्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण				
श्रम तथा रोजगारी				

बैङ्क तथा वित्तीय संस्था				
पर्यटन – ग्रामिण तथा स्थानीय पर्यटन				
उद्योग, व्यापार र आपूर्ति व्यवस्था				
सामाजिक क्षेत्र				
शिक्षा				
स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा				
युवा तथा खेलकुद				
अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकता				
खानेपानी तथा सरसफाई				
लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशता				
लक्षित वर्ग उत्थान – महिला बालबालीका तथा जेष्ठनागरिक				
भाषा, संस्कृति, कला साहित्य				
भौतिक पूर्वाधार				
आवास तथा बस्ती बिकास				
सडक तथा यातायात				
सिंचाइ				
विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा				
सञ्चार तथा सूचना प्रणाली				
ढल निकास, फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधार				
सार्वजनिक निर्माण				
वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन				
वन विकास तथा व्यवस्थापन				

जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षण				
वातावरण संरक्षण तथा प्रदूषण नियन्त्रण				
जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा न्यूनीकरण				
पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रण				
विपद सचेतना, उद्धार तथा पुर्नस्थापना				
लोकतन्त्र, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा				
सार्वजनिक तथा सामुदायिक नेतृत्व विकास				
नीति तथा कानुन तर्जुमा				
योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता				
नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धन				
सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षा				
पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली				
योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन				
कुल जम्मा				

स्रोत: लेखा शाखा, श्रावण २०७९

नगरपालिकाको जम्मा पुंजीगत बजेटको प्रतिशत आर्थिक क्षेत्रमा विनियोजन भएको देखियो । पुंजीगत बजेटको लगभग आधा हिस्सा अर्थात औषत प्रतिशत सामाजिक क्षेत्रमा विनियोजन गरिएको देखिन्छ भने प्रतिशत भौतिक पूर्वाधार क्षेत्रमा विनियोजित छ । वन तथा वातावरण क्षेत्रमा प्रतिशत रकम विनियोजन भएका देखिन्छ तथा अन्य विविध क्षेत्रको लागि भनेर प्रतिशत विनियोजन भएको छ ।

३.१३.२. आगामी पाँच वर्षको वित्तिय अनुमान

गत आर्थिक वर्षहरूमा भएको समष्टीगत आय र क्षेत्रगत चालु तथा पूँजीगत खर्चको ढाँचामा आगामी पाँच आ.व. हरूमा हुने चालु तथा पूँजीगत खर्च प्रक्षेपण गरिएको छ । आ. व. २०७८।७९ लाई आधार वर्ष मानेर प्रक्षेपण गरिएको यो तथ्याङ्क विगत वर्षहरूमा भएको आय, छुट्टिएको शीर्षकगत खर्च र भएको लगानीमा जे जस्तो अनुपात थियो त्यसैकै आधारमा आय ब्यय अनुमान गरिएको छ । आगामी पाँच वर्षको वित्तीय प्रक्षेपण निम्न मान्यताहरूको आधारमा गरिएको छ ।

- क. आधार वर्ष २०७८।७९ मा जम्मा बजेटको क्षेत्रगत रुपमा जति प्रतिशत बजेट विनियोजन भएको छ बाँकी वर्षहरूमा पनि सोही अनुसार विनियोजन गरिएको छ ।
- ख. अनुमानित व्यय प्रक्षेपण गर्दा अनुमानित आयको प्रक्षेपण औषत बृद्धिदरलाई नै कायम गरिएको छ ।
- ग. जम्मा बजेटबाट पूँजीगत बजेट प्रक्षेपण गरिसके बाँकी रकमलाई चालु खर्चको रुपमा अनुमान गरिएको छ ।

तालिका ७: नगरपालिकाको आगामी ५ वर्षको वित्तीय अनुमान

		प्रक्षेपित व्यय अनुमान				
	आधार वर्ष	प्रक्षेपित व्यय (चालु)				
आर्थिक वर्ष	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
चालु खर्च मौज्जात समेत (जम्मा) (क)						
क्षेत्रगत योजना	आधार वर्ष	प्रक्षेपित व्यय (पूँजिगत)				
आर्थिक वर्ष	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
आर्थिक क्षेत्र						
कृषि पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास						
भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण						
श्रम तथा रोजगारी						
बैंडक तथा वित्तीय संस्था						
पर्यटन – ग्रामीण तथा स्थानीय पर्यटन						
उद्योग, व्यापार र आपूर्ति व्यवस्था						
सामाजिक क्षेत्र						
शिक्षा						
स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा						
युवा तथा खेलकुद						
अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकता						

खानेपानी तथा सरसफाइ						
लङ्गैगिक तथा सामाजिक समावेशिता						
लक्षित वर्ग उत्थान – महिला बालबालिका तथा जेष्ठनागरिक						
भाषा, संस्कृति, कला साहित्य						
भौतिक पूर्वाधार						
आवास तथा बस्ती विकास						
सडक तथा यातायात						
सिंचाई						
विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा						
सञ्चार तथा सूचना प्रणाली						
सार्वजनिक निर्माण						
वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन						
वन विकास तथा व्यवस्थापन						
जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षण						
वातावरण संरक्षण तथा प्रदूषण नियन्त्रण						
जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा न्यूनीकरण						
पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रण						
विपद सचेतना, उद्धार तथा पूनस्थापना						

लोकतन्त्र, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा						
सार्वजनिक तथा सामुदायिक नेतृत्व विकास						
नीति तथा कानून तर्जुमा						
योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता						
नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धन						
सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षा						
पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली						
योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन						
जम्मा (ख)						
कुल बजेट (क+ख)						

आधार वर्ष आ. व. २०७८/७९ मा अनुमान गरिएका विभिन्न शीर्षगत व्ययहरुमा औषतमा २०७९/८० को लागि प्रतिशत वृद्धिदर कायम गरिएको छ भने आ. व. २०८०/८१ मा औषत प्रतिशतको बृद्धिदर कायम हुने अनुमान गरिएको छ । त्यस्तै आ.व. २०८१/८२ मा औषत बृद्धिदर प्रतिशत प्रक्षेपण गरिएको छ । आ. व. २०८२/८३ मा औषत प्रतिशत प्रक्षेपण गरिएको छ भने आ. व. २०८३/८४ मा औषत प्रतिशत व्यय प्रक्षेपण गरिएको छ ।

आ.व. २०८३/८४ मा प्रतिशत को बृद्धिदर कायम गरी जम्मा पूँजिगत लगानी रु. करोड पुग्ने अनुमान गरिएको छ । क्षेत्रगत रुपमा सवैभन्दा बढी रकम विनियोजित भएको सामाजिक क्षेत्रमा जम्मा बजेटको प्रतिशत, आर्थिक क्षेत्रमा जम्मा बजेटको प्रतिशत, भौतिक पूर्वाधार तर्फ जम्मा वजेटको प्रतिशत र अन्त्यमा विविध शीर्षक अन्तर्गत जम्मा बजेटको प्रतिशत विनियोजन गरिएको छ । यसरी विनियोजन गरी बाँकी रहेको बजेटलाई चालु खर्च (मौज्दात समेत) भनेर छुट्याइएको छ ।

परिच्छेद ४: आर्थिक क्षेत्र

४.१. कृषि तथा पशुपन्छी

४.१.१. पृष्ठभूमि

राष्ट्रिय सन्दर्भ

नेपालको संबिधान २०७२ को धारा ३६ ले खाद्य अधिकारलाई मौलिक हकको रूपमा व्यवस्था गरिएको छ भने खाद्य सम्बन्धी मौलिक हक अन्तर्गत खाद्यका तीनैवटा पक्ष खाद्य सुरक्षा, खाद्य अधिकार तथा खाद्य सम्प्रभुता समेटेको छ। यस अधिकारको कार्यन्वयनको लागि "खाद्य अधिकार तथा खाद्य सम्प्रभुता सम्बन्धी एन", २०७५ समेत जारी भैसकेको अवस्था छ।

नेपालको भोकमरी र गरिवीको अवस्था अन्य दक्षिण एशियाली देशहरुको तुलनामा कमजोर छ। नेपालमा करिब १८.७% जनसंख्या निरपेक्ष गरिवीको रेखा मुनि रहेका छन् भने बहुआयामिक गरिवी २८.६% रहेको छ। नेपालका अन्य छ प्रदेशहरुको तुलनामा कुल जनसंख्यामा गरिवीको अनुपातको हिसाबले बागमती प्रदेशको अवस्था तुलनात्मक हिसाबले राम्रो नै मान्न पर्दछ। किनभने बागमती प्रदेशमा निरपेक्ष गरिवीको रेखा मुनि रहेका जनसंख्या सबै भन्दा कम अर्थात् १८.७ प्रतिशत मात्र छ।

सन् २०१५ सेप्टेम्बर २५ मा संयुक्त राष्ट्र संघ महासभाले २०३० सम्मको दिगो विकास लक्ष्य अनुमोदन गरेको छ जस अनुसार सन् २०३० सम्ममा विश्वव्यापी रूपमा भोकमरी र गरिवी लाई अन्त्य गर्ने घोषणा गरेको छ। (स्रोत : खाद्य तथा पोषण सुरक्षा योजना २०७७/७८- २०८१/८२)

नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान २७ प्रतिशत रहेको छ भने कुल जनसंख्याको ६०.४ प्रतिशत यसमा आवद्ध छ। सङ्घीय सरकारले बिस २०७७ भित्र खाद्यमा आत्मनिर्भर हुने घोषणा एवम् पाँच वर्ष भित्र कृषि उत्पादकत्व दोब्बर गर्ने प्रतिवद्धता जनाएको छ। उक्त लक्ष्य हासिल गर्न नेपालको १५ औं पन्च वर्षीय योजनाको कृषि क्षेत्रको सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य निम्न अनुसार निर्धारण गरेको छ :

सोच

खाद्य र पोषण सुरक्षा तथा खाद्य सम्प्रभुता सहितको दिगो, प्रतिस्पर्धी एवम् समृद्ध कृषि अर्थतन्त्र।

लक्ष्य

प्रतिस्पर्धी, जलवायु अनुकूल, आत्मनिर्भर एवम् निर्यातमुखी ऊद्योगको रूपमा कृषि क्षेत्रलाई रुपान्तरण गर्दै समावेशी र दिगो आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने।

उद्देश्य

१. कृषि क्षेत्रको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गरी खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुनिश्चित गर्नु ।
२. कृषिमा आधारित उद्योगको विकास गरी रोजगारी र आम्दानी वृद्धि गर्नु ।
३. व्यवसायिक तथा प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता विकास गरी कृषि क्षेत्रको व्यापार सन्तुलन गर्नु ।

अपेक्षित उपलब्धि

आधारभूत खाद्य सुरक्षा स्थितिमा रहेका परिवार हालको ४८ प्रतिशत बाट ८० प्रतिशत पुगेको हुनेछ । यस अवाशिमा खाद्य गरिवी १० प्रतिशत तथा मौजुद गम्भीर खाद्य असुरक्षित जनसंख्या ७.८ प्रतिशतबाट घटेर २ प्रतिशत भएको हुनेछ । त्यसैगरी, विश्वव्यापी खाद्य सुरक्षा सूचकांक ४६ बाट ६६ मा पुगेको हुनेछ । दैनिक निर्धारित क्यालोरीको न्यूनतम मात्रा उपभोग गर्नबाट वञ्चित रहेको जनसंख्या ८.१ प्रतिशतबाट घटेर ४ प्रतिशत भएको हुनेछ ।

बागमती प्रदेश सन्दर्भ

यसै गरी बागमती प्रदेशले आफ्नो आवधिक योजनामा (आ.ब. २०७६/७७-२०८०/८१) मा कृषि क्षेत्रको समग्र विकासको लागि निम्न अनुसारको सोच, लक्ष्य, तथा उद्देश्य निर्धारण गरेको छ :

सोच

खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सहितको सम्पन्न कृषक

लक्ष्य

खाद्य र पोषण सुरक्षा, व्यवसायिक कृषि र लाभप्रद रोजगारी द्वारा किसानको आयस्तर वृद्धि भइ समृद्ध प्रदेशको निर्माणमा योगदान पुर्याउने ।

उद्देश्य

१. दिगोपन सहितको कृषि उत्पादनमा बढोत्तरी हासिल गर्ने र प्रति एकाइ जमिन र प्रति एकाइ कृषि श्रमिकको उत्पादकत्व बढाउनु,
२. खाद्य र पोषण सुरक्षा गर्दै कृषि वस्तुको आयात घटाई निर्यात प्रवर्धन गर्नु,
३. कृषिमा आयमूलक रोजगारीका अवसरहरूको विस्तार गर्नु, र
४. विषादी अवशेष रहित एवम् जैविक पोषण युक्त खाद्य वस्तु सुपथ मुल्यमा उपलब्ध गराउनु र उपभोक्ताहरूको खाद्य अधिकार सुनिश्चित गर्नु ।

अपेक्षित उपलब्धि

कृषि वस्तुको उत्पादन बढेको हुने, प्रदेश फलफुल, दुध, मासु, अण्डा, माछा र तरकारीमा आत्मनिर्भर भई आयात प्रतिस्थापन भएको हुने, कृषि उत्पादन, भण्डारण तथा बजारीकरण तथा कृषि क्षेत्रको औद्योगिकीकरणमा निजी क्षेत्र र सहकारी संस्थाको संलग्नता बढेको हुने; स्थानीय र रैथाने जातका कृषि उपजहरुको संरक्षण र प्रबर्धन गरी जैविक विविधताको संरक्षण भएको हुने; र निर्यातयोग्य कृषि वस्तुहरुको पहिचान गरी मूल्य शृंखला विकास गर्दै प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता वृद्धि भएको हुने, कृषिको औद्योगिकीकरण र कृषि पर्यटनको विकास भएको हुनेछ ।

संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय विकास कार्यक्रमले हालै प्रकाशित गरेको प्रतिवेदनले खाद्य वस्तुमा भएको अत्यधिक मूल्य वृद्धिको परिणाम स्वरुप जीवनयापनमा भएको खर्च बृद्धिले गर्दा विश्वका ७ करोड १० लाख जनसंख्या गरिबीको रेखा मुनि रहेको तथ्यांक सार्वजनिक गरेको छ (नागरिक दैनिक, असार २४, २०७९) ।

नगर सन्दर्भ

कुल ९८.४ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल रहेको यस नगरपालिका सङ्घीय राजधानी काठमाडौँ वाट २०.कि.मि. र जिल्ला सदर मुकाम धाडिङ्गवाट ८० कि. मि. को दूरीमा अवस्थित छ । यस नगरपालिका को कुल जनसंख्या ३६,०५४ रहेको छ जस मध्ये पुरुष १८,२३८ (५०.५८%) र महिला १७,८१६ (४९.४२%) रहेको छ । यस धुनिबेशी नगरपालिकाको मेरुदण्डको रुपमा कृषि रहेको छ । तर खेतीपाति गर्ने तौर तरिका अझै सम्म पनि परम्परागत तथा निर्वाहमुखी किसिमको छ जसले गर्दा कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व दुवै कम छ । कृषिमा आश्रित जनसंख्या ५०.९२ प्रतिशत रहेको छ । कृषि पछि दोस्रो महत्वपूर्ण पेशाको रुपमा नोकरी (सरकारी, गैर सरकारी, स्वदेश/वैदेशिक रोजगारी आदि) रहेको छ । नोकरी गर्नेको संख्या एक चौथाई (२६.४४%) भन्दा बढी रहेको छ भने व्यापार ब्यवसायमा संलग्न हुनेको संख्या १२.६४ प्रतिशत रहेको छ ।

नगरको आर्थिक विकासका सम्भावना बोकेका क्षेत्रहरु जस्तै कृषि, पर्यटन, उद्योग, ब्यापार ब्यवसाय आदि मध्ये कृषि क्षेत्र तुलनात्मक हिसाबले ठूलो सम्भावना बोकेको क्षेत्रको रुपमा लिन सकिन्छ । यसको बलियो आधारको रुपमा नगरमा विद्यमान प्रचुर उर्बर भूमि, बजारको निकट पहुँच, राजधानीनिकट रहेकोले कृषि उत्पादनको बढदो माग, जनसंख्याको ठूलो हिस्सा कृषिमा आश्रित, रोजगारीको प्रमुख अवसर क्षेत्र आदि । तर यसको विकासको लागि जति लगानी हुनु पर्ने हो त्यो भने भएको पाइदैन । उदाहरणको लागि आ.ब. २०७८/७९ मा यस क्षेत्रको विकासको लागि कुल बजेटको जम्मा ८.५ प्रतिशत मात्र बिनियोजन भएको देखिन्छ भने चालु आ.ब. मा पनि यस क्षेत्रको विकासको लागि प्रतिशत मात्र बजेट बिनियोजन गरिएको पाइन्छ जुन ज्यादै कम हो । यदि आर्थिक छेत्रमा फड्को मार्ने हो र यसको लागि आवश्यक पर्ने लगानी गर्दै जाने हो भने यस नगरको आर्थिक विकासमा कृषि क्षेत्रले अग्रणी क्षेत्रको भूमिका निर्वाह गर्न सक्ने ठूलो सम्भावना रहेको छ । यस क्षेत्रको विकास पछि अन्य क्षेत्रहरुमा पनि लगानी गर्ने क्षमता वृद्धि हुने भएकोले अन्य आर्थिक

क्षेत्रहरुको पनि क्रमिक रुपले विकास हुँदै जाने देखिन्छ । कृषि क्षेत्रको मात्र विकास हुँदा विकास एकांकी हुन जान्छ जुन वानचनिय छैन व हुँदैन । विकास समग्र क्षेत्रको हुनु जरुरी छ ।

यस नगरमा कृषियोग्य जमिन ६२.३२% रहेको छ । खाद्यन्न तर्फ मुख्य बालीको रुपमा धान,मकै, कोदो, गहुँ रहेक छ भने फलफुलमा आँप, लिची, केरा आदि रहेको छ । यस नगरमा बिभिन्न किसिमका तरकारी उत्पादन हुनुको साथै कुखुरा पालन, बाख्रा पालन, दूध उत्पादन आदि यहाँको मुख्य कृषि उत्पादन हुन् । पहाडी क्षेत्रमा खेतीयोग्य भू-भाग कम छ भने बेशीक्षेत्र खेतीपाती कृषि उत्पादनको हिसाबले उर्बर भूमिको रुपमा रहेको छ । कृषि उपज तथा दूध संकलन केन्द्रहरु संचालनमा आएकोले कृषि ब्यवसाय तर्फ मानिसहरु विस्तारै आकर्षित हुन थालेका छन् जुन उत्साहबर्द्धक कुरा हो ।

४.१.२. समस्या र चुनौती

समस्या

१. कृषि उत्पादनमा अत्यधिक विषादिको प्रयोगले शरीरमा प्रतिकूल असर पर्नु ।
२. पर्याप्त मात्रामा बाह्रै महिनामा सिंचाईको सुबिधा उपलब्ध नहुनु ।
३. उन्नत मल बिउ बिजनको समयमा पर्याप्त मात्रामा उपलब्ध नहुनु ।
४. कृषि दक्ष प्राविधिक तथा विज्ञको अभाव हुनु ।
५. कृषि बीमा, सामाजिक सुरच्या बारे सम्बन्धित व्यक्ति अनभिज्ञ रहेको वा जानकारी नभएको ।
६. कृषि योग्य भूमिमा इँटा उद्योग र सिमेन्ट कारखाना संचालन गरेको ।
७. सिंचाईको लागि मूल खोला कम हुनु र सुक्दै जानु ।
८. आधुनिक कृषि तालिमको अभाव ।
९. यांत्रिकरणको लागि आधुनिक उपकरणको कमी वा अभाव ।
१०. विचौलियाको कारणले कृषकले उत्पादनको उचित मूल्य नपाउनु ।
११. कृषि उपज भण्डारणको लागि कोल्ड स्टोरेज/चिस्यान केन्द्रको कमी ।
१२. रोजगारीको लागि युवाको विदेश पलायन तथा भएका युवा पनि कृषि पेशामा आकर्षित नहुनु ।
१३. पकेट खेतीमा विभिन्न किसिमको रोग लाग्नु ।
१४. कृषि सडकको बाह्रै महिना चलन चल्न नसक्नु ।
१५. कृषि क्षेत्र नतोक्नु र वर्गीकरण नगर्नु ।

चुनौती

१. कृषि योग्य भूमिमा इँटा उद्योग र सिमेन्ट कारखाना संचालन गरेको ।
२. सिंचाइको लागि मूल खोला कम हुनु र सुक्दै जानु ।
३. कृषि सडकको बाह्रै महिना चलन चल्न नसक्नु ।
४. कृषि सडकको मर्मत र स्तरोन्नति नहुनु ।
५. परम्परागत खेति प्रणाली ।
६. युवाको विदेश पलायन तथा युवाहरु कृषि पेशामा आकर्षित नहुनु ।
७. आधुनिक कृषि ज्ञान तथा सीपको कमी ।
८. उन्नत मल बिउ बिजनको समयमा पर्याप्त मात्रामा उपलब्ध नहुनु ।
९. विचौलियाको हाबी हुनु ।

४.१.३. सम्भावना तथा अवसर

१. कृषिलाई रोजगारीसँग जोडी उद्योग हरू(डेरी,केचाप,धुलोदुध(आदि) एस्थापना गरी रोजगारी सिर्जना गर सकिने ।
२. बाह्रै महिना बेमौसमी तरकारी उत्पादन गर्न सकिने ।
३. उत्पादित वस्तु को लागि बजार निकट रहेको ।
४. बैंक तथा वित्तीय संस्थाको राम्रो पहुँच रहेको ।
५. माटो दोगम किसिमको रहेको हुनाले सबै प्रकारको बाली उत्पादन गर्न सकिने ।
६. कृषि सडक तथा ग्रामीण सडक प्रायः संकलन केन्द्र सम्म पुगेको ।
७. ह्याचरी र कुखुरा फारम प्रशस्त रहेकोले मासु, अण्डा निर्यात गर्न सकिने ठूलो सम्भावना ।
८. बेरोजगार युवा रहेकोले श्रमको समस्या नहुने ।
९. उन्नत जातको बाख्रा पालनको सभावना रहेको हुनाले श्रोत केन्द्रको रुपमा विकास गर्न सकिने ।

४.१.४. कृषि तथा
पशुपंक्षी विकास
योजना

४.१.४.१. सोच

आर्थिक सम्मृद्धिको आधार समग्र कृषि क्षेत्रको विकास

४.१.४.२. लक्ष्य

खाद्यन्न, फलफूल तथा पशु जन्य उत्पादनमा आत्मनिर्भर भई आयात प्रतिस्थापन गरी निर्यात समेत गर्ने ।

४.१.४.३. उद्देश्य

१. कृषि उत्पादन वृद्धिको साथै दूध,अण्डा,मासुको उत्पादनमा आत्मनिर्भर भइ निर्यात गर्नु ।
२. कृषकलाई उत्पादनको उचित मूल्य दिन विचौलियाको अन्त्य गर्नु ।
३. विभिन्न सम्भाव्य नदी नाला,मूल आदिबाट सिँचाईको सुबिधा सुनिश्चित गर्नु ।
४. समयमा पर्याप्त मात्रामा उन्नत बिउ बिजन,मल उपलब्ध गर्नु ।
५. बेरोजगार युवालाई विभिन्न सहूलियत प्याकेज (ऋण,जमिन,तालिम,उपकरण) मार्फत कृषि पेशामा आकर्षित गर्नु ।

४.१.४.४. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीतिहरु
उद्देश्य १: कृषि उत्पादन वृद्धिको साथै दूध मासुको उत्पादनमा ,अण्डा ,आत्मनिर्भर भइ निर्यात गर्नु ।	
१.१. निर्यात हुने वस्तुहरुको उत्पादनमा वृद्धि गर्नु	१.१.१ कृषिजन्य सामग्रीको उत्पादनमा वृद्धि गरिनेछ । १.१.२ व्यवसायिक कृषि प्रवर्धन गरि उत्पादन वृद्धि गरिनेछ । १.१.३ कृषि तथा पशु सम्बन्धी प्राविधिकको सेवा ३.१. उपलब्धगरिनेछ ।
उद्देश्य २: कृषकलाई उत्पादनको उचित मूल्य दिन विचौलियाको अन्त्य गर्नु ।	
२.१ उत्पादनको उचित मूल्य दिन विचौलियाको अन्त्य गर्ने ।	२.१.१ सबै वडामा बजारीकरणको लागि सहकारी वा अन्य उपायको व्यवस्थापन गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीतिहरू
	२.१.२ उत्पादनको उचित मूल्य किसानलाई प्रदान गरिनेछ । २.१.३ विचौलियालाई क्रमिक रूपले अन्त्य गरिनेछ ।
उद्देश्य ३: विभिन्न सम्भाव्य नदी नाला,मूल आदिबाट सिँचाईको सुबिधा सुनिश्चित गर्नु ।	
३.१ सिँचाईको सुबिधा सुनिश्चित गर्ने ।	३.१.१ सिँचाईको सुबिधा सुनिश्चित गरिनेछ । ३.१.२ विद्यमान सिँचाईको मर्मत सम्भार गरी थप सुबिधा सुनिश्चित गरिनेछ ।
उद्देश्य ४: समयमा पर्याप्त मात्रामा उन्नत बिउ बिजन,मल उपलब्ध गर्नु ।	
४.१ उन्नत बिउ बिजन,मल आदिको व्यवस्था गर्ने	४.१.१ सबै वडाहरूमा चाहिने परिमाणको एकिन गरिनेछ । ४.१.२ सबै वडाहरूमा आवश्यक बिउ बिजन,मल आदिको व्यवस्था गरिनेछ । ४.१.३ बिउ बिजन,मल समयमा नै उपलब्ध गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
उद्देश्य ५: बेरोजगार युवालाई विभिन्न सहूलियत प्याकेज (ऋण),जमिन,तालिम,उपकरण मार्फत कृषि (पेशामा आकर्षित गर्नु।	
५.१ युवालाई कृषि पेशामा आकर्षित गर्ने ।	५कृषिमा संलग्न हुने युवाको लागत तयार १.१. गरिनेछ । ५विशेष प्याकेज मार्फत युवालाई आकर्षित २.१. गरिनेछ । ५प्याकेज अन्तर्गतको सुबिधा प्रदान गरिनेछ । ३.१.

४.१.५. कार्यक्रम तथा
आयोजना

क्र.स.	कार्यक्रमहरू	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	अन्य निकाय (सहकारी, गै.स.स.)
१.	पकेट तथा ब्लक प्रणाली अन्तर्गत बृहत एवंम् व्यवसायिक हिसाबले खाद्यन्न, तरकारी, फलफूल खेती तथा पशुपन्छी पालन गर्ने		√	√	√	
२.	कृषिको आधुनिकीकरणको लागि किसानलाई उत्प्रेरित गर्न उपकरण खरिदमा नगरपालिकाले सब्सिडी (आंशिक आर्थिक सहयोग) प्रदान गर्ने		√	√	√	
३.	स -साना जमिनमा बृहत रुपले व्यवसायिक खेती गर्न जग्गा एकिकरणको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने र ९१० लाख०		√	√	√	
४.	आधुनिक कृषि प्रणालीबारे किसानलाई कृषि शाखाको पहलमा प्रदेश सरकारको सहयोग समेत लिएर तालिम प्रदान गर्ने घटीमा वर्षमा दुई पटक २९५० लाख०			√	√	
६.	व्यावसायिक खेतीको लागि जग्गा एकीकरणमा नगरपालिकाबाट सहजीकरण गर्ने २९१० लाख०			√	√	√
७.	कृषि तथा पशुपालनको विकासमा निजी, सहकारी संघ संस्थासंग सहकार्य गर्नु			√	√	√
८.	उत्पादन वृद्धिको लागि ब्यवसायिक कृषि फर्म, सहकारी, सामूहिक खेतीको प्रबर्धन गर्नु					
९.	दक्ष प्राविधिकबाट आवश्यकता अनुसार कृषि सेवा उपलब्ध गर्नु		√	√	√	
१०.	कृषि शाखाको समन्वयमा दक्ष प्राविधिक जनशक्ति सम्भव भएसम्म नगरपालिकामा नै तयार गर्ने वातावरण तयार गर्ने		√	√	√	
११.	आधुनिक कृषि प्रणालीबारे किसानलाई कृषि शाखाको पहलमा प्रदेश सरकारको सहयोग समेत लिएर तालिम प्रदान गर्ने घटीमा वर्षमा दुई पटक ।					

क्र. स.	कार्यक्रमहरू	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	अन्य निकाय (सहकारी, गै.स.स.)
१२.	पर्याप्त मात्रामा संकलन केन्द्र कोल्ड स्टोरेज आदिको निर्माण गर्नु		√	√	√	
१३.	कृषि उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गरी बिक्रीको लागि ग्रेदिंग र ब्रान्दिगमा सहयोग गर्नु		√	√	√	
१४.	खाद्यन्न उत्पादनमा वृद्धि गर्न विद्यमान सम्पूर्ण बाँझो जमिनहरूको लगत तयार गर्ने ।					
१५.	बिचौलियाको अन्त्य गर्न सहकारी वा अन्य कुनै उपयुक्त तरिकाबाट कृषि उत्पादनको बजारीकरण गर्न नगरपालिकाले सहजीकरण गर्ने			√	√	√
१६.	सिँचाईको सुविधा विस्तार गर्न नगरपालिकामा विद्यमान सम्पूर्ण नदिरनालाहरूको सम्भाव्यता ९लिफ्ट सिँचाईको समेत अध्ययन गरी क्षमता निर्धारण गर्ने			√	√	
१७.	सम्भाव्य सबै स्थानर क्षेत्रहरूमा कुन उपजकोलागि जमिन उपयुक्त हुन्छ र त्यसबाट के कति परिमाणमा उत्पादन हुन्छ सो निर्धारण गर्ने			√	√	
१८.	खाद्यन्न उत्पादनमा वृद्धि गर्न विद्यमान सम्पूर्ण बाँझो जमिनहरूको लगत तयार गर्ने			√	√	
१९.	समयमा किसान लाई मल,बिउ बिजन किट नाशक औषधि उपलब्ध गर्न सहकारी संस्थाहरूको स्थापना गर्न नगरपालिकाले पहल गर्ने			√	√	√
२०.	युवा पलायन रोक्न र कृषिमा युवालाई आकर्षित गर्न नगरपालिकाले निशुल्क जमिन, उपकरण ,बजार ग्यारेन्टी गर्ने, पुँजीको व्यवस्था,मल बिउ बिजनको सुनिश्चितता सहितको प्याकेज प्रदान गर्ने		√	√	√	
२१.	बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट सामूहिक जमानीमा बिना धितो सरल एवं कम ब्याज दरमा ऋण दिने ब्यवथाको लागि नगरपालिकाले पहल गर्ने			√	√	

४.१.६. अपेक्षित

उपलब्धि

पाँच वर्ष भित्र खाद्यन्नमा आत्मनिर्भरता हासिल गरी निर्यात गरिनेछ । फलफूल, तरकारी, मासु, दूध आदिमा आत्मनिर्भर हुनेछ । नगदे बालीको उल्लेख्य उत्पादन हुनेछ । सिँचाई सुबिधा धेरै हदसम्म पूर्ति भई सकेको हुनेछ । मल बिउ अभावको वर्तमान अवस्थामा सुधार हुनेछ । प्राविधिक जनशक्तिको व्यवस्थाबाट किसानलाई आवश्यक कृषि सेवा प्राप्त भएको अवस्था हुनेछ । कृषि उत्पादनको लागि बजारको व्यवस्था भईसकेको अवस्था हुनेछ । कृषिको ब्यवसायिकीकरण, यांत्रिकीकरण एवं आधुनिकीकरणमा सुधार भई परम्परागत खेती प्रणालीको प्रायः अन्त्य भईसकेको अवस्था हुनेछ ।

४.२. उद्योग

४.२.१. पृष्ठभूमि

राष्ट्रिय सन्दर्भ

उद्योग क्षेत्रलाई राष्ट्र विकासको प्रमुख आधार स्तम्भको रूपमा लिन सकिन्छ । तीब्र औद्योगिकीकरणले मुलुकको आर्थिक उन्नति गर्न मद्दत गर्दछ । नेपालको संबिधानले पनि राष्ट्रिय हित अनुकूल आयात व्यवस्थापन र निर्यात प्रबर्धन क्षेत्र मा विदेशी लगानी आकर्षितगर्ने तर्फ जोड दिएको छ । औद्योगिक नीतिले सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको सहकार्यमा दिगो एवं बृहत आधार सहितको औद्योगिक विकासको माध्यमवाट अर्थतन्त्रमा उल्लेख्य योगदान पुर्याउने लक्ष्य लिएको छ । आ.ब. २०७५/७६ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा द्वितीय क्षेत्रको योगदान १४.६ प्रतिशत र उत्पादमूलक उद्योग क्षेत्रको योगदान ५.६ प्रतिशत रहेको छ ।

सोच

आर्थिक समृद्धिको लागि दिगो, रोजगारमूलक र उच्च प्रतिफलयुक्त औद्योगिक विकास

लक्ष्य

औद्योगिक क्षेत्रको विकास र विस्तारद्वारा राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा उद्योग क्षेत्रको योगदान बढाउने ।

उद्देश्य

१. औद्योगिक उत्पादन वृद्धि गरी कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको योगदान बढाउनु ।
२. उद्योगको उत्पादन एवं प्रतिस्पर्धात्मक क्षमतामा वृद्धि गरी निर्यात प्रबर्धन र आयात व्यवस्थापन गर्नु ।
३. लगानीमैत्री वातावरण सिर्जना गरी उद्योग क्षेत्रमा स्वदेशी र विदेशी लगानी बढाउदै रोजगारीका थप अवसर सिर्जना गर्नु ।

प्रदेश सन्दर्भ

उद्योग क्षेत्रको विकास बिना यथेष्ट मात्रमा देशमा रोजगारीका अवसर सिर्जना र आर्थिक विकास गर्न सम्भव प्रायः हुँदैन । नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको योगदान ५.५ छ भने राष्ट्रिय रोजगारीमा ६.६ प्रतिशत रहेको छ । आ.ब. २०७४/७५ सम्ममा देशमा बिभिन्न किसिमका उद्योग गरी जम्मा ७५२९ रहेका छन् भने लगानी कुल रु.१६ खर्ब ८१ अर्ब भएको देखिन्छ । कुल उद्योग मध्ये दुई तिहाइ ५०९८ (६७.७१%) उद्योग यस प्रदेशमा रहेका छन् । नेपालमा रहेका ११ औद्योगिक क्षेत्रहरु मध्ये चार वटा यस प्रदेशमा रहेका छन् । यस प्रदेश मा स्थापित उद्योगहरु मध्ये काठमाडौँ उपत्यकामा अत्यधिक छन् । लगानी मैत्री वातावरण नहुनु, औद्योगिक पूर्वाधारको कमी हुनु, दक्ष जनशक्ति नहुनु आदि जस्ता यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरु हुन् ।

दीर्घकालीन सोच

औद्योगिक उत्पादनको अभिवृद्धि, प्रदेशको समृद्धि

लक्ष्य

औद्योगिक क्षेत्रको विकास र विस्तार द्वारा कृषिको औद्घागीकरण, औद्योगिक रोजगारी सृजना, निर्यात प्रबर्धन र आयात प्रतिस्थापनमा सहयोग पुगी समृद्धिको आधार तयार भएको हुनेछ ।

उद्देश्य

१. उपलब्ध स्रोत, सीप र क्षमतामा आधारित उद्द्योगहरुको प्रबर्धनद्वारा प्रादेशिक गार्हस्थ्य उत्पादनमा औद्योगिक क्षेत्रको योगदान बढाउनु,
२. उद्द्योगको प्रबर्धनद्वारा ब्यापार घाटा, रोजगारी र गरिवी न्यूनीकरण गर्नु र
३. समग्र उद्द्योग क्षेत्रलाई वातावरणमैत्री बनाइ मानव स्वास्थ्य, संस्कृत, सम्पदा र प्राकृतिक स्रोतहरुको संरक्षण गर्नु

नगर सन्दर्भ

इँटा, ग्यास, वाइन, सिमेन्ट आदी बिभिन्न किसिमका उद्द्योग गरी यहाँ जम्मा ५४ वटा उद्द्योगहरु रहेका छन् ।

४.२.२. समस्या र चुनौती

समस्या

१. उद्द्योग स्थापनाको लागि हालसम्म निश्चित स्थान नतोकेको हुनाले उद्द्योगहरु जताततै अव्यवस्थित हिसाबले स्थापना हुँदै गरेको ।
२. उद्द्योग क्षेत्रको अभाव ।
३. नगरपालिकामा सम्भाव्य उद्द्योगहरुबारे हालसम्म कुनै सम्भाव्यता अध्ययन नभएको ।
४. नगरपालिकामा उपलब्ध कच्चा पदार्थ र तीनको परिमाण बारे कुनै तथ्यांक नभएको ।
५. ठूला उद्द्योग स्थापना गर्न निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गर्न नसकेको ।
६. नविन सोचको अभाव ।

चुनौती

१. प्रचूर मात्रामा कच्चा पदार्थ उपलब्ध नभएको ।

२. युवा जनशक्ति विदेश पलायन हुने ।
३. उद्योगको लागि आवश्यक दक्ष जनशक्तिको अभाव ।
४. पूंजीको अभाव ।

४.२.३. सम्भावना तथा अवसर

सम्भावना

१. बजारको उचित व्यवस्थापन गर्न सकिने ।
२. ठूला उद्योग स्थापना गर्न निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गर्न सकिने ।
३. कृषि तथा बनमा आधारित उद्योगहरू संचालन गर्न सकिने सम्भावना रहेको ।
४. बेरोजगार युवालाई औद्योगिकीकरणको माध्यमबाट रोजगारीका अवसर दिन सकिने ।

अवसर

१. काठमाडौँ जस्तो ठूलो बजारको पहुँच रहेको ।
२. कृषि तथा बनमा आधारित उद्योगहरू संचालन गर्न सकिने सम्भावना रहेको ।
३. बेरोजगार युवालाई औद्योगिकीकरणको माध्यमबाट रोजगारीका अवसर दिन सकिने ।
४. स्थानीय उपलब्ध कच्चा पदार्थको अधिकतम प्रयोग हुने ।

४.२.४. उद्योग विकास योजना

४.२.४.१. सोच

आर्थिक विकास र उन्नतिको सपना उद्योगको स्थापना

४.२.४.२. लक्ष्य

औद्योगिकीकरणबाट आमदानी वृद्धि गरी गरिवी निवारण र बेरोजगारीको समस्या समाधान गर्ने ।

४.२.४.३. उद्देश्य

१. स्थानीय स्तरमा उपलब्ध कच्चा पदार्थको अधिकतम प्रयोग गर्नु ।
२. औद्योगिकीकरणबाट रोजगारीका अवसरहरु सिर्जना गर्नु ।
३. औद्योगिकीकरणको लागि निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गर्नु ।
४. औद्योगिक वातावरण तयार गर्नु ।

४.२.४.४. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: स्थानीय स्तरमा उपलब्ध कच्चा पदार्थको अधिकतम प्रयोग गर्नु	
१.१ स्थानीय स्तरमा उपलब्ध कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगको स्थापना गर्ने ।	१.१.१ नगरपालिकामा भएका स्रोत तथा साधनको पहिचान गरिनेछ । १.१.२ कृषि तथा पशुपालनमा आधारित उद्योगको स्थापना गरिनेछ । १.१.३ वनमा आधारित उद्योग स्थापना गरिनेछ ।
१.२ स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योग स्थापनामा लागि प्रोत्साहन गर्ने	१.२.१ नगरपालिकामा स्थापना हुने उद्योग व्यवसायलाई दर्ता, नवीकरणमा सहूलियत दिईनेछ । १.२.२ नगरपालिकामा उद्योग स्थापनाका लागि प्रोत्साहन गर्न करमा छुटको व्यवस्था गरिनेछ । १.२.३ स्थानीय कच्चा पदार्थ प्रयोग गर्ने उद्योगलाई अनुदान प्रदान गरिनेछ १.२.४ वातावरण मैत्री उद्योग स्थापनामा प्रोत्साहन गरिनेछ ।
उद्देश्य २: औद्योगिकीकरणबाट रोजगारीका अवसरहरु सिर्जना गर्नु	
२.१. दक्ष जनशक्ति स्थानीय स्तरमा तयार गरी रोजगारी सिर्जना गर्ने	२.१.१. लघु उद्यम कार्यक्रम मार्फत विभिन्न सिपमुलक तालिम प्रदान गर्ने २.१.२. स्थानीय मौलिक सिप तथा कलाको संरक्षण तथा प्रवर्धन गरिनेछ २.१.३ आधुनिक प्रविधि सम्बन्धि तालिम प्रदान गरिनेछ २.१.४ स्थानीय प्राविधिक विद्यालयलाई उद्योग व्यवसायसंग आवद्ध गर्दै लाने
२.२. पालिकामा स्थापना हुने उद्योगमा स्थानीयलाई पहिलो प्राथमिकता दिने नीति लिने	२.२.१. स्थानीयका श्रमिक लागि निश्चित कोटाको व्यवस्था गरिनेछ

रणनीति	कार्यनीति
२.३. स्वरोजगार प्रवर्धनको तथा रोजगारमूलक उद्यमलाई प्रवर्धन गर्ने	२.३.१ स्थानीय युवालाई स्वरोजगारको लागि प्रोत्साहन गरिनेछ २.३.२ स्वरोजगार हुन चाहने स्थानीयका लागि लगानी पुँजीको व्यवस्था गर्न पहल गरिनेछ
उद्देश्य ३: औद्योगिकीकरणको लागि निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गर्नु ।	
३.१ औद्योगिक विकासका आवश्यक लागि नीति, योजना तथा मापदण्ड तयार गर्ने	३.१.१. उद्योग स्थापनाकाका लागि अध्ययन गरिनेछ ३.१.२. साना तथा घरेलु उद्योग स्थापना, संचालन तथा व्यवस्थापनका लागि ऐन, कार्यविधि तथा मापदण्ड तयार गरि लागु गरिनेछ ।
३.२ उद्योग स्थापनाका लागि आवश्यक पूर्वाधारको विकास गर्ने	३.२.१ औद्योगिक ग्रामको स्थापना गरिनेछ ३.२.२ उद्योगका लागि आवश्यक आधारभूत पूर्वाधारको व्यवस्था गरिनेछ
३.३ उद्योग क्षेत्रमा लगानी भित्र्याउन प्रोत्साहन गर्ने	३.३.१ उद्योग स्थापनामा सार्वजनिक निजि साझेदारीलाई प्रोत्साहन गरिनेछ । ३.३.२ सहकारी क्षेत्रको वित्तीय परिचालन गरिनेछ । ३.३.३ साना तथा घरेलु उद्यम विकासमा सामुहिक लगानीलाई प्रोत्साहन गरिनेछ । ३.३.४ पालिका बाहिर रही उद्योग व्यवसाय गर्ने स्थानीयलाई पालिकामा लगानी गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ । ३.३.५ पालिकामा भित्रीने विप्रेषणलाई उद्योग क्षेत्रमा लगानी गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।
३.४ उद्योग व्यवसाय क्षेत्रको सुरक्षाको प्रत्याभूति गर्ने	३.४.१. उद्योग तथा व्यवसाय क्षेत्र तोकेर सो क्षेत्रको सुरक्षाको लागि सुरक्षा निकायमा पहल गरिनेछ । ३.४.२. विमा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा लागु गर्न विमा कम्पीहरूसँग समन्यव गरिनेछ ।
उद्देश्य ४. औद्योगिक वातावरण तयार गर्नु ।	
४.१. स्थानीय उत्पादनलाई गुणस्तरीय बनाई प्रतिस्पर्धमक बनाउने	४.१.१. एक वस्ती एक उत्पादन लाई प्रोत्साहन गरिनेछ। ४.१.२. उद्योगमा प्रविधिको प्रयोग गरिनेछ । ४.१.३. गुणस्तर परिक्षणका लागि पहल गरिनेछ ।

४.२.४.५. कार्यक्रम तथा परियोजना

क्र. सं	योजना /कार्यक्रम	सहकार्य गर्ने निकायहरु				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	अन्य निकाय (सहकारी, गै.स.स.)
१	औद्योगिकीकरणको लागि औद्योगिक क्षेत्र स्थापना तथा सन्चालन गर्ने ।	√	√	√		
२	निजी क्षेत्रको लगानी आकृष्ट गर्न उपयुक्त नीति तर्जुमा गरी औद्योगिक वातावरण सिर्जना गर्ने ।			√		
३	स्थानीय स्तरमा उपलब्ध कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योग संचालन गर्न उत्प्रेरित गर्ने ।			√		
४	कृषि तथा बनमा आधारित उद्योगहरु संचालन गर्न सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने ।			√		
५	उद्योगलाई चाहिने जनशक्ति स्थानीय स्तरमा उत्पादन गर्न वर्षको दुई पटक तालिम संचालन गर्ने ।			√		
६	पूँजी अभावको अवस्थालाई अन्त्य गर्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुलाई यस तर्फ उपयुक्त नीति मार्फत आकर्षित गर्ने ।					

४.२.५. अपेक्षित

उपलब्धि

सबै किसिमका उद्योगहरुको स्थापना तथा विस्तार भै थप रोजगारीका अवसरहरु सिर्जना भएको हुने, सहकारी र निजी क्षेत्र मार्फत कृषिको औद्योगीकरणको गति बढेको हुने, प्रशोधित कृषि वस्तुको निकासीमा वृद्धि भइ निर्यात बढेको हुने र स्तरीय तथा भरपर्दो पूर्वाधारका कारण औद्योगिक क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व बढेको हुनेछ । कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उत्पादनमूलक उद्योगको योगदान ६.५ प्रतिशत पुगेको हुनेछ । औद्योग पूर्वाधार विकास सहित ३५१ उद्योग ग्राम, १५ औद्योग क्षेत्र र विशेष आर्थिक क्षेत्रको स्थापना भई उद्योग संचालनमा आएका हुनेछन् ।

४.३. व्यापार व्यवसाय तथा आपूर्ति

४.३.१. पृष्ठभूमि

राष्ट्रिय सन्दर्भ

उद्योग क्षेत्र लाई राष्ट्र विकासको प्रमुख आधार स्तम्भ कोरुपमा लिन सकिन्छ । तीब्र औद्योगीकीरणले मुलुकको आर्थिक उन्नति गर्न मद्दत गर्दछ । नेपालको संबिधानले पनि राष्ट्रिय हित अनुकुल आयात व्यवस्थापन र निर्यात प्रबर्धन क्षेत्रमा विदेशी लगानी आकर्षितगर्ने तर्फ जोड दिएको छ । औद्दिगिक नीति ले सार्वजनिक ,निजी र सहकारी क्षेत्रको सहकार्यमा दिगो एवं बृहत आधार सहितको औद्योगिक विकासको माध्यमवाट अर्थतन्त्रमा उल्लेख्य योगदान पुर्याउने लक्ष्य लिएको छ । आ.ब. २०७५/७६ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा द्वितीय क्षेत्रको योगदान १४.६ प्रतिशत र उत्पादनमूलक उद्योग क्षेत्रको योगदान ५.६ प्रतिशत रहेको छ ।

सोच

आर्थिक संमृद्धिको लागि दिगो, रोजगारमूलक र उच्च प्रतिफलयुक्त औद्योगिक विकास

लक्ष्य

औद्योगिक क्षेत्रको विकास र विस्तारद्वारा राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा उद्योग क्षेत्रको योगदान बढाउने।

उद्देश्य

१. औद्योगिक उत्पादन वृद्धि गरी कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको योगदान बढाउनु ।
२. उद्योगको उत्पादन एवं प्रतिस्पर्धात्मक क्षमतामा वृद्धि गरी निर्यात प्रबर्धन र आयात व्यवस्थापन गर्नु ।
३. लगानीमैत्री वातावरण सिर्जना गरी उद्योग क्षेत्रमा स्वदेशी र विदेशी लगानी बढाउदै रोजगारीका थप अवसर सिर्जना गर्नु ।

प्रदेश सन्दर्भ

उद्योग क्षेत्रको विकास बिना यथेस्त मात्रमा देशमा रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना र आर्थिक विकास गर्न सम्भव प्रायः हुँदैन । नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको योगदान ५.५ छ भने राष्ट्रिय रोजगारीमा ६.६ प्रतिशत रहेको छ । आ.ब. २०७४/७५ सम्ममा देशमा बिभिन्न किसिमका उद्योग गरी जम्मा ७५२९ रहेका छन् भने लगानी कुल रु.१६ खर्ब ८१ अर्ब भएको देखिन्छ । कुल उद्योग मध्ये दुइ तिहाई ५०९८ (६७.७१%) उद्योग यस प्रदेशमा रहेका छन् । नेपालमा रहेका ११ औद्योगिक क्षेत्रहरू मध्ये चार वटा यस प्रदेशमा रहेका छन् । यस प्रदेश मा स्थापित उद्योगहरू मध्ये काठमाडौँ उपत्यकामा अत्यधिक छन् । लगानी मैत्री वातावरण नहुनु, औद्योगिक पूर्वाधारको कमी हुनु, दक्ष जनशक्ति नहुनु आदि जस्ता यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।

दीर्घकालीन सोच

औद्योगिक उत्पादनको अभिवृद्धि, प्रदेशको समृद्धि

लक्ष्य

औद्योगिक क्षेत्रको विकास र विस्तार द्वारा कृषिको औद्दृगागीकरण, औद्योगिक रोजगारी सिर्जना, निर्यात प्रबर्धन र आयात प्रतिस्थापनमा सहयोग पुगी समृद्धिको आधार तयार भएको हुनेछ ।

उद्देश्य

१. उप्लोब्ध स्रोत, सीप र क्षमतामा आधारित उद्योगहरूको प्रबर्धन द्वारा प्रादेशिक गार्हस्थ्य उत्पादनमा औद्योगिक क्षेत्रको योगदान बढाउनु,
२. उद्योगको प्रबर्धन द्वारा ब्यापार घाटा, रोजगारी र गरिवी नुनिकरण गर्नु र
३. समग्र उद्योग क्षेत्रलाई वातावरण मैत्री बनाइ मानव स्वास्थ्य, सांस्कृतिक सम्पदा र प्राकृतिक स्रोतहरूको सरक्षण गर्नु ।

नगर सन्दर्भ

धार्के, नौबिसे, खानीखोला, भन्ज्यांग पोखरी तथा जीवनपुर यस नगरपालिकाका मुख्य बजारहरू हुन् । आ.ब. २०७८/७९ सम्म जम्मा यहाँ २०४३ वटा पसलहरू भएको देखिन्छ । यस अतिरिक्त अन्य बजार केन्द्रहरूमा साना किसान महेश खोला वडा नं २, रमाइलो चौर दमाहा ढुंगा वडा नं ३, र टायल घर वडा नं ९ पर्दछन् । जनसंख्यामा भएको वृद्धि संगै उपभोक्ताहरूको संख्यामा पनि बढ्नु श्वाभाविक छ । औसतमा दैनिक रु. २० हजारका दरले बिक्री हुने हिसाबले यस नगरपालिकामा वार्षिक झन्डै १५ अर्ब (१४.७० अर्ब) बराबरको कारोबार हुने गरेको देखिन्छ जुन सानो रकम होइन ।

विद्यमान बजारका मुख्य समस्याहरूमा बिना योजना बजार विस्तार हुनु, मूल्य र सामानहरूको गुणस्तरमा एकता नहुनु, सम्बन्धित निकायबाट सयमा समयमा अनुगमन नहुनु, सम्पूर्ण पसलहरूलाई करको दायरामा ल्याउन नसक्नु आदि पर्दछन् ।

४.३.२. समस्या र चुनौती

समस्या

१. सामानको मूल्यमा एकरूपता नहुनु र गुण स्तरीय सामान प्रायः उपलब्ध नहुनु ।
२. विद्यमान बजार अव्यवस्थित र छरिएर रहनु ।
३. हाल भएका सम्पूर्ण पसलहरू नगरपालिकामा दर्ता नहुनु ।
४. पसलमा बिक्रीको लागि ल्याउने सामानको लोड अनलोडको लागि निश्चित स्थान नतोक्नु ।
५. उपभोक्तामा सामानको मूल्य र गुण स्तरमा खाशै (म्याद नाघेको सामान प्रति समेत) चासो नहुनु ।
६. सम्बन्धित निकायबाट समय समयमा अनुगमन नहुनु वा नगर्नु ।

चुनौती

१. विद्यमान अव्यवस्थित बजारलाई व्यवस्थित गर्न नसक्नु ।
२. उपभोक्तामा सामानको मूल्य र गुण स्तर प्रति चनाखो नहुनु ।
३. सम्बन्धित निकायबाट समय समयमा अनुगमन गर्ने तर्फ ध्यान नजानु ।
४. सम्पूर्ण पसलहरूलाई नगरपालिकाले हाल सम्म दर्ता गर्न नसक्नु ।

४.३.३. सम्भावना तथा अवसर

सम्भावना

- नगरपालिकाको जनसंख्या क्रमिक रूपले बढ्दै गैराखेको हुनाले सामानको लागि माग पनि सोहि अनुरूप बढ्ने हुनाले बजार विस्तारको ठूलो सम्भावना रहेको ।

अवसर

- जनसंख्या क्रमिक रूपले बढ्दै जानु ब्यवसायको हिसाबले आफैमा एउटा सकारात्मक पक्ष हो । तसर्थ भविष्यमा ब्यापार ब्यवसायको लागि प्रशस्त अवसर हुने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

४.३.४. व्यापार

व्यवसाय तथा
आपूर्ति विकास
योजना

४.३.४.१. सोच

गुण स्तरीय सामानको आपूर्ति स्वस्थ जीवनको उक्ति

४.३.४.२. लक्ष्य

बजारलाई व्यवस्थित गरी उचित मूल्यमा गुणस्तरीय सामान आपूर्ति गर्ने ।

४.३.४.३. उद्देश्य

- १ नगरपालिकाभित्र हुने सबै प्रकारका व्यापार व्यवसायलाई करको दायरामा ल्याउनु ।
- २ व्यापार व्यवसायमा स्वस्थ प्रतिस्पर्धाका माध्यमबाट गुणस्तरीय उपभोग्य वस्तुको सहज आपूर्ति गर्नु ।
- ३ स्थानीय स्तरमा उत्पादन भएका सामग्रीको निकासी प्रवर्धन गर्नु ।

४.३.४.४. रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
उद्देश्य १: नगरपालिकाभित्र हुने सबै प्रकारका व्यापार व्यवसायलाई करको दायरामा ल्याउनु ।	
१.१. पालिकामा स्थापना हुने सबै प्रकारका व्यवसाय अनिवार्य दर्ता गर्नुपर्ने व्यवस्था गर्ने	१.१.१ नगरपालिका भित्र संचालित व्यवसायिक फर्महरूको दर्ता तथा नविकरणलाई गति दिईनेछ । १.१.२ दर्ता भएका व्यापार व्यवसायको विद्युतीय रेकर्ड राखिनेछ ।
उद्देश्य २: गुणस्तरीय उपभोग्य वस्तुको सहज आपूर्ति तथा वितरणको व्यवस्था गर्नु ।	
२.१ नगरपालिकामा आवश्यक विभिन्न वस्तुको सहज र नियमित आपूर्तिका विभिन्न सरोकावालासंग सहकार्य गर्ने	२.१.१ दैनिक उपभोग्य सामग्रीको सहज आपूर्तिका निजि क्षेत्रसंग सहकार्य गरिनेछ । २.१.२ कृषि जन्य सामग्रीको आपूर्तिका लागि सहकारीको परिचालन गरिनेछ ।
२.२ वस्तु तथा सेवाको सहज वितरणको व्यवस्था मिलाउनु	२.२.१ व्यवस्थित बजार विकासको लागि सहजीकरण गरिनेछ ।

रणनिति	कार्यनीतिहरु
	२.२.२ सहकारी संगको सहकार्यमा सुपथ मूल्य पसल संचालन गर्नु ।
२.३ सामग्रीको मुल्यमा एकरूपता र गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने	२.३.१ नियमित रुपमा अनुगमन गरि गुणस्तर हिन सामग्री बिक्रि गर्ने व्यापारीलाई कारवाही गरिनेछ । २.३.२ उपभोक्तालाई सचेत गरिनेछ ।
उद्देश्य ३: स्थानीय स्तरमा उत्पादन भएका सामग्रीको निकासी प्रवर्धन गर्नु ।	
३.१ निर्यात हुने वस्तुहरुको उत्पादनमा वृद्धि गर्नु	३.१.१ कृषिजन्य सामग्रीको उत्पादनमा वृद्धि गरिनेछ । ३.१.२ साना तथा घरेलु उद्यमको प्रवर्धन गरि उत्पादन वृद्धि गरिनेछ ।
३.२ स्थानीय सामग्रीको निकासीमा सहजीकरण गरिनेछ ।	३.२.१ स्थानीय स्तरमा उत्पादित सामग्रीको बजारीकरण गरिनेछ । ३.२.२ कोशेली घरको स्थापना तथा संचालन गरिनेछ ३.२.३ लोड अनलोड गर्ने निश्चित स्थान तोकिनेछ

४.३.४.५. कार्यक्रम तथा आयोजना

क्र. सं	योजना /कार्यक्रम	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजि क्षेत्र	अन्य निकाय (सहकारी, गै.स.स.)
१	न.पा.मा स्थापना हुने व्यवसायिक फर्म, पसलहरुको दर्ता तथा नवीकरण गर्न वार्षिक रुपमा चेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने			√	√	
२	पालिकामा रहेको सम्पूर्ण पसल तथा व्यवसायको दर्ता गर्ने कार्य लाई अभियानको रुपमा अघि सार्ने			√		
३	प्रत्येक वर्ष सबै भन्दा बढी कर बुझाउने एक जना व्यवसायीलाई पुरस्कृत गर्ने			√		√

क्र. सं	योजना /कार्यक्रम	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजि क्षेत्र	अन्य निकाय (सहकारी, गै.स.स.)
४	व्यवसाय दर्ता, नवीकरण तथा खारेजी कम्प्युटर तथा सफ्टवेयरको माध्यमबाट गर्ने			√		
५	वडा कार्यालय बाटनै व्यवसाय दर्ता हुने व्यवस्था मिलाउने			√		
६	दैनिक उपभोग्य सामग्री आपूर्ति गर्ने निजि क्षेत्रलाई सहूलियत तथा कर छुटको व्यवस्था गर्ने			√		
७	उन्नत जातका विउ तथा मलको आपूर्ति गर्न सहकारीलाई सहूलियत दिने			√		√
८	कृषि उपकरणको आपूर्ति तथा वितरण सहकारी मार्फत गर्ने			√		√
९	साप्ताहिक हाटको लागि व्यवस्थित स्थल निर्माण गर्ने			√	√	
१०	सुपथ मूल्य पसल संचालन गर्ने			√	√	√
११	प्रत्येक ६ महिनामा बजार अनुगमन गर्ने र प्रतिवेदन तयार गरि पेश गर्ने			√	√	√
१२	गुणस्तरीय तथा नियमित सामग्री आपूर्ति गर्न व्यापारीहरुलाई अभिमुखीकरण गर्ने			√	√	√
१३	विद्यालयमा तथा समुदायमा उपभोक्ता हक सम्बन्धि चेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने			√	√	√
१४	आमा समुह, महिला समुह बीच वस्तु तथा सामानको गुणस्तर सम्बन्धि चेतनामुलक छलफल संचालन गर्ने			√	√	√
१५	रेडियो कार्यक्रम मार्फत चेतनामुलक सन्देश प्रसारण गर्ने			√		√

क्र. सं	योजना /कार्यक्रम	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजि क्षेत्र	अन्य निकाय (सहकारी, गै.स.स.)
१६	वस्तु तथा सामानको गुणस्तरप्रति नागरिकलाई सचेत गराउन पम्प्लेट छापे र वितरण गर्ने			√		√
१७	प्रत्येक वर्ष सबै भन्दा बढी कृषि जन्य सामग्री निर्यात गर्ने १ जना किसानलाई पुरस्कृत गर्ने			√	√	
१८	स्थानीय स्तरमा उत्पादित सामग्रीको बजारीकरण लागि विज्ञापन गर्ने			√		
१९	स्थानीय स्तरमा उत्पादित सामग्रीको बजारीकरणका लागि बजार क्षेत्रमा (काठमाडौँ) मा पसल संचालन गर्ने			√		
२०	उपयुक्त स्थानमा कोशेली घरको स्थापना गर्ने			√	√	√
२१	लोड अनलोड गर्ने स्थान तोकी व्यवस्थित गर्ने			√	√	

४.३.५. अपेक्षित

उपलब्धि

व्यवस्थित बजारको लागि स्थानको व्यवस्था भई व्यवस्थित बजार संचालनमा आइ सकेको हुनेछ । नगरपालिकाबाट सम्पूर्ण पसलहरु दर्ता गर्ने कार्य सम्पन्न भइ सकेको अवस्था हुनेछ । उपभोग्य सामान प्रति उपभोक्ताहरुमा धेरै हद सम्म जागरुकता आइसकेको अवस्था हुनेछ । नगरपालिकाबाट नियमित रुपमा महिनामा एक पटक अनुगमन गर्ने कार्य भइ सकेको हुनेछ ।

४.४. श्रम, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षा

४.४.१. पृष्ठभूमि

राष्ट्रिय सन्दर्भ

आर्थिक हिसाबले सक्रिय जनसंख्यालाई अर्थात् युवा शक्तिलाई उत्पादनशील क्षेत्रहरुमा संलग्न गर्न सकिनेमा यसबाट देशको आर्थिक विकासमा ठूलो टेवा पुग्न गई आर्थिक विकासको वृद्धि दरमा समेत तीब्रता आउने हुन्छ । तर देशमा वर्षेनी थपे करिब ५ लाख थप जनशक्ति श्रम बजारमा प्रवेश गर्दछन् र उक्त युवा श्रम शक्तिलाई देश भित्रै उत्पादनशील क्षेत्रहरुमा संलग्न गर्न नसक्दा एकातिर देश भित्र युवा बेरोजगारको समस्या दिनादु दिन बढ्दो छ भने देशको आर्थिक वृद्धि दर पनि सोचे जस्तो हासिल गर्न सकिएको छैन । देश भित्र रोजगारीका अवसर उपलब्ध नहुँदा दैनिक करिब १५ सय युवा रोजगारीको लागि विदेशिन बाध्य छन् र यो प्रक्रिया रोक्नु वा घटनुको साटो निरन्तर जारी रहेको अवस्था छ । विदेशी रोजगारीमा गएका युवाहरुबाट विप्रेषणको रूपमा देशमा भित्रिने रकम कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको एक चौथाई भन्दा बढी छ । उच्च विप्रेषणको रकम भित्रिने देशहरुको सूचीमा नेपाल पनि पर्दछ । विप्रेषणले देशको अर्थतन्त्रम र गरिवी निवारणमा ठूलो भूमिका खेल्दै आएको र योगदान गर्दै आएको भएता पनि यसले ल्याउने सक्ने सामाजिक, आर्थिक र मानवीय जोखिमलाई नजर अन्दाज गर्न सकिँदैन । यिनै कुरालाई मध्यनजर गर्दै १५ औं पाँच वर्षीय योजनाले देशमा आन्तरीक रोजगारी सिर्जना गरी वैदेशिक रोजगारीलाई निरुत्साहित गर्ने नीति लिएको छ ।

नेपालको संबिधानले रोजगारी र र श्रमको हकलाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गर्नुको साथै दक्ष र व्यावसायिक श्रमशक्तिको विकास गर्ने, श्रमिक र उद्दयमबीच सुसम्बन्ध कायम गर्ने, वैदेशिक रोजगारीबाट आर्जित सीप, पुंजी, प्रविधि आदि देश भित्रै सदुपयोग गर्ने नीति लिएको छ । देशमा राष्ट्रिय रोजगार नीति, २०७१ र वैदेशिक रोजगार नीति, २०६८ कार्यन्वयनमा आएका छन् भने दिगो विकास लक्ष्य र अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठन अभिसन्धि मार्फत सुरक्षित रोजगारीको प्रतिवधता ब्यक्त गरिएको छ । हाल श्रम शक्तिको ३६.५ प्रतिशत औपचारिक क्षेत्रमा संलग्न रहेको र बेरोजगार दर ११.४ प्रतिशत रहेको छ । श्रम, सीप, र उत्पादनबीच तादत्म्यक्ता कायम हुन् नसक्नु, श्रम प्रतिको सम्मान कमी हुनु, उद्दयमशीलताको विकास नहुनु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

सोच, लक्ष्य, उद्देश्य रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

सबै नागरिकलाई मर्यादित र उत्पादनशील रोजगारीका अवसरको उपलब्धता

लक्ष्य

उत्पादनशील क्षेत्रमा रोजगारी अभिवृद्धि गरी बेरोजगारी दर तथा श्रमको अल्प उपयोगमा उल्लेखनीय रूपमा कमी ल्याउने ।

उद्देश्य

१. देश भित्र उत्पादनशील र मर्यादित रोजगारीका अवसर विस्तार गर्नु ।
२. असल औद्योगिक श्रम सम्बन्ध विकास गर्नु ।
३. बालश्रम लगायत सबै प्रकारका श्रम शोषण अन्त्य गर्नु ।
४. वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित, मर्यादित र व्यवस्थित गर्नु ।

अपेक्षित उपलब्धि

योजना अवधिमा २५ लाख थप रोजगारी सिर्जना भई बेरोजगारी उल्लेख्य रूपमा घटेको हुनेछ श्रमशक्ति सहभागिता दर ३८.५ प्रतिशत बाट ४९ प्रतिशत पुगेको हुने, रोजगारीमा औपचारिक क्षेत्रको हिस्सा ३६.५ प्रतिशतबाट ५० प्रतिशत पुगेको र श्रमको औसत उत्पादकत्व वार्षिक रु. २० लाख ७६ हजार पुगेको हुनेछ । योजना अवधिमा वार्षिक ५ लाख जनशक्तिले व्यवसायिक, प्राविधिक र सीपमूलक तालिम प्राप्त गरेको हुनेछन । सबै स्थानीय तहमा रोजगार सूचना केन्द्र स्थापना भई संगठित क्षेत्रको रोजगारी प्रणालीमा आवद्ध भएको हुनेछ । औद्योगिक श्रम विवाद न्यूनीकरण भई असल श्रम सम्बन्ध विकास भएको हुनेछ ।

प्रदेश सन्दर्भ

देशको कुल जनसंख्या मा आर्थिक रूपले सक्रिय जनशक्तिको हिस्स ५७ प्रतिशत छ । प्रदेशको कार्य क्षेत्रमा रोजगार प्रबर्धन सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, मापदण्ड, श्रम शक्ति योजना र अध्यन र श्रम शक्ति योजना जस्ता विषय पर्दछन् । सन् २०११ मा नेपालमा क्षेत्रगत रोजगारीको स्थिति हेर्दा कृषिमा ६६.७ प्रतिशत, सामुदायिक काम र समाज सेवामा १२.८, ब्यापार, रेस्टुराँ तथा होटेलमा ८.१ र निर्माणमा ३.२ प्रतिशत मानिसहरु रोजगारीमा रहेका छन् । प्रदेशको हकमा जनसंख्या तथा घर धुरी सर्वेक्षण २०११ अनुसार काठमाडौँमा आर्थिक दृष्टिले सक्षम जनसंख्या मध्ये सब भन्दा बढी सेवा प्रदायकका रूपमा (२६ प्रतिशत) छन् भने दोश्रोमा हस्तकला र सम्बन्धित ब्यापारीहरु (१७.२२ प्रतिशत र १९ प्रतिशत) छन् भने चितवनमा सेवा प्रदायक, हस्तकला र सम्बन्धित ब्यापारीहरु र प्रारम्भिक ब्यापारीहरु १० र ११ प्रतिशतको हाराहारीमा छन् ।

सोच, लक्ष्य, उद्देश्य रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

गुणस्तरीय रोजगारीमा वृद्धि प्रदेशको समृद्धि

लक्ष्य

बजारको माग सम्बोधन गर्ने गरी दक्ष तथा सिपयुक्त मानव संसाधनको विकास गरी रोजगारी एवं स्वरोजगारीका अवसरहरुको उपयोग हुने स्थिति बनाउने

उद्देश्य

१. श्रम बजारको बेरोजगारी तथा अर्धबेरोजगारी न्यूनीकरण गर्न स्वदेशमै रोजगारी का अवसर हरु सिर्जना गर्नु,
२. ब्यवसायिक सीपमूलक तालिम अवसरहरु वृद्धि गर्दै प्रतिस्पर्धी श्रमशक्तिको विकास गर्नु, र
३. गन्तब्य मुलुकसंग श्रम सम्झौता गरी वैदेशिक रोजगारीलाई बढी सुरक्षित र व्यवस्थित गर्दै जानु/

अपेक्षित उपलब्धि

औसतमा वार्षिक १ लाख ६५ हजार रोजगारी सिर्जना हुनेछ । त्यसको ४० प्रतिशत कृषि क्षेत्रमा, २५ प्रतिशत उद्द्योग क्षेत्रमा, र ३५ प्रतिशत सेवा क्षेत्रमा संलग्न भएको हुनेछ । कम्तीमा १० प्रतिशत विप्रेषणबाट प्राप्त आयको उत्पादनशील क्षेत्र मा परिचालन हुनेछ / श्रमिकहरुको मर्यादा, सम्मान बढेको हुनेछ । असल श्रम सम्बन्ध स्थापित भएको हुनेछ । बाध्यात्मक श्रम समाप्त भएको हुनेछ ।

नगर सन्दर्भ

पृष्ठभूमि

कृषि क्षेत्र नै यस नगरपालिकाको मुख्य रोजगारी दाता र आम बासिन्दाको जीवन जिउने आधार हुन् । तसर्थ श्रमको उपयोग सबै भन्दा बढी कृषि क्षेत्रमा नै हुने नै स्वभाविक छ । कृषि पछि उद्द्योग, ब्यापार, नोकरी वा सेवा स्वदेशी र विदेशी दुवै लगायत पेशाहरुमा स्थानीय नगरबासी कार्यरत रहेको देखिन्छ । भविष्यमा औद्द्योगिकीकरण ले गति लिएपछि रोजगार अन्या थप्रे अवसरहरु सिर्जना हुने आशा गर्न सकिन्छ ।

४.४.२. समस्या तथा चुनौती

१. उपलब्ध युवा श्रमशक्तिलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा संलग्न गराउन नसक्नु ।
२. युवाको निरन्तर विदेश पलायन गम्भीर चुनौतीको रुपमा रहेको ।
३. बेरोजगार युवाहरुमा उत्पन्न नैराश्यता ।
४. युवाको जोश, जाँगर र शक्तिलाई सदुपयोग गर्न नसक्नु ।
५. युवा श्रमशक्तिलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा संलग्न गराउन नसक्नु ।

४.४.३. सम्भावना तथा अवसर

१. मानवीय श्रोत साधनको उपलब्धता ।
२. नगरपालिकाको विकासमा मानवीय सम्साधनको परिचालन गर्न सकिने ।

४.४.४.

४.४.४.१. सोच

श्रमशक्तिको उपयोग समृद्धि मन्त्रको प्रयोग

४.४.४.२. लक्ष्य

कृषि लगायत अन्य क्षेत्रको विकास गरी सम्पूर्ण श्रमशक्तिको नगरमा नै उत्पादनशील क्षेत्रमा उपयोग गर्ने /

४.४.४.३. उद्देश्य

- १ स्थानीय स्तरमानै रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्नु
- २ सीपयुक्त दक्ष जनशक्तिको विकास गर्नु
- ३ श्रमिकको हक हितको सुरक्षा गर्नु

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ : स्थानीय स्तरमानै रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्नु	
१.१ रोजगार तथा बेरोजगार श्रम शक्तिको लगत तयार गर्ने	१.१.१ पालिका भएका रोजगार तथा बेरोजगारको तथ्यांक संकलन तथा व्यवस्थापन गरिनेछ । १.१.२ पालिका क्षेत्रमा कार्यरत मजदुरको दक्षता र अनुभवको आधारमा लगत तयार गरि श्रम बैंकको स्थापना गरिनेछ
१.२ स्थानीय स्तरमानै लगानी गरि उद्यमशिलाता प्रवर्धन गर्ने	१.२.१ स्थानीय स्तरमा लगानी गरि रोजगारी सिर्जना गर्ने व्यवसायीलाई प्रोत्साहन गरिनेछ । १.२.२ स्थानीय युवालाई प्रस्तावका आधारमा सहयोग गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	१.२.३ विदेशबाट फर्केका युवाको ज्ञान, सीप, अनुभव लाई रोजगारमूलक क्षेत्रमा लगाउन सहजीकरण गरिनेछ ।
१.३ प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमलाई प्रभावकारी ढंगले अगाडि बढाउने ।	१.३.१ प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमलाई रोजगार सम्बन्धि कार्यक्रमसंग आवद्ध गरिनेछ । १.३.२ पालिका स्तरीय योजनाहरु कार्यन्वयन गर्दा रोजगार सेवा केन्द्रमा सुचिकृत बेरोजगारहरुलाई प्राथमिकता दिईनेछ ।
उद्देश्य २: विभिन्न सिपमूलक तालिमका अवसरको वृद्धि गर्दै दक्ष जनशक्तिको विकास गर्नु	
२.१ रोजगारमूलक तालिम संचालन गर्ने	२.१.१ मागमा आधारित रोजगारमूलक तालिम संचालन गर्ने
२.२ स्थानीय स्तरमा संचालन गरेका तालिमहरुको प्रमाणीकरणको गर्ने	२.१.१ स्थानीय स्तरमा दिने सिपमूलक तालिमको प्रमाणीकरण गर्न CTEVT संग समन्वय गरिनेछ ।
उद्देश्य ३ श्रमिकको हक हितको सुरक्षा गर्नु	
३.१ पालिका क्षेत्रमा कार्यरत मजदुरको न्युनतम हक अधिकार सुरक्षित गर्ने	३.१.१ पालिका क्षेत्रमा काम गर्ने श्रमिकको (महिला र पुरुषको) ज्यालामा समानता कायम गरिनेछ । ३.१.२ श्रमिकको नियमित भुक्तानी सुनिश्चित गरिनेछ । ३.१.३ पालिकाको विकास निर्माणको काम संलग्न श्रमिकको दुर्घटना विमा अनिवार्य गरिनेछ । ३.१.४ बाल श्रमलाई निरुत्साहित गरिनेछ । ३.१.५ मजदुर पेन्सन कार्यक्रम प्रारम्भ गरिनेछ ।
३.२ बैदेशिक रोजगारलाई सुरक्षित र मर्यादित बनाउन पहल गर्ने	३.२.१ विदेश जान चाहने व्यक्तिहरुलाई आधारभूत तालिमको व्यवस्था गरिनेछ । ३.१.२ वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवा श्रमशक्तिको सीप, अनुभव र पुंजीलाई नगरपालिकाको विकासमा लगाउने वातावरण तयार गरिनेछ ।

४.४.४.४. कार्यक्रम तथा आयोजना

क्र. स.	कार्यक्रमहरू	सहकार्य गर्ने निकाय			
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य क्षेत्र (सहकारी गै.स.स)
१.	युवा श्रमशक्तिलाई उद्द्यमशिलताको तालिम प्रदान गरी स्वरोजगारीका अवसरहरु प्रदान गरी विकासको गति तीब्र गर्ने ।		√	√	
२.	बेरोजगार युवा लगायत विद्यमान सम्पूर्ण युवा लगायत उपलब्ध श्रमशक्तिको अधावाधिक रेकर्ड तयार गर्ने ।		√	√	
३.	पूर्वाधार विकास निर्माण कार्यमा युवा जनशक्तिलाई विशेष प्राथमिकता प्रदान गर्दै रोजगारीको व्यवस्था गर्ने ।		√	√	
४.	प्रधानमन्त्री रोजगारी कार्यक्रमलाई प्रवाहकारी ढंगले संचालन एवम् सदुपयोग गरी त्यसबाट अधिकतम लाभ हासिल गर्ने ।		√	√	
५.	स्थानीय गैर सरकारी संस्थाहरुले बेरोजगार युवाहरुलाई प्राथमिकताका साथ रोजगारी दिने कार्यमा नगरपालिकाबाट आवश्यक सहजीकरण गरी दिने ।		√	√	
६.	उद्द्योग ग्राम छिटो संचालन गर्न पूर्वाधार निर्माणमा विशेष जोड दिने ।		√	√	
७.	निश्चित क्षेत्र तोकी ब्यापार क्षेत्रलाई व्यवस्थित गरी रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्ने ।		√	√	
८.	युवालाई कृषि क्षेत्रमा आकर्षित गर्नका लागि जमिन, पुंजी, प्राविधिक सहयोग आदि प्रदान गर्ने ।		√	√	
९.	विदेशबाट फर्केका युवामा निहित ज्ञान,सीप,अनुभव लाई त्यतिकै खेर जान नदिई पूर्ण रुपले सदुपयोग गर्ने तर्फ सक्रिय रुपले लाग्ने ।		√	√	
१०.	बजार को माग अनुरूप युवा श्रमशक्तिलाई प्रतिस्पर्धी बनाउन उपयुक्त तालिमको नगरपालिकामा वा अन्यत्र व्यवस्थ गर्ने ।		√	√	

४.४.५. अपेक्षित

उपलब्धि

वैदेशिक रोजगारीमा जाने युवाको संख्यामा उल्लेख्य रुपमा कमी आएको अवस्था हुनेछ । कृषि क्षेत्रको आधिनिकीकरणबाट थप रोजगारीका अवसरहरु सिर्जना गरेको हुनेछ । उद्द्योग ग्रामको संचालनबाट धेरै युवाहरुले रोजगारी पाइसकेको अवस्था हुनेछ । ब्यापार क्षेत्रमा हुने विस्तारले स्वरोजगार प्रवर्धन भई बेरोजगारीको समस्या धेरै हद सम्म हल भई सकेको अवस्था हुनेछ । सबै आर्थिक क्षेत्रमा हुने रोजगारीको अभिवृद्धिबाट पारिवारिक आयमा हुने वृद्धि हुने र सोबाट नागरिकको जिवानेस्त्र जीवनस्तरमा सुधार आएको हुनेछ ।

परिच्छेद ५: सामाजिक क्षेत्र

५.१. स्वास्थ्य तथा पोषण

५.१.१. पृष्ठभूमि

स्वस्थ जनशक्ति समृद्ध मुलुक निर्माणको महत्वपूर्ण आधार हो । नेपालको संविधानले स्वास्थ्यलाई नागरिकको मौलिक हकका रूपमा प्रत्याभूत गरेको छ । संविधानमा पनि प्रत्येक नेपालीले आधारभूत स्वास्थ्य सेवा र सुविधा निःशुल्क पाउने व्यवस्था गरेको छ । संविधानको व्यवस्था अनुसार सरकारले आफ्ना स्वास्थ्य चौकी र स्वास्थ्य केन्द्रमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा र सुविधा निःशुल्क गरेको छ ।

पोषणयुक्त खानपान, स्वच्छ खानेपानी एवं सरसफाइ स्वस्थ जीवनको लागि अपरिहार्य छ । स्वस्थ जीवनको लागि पोषणयुक्त खाद्यवस्तुको उपलब्धता हुनु आवश्यक हुन्छ । नगरपालिकामा उत्पादित कृषि उपजले सबै घरधुरीलाई वर्षभर खान पुग्ने अवस्था छैन । रासयनिक मलको प्रयोगले पनि स्वास्थ्यवर्द्धक खाद्य पदार्थको उत्पादनमा चुनौती सिर्जना गरेको छ । यद्यपि नगरपालिकाका स्वास्थ्य सूचकहरु सुधारका क्रममा रहेका छन् । अधिकांश महिलाले स्वास्थ्य सेवासुविधाको उपभोग गरेका छन् ।

धुनिवेशी नगरपालिकामा एउटा अस्पताल, ४ वटा मेडिकल, ३ वटा स्वास्थ्य चौकी, ५ वटा आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र र १ वटा नागरिक आरोग्य केन्द्र रहेको छ । यि स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट नियमित रूपमा गाउँघर क्लिनिक तथा खोप सेवा संचालन भै रहेका छन् । यस देखि बाहेक बजार क्षेत्रमा निजी औषधी पसल संचालित छन जसबाट पनि स्थानीयले आधारभूत स्वास्थ्य सेवा लिईरहेका छन् । यस देखि बाहेक यहाँ हुन नसक्ने विरामीहरुको उपचारका लागि राजधानी लगिने गरिएको छ । व्यस्त राजमार्गमा रहको यस नगरपालिकाक्षेत्रमा सडक दुर्घटना बढी नै हुने गरेको छ ।

(श्रोत:स्थलगत अध्ययन, २०७९)

५.१.२. समस्या तथा

चुनौती

स्वास्थ्य क्षेत्रमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको पहुँच र सेवामा एकरूपता कायम गर्न नसक्नु, जनस्वास्थ्यप्रति उतरदायी तथा पर्याप्त जनशक्ति विकास गर्न नसक्नु, स्वास्थ्य सेवामा लगानी अनुसारको प्रतिफल प्राप्त नहुनु, सरकारी स्वास्थ्य संस्थामा आवश्यकता अनुसारको आधुनिक उपकरण र विशेषज्ञ चिकित्सकहरुको अभाव हुनु, कुपोषण, विश्वव्यापीकरणसँगै खानपान तथा जीवनशैलीमा आएको परिवर्तनले नसर्ने रोगहरुको भार तथा मानसिक स्वास्थ्य समस्याहरु बढ्दै जानु प्रमुख समस्या हुन् । खोप क्लिनिक र गाउँघर क्लिनिक एकै व्यक्तिबाट एकै दिन सञ्चालन हुदा सेवा नियमित हुन सकेको छैन । स्वास्थ्य संस्थाहरुमा अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रणाली नहुँदा कर्मचारीहरुको उपस्थितिमा नियमित हुन सकेको छैन । सबै स्वास्थ्य संस्थामा

मापदण्ड अनुसारको भौतिक संरचना, ल्याव र बर्थिङ-सेन्टर स्थापना हुन सकेको छैन । यसै गरी यस नगरपालिकामा रहेका स्वास्थ्य क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू निम्न प्रकारका छन् ।

समस्या

- पर्याप्त दक्ष जनशक्तीको व्यवस्था हुन नसकेको
- स्थानीयमा स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतनाको कमी
- सामान्य उपचार बाहेक जटिल स्वास्थ्य समस्याहरूमा उपचार सुविधा उपलब्ध हुन नसकेको
- रोगको निदान गर्नकोलागि न्युनतम उपकरण र सुविधाहरू उपलब्ध गराउन नसक्नु
- औषधीहरूको आपूर्ति बढाउन नसक्नु
- भौगोलिक बिकटताले अपाङ्ग, बृद्ध, बृद्धालाई सहज पहुँच पुऱ्याउन नसक्नु
- आकस्मिक स्वास्थ्य समस्या हुँदा एम्बुलेन्स तथा बाटोको समस्या
- स्वास्थ्य संस्थाका भौतिक संरचना अपर्याप्त तथा भएका संरचना मापदण्ड अनुसार नभएका

चुनौती

स्वास्थ्यका सबै क्षेत्रमा नागरिकको समतामूलक पहुँच स्थापित गर्नु, निःशुल्क गुणस्तरीय आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई सबै स्थानीय तहबाट सर्वसुलभ रूपमा उपलब्ध गराउनु, अति विपन्न र जोखिममा परेका नागरिकलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्दै स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउनु, संघीय प्रणाली अनुरूप स्वास्थ्य संस्थाको व्यवस्थापन गर्नु, स्वास्थ्य बिमालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गराउनु, नाफामूलक स्वास्थ्य क्षेत्रलाई क्रमशः सेवामूलक क्षेत्रमा रूपान्तरण गरी स्वास्थ्य क्षेत्रलाई मानव स्वास्थ्य प्रति जिम्मेवार बनाउनु जस्ता कार्यहरू प्रमुख चुनौतीको रूपमा रहेका छन् ।

५.१.३. संभावना तथा अवसर

संविधानले प्रत्याभूत गरेका स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी नीति तथा कानूनहरूको निर्माण भएको, प्रदेश तथा स्थानीय तहले स्वास्थ्य समस्याहरूको पहिचान गरी स्रोत साधनको परिचालन गर्ने वातावरणको सृजना भएको, स्वास्थ्य क्षेत्रमा नागरिकको चेतना तथा चासो बढ्दै गएको, मुलुकमा दक्ष स्वास्थ्यकर्मीहरूको उपलब्धतामा वृद्धि भइरहेको, स्वास्थ्य बिमा र आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको विकास तथा बिस्तार हुँदै गएको, सवै वडाहरू सडक सञ्जालमा जोडिदा स्वास्थ्य सेवाको पहुँचमा सहजता आदी जस्ता कुराहरू अवसरको रूपमा रहेका छन् ।

५.१.४. स्वास्थ्य

योजना

५.१.५. सोच

गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबै नगरबासीको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

५.१.६. लक्ष्य

स्वास्थ्य क्षेत्रको व्यवस्थित विकास गर्दै जनस्तरमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

५.१.७. उद्देश्य

- १ सबै नागरिकहरूको आधारभूत तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा समतामूलक पहुँच अभिवृद्धि गराउनु ।
- २ स्वस्थ जनशक्ति तयार गर्न तथा रोग प्रतिरोधात्मक क्षमता बढाउन गुणस्तरीय र पोषणयुक्त खाद्य सामग्रीमा पहुँच बढाउनु ।
- ३ स्वास्थ्य सेवामा आवश्यक पूर्वाधारहरूको निर्माण तथा स्तरोन्नती गर्न थप लगानी वातावरण सिर्जना गरी स्वास्थ्य सेवा सुधारकालागि स्वास्थ्य सेवालार्ई प्रवर्द्धन गर्नु।
- ४ स्वास्थ्य क्षेत्रमा दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु
- ५ स्वास्थ्य सेवालार्ई सूचना मुलक तथा प्रविधि मैत्री बनाउनु ।
- ६ नगरपालिकालार्ई कुपोषण मुक्त बनाउनु ।

५.१.७.१. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
उद्देश्य १: सबै नागरिकहरूको आधारभूत तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा समतामूलक पहुँच अभिवृद्धि गराउनु ।	
१.१ गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबैको सहज पहुँच हुने गरी प्रभावकारी रूपमा सेवा उपलब्ध गर्ने ।	<p>१.१.१ आवश्यक एम्बुलेन्स, औषधी, उपकरण, प्रविधि र दक्ष स्वास्थ्यकर्मीहरू सहितको प्रभावकारी एवम् जवाफदेहीपूर्ण स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको विकास गरिनेछ ।</p> <p>१.१.२ गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच पुऱ्याउन स्वास्थ्य बिमा कार्यक्रम लागु गरिनेछ ।</p> <p>१.१.३ सर्ने वा नसर्ने रोगहरूका बारेमा प्रवर्द्धनात्मक, निरोधात्मक र उपचारात्मक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।</p> <p>१.१.४ स्वास्थ्यको सहज पहुँचकालागि आधुनिक सूचना प्रविधिको अधिकतम प्रयोग गरिनेछ ।</p> <p>१.१.५ स्वास्थ्य सेवा प्रवाहलार्ई पारदर्शी, जवाफदेही एवम् जनउत्तरदायी बनाउन सुशासनमा जोड दिइनेछ ।</p> <p>१.१.६ ल्याब सेवा सञ्चालनकालागि आवश्यक पहल अघि बढाइनेछ ।</p>

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
१.२ नगरपालिका मातहतका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा तोकिएका सङ्ख्यामा स्वीकृत जनशक्ति व्यवस्थापन गरी सेवा प्रवाहको क्षमता र पहुँच विस्तार गर्ने ।	१.२.१ नगरपालिका भित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा स्वीकृत कुल दरबन्दीको सङ्ख्या यकिन गरी आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्था गरिनेछ । १.२.२ दरबन्दी अनुसार माग भई प्राप्त जनशक्ति वा पालिकाको निजी स्रोतबाट नियुक्त गरिएका स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई पालिकाको मातहतमा आवश्यक तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।
उद्देश्य २: स्वस्थ जनशक्ति तयार गर्न तथा रोग प्रतिरोधात्मक क्षमता बढाउन गुणस्तरीय र पोषणयुक्त खाद्य सामग्रीमा पहुँच बढाउनु ।	
२.१ पोषणयुक्त खानेकुराको बारेमा चेतना बढाउँदै यस सम्बन्धी सेवाको पहुँच सबै बस्तीसम्म पुर्याउने ।	२.१.१ गुणस्तरीय एवम् स्वास्थ्य वर्द्धक खाद्य पदार्थको प्रयोग बढाउँदै कुपोषण न्यूनीकरण गरिनेछ । २.१.२ मातृशिशु पोषण अवस्थामा सुधार ल्याउन विद्यमान बहुक्षेत्रीय पोषण योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ । २.१.३ नागरिक स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पार्ने खाद्यपदार्थको विज्ञापन र बजार प्रवर्द्धनमा बन्देज लगाइनेछ ।
२.२ मातृ तथा नवजात शिशु मृत्युदर, शिशु मृत्युदर र बाल मृत्युदर घटाउने र औसत आयु बढाउने ।	२.२.१ नवजात शिशु मृत्युदर, शिशु मृत्युदर, बाल मृत्युदर र मातृ मृत्युदर घटाउनको लागि प्रजनन स्वास्थ्य, सुरक्षित मातृत्व, बाल तथा शिशु स्वास्थ्य सेवाहरू सञ्चालन गरिनेछ । २.२.२ प्रजनन स्वास्थ्य, सुरक्षित मातृत्व एवम् बाल तथा शिशु स्वास्थ्य सेवा स्वास्थ्य तथा पोषणबारे जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
उद्देश्य ३ : स्वास्थ्य सेवामा आवश्यक पूर्वाधारहरूको निर्माण तथा स्तरोन्नती गर्न थप लगानी वातावरण सिर्जना गरी स्वास्थ्य सेवा सुधारकालागि स्वास्थ्य सेवालाई प्रवर्द्धन गर्नु।	
३.१ स्वास्थ्य क्षेत्रमा निजी, सहकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रको संलग्नता वृद्धि गरी ती क्षेत्रहरूबाट हुनेलगानीलाई व्यवस्थित गर्ने ।	३.१.१ निजी र गैरसरकारी क्षेत्रमा स्थापित स्वास्थ्यसम्बन्धी व्यवसायिक सङ्घ-संस्थाहरूबीच स्वास्थ्य सेवा प्रवाह, अध्ययन, अनुसन्धान कार्यमा सहकार्यलाई बढावा दिइनेछ । ३.१.२ स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा सरकारी, निजी, सामुदायिक एवम् सहकारी क्षेत्रलाई समेट्दै गुणात्मक सेवा सुनिश्चित गराउन सुशासन कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
३.२ नगरपालिका क्षेत्रमा उपलब्ध जडीबुटीको व्यवस्थापन र उपयोग गर्दै आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीको विकास गर्न ।	३.२.१ आयुर्वेद पद्धतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि उपयुक्त संरचनाको विकास र विस्तार तथा स्थानीय जडीबुटीमा आधारित औषधी तयार गरी प्रयोग तथा वितरण गरिनेछ । ३.२.२ आयुर्वेद प्रणालीको क्रमबद्ध विकास प्रणालीको संरक्षण, विकास एवम् विस्तारका लागि दीर्घकालीन योजना तर्जुमा गरी लागू गरिनेछ
उद्देश्य ४ : स्वास्थ्य क्षेत्रमा दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु	
४.१ आवश्यक दक्ष स्वास्थ्य कर्मीहरू व्यवस्थापनका लागि प्रदेश तथा गै.स.स सँग सहकार्य तथा समन्वय गर्ने ।	४.१.१. स्वास्थ्य संस्थाहरूमा दक्ष स्वास्थ्यकर्मीहरूको व्यवस्थापन गरिनेछ। ४.१.२. स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई समय अनकुल तालिम प्रदान गरिनेछ ।
४.२ स्वास्थ्य संस्थाहरूमा दक्ष स्वास्थ्य कर्मीहरूको नियमित उपस्थितिको व्यवस्था मिलाउने	४.२.१. स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई आवश्यक सेवा सुविधा प्रदान गरिनेछ । ४.२.२. स्वास्थ्यकर्मी प्रोत्साहन कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।
उद्देश्य ५ : स्वास्थ्य सेवालाई सूचना मुलक तथा प्रविधि मैत्री बनाउनु	
५.१ स्थानीय स्तरमा नै गुणस्तरीय सेवा उपलब्ध गराउन आवश्यक उपकरणहरू व्यवस्थापन तथा सञ्चालन गर्नु	५.१.१. सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आवश्यक उपकरणहरू व्यवस्थित गरिनेछ । ५.१.२. स्वास्थ्य संस्थाहरूमा नयाँ प्रविधि तथा उपकरण प्रयोग गरिनेछ
उद्देश्य ६ : नगरपालिकालाई कुपोषण मुक्त बनाउनु ।	
६.१ नगरपालिका बासीलाई पोषणयुक्त खानेकुरा खान पाउने सुनिश्चितता गर्ने ।	६.१.१ न्यून आय भएका तथा गरिबीको रेखामुनि रहेका परिवारहरूको पहिचान गरी ५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरूकालागि पोषणयुक्त खानेकुराहरूको प्रबन्ध मिलाइनेछ । ६.१.२ स्थानीय अर्गानिक उत्पादनको महत्त्व तथा सन्तुलित आहारका बारेमा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ६.१.३ नगरपालिका भित्र खाद्य सुरक्षाको अवस्था सन्तोषजनक राख्न एक घर एक टनेल/करेसाबारीको व्यवस्था गरिनेछ । ६.१.४ पोषण सुरक्षा सम्बन्धी सचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
	६.१.५ गर्भवती महिला तथा बालबालिकाकोलागि खोप तथा नियमित स्वास्थ्य जाँचको सुनिश्चितता गरिनेछ ।

५.१.८. कार्यक्रम तथा
परियोजना

क्र. स.	कार्यक्रमहरू	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	अन्य
१.	१५ सैयाको अस्पताल सञ्चालन		√	√	√	
२.	वि.ई.ओ.सि. सेक्टरको स्थापना		√	√	√	
३.	प्रसुति अस्पतालको स्थापना र विरामी कुरुवा घर निर्माण		√	√	√	
४.	स्वास्थ्य पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम (उपयुक्त स्थानहरूमा स्वास्थ्य चौकी थप)		√	√		
५.	सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रम,		√	√	√	
६.	स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूको क्षमता सुधार कार्यक्रम,		√	√	√	
७.	आकस्मिक तथा महामारी रोग नियन्त्रण कार्यक्रम,		√	√	√	
८.	स्वास्थ्य बिमा कार्यक्रम		√	√	√	
९.	एक्सरे मेसिन, ल्याव र फार्मसिको व्यवस्थापन कार्यक्रम		√	√	√	
१०.	वहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम		√	√	√	
११.	ध्यान र योग स्वस्थ शरीर, सकारात्मक सोच र व्यक्तित्व विकास कार्यक्रम		√	√	√	
१२.	एम्बुलेन्स खरिद र संचालन		√	√	√	
१३.	हरेक स्वास्थ्य चौकीमा दक्ष स्वास्थ्य कर्मीहरू व्यवस्थापन		√	√	√	

क्र. स.	कार्यक्रमहरू	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	अन्य
१४.	वर्षमा २ पटक हरेक वडामा विशेषज्ञ डाक्टर सहितको स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन कार्यक्रम संचालन गरिने ।		√	√	√	
१५.	बृद्ध बृद्धाको संरक्षक पालिका अर्न्तगत र सम्पुर्ण ८० बर्ष माथीका ज्येष्ठनागरिकहरुलाई औषधी उपचार गर्न रु. १०००। (एक हजार) मासिक रुपमा उपलब्ध गराउने		√	√	√	
१६.	विपन्न महिला, दलित, अलपसंख्यक र जेष्ठ नागरिकहरूको लागि घरघरमा स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम		√	√	√	
१७.	प्राङ्गारिक मलको प्रयोगमा जोड दिन समय समयमा प्राङ्गारिक मल वितरण कार्यक्रम		√	√	√	
१८.	पुर्ण खोपयुक्त, पुर्ण सरसफाई सुनिश्चित नगरपालिका रूपमा घोषित नगरपालिकाको छविको निरन्तरताको लागि आवश्यक कार्यक्रम संचालन गर्ने		√	√	√	
१९.	दीर्घरोग तथा नसर्ने रोगहरू जस्तै मधुमेह, उच्च रक्तचाप, श्वास प्रश्वास रोग तथा थाईराईड नियन्त्रण गर्न विभिन्न किसिमका जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने		√	√	√	
२०.	सुनौला १००० दिन कार्यक्रम सञ्चालन		√	√	√	
२१.	एक वडा एक वर्थिङ सेन्टर कार्यक्रम साथै भिडियो एक्सरेको पनि व्यवस्था		√	√	√	
२२.	क्लिनिक संचालन कार्यक्रम (९ वटा वडामा ९ वटा)		√	√	√	

५.१.९. अपेक्षित उपलब्धि

योजना अवधिमा नगरपालिकामा स्थापित अस्पतालको स्तरोन्नति भई विशेषज्ञीय सेवा सुचारु हुनुका साथै सुविधासम्पन्न प्रयोगशाला स्थापना भएको हुनेछ । स्वास्थ्य चौकी तथा उपस्वास्थ्य चौकीहरूको पूर्वाधार र मानव संसाधन विकास भई नगरवासीले गुणस्तरीय आधारभूत स्वास्थ्य सेवा पाएका हुनेछन्, अधिकांश स्वास्थ्य संस्थामा बच्चा जन्माउने सुविधाको विकास भई स्वास्थ्य केन्द्रमा सुत्केरी हुनेको संख्या बृद्धि भई जन्मेका शिशु तथा मातृ मृत्युदर कम हुनेछ, सबै बालबालिकाहरूलाई तोकिएको खोप उपलब्ध हुनेछ, पोषण कार्यक्रम सञ्चालन गरिने कार्यबाट आमा तथा नवजात शिशुको स्वास्थ्य राम्रो हुनेछ, अपाङ्ग तथा जेष्ठ नागरिकहरूले घरदैलोमा स्वास्थ्य सुविधा पाउनेछन्, घुम्ती शिविरबाट दुर्गम वस्तीका बासिन्दाहरूले स्वास्थ्य सेवा सहज रूपमा पाउनेछन् । उपरोक्तानुसारको उपलब्धीले दीगो विकासका लक्ष्य पूरा गर्न निर्धारित सूचकहरूमा सुधार आएको हुनेछ ।

५.२. शिक्षा

५.२.१. पृष्ठभूमि

शिक्षा आधुनिक समाज निर्माण, मर्यादित जीवन तथा सम्मानजनक रोजगारीको महत्वपूर्ण आधार हो । नेपालको संविधानले शिक्षालाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गर्दै आधारभूत तहसम्म अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तह सम्मको शिक्षा निःशुल्क गरेको छ । संबिधानतः शिक्षा संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहको साझा दायित्वको रूपमा रहेको छ । त्यसैगरी स्थानिय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले आधारभूत र माध्यमिक तह सम्मको शिक्षाको विकास, संचालन तथा नियमन गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छ । शिक्षालाई समसापेक्ष, व्यवसायिक, सिपमुलक तथा व्यवहारिक बनाउन नगरपालिकामा विभिन्न नीति नियम तथा योजना बनाई कार्यन्वयन पनि भईरहेका छन् ।

त्यसैगरी दिगो विकास लक्ष्य २०३०ले शिक्षालाई प्राथमिकता दिदै चौथो लक्ष्यका रूपमा गुणस्तरीय शिक्षालाई राखेको छ । त्यसैगरी Planning norms and standard, 2015 का अनुसार प्रति ३००० जनसंख्यामा १ वटा प्राथमिक विद्यालय र प्रति २५००० जनसंख्याका लागि १ उच्च माध्यमिक (१२ कक्षा सम्म) विद्यालय चाहिन्छ भने प्रति १०००० जनसंख्यामा १ सामुदायिक पुस्तकालय आवश्यक हुने उल्लेख छ ।

यस नगरपालिकाभित्र जम्मा ४९ वटा विद्यालयहरू रहेका छन् । जसमध्ये सामुदायिक विद्यालय ४१ वटा छन् भने संस्थागत विद्यालय ८ वटा रहेका छन् । कूल विद्यालय संख्यामा १६ माध्यमिक विद्यालय छन् । एउटा प्राविधिक शिक्षालय र एउटा कलेज पनि यस नगरपालिकामा रहेको छ । १० कक्षासम्मको अध्ययन नगरपालिका भित्रकै विद्यालयमा गर्ने भएता पनि राजधानी नजिकै भएको साथै अन्य रोजगारीको अवसर पनि सँगसँगै पाउने हुनाले एस ई ई पछिको शिक्षा लिन अधिकांश विद्यार्थी राजधानी जाने गरेका छन् ।

नगरपालिकामा रहेका विद्यालयहरूमा सबै विद्यालयका आफ्नै भौतिक संरचना छन् । सबै माध्यमिक विद्यालयमा ईन्टरनेटको व्यवस्था छ भने केहि आधारभूत विद्यालयमा पनि ईन्टरनेटको व्यवस्था रहेको छ । त्यसैगरी सबै विद्यालयहरूमा छात्र, छात्रा तथा कर्मचारीका लागि छुट्टाछुट्टै सौचालय भएता पनि सफा तथा व्यवस्थित छैनन् । त्यसैगरी सुरक्षित खानेपानीको व्यवस्था पनि सबै विद्यालयमा पुगेको छैन । शैक्षिक संस्थामा फोहोर व्यवस्थापनका लागि कुनै ठोस व्यवस्था छैन । शैक्षिक संस्थामा भौतिक संरचना अपाङ्गमैत्री तथा बाल मैत्री छैनन् ।

यस नगरपालिकामा रहेका विभिन्न शैक्षिक संस्थाहरूमा अध्यापन गर्ने शिक्षकहरू स्थायी, अस्थायी, राहत, विभिन्न परियोजना तथा निजि स्रोतबाट समेत परिपूर्ति भईरहेको छ । यद्यपी अझै पनि जनशक्ति पर्याप्त भने छैनन् । स्थानीय तहको वस्तुस्थिति विवरण, बागमती प्रदेश २०७६ मा उल्लेख भए अनुसार यस नगरपालिकामा प्राथमिक तहमा विद्यार्थी शिक्षक अनुपात १४.२७ रहेको छ भने माध्यमिक शिक्षक अनुपात ३९.३ रहेको छ । यो आंकडाले पनि यहाँ विद्यार्थीको तुलनामा शिक्षकको उपलब्धता निकै कम रहेको देखाउँछ । यसरी दरवन्दी अनुसारको शिक्षक अपुग भएका विद्यालयहरूमा नगरपालिकाले विगत देखि नै आफ्नो श्रोतबाट शिक्षकहरू पदपूर्ति गर्दै आएको छ । नगरपालिकाको आ.ब. ०७९।०८० को नीतिमा “विद्यालयको अवस्था, शिक्षक दरवन्दी संख्या र साविकमा शिक्षक दरवन्दी नपाएका विद्यालयलाई निश्चित मापदण्डको आधारमा नगरपालिकाको श्रोतबाट शिक्षकको व्यवस्थापन गरिएकोमा त्यसलाई निरन्तरता दिइनेछ” भनिएको छ ।

यस नगरपालिकामा आधारभूत तहको कूल भर्ना दर १२३.९२, बालिकाको कूल भर्नादर १२८.५२ र बालकको कुल भर्ना दर ११९.३१ रहेको छ । आधारभूत तहकै खुद भर्ना दर भने ९१.०९, बालिकाको खुद भर्नादर ९१.४१ र बालकको खुद भर्नादर ९०.७६ रहेको छ । माध्यमिक तहको कूल भर्ना दर ५४.४३, बालिकाको कूल भर्ना दर ६१.६१ र बालकको कूल भर्ना दर ४७.२६ रहेको छ । यसैगरी माध्यमिक तहकै खुद भर्ना दर भने ३७.३६, बालिकाको खुद भर्नादर ३९.८५ र बालकको खुद भर्ना दर ३४.८७ रहेको छ ।

५.२.२. समस्या तथा चुनौती

समस्याहरू

- शिक्षण सिकाई उपलब्धी हासिल गर्न आवश्यक पर्ने शैक्षिक सामग्री, खेलकुद, विज्ञान प्रयोगशाला, पुस्तकालय, सूचना प्रविधि आदीको व्यवस्थापन पर्याप्त नभएको ।
- भौगोलिक कठिनाईका कारण विद्यार्थीहरू विद्यालयमा नियमित उपस्थित हुन नसक्नु ।
- सबै विद्यालयमा भूकम्प प्रतिरोधी भवन, घेराबार, पुस्तकालय, उपयुक्त खेल मैदान, खानेपानी जस्ता पूर्वाधारको व्यवस्थापन नहुनु

- विद्यालय तथा विद्यार्थी संख्याका अनुपातमा विषयगत, कक्षागत र तहगत शिक्षकको व्यवस्थापन हुन नसक्नु ।
- नगरपालिकाभित्र प्राविधिक तथा उच्च शिक्षा अध्ययन गर्ने संस्था नभएको (स्नातक, भेटेनरी लगायत अन्य प्राविधिक विषयहरु)
- सामुदायिक विद्यालयमा विद्यार्थी संख्या न्युन हुनु वा विद्यार्थी भर्नादर कम हुदै जानु
- प्राथमिक बाल विकास केन्द्रलाई सुबिधा सम्पन्न र बालमैत्री बनाउन नसक्नु
- शिक्षण सिकाई क्रियाकलाप बालमैत्री तथा प्रविधि मैत्री हुन नसक्नु
- शैक्षिक संस्थाहरुको नियमित अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा मुल्यांकन गर्न नसक्नु
- सामुदायिक विद्यालयमा तहगत तथा विषयगत शिक्षक व्यवस्थापन हुन नसक्नु
- शिक्षकहरुलाई समय सापेक्ष तथा अध्यावधिक तालिमको व्यवस्था नहुनु
- शिक्षक, विद्यार्थी तथा अविभावक बिच अन्तरक्रिया तथा छलफल नहुनु
- अनाथ असहाय बालबालिकाहरुलाई व्यवस्थित शिक्षा दिक्षाको अभाव ।

चुनौतिहरु

- उच्च तथा प्राविधिक शिक्षाका लागि नगरपालिका बाहिर जानु पर्ने भएकाले कतिपय विद्यार्थीहरु आर्थिक अभावका कारणले विचमै पढाई छोडनु पर्ने । सबै विद्यार्थीलाई माध्यमिक तह सम्म कक्षा निरन्तरता गराउनु
- अधिकांश विद्यालय जस्ताको छाना भएकाले गर्मी तथा वर्षा याममा पठन पाठन गराउन कठिन ।
- विद्यालयहरुमा पर्याप्त शौचालय र खानेपानीको धारा नहुँदा लामो समय पालो पर्खनु पर्ने हुँदा पढाई छुटने अवस्था ।
- विद्यालयमा सुरक्षित घेराबार नहुँदा चौपायाको प्रवेश तथा अन्य बाह्य वातावरणले पढाइमा असल गर्ने गरेको ।
- कठिन भौगोलिक अवस्थाका कारण विद्यार्थीलाई नियमित स्कूल आउने जाने वातावरण श्रृजना गर्न नसक्नु ।
- पाठ्यक्रममा स्थानीय वस्तुस्थिति समेटी व्यवहारिक ज्ञान दिनु
- प्रतिभा पलायन रोक्यो र स्थानीय स्तरमानै व्यवस्थापन गर्नु
- शिक्षालाई गुणस्तरीय तथा व्यवहारिक बनाउन नसक्नु
- अविभावक तथा विद्यार्थीमा अग्रजी माध्यम प्रतिको बढ्दो आकर्षणलाई मध्यनजर गर्दै अग्रजी माध्यमबाट अध्ययन अध्यापन गराउनु
- महामारीको समयमा बैकल्पिक माध्यमबाट शिक्षण सिकाईलाई निरन्तरता दिनु

५.२.३. संभावना तथा अवसर

सम्भावना

- प्राविधिक शिक्षा तथा सिपमुलक व्यवसायिक तालिम प्रति विद्यार्थी तथा अभिभावकको चासो बढ्दै गएकोले प्राविधिक विद्यालय संचालन गर्न सकिने
- शैक्षिक क्षेत्रको सुधारका लागि राष्ट्रपति शैक्षिक सुधार जस्ता राष्ट्रिय स्तरका कार्यक्रमहरु संचालन हुनु
- संचालन बाल विकास केन्द्र, पुस्तकालय तथा सामुदायिक सिकाई केन्द्रको क्षमता विकास तथा प्रविधिमैत्री बनाई अनौपचारिक शिक्षा प्रदान गर्न सकिने
- सूचना प्रविधिको माध्यमबाट शिक्षण सिकाईलाई प्रभावकारी बनाउन सकिने
- प्राविधिक शिक्षा (कृषि)मा उच्च शिक्षा संचालन गर्न सकिने

अवसर

- माध्यमिक तह सम्मको शिक्षाको क्षेत्राधिकार स्थानीय तहमानै भएकोले शिक्षामा सबैको पहुँच विस्तार गरी गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्न सकिने अवसर सिर्जना हुनु
- स्थानीय तहलाई स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास तथा कार्यन्वयन गर्ने सक्ने अधिकार प्राप्त हुनु
- सर्वजनिक विद्यालय प्रतिको चासो र जनअपेक्षा बढ्दै जानु
- विद्यालय स्तरको प्राविधिक शिक्षा (TSLC) तथा प्राविधिक उच्च शिक्षालाई प्रवर्धन गर्दै रोजगारीको अवसर सृजना गर्न सकिने
- विभिन्न साझेदार संस्थाहरु शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत रहेकोले शिक्षालाई व्यवहारिक तथा गुणस्तरीय बनाउन सकिने

५.२.४. शिक्षा विकास योजना

५.२.४.१. सोंच

सर्वसुलभ तरिकाबाट गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चितताको प्रत्याभूत ।

५.२.४.२. लक्ष्य

सहजै प्रविधिमैत्री तथा रोजगारमूलक गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गरि क्षमतावान जनशक्ति उत्पादन गर्ने ।

५.२.४.३. उद्देश्य

१. शिक्षाबाट बञ्चित भएका नागरिकहरुलाई गुणस्तरीय शिक्षामा समतामूलक पहुँचको सुनिश्चित गर्नु
२. प्राविधिक, व्यवसायिक एवं रोजगारमूलक शिक्षाको विकास एवं विस्तार गर्नु
३. शैक्षिक विकासका लागि पूर्वाधार विकास तथा उच्च शिक्षाको आधार तयार गर्नु ।
४. शिक्षा क्षेत्रमा समय सापेक्ष दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु
५. शैक्षिक क्षेत्रको संस्थागत सुधार गर्नु
६. संस्थागत तथा निजी विद्यालयहरुलाई नियमन र व्यवस्थापन गरी सेवामुलक बनाउनु ।

५.२.४.४. रणनीति तथा कार्यक्रम

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १. शिक्षाबाट बञ्चित भएका नागरिकहरुलाई गुणस्तरीय शिक्षामा समतामूलक पहुँचको सुनिश्चित गर्नु	
१.१. शिक्षालाई गुणस्तरीय तथा प्रतिष्पर्धी बनाउन आवश्यक कानूनको तर्जुमा गरि लागु गर्ने	१.१.१. शिक्षा सम्बन्धि स्थानीय ऐन तथा नियमावली तर्जुमा गरि कार्यन्वयन गरिनेछ । १.१.२ प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र सम्बन्धि मापदण्ड बनाई लागु गरिनेछ । १.१.३ विषम परिस्थितिमा बैकल्पिक शिक्षण सिकाईका लागि कार्ययोजना बनाई लागु गरिनेछ ।
१.२ विद्यालय उमेर समूहका सबै बालबालिकालाई आधारभूत तहमा अनिवार्य निशुल्क शिक्षा तथा माध्यमिक तहमा निशुल्क शिक्षा र अध्ययन निरन्तरताको व्यवस्था मिलाउने।	१.२.१ सबै बालबालिकालाई प्रारम्भिक बाल विकास शिक्षा अनिवार्य गरिनेछ । १.२.२ प्रारम्भिक बालविकास कक्षामा बालमैत्री पूर्वाधार , सामग्रीको व्यवस्था तथा बालमैत्री गतिविधिहरु संचालन गरिनेछ । १.२.३ विद्यालय उमेरका सबै बालबालिकालाई विद्यालय भित्र ल्याई अध्ययन निरन्तरतालाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
१.३ शिक्षामा गुणस्तर वृद्धि गरि सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।	१.३.१ नमुना विद्यालयको विकास व्यवस्थापन तथा संचालन गरिनेछ । १.३.२ विद्यालयहरूको वितरणलाई पुनरावलोकन गरि समतामुलक वितरण गरिनेछ । १.३.३ माध्यमिक तहमा निरन्तरताको लागि विद्यार्थीलाई प्रोत्साहनका कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । १.३.४ सबै विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तरमा समानता ल्याउन वैज्ञानिक परीक्षा प्रणाली लागु गरिनेछ । १.३.५ उत्कृष्ट नतिजा ल्याउने विद्यार्थी एवं विद्यालयलाई पुरस्कृत गरिनेछ ।
१.४ स्थानीय स्तरमानै उच्च शिक्षाको अवसर प्रदान गर्ने ।	१.४.१ उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्थाको स्थापना र संचालनका लागि पहल गरिनेछ ।
१.५ व्यवहारिक शिक्षालाई प्राथमिकता दिने	१.५.१ अतिरिक्त क्रियाकलापलाई शिक्षण सिकाईको अभिन्न अंगको रूपमा विकास गरिनेछ । १.५.२ विद्यालय शिक्षामा जिवनोपयोगी ज्ञानलाई एकीकृत रूपमा समावेश गरिनेछ । १.५.३ स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरि लागु गरिनेछ । १.५.४ आधारभूत तहमा स्थानीय भाषालाई समावेश गरिनेछ ।
१.६ आजीवन सिकाईको अवसर विस्तार गर्ने ।	१.६.१ विभिन्न कारणले विद्यालय जान नपाएका बालबालिका तथा प्रौढ व्यक्तिहरूका लागि अनौपचारिक शिक्षाको व्यवस्था गरिनेछ । १.६.२ औपचारिक शिक्षालाई निरन्तरता दिन नसक्ने तथा नचाहने व्यक्तिका लागि जिवनोपयोगी शिक्षा हासिल गर्ने व्यवस्था मिलाईनेछ । १.६.३ सामुदायिक सिकाई केन्द्रको स्थापना तथा आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्था गरिनेछ
१.७ विद्यालयमा शिक्षण सिकाईको लागि उपयुक्त वातावरण तयार गर्ने	१.७.१ "Clean School Green School" को अवधारणा लागु गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	<p>१.७.२ सबै विद्यालयमा प्राथमिक उपचारको व्यवस्था मिलाइनेछ ।</p> <p>१.७.३ माध्यमिक विद्यालयमा पुस्तकालय र आधारभूत विद्यालयमा बुक कर्नरको अनिवार्य व्यवस्था गरिनेछ ।</p>
<p>उद्देश्य २. प्राविधिक व्यवसायिक एवं रोजगारमूलक शिक्षा संचालन गर्नु</p>	
<p>२.१ नगरपालिकामा प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा संचालन गर्ने</p>	<p>२.१.१ स्थानीय आवश्यकता र सम्भावनाका आधारमा माध्यमिक विद्यालयमा कम्तिमा एक प्राविधिक वा व्यवसायिक विषयको पठनपाठनको व्यवस्था मिलाइनेछ ।</p> <p>२.१.२ .सम्भाव्यताका आधारमा व्यवसायिक तालिमहरु संचालन गरिनेछ ।</p> <p>२.१.३ औपचारिक शिक्षा हासिल गरिसकेपछि Internship/ On the Job Training को अनिवार्य व्यवस्था गरिनेछ</p>
<p>२.२ अनौपचारिक क्षेत्रबाट हासिल गरेको सिप एवं अनुभवलाई औपचारिक समक्षकता गर्ने</p>	<p>२.२.१ परम्परागत तथा तथा विदेशबाट हासिल गरेका सिप अनुभवलाई मापदण्डका आधारमा प्रमाणीकरण गरिनेछ ।</p> <p>२.२.२. परम्परागत रुपमा हासिल गरेको सिपलाई समय सापेक्ष तथा प्रतिष्पर्धी बनाउन थप तालिमको व्यवस्था गरिनेछ</p>
<p>उद्देश्य ३: शैक्षिक विकासकालागि पूर्वाधार विकास तथा उच्च शिक्षाको आधार तयार गर्नु ।</p>	
<p>३.१. उच्च स्तरको जनशक्ति उत्पादनको व्यवस्था गर्ने ।</p>	<p>३.१.१ नगरपालिकाको आवश्यकताको पूर्ति तथा शैक्षिक विकासकालागि उच्च शिक्षामा प्राविधिक विषयको क्याम्पस, बहुप्राविधिक शिक्षालय र बहुसंकाय क्याम्पस स्थापनाको पहलकालागि सम्भाव्यता अध्ययन गरिनेछ ।</p> <p>३.१.२. उच्च शिक्षामा प्राविधिक विषयलाई प्राथमिकता दिई उच्च दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्न नगरपालिका भित्र कम्तीमा एउटा पोलिटेक्नीकल शिक्षालय स्थापना गरिनेछ ।</p>

रणनीति	कार्यनीति
३.२ विद्यालयको पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।	३.२.१ वालविकास केन्द्रको पूर्वाधार मापदण्ड अनुसार तयार गरिनेछ। ३.२.२ विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री तथा विपद् प्रतिरोधी रूपमा तयार गरिनेछ । ३.२.३ प्रत्येक विद्यालयमा छात्र र छात्राकालागि छुट्टा-छुट्टै सुरक्षित तथा स्वस्थकर शौचालयको व्यवस्था गरिनेछ। ३.२.४ प्रत्येक विद्यालयमा खेल मैदानको व्यवस्था गरिनेछ । ३.२.५ विद्यालयमा पुस्तकालय, विज्ञान प्रयोगशाला र कम्प्युटर ल्यावको व्यवस्था गरिनेछ।
उद्देश्य ४: जनशक्तिको व्यवस्थापन तथा क्षमता विकास गर्नु	
४.१. शैक्षिक संस्थामा आवश्यक मानव संसाधनको व्यवस्था गर्ने ।	४.१.१. सबै तहमा विषयगत शिक्षकको व्यवस्था गरिनेछ । ४.१.२. विद्यार्थी अनुपातका आधारमा शिक्षकको व्यवस्थापन गरिनेछ । ४.१.३. स्वयम सेवक शिक्षक कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिईनेछ । ४.१.४ विश्वविद्यालयमा उत्कृष्ट नतिजा हासिल गरिनेछ । ४.१.५ स्थानीय विद्यार्थीलाई शिक्षण पेशामा आकर्षित गरिनेछ । ४.२.६ काममा उत्प्रेरित गर्न सबै तहका शिक्षक तथा कर्मचारीलाई संघीय सरकारको नीति अनुरूप समान परिश्रमिक सुनिश्चित गरिनेछ।
४.२. शिक्षकको पेशागत क्षमतामा सुदृढ गरिनेछ ।	४.२.१. सबै तहका शिक्षकलाई आधुनिक शिक्षण सिकाई सम्बन्धि तालिम अनिवार्य गरिनेछ । ४.२.२ पेशागत शिक्षकबीच अनुभवको आदानप्रदानको व्यवस्था मिलाइनेछ । ४.२.३ प्राविधिक विषयका शिक्षक हरुको क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । ४.२.४ तालिम पछि अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रणालीको विकास गरि लागु गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	४.२.५ शिक्षकको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको नातिजसँग आवद्ध गरिनेछ ।
उद्देश्य ५: शैक्षिक क्षेत्रको संस्थागत सुधार गर्नु	
५.१ विद्यालयको नियमित अनुगमन तथा मुल्यांकन गरिनेछ ।	५.१.१ प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाको संचालनका लागि निजि क्षेत्रसंग सहकार्य गरिनेछ । ५.१.२ विद्यालयमा एक दिन जनप्रतिनिधि कार्यक्रमको व्यवस्था गरिनेछ ।
१. संस्थागत तथा निजी विद्यालयहरूलाई नियमन र व्यवस्थापन गरी सेवामुलक बनाउनु ।	
६.१: संस्थागत तथा निजी विद्यालयहरूको नियमन गरी सेवामुलक बनाउने ।	६.१.१ प्रत्येक कक्षामा १५ प्रतिशत गरिब र विपन्न विद्यार्थीलाई वडाको सिफारिसमा निःशुल्क पढाउने व्यवस्था गरिनेछ । ६.१.२ नयाँ विद्यालयहरूको अनुमति दिँदा शैक्षिक गुठीको रूपमा मात्र अनुमति दिने व्यवस्था मिलाइनेछ । ६.१.३ संस्थागत विद्यालयहरूको नियमनकालागि मापदण्ड तयार गरी त्यसैको आधारमा शुल्क निर्धारण, वर्गीकरण, अनुगमन गरी सेवामूलक बनाइनेछ ।
६.२: सामुदायिक विद्यालयहरूको शैक्षिक गुणस्तर बृद्धि गरी प्रतिस्पर्धी बनाउने ।	६.२.१ विद्यालयमा विषयगत शिक्षकद्वारा मात्रै शिक्षण गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । ६.२.२ अंग्रेजी र नेपाली दुवै माध्यमबाट ऐच्छिक रूपमा सबै कक्षामा सञ्चालन गरिनेछ । ६.२.३ अङ्ग्रेजी माध्यमबाट कक्षा सञ्चालन गर्न चाहने विद्यालयका शिक्षकलाई तालिमको व्यवस्था गरिनेछ । ६.२.४ कमजोर बालबालिकालाई सुधारात्मक शिक्षण गरी सिकाइ स्तरको बृद्धि गरिनेछ । ६.२.५ आवश्यक तालिम दिई बालविकास सम्बन्धी सिकाइ सामग्रीहरूको उत्पादन बालविकास केन्द्रमा नै गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	६.२.६ विद्यालयहरूको शिक्षक दरबन्दी, विद्यार्थी सङ्ख्या तथा भौगोलिकता आदिका आधारमा पुन नक्साङ्कन गरी आवश्यकता अनुसार मर्जिङ् गरिनेछ ।

५.२.५. कार्यक्रम तथा परियोजना

क्र. स.	कार्यक्रमहरू	सहकार्य गर्ने निकाय			
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य क्षेत्र (सहकारी गै.स.स)
१.	प्राविधिक कलेज स्थापना तथा संचालन - कृषि, इन्जिनियरिङ, भेटनरी			√	√
२.	तहगत बिषयगत शिक्षक व्यवस्थापन सहित बिद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम				
३.	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार (भवन, बाउन्ड्री, शौचालय, खानेपानि, यातायात आवास) विकास कार्यक्रम				
४.	बिद्यालय बगैचा व्यवस्थापन कार्यक्रम				
५.	नगर शैक्षिक सुधार कोष स्थापना तथा संचालन कार्यक्रम				
६.	विद्यालयहरूमा कम्प्युटर शिक्षा संचालनका लागि कम्प्युटर सहायता कार्यक्रम				
७.	एक विद्यालय एक विज्ञान प्रयोगशाला	√	√	√	√
८.	विधालयमा निर्माण गरिने हरेक भौतिक संरचना लाइ अपांग मैत्री, छात्रामैत्री र सिकाई मैत्री बनाइने छ ।(निति)		√	√	√
९.	बिभिन्न कठिनाइका कारण विधालयको पहुँचमा नभएका विचैमा विधालय छाडेका बालबालिकाहरूको पहिचान गर्ने			√	√
१०.	ग्रामिण क्षेत्रका सिमान्तकृत बालबालिकाको लागि छात्रावास निर्माण तथा संचालन		√	√	√

११.	जेहेन्दार, अति विपन्न, अपाङ्ग विद्यार्थीहरूको लागि छात्रवृत्ति प्रदान गर्ने			√	√
१२.	माध्यमिक तह उतीर्ण गर्ने दलित विद्यार्थीहरूलाई उच्च शिक्षाको लागि छात्रवृत्ति प्रदान गर्ने		√	√	√
१३.	प्राथमिक तहका विद्यार्थी साथै बाल विकास केन्द्रका विद्यार्थीहरू लाई पोषण युक्त दिवा खाजा नियमित रूपमा उपलब्ध गराउने			√	√
१४.	साक्षरता, दिवाखाजा कार्यक्रमका लागि विभिन्न गैर सरकारी संघ संस्थासँग साझेदारीमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने			√	√
१५.	छात्राहरूको लागि गुणस्तरीय स्यानिटरी प्याड वितरण गर्ने			√	√
१६.	पाँच वर्षे न.पा. शिक्षा योजना निर्माण गरि कार्यान्वयन गर्ने		√	√	
१७.	विद्यालय यातायात सेवा			√	√
१८.	विद्यालयलाई प्रविधिमैत्री बनाउनको लागि सबै सामुदायिक विद्यालयमा द्रुतगतिको इन्टरनेटको व्यवस्था गर्ने			√	√
१९.	विद्यालय व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक, शिक्षक एवं अभिभावक संघका पदाधिकारीहरूको लागि क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम			√	√
२०.	शिक्षकमा अनुभव साटासाट तथा क्षमता अभिवृद्धिको लागि Teacher Exchange Program सञ्चालन			√	√
२१.	बालबालिकाको नेतृत्व क्षमता विकासका लागि बालक्लव गठन तथा परिचालन			√	√
२२.	प्रधानाध्यापकहरूको नेतृत्व क्षमता विकास तथा संस्थागत क्षमता विकासको लागि जिल्ला तथा अन्तर जिल्ला स्तरमा अवलोकन भ्रमणको व्यवस्थामा निरन्तरता		√	√	√
२३.	न.पा. भित्र राम्रो अभ्यास गरेका विद्यालयहरूको अवलोकन गरी अनुभव आदान प्रदान गर्ने कार्यक्रम संचालन			√	√

२४.	हरेक विद्यालयमा रहेका बालविकास केन्द्रहरूलाई नमूनाको रूपमा सञ्चालन गर्न गुणस्तरको मापदण्ड अनुरूपका सिकाई सामाग्रीहरूको व्यवस्थापन गर्ने			√	√
२५.	मन्तेश्वरी शिक्षा विधि सहित बालविकास केन्द्र व्यवस्थापन			√	√
२६.	विधालयको व्यवस्थापकीय अवस्था सुधार गर्न कार्य सम्पादन सूचक निर्माण गरि प्रधानाध्यापकसंग कार्य सम्पादन करार गर्ने	√	√	√	
२७.	कार्य सम्पादन सूचकका आधारमा मुल्यांकन गरि विधालय एवं शिक्षकलाई थप प्रोत्सोहान उपलब्ध गराउने			√	√
२८.	गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्न सुक्ष्म अनुगमनलाई प्रभावकारी बनाई शैक्षिक गुणस्तरको सुदृढीकरणमा पहल गर्ने			√	√
२९.	सामुदायिक विधालयमा e-attendance र CCTV जडान गर्ने			√	√
३०.	गुणस्तरका सूचकका आधारमा विधालयहरूको निरन्तर मुल्यांकन गर्ने			√	√
३१.	उत्कृष्ट नतिजा हासिल गरेका विधालय, प्रधानाध्यापक तथा विषय शिक्षकहरूलाई निरन्तर रूपमा पुरस्कृत गर्ने			√	√
३२.	स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र प्रबोधिकरण			√	√
३३.	विधालयमा जनप्रतिनिधि एक दिन कार्यक्रम सञ्चालन			√	√
३४.	शिक्षण सिकाई क्रियाकलापलाई प्रविधिमैत्री बनाउन विधालयहरूलाई प्रविधिका सामाग्रीहरू उपलब्ध गराउने			√	√
३५.	बाल विकास कक्षा सञ्चालन गर्ने शिक्षकहरूलाई मन्तेश्वरी तालिम			√	√
३६.	शिक्षकहरूको क्षमता अभिवृद्धिको लागि विषयगत समिति गठन गरि तालिम प्रदान			√	√
३७.	प्राविधिक शिक्षक दरबन्दी सिर्जना	√	√	√	
३८.	स्वयंम सेवक शिक्षक दरबन्दी तथा पोशाक			√	√
३९.	विद्यार्थी संख्या, भौगोलिक अवस्था र स्थानीय आवश्यकताको आधारमा विद्यालय समायोजन कार्यलाई अगाडि बढाउने	√	√	√	

४०.	शिक्षा युवा तथा खेलखुदसंग सम्बन्धित कार्यक्रम संचालन गर्दा सरकारी, गैर सरकारी र निजि संस्थाहरु संग सहकार्य गर्ने नीति अबलम्बन गरिने छ ।			√	√
४१.	न. पा. स्तरीय र विधालय स्तरीय अतिरिक्त क्रियाकलाप तथा संचालन गर्न नगद तथा वस्तुगत सहयोग उपलब्ध गराउने ।		√	√	√
४२.	न. पा. स्तरीय खेलकुद प्रतियोगिताहरु संचालनका लागि नगद तथा वस्तुगत सहयोग प्रदान गर्ने		√	√	√
४३.	विधालयस्तरीय खेलकुद प्रतियोगिताहरु संचालनका लागि नगद तथा वस्तुगत सहयोग प्रदान गर्ने			√	√
४४.	शिक्षक तथा विद्यार्थीको लागि अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन		√	√	√
४५.	शैक्षिक भ्रमण			√	√
४६.	नगरपालिका स्तरीय शैक्षिक तथा विज्ञान प्रदर्शनी गरि विद्यार्थीहरुको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमताको विकास गर्ने			√	√
४७.	माध्यमिक विद्यालयमा स्काउटको प्रभावकारी व्यवस्थापन			√	√
४८.	आधारभूत र माध्यमिक विद्यालय व्यवस्थापन तथा सञ्चालनको लागि अनुदानको व्यवस्था		√	√	√
४९.	एक विद्यालय एक उद्यम कार्यक्रम सञ्चालन गरि विद्यार्थीहरुमा अर्थोपार्जन सीप विकास गर्ने			√	√
५०.	राज्यकोष बाट सुविधा उपभोग गर्ने नागरिकले निजका सन्तानलाई सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययन गराउनुपर्ने नीति लाई कार्यान्वयनमा लप्ने		√	√	√

५.२.६. अपेक्षित

उपलब्धि

योजना अवधिमा साक्षरता दर सात प्रतिशत पुगेको हुनेछ । आधारभूत तहको खुद भर्नादर ९१.०७ बाट बढेर ९५ पुग्नेछ भने माध्यमिक तहको खुद भर्नादर ३७.३६ बाट बढेर ५० पुग्नेछ । सबै माध्यमिक विद्यालयमा प्राविधिक तथा व्यवसायिक विषयको पठन पाठन भएको हुने, विद्यालयमा भूकम्प प्रतिरोधी भवन, घेराबार, पुस्तकालय, उपयुक्त खेल मैदान, खानेपानी जस्ता पूर्वाधारको व्यवस्थापन भएको हुने, शिक्षकहरु समय

सापेक्ष तालिम प्राप्त गरि शिक्षाको गुणस्तरीमा बढोत्तरी भएको हुने । सामुदायिक विद्यालयमा तहगत तथा विषयगत शिक्षक व्यवस्थापन भएको हुने, विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला तथा कम्प्युटर प्रयोगशालाको व्यवस्था भई प्रयोगात्मक शिक्षा हासिल गर्न सक्ने वातावरण तयार भएको हुनेछ शिक्षण सिकाई क्रियाकलाप बालमैत्री तथा प्रविधि मैत्री हुने, शिक्षण सिकाई क्रियाकलाप बालमैत्री तथा प्रविधि मैत्री भएको हुने । सबै विद्यालयमा तहगत तथा विषयगत शिक्षकको व्यवस्था भएको हुने, अनुगमन तथा मूल्यांकनको माध्यमबाट विद्यालयको गुणस्तरमा वृद्धि भएको हुनेछ ।

५.३. महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग

५.३.१. पृष्ठभूमि

सामाजिक विकासका लागि लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मानव अधिकार अर्न्तगतको महत्वपूर्ण पक्ष हो । संविधानको प्रस्तावना नै समानुपातिक, समावेशी र सहभागिताको सिद्धान्तमा आधारित छ । समतामूलक समाजको निर्माणका लागि वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, भाषिक, धार्मिक, लैङ्गिक विभेद र हिंसा तथा सबै प्रकारका जातीय छुवाछुत एवम् विभेदको अन्त्य गरी आर्थिक समानता, समृद्धि र सामाजिक न्यायको सुनिश्चित गर्ने संकल्प गरिएको छ ।

महिला अधिकार लगायत विपन्न, लोपोन्मुख तथा सीमान्तकृत, जवाफदेहीताका साथै संविधानले परिकल्पना गरेको कोही पनि छुटनु हुँदैन भन्ने मान्यताका साथ लैङ्गिक समता र बालिकालाई सशक्त बनाउने दिगो विकासको लक्ष्य रहेको छ ।

स्थानीय तहको वस्तुगत विवरण, बागमती प्रदेश २०७६ अनुसार यस नगरपालिकामा लैङ्गिक अनुपात ९५.२२ रहेको छ भने कूल घरपरिवार मध्ये १५.८३ प्रतिशत घरमूली महिला रहेका छन् । यसैगरी जमीन र घरमा महिलाको स्वामित्व क्रमशः १०.९६ र ५.८ रहेको छ । यसैगरी नगरपालिकाको कूल साक्षरता ६४.४२% रहेकोमा महिला साक्षरता दर ५५.६१% रहेको छ ।

नगरपालिकामा महिला हिंसा एवं छुवाछुत सम्बन्धि घटनाहरु न्यायिक समितिले हेर्दछ । न्यायिक समितिमा घटना दर्ता भएपछि न्यायिक निरूपण तथा मेलमिलापको प्रक्रियाबाट घटना किनारा लगाउने गरिन्छ । यी दुवै प्रक्रियाबाट समाधान हुन नसकेका घटनाहरुमात्र प्रशासन तथा न्यानगरपालिकामा जान्छन । न्यायिक समिति नगरपालिका प्रमुखको संयोजकत्वमा गठन हुने कानूनी प्रावधान छ ।

१८ जना सदस्य रहेको नगर कार्यपालिकामा उपप्रमुख सहित छ जना महिला कार्यनगरपालिका सदस्य छन् । यसै गरी प्रत्येक वडामा २/२ जना महिला सदस्य निर्वाचित भई पदासिन छन । धुनिवेशी नगरपालिकाका महिलाहरु आमा समूह, महिला समूह जस्ता समूहमा आवद्ध रहेर विभिन्न सामाजिक क्रियाकलापमा संलग्न रहदै आएका छन् । त्यसैगरी नगरपालिकामा संचालन हुने विभिन्न योजना, कार्यक्रम तथा परियोजनाको निर्माण, संचालन, व्यवस्थापन र मर्मत सम्भार सम्बन्धि कामका लागि गठन हुने उपभोक्ता

समितिमापनि रहेर महिलाको उपस्थिति राम्रो छ । नगरपालिकाको विकास निर्माणका कार्यमा पनि महिलाको सक्रिय सहभागिता हरेको देखिन्छ ।

त्यसैगरी नगरपालिकामा बालबालिकाको स्थिती पनि राम्रो देखिन्छ । यहाँ सबै बालबालिकाले उमेर अनुसार प्राप्त गर्नुपर्ने खोप सेवा प्राप्त गरेका छन् । नगरपालिका पूर्ण खोपयुक्त नगरपालिका घोषणा भईसकेको छ । त्यसैगरी विद्यालय जाने उमेरसमूहका सबै बालबालिका विद्यालय गएका गएका छन् । नगरपालिकामा आधारभूत तहमा कुल भर्नादर १२३.१९२ छ जसमा बालिकाको कुल भर्नादर १२८.५२ छ । त्यसैगरी माध्यमिक तहमा कुल भर्नादर ५४.४३ छ जसमा बालिकाको कुल भर्नादर ६१.६१ रहेको छ (वस्तुस्थिति विवरण, बागमती प्रदेश, २०७६) । आफ्नो विचार राख्ने तथा वृत्ति विकासका लागि बाल क्लबको स्थापना तथा संचालन भईरहेको छ । त्यसैगरी नगरपालिका बाल मैत्री स्थानीय शासन संचालनका लागि पनि प्रयासरत छ ।

५.३.२. समस्या तथा चुनौती

दलित, लोपोन्मुख तथा जनजाति महिलाहरूको सामाजिक, आर्थिक, राजनितिक, शैक्षिक एवम् वैयक्तिक स्थिति कमजोर रहनु, महिला तथा वञ्चितीकरणमा परेका समूहको सहभागिता प्रायः औपचारिक प्रतिनिधित्वमा मात्र सीमित रहनु आदि प्रमुख समस्या छन् ।

महिला तथा वञ्चितीकरणमा परेका सीमान्तकृत समूहको राज्य संरचनामा प्रतिनिधित्व बढाउनु, जातीय र वर्गीय विभेद अन्त्य गर्नु, लैङ्गिक हिंसा तथा घरेलु हिंसा अन्त्य गर्नु, विपन्न, सीमान्तकृत महिलाहरूको आर्थिक अवस्थामा सुधार ल्याउनु, बालबालिका तथा किशोर किशोरीहरूको आधारभूत अधिकार उपभोग गर्न सक्ने वातावरण सृजना गर्नु, अपाङ्गताप्रतिको सामाजिक दृष्टिकोणमा परिवर्तन ल्याउनु, सामाजिक, आर्थिक र राजनीतिक क्षेत्रमा व्याप्त लैङ्गिकता सम्बन्धी नकारात्मक सोचको अन्त्य गर्नु, लैङ्गिक संवेदनशील र लैङ्गिक उत्तरदायी सोचलाई व्यवहारमा उतार्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौती हुन् । यस पालिकामा महिला तथा बालबालिका लक्षित कार्यक्रमको पूर्णरूपमा प्रतिफल प्राप्त नहुनु चुनौतीको रूपमा रहेको छ ।

५.३.३. संभावना तथा अवसर

लैङ्गिक संवेदनशीलता, सामाजिक न्याय र समावेशीकरण सम्बन्धि सुस्पष्ट संवैधानिक व्यवस्था हुनु, संघीय तहमा क्षेत्रगत रूपमा लैससास नीति तथा रणनीति तयार हुनु, वर्तमान राष्ट्रिय बजेटमा प्रत्यक्ष लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटको हिस्सा ३८.६५ प्रतिशत पुग्नु, कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार (निवारण) एन, २०७१ कार्यान्वयनमा हुनु, लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष र एकल महिला सुरक्षा कोषको स्थापना तथा सञ्चालन हुनु, लैङ्गिक हिंसा अन्त्यसम्बन्धी रणनीति (२०७५ – ७९) हुनु, दिगो विकासको पाँचौं लक्ष्यमा यो विषय समेटिनु, प्रदेशले लैङ्गिक तथा समावेशी विकासलाई प्राथमिकता दिनु, नगरपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा

सामाजिक समावेशीकरण रणनीति तर्जुमा भई कार्यान्वयनमा रहेको, लैङ्गिक हिंसा अन्त्य तथा सशक्तीकरण र विकास साझेदार गै.स.स.हरूको यस प्रदेशमा उल्लेख्य उपस्थिति रहनु आदि सामाजिक समावेशीकरण तथा मूलप्रवाहीकरण विस्तारका लागि महत्वपूर्ण अवसरहरू हुन् ।

यस पालिकामा सामाजिक, सांस्कृतिक चेतना स्तरमा वृद्धि, महिला सहभागितामा वृद्धि, महिला क्षमता विकास तालिम, महिला उद्यमशिलता सम्बन्धी तालिम, महिला स्वास्थ्य सम्बन्धी शिविर सञ्चालन (पाठेघर), वालक्लब गठन तथा व्यवस्थापन, विपन्न बालबालिकाको साहारा प्रमुख कार्यक्रम सञ्चालन आदि संभावनाका रूपमा रहेका छन् ।

५.३.४. महिला तथा बालबालिका विकास योजना

५.३.४.१. सोच

महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू तथा अन्य लक्षित वर्गको अर्थपूर्ण सहभागिता सहित हक अधिकारको सुनिश्चितता

५.३.४.२. लक्ष्य

महिला बालबालिका तथा अन्य लक्षित वर्गको आर्थिक, राजनीतिक र सामाजिक विकासका सबै अवसरहरूमा समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गराउने ।

५.३.४.३. उद्देश्य

- १ सबै बालबालिका र अपाङ्गहरूको विकास, संरक्षण र सहभागिताको सुनिश्चित गर्ने ।
- २ जेष्ठ नागरिकहरूलाई सम्मानजनक जीवन व्यतीत गर्न सहज वातावरण सिर्जना गर्ने ।
- ३ अपाङ्ग र महिलालाई रोजगारीको संसार र आयआर्जनका क्षेत्रमा क्रमशः सफल बनाउँदै लैजाने ।
- ४ सबै खालका भौगोलिक जातिय, भाषिक, धार्मिक, साम्प्रदायिक, आर्थिक अवस्थाका बालबालिकालाई दबाव रहित, बालमैत्री र भय रहित वातावरणमा शिक्षा हासिल गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- ५ महिला हिंसाको अन्त्य तथा लैङ्गिक समता कायम गर्नु

५.३.५. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीतिहरू
उद्देश्य १: सबै बालबालिका र अपाङ्गहरूको विकास, संरक्षण र सहभागिताको सुनिश्चित गर्ने ।	
१.१ आधारभूत शिक्षा, स्वास्थ्य सेवा, आयआर्जन र राज्यले दिने अन्य सेवा सुविधाहरूमा महिला तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्ने	१.१.१ महिलावृद्ध तथा अपाङ्ग व्यक्तिहरूका , लागि आधारभूत शिक्षा, सहज स्वास्थ्य सेवा साथै आयआर्जन को व्यवस्था गरिनेछ । १.१.२ महिला र अपाङ्गले दर्ता गरि सञ्चालन गर्ने उद्योग व्यवसायका लागि सहयोग का साथै कर छुटको व्यवस्था गरिनेछ । १.१.३ अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको दैनिक जीवन यापन सहज बनाउन सहायक सामग्रीको व्यवस्थापन गरिनेछ ।
उद्देश्य २: जेष्ठ नागरिकहरूलाई सम्मानजनक जीवन व्यतीत गर्न सहज वातावरण सिर्जना गर्ने ।	
२.१ जेष्ठ नागरिकलाई सम्मानित जीवन व्यतित गर्ने वातावरण सृजना गर्ने	२.१.१ सामाजिक सुरक्षा भता वितरण सहज गरिनेछ । २.१.२ जेष्ठ नागरिकको उपचारलाई प्राथमिकताका साथ सहूलियत प्रदान गरिनेछ । २.१.३ जेष्ठ नागरिकको प्रोत्साहनका साथै मनोरञ्जनको व्यवस्था मिलाईनेछ ।
उद्देश्य: ३ अपाङ्ग र महिलालाई रोजगारीको संसार र आयआर्जनका क्षेत्रमा क्रमशः सफल बनाउँदै लैजाने	
३.१ लैङ्गिक विभेदलाई बढावा दिने हानिकारक सामाजिक प्रचलनलाई निरूत्साहित गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	३.१.१ महिलाहरूको आर्थिक ,सामाजिक , राजनीतिक सशक्तीकरण गरी अर्थपूर्ण सहभागिताबढाउँदै लगिनेछ ।
उद्देश्य ४: सबै खालका भौगोलिक जातिय, भाषिक, धार्मिक, साम्प्रदायिक, आर्थिक अवस्थाका बालबालिकालाई दबाव रहित, बालमैत्री र भय रहित वातावरणमा शिक्षा हासिल गर्ने व्यवस्था मिलाउने	
४.१ बालबालिकाको संरक्षण गर्ने र सार्वजनिक निकायलाई बालमैत्री बनाउने ।	४.१.१ बालबालिका तथा किशोर किशोरीहरूमाथि हुने सबै प्रकारको दुर्व्यवहारशोषण र भेदभावको अन्त्यको लागि हिंसा, अन्त्यका लागि समुदाय, विद्यालय, संचार जगत र निजि क्षेत्र

रणनीति	कार्यनीतिहरू
	<p>लगायत बाल अधिकारको क्षेत्रमा क्रियाशील संस्थाहरूसंग सहकार्य गरिनेछ ।</p> <p>४.१.२ आनाथ अशक्त , असहाय, अपाङ्गता भएका विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिका तथा किशोर किशोरीहरूको संरक्षणको व्यवस्थापन गरिनेछ ।</p> <p>४.१.३ बाल क्लबकिशोरकिशोरी ,बाल समुह , समूह जस्ता संस्थाको गठन तथा सञ्चालनलाई विस्तार गरी बालबालिका तथा किशोरकिशोरीहरूको सहभागिता बढाइनेछ ।</p>
उद्देश्य ५: महिला हिंसाको अन्त्य तथा लैङ्गिक समता कायम गर्नु	
<p>५.१ पालिका मातहतका सबै निकायहरूमा लैङ्गिक समानता बृद्धि गर्ने ।</p>	<p>५.१.१ नगरपालिकाका नीति निर्माण र कार्यान्वयनमा समान महिलाको समान सहभागिता तथा प्रतिनिधित्वमा बढोत्तरी गरिनेछ ।</p> <p>५.१.२ लैङ्गिक समानता प्राप्तिको लागि पुरुषको समेत सक्रिय सहभागितामा वृद्धि गरिनेछ ।</p>
<p>५.२ लैङ्गिक हिंसा अन्त्य गर्ने कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने ।</p>	<p>५.२.१ महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसा, शोषण र विभेद नियन्त्रणको कानुनी उपचार प्रणालीलाई पहुँच योग्य बनाइनेछ ।</p> <p>५.२.२ स्थानीय तहमा हिंसा प्रभावित महिलाहरूको लागि पुनर्स्थापना तथा सुरक्षा गृह स्थापना तथा सञ्चालन का साथै पालिकामा राहतकोषको सञ्चालन गरिने छ ।</p>

५.३.५.१. कार्यक्रम तथा परियोजना

क्र. स.	कार्यक्रमहरू	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	अन्य निकाय (सहकारी/ गै.स.स.)
१.	छोरी बुहारी उच्च शिक्षा कार्यक्रम		√	√	√	
२.	हिंसा पीडित महिला उत्थान कार्यक्रम		√	√	√	
३.	नगरपालिकास्तरी विशेषज्ञ व्यवस्था गरी महिलाको नियमित स्वास्थ्य जाँच		√	√	√	
४.	लैंगिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण रणनीति		√	√	√	
५.	महिला जनप्रतिनिधिहरूलाई स्थानीय सरकार संचालन एवं नेतृत्व विकास सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम		√	√	√	
६.	हिंसा तथा भेदभाव विरुद्ध सामाजिक भूमिका सम्बन्धमा विद्यालयमा अभिमुखिकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने		√	√	√	
७.	दलित वालवालिका, टुहुरा वालवालिका सँग उपप्रमुख कार्यक्रम			√	√	
८.	बालमैत्री समाज निर्माणका लागि बालबालिका माथि हुने शारीरिक तथा मानसिक सजाय विरुद्ध अभियान संचालन गर्ने		√	√	√	
९.	नगरपालिकामा बालमैत्री स्थानीय शासन (CFLG) लागु गर्ने			√	√	
१०.	अपाङ्ग मैत्री तथा बालमैत्री पूर्वाधार निर्माणमा जोड दिने		√	√	√	
११.	अनाथ, सडक बालबालिका र घरेलु हिंसा पीडितहरूलाई संरक्षण गर्न आपतकालीन र सहायता कोष स्थापना र सञ्चालन गर्ने			√	√	
१२.	अनाथ, सडक बालबालिका र घरेलु हिंसा पीडितका लागि आकस्मिक आश्रय केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन		√	√	√	
१३.	जुनसुकै क्षेत्रमा कार्यरत श्रमिकको नियमित अनुगमन गरि बालश्रमिकको उद्धार तथा पुनस्थापना गर्ने			√	√	
१४.	बाल श्रम विरुद्ध निजी क्षेत्रका व्यवसायिहरूलाई अभिमुखिकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने			√	√	
१५.	स्थानीय पाठ्यक्रममा महिला, बालबालिका सम्बन्धि हक अधिकारका विषयहरू समेट्ने			√	√	

१६.	अपाङ्गसँग जनप्रतिनिधि कार्यक्रम संचालन			√	√	
१७.	अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण शिविर सञ्चालन			√	√	
१८.	बालक्लब, अपाङ्ग समूह लगायत सामाजिक समूह गठन तथा परिचालनमा सहयोग गर्ने			√	√	
१९.	नगरपालिकामा रहेका आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछी परेका महिला, बालबालिका,दलित, अपाङ्ग, अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत व्यक्तिहरुको अभिलेख तयार र अध्यावधिक गर्ने			√	√	
२०.	महिला शशक्तीकरण तथा क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यक्रम			√	√	
२१.	महिला लक्षित सिपमुलक कार्यक्रम			√	√	
२२.	बेवारिसे तथा जोखिममा रहेका महिला, बालबालिका, अपाङ्ग तथा जेष्ठ नागरिकका लागि संरक्षण केन्द्रको स्थापना तथा संचालन गर्ने	√		√	√	
२३.	महिला , अल्पसंख्यक, अपाङ्ग तथा सिमान्तकृत व्यक्तिलाई व्यवसाय संचालनका लागि सहुलित ऋणका लागि वित्तीय संस्थासंग समन्वय गर्ने			√	√	
२४.	उच्च शिक्षा पढ्न चाहने दलित, सिमान्तकृत हिंसा तथा द्वन्द पीडित अपाङ्ग विद्यार्थीका लागि पालिका भित्र भएका शिक्षण संस्थामा छुटको व्यवस्था गर्ने			√	√	
२५.	बहिराहरुका लागि दोभाषे (सांकेतिक भाषा) सम्बन्धि प्रशिक्षण संचालन गर्ने			√	√	
२६.	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको लागि सहायक सामग्री (वैशाखी, व्हील चियर आदी) वितरण गर्ने			√	√	
२७.	रोजगारीमा लक्षित वर्गलाई अवसर प्रदान गर्न निजि क्षेत्र संग समन्वय गर्ने			√	√	
२८.	प्राविधिक शिक्षामा महिला, दलित तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई प्रोत्साहन गर्न अभिमुखीकरण कार्यक्रम गर्ने			√	√	
२९.	रोजगारीका लागी क्षमता अभिवृद्धि तालिम प्रदान गर्ने			√	√	
३०.	लैङ्गिक विभेद अन्त्य सम्बन्धी जनचेतना कार्यक्रम सञ्चालन			√	√	

३१.	ज्येष्ठ नागरिक लक्षित निशुल्क स्वास्थ्य शिविर			√	√	
३२.	जेष्ठ नागरिकलाई धार्मिक स्थल भ्रमण गराउने			√	√	
३३.	६० वर्ष माथि को एकल महिला प्रोत्साहन कार्यक्रम			√	√	
३४.	८० वर्ष माथि जेष्ठ नागरिक प्रोत्साहन कार्यक्रम			√	√	
३५.	वडाहरूमा ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन			√	√	

५.३.६. अपेक्षित

उपलब्धि

एकीकृत लक्षित कार्यक्रमका प्रभावकारी कार्यान्वयन, अनुगमनका कारण लक्षित समूहको आर्थिक, सामाजिक विकासको सूचाङ्कमा प्रगति हुने, दुर्गम एवम् विकट क्षेत्रमा सेवा सुविधाको पहुँच उपलब्ध हुने, लैङ्गिक हिंसापीडितहरूको उचित संरक्षण तथा सेवाको व्यवस्था हुनेछ । लैङ्गिक समता तथा महिला एवम् बालिकाहरूको सशक्तीकरण सम्बोधन हुने, जोखिम अवस्थाका बालबालिका, अपाङ्गता तथा ज्येष्ठ नागरिकहरूको उचित संरक्षण हुने, सामाजिक सुरक्षाका सेवाग्राहीहरूको एकीकृत अभिलेख व्यवस्थित भएको हुनेछ ।

५.४. युवा तथा खेलकुद

५.४.१. पृष्ठभूमि

युवाशक्तिको सङ्ख्यात्मक तथा गुणात्मक विकास र परिचालनबाट नै विकास सम्भव छ । संविधानले पनि युवाहरूको विकास गरी उनीहरूलाई राष्ट्रको सर्वाङ्गीण विकासमा परिचालन गर्ने नीति लिएको छ । धुनिबेंशी नगरपालिकाको कुल जनसंख्याको ४२.१० % हिस्सा (१५३९-वर्ष) युवाको रहेको छ । नगरपालिकाले युवालाई नगरपालिकाको अहम हिस्साको रूपमा स्विकार गर्दै युवा स्वरोजगार तथा युवा व्यवसायीलाई प्रोत्साहन गर्ने नीति लिएको छ ।

युवाशक्तिलाई शारीरिक, मानसिक, बौद्धिक र संवेगात्मक रूपमा सबल र नैतिकवान् बनाई अनुशासित र मर्यादित समाज निर्माण गर्दै विकास तथा समृद्धिमा रूपान्तरित गर्न खेलकुदको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । नगरपालिकाले “स्वावलम्बन अभियान, श्रमको सम्मान” अभियान सञ्चालन गरी युवाहरूलाई रोजगारका अवसर प्रदान गरिनेछ,, “युवा तथा शैक्षिक बेरोजगारलाई प्राथमिकतामा राखी रोजगारमूलक कार्यमा संलग्न स्थानीय युवा उद्यमीलाई प्रोत्साहन गरिनेछ” , “प्रतिभा पालायन रोक्नका लागि उच्च पहल गरिनेछ” जस्ता नीतिका साथ युवाहरूको सहभागिताको सुनिश्चिता गरेको छ । यसैगरी नगरपालिकाले खेलकुद क्षेत्रको

विकासलाई विशेष प्राथमिकतामा राखेको छ । नगरपालिकाले नगरपालिका स्तरीय मेयर कप, राष्ट्रपति रनिङ शिल्ड जस्ता खेलकुद प्रतियोगिताको आयोजना साथै यस्ता खेल प्रतियोगितामा सहभागिता जनाउदै आएको छ, भने खेल पूर्वाधारको निर्माणमा विशेष ध्यान दिदै एक वडा एक खेल मैदानको नीति समेत लिएको छ ।

५.४.२. समस्या तथा चुनौती

युवाहरूका लागि उद्यमशीलता र रोजगारीका अवसरहरू पर्याप्त नहुँदा विदेश पलायन हुन बाध्य हुनु, सीप र तालिम विनाका अदक्ष कामदारहरू वैदेशिक रोजगारीमा जानुपर्दा पर्याप्त रिमिटेन्स भित्रिन नसक्नु, "विकास-अनुशासन-गतिशीलता" सँग युवाहरूलाई जोड्न नसक्नु, सामाजिक र सांस्कृतिक विकृति विसंगतिहरूबाट जोगाउन गरिएका प्रयासहरू पर्याप्त नहुनु, युवा लक्षित विकासका लागि कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन नहुनु, बजारको माग र आपूर्तिको आधारमा रोजगार सिर्जनाका लागि उचित योजना अनुसार जनशक्ति उत्पादन हुन नसक्नु आदि प्रमुख समस्याहरू हुन् । खेलकुद विकासका लागि पूर्वाधार र खेल सामग्रीको कमी हुनु, नगरपालिकामा भएका खेलकुद पूर्वाधारहरू गुणस्तरीय, आधुनिक र सुविधायुक्त नहुनु, युवा तथा खेलकुद क्लबहरू वैधानिक रूपमै सञ्चालन गर्न नसक्नु, क्लबहरूको आफ्नै भवन र पूर्वाधार नहुनु, खेलाडी तथा प्रशिक्षकहरूलाई नियमित रूपमा प्रशिक्षण दिई उनीहरूको मनोबल उच्च बनाई जीविकोपार्जनको आधारको रूपमा स्थापित गर्न नसकिनु, अन्तर्राष्ट्रिय प्रतियोगिताहरूमा नियमित रूपमा प्रतिस्पर्धी हुन नसक्नु, खेलकुदको विकास र लगानीमा निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गरी लगानी आकर्षण गर्न नसक्नु, खेल सम्वद्ध संस्थाहरूको क्षमता विकास गरी संस्थागत सुशासन कायम गर्न नसक्नु, साहसिक खेलकुदमा पर्याप्त ध्यान दिन नसकिनु जस्ता विषय प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन् ।

युवाहरूमा सकारात्मक सोचको वृद्धि गरी श्रम र संस्कृतिप्रति सम्मान गर्ने वातावरणको सिर्जना गर्नु, वर्षेनी श्रम बजारमा थपिने युवालाई रोजगारमूलक र व्यवसायिक शिक्षा तालिम उपलब्ध गराई रोजगारी प्रदान गर्नु, युवा प्रतिभा-पलायन रोक्नु, युवाहरूमा स्वयंसेवी भावनाको जागृत गर्नु, सामाजिक र आर्थिक सेवाहरूमा युवाको पहुँच वृद्धि गर्नु, उपयुक्त खेल पूर्वाधार- आधारशीला निर्माण गर्नु तथा समुदायदेखि नै खेलकुदलाई आत्मसात् गरी बालबालिका, युवा, विद्यार्थी, ज्येष्ठ नागरिक लक्षित खेलकुद कार्यक्रम र शिक्षण, प्रशिक्षण तथा विभिन्न प्रतियोगिताहरूको आयोजना गरी स्वच्छ तथा प्रतिस्पर्धी खेलाडीको विकास एवम् खेल संस्कृतिको विकास गर्नु चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

५.४.३. संभावना तथा अवसर

नगरपालिकामा आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्या (१५ देखि ५९ वर्ष उमेर समूहको जनसंख्या) कुल जनसंख्याको ४२.१० प्रतिशत छ । यो उमेर समूहलाई नगरपालिकाले विशेष योजनाका साथ कृषि तथा

पर्यटन जस्ता आर्थिक उत्पादनको क्षेत्रमा लगाउन सक्दछ । यसबाट वैदेशिक रोजगारीका लागि आर्थिक रूपले सक्रीय जनशक्ति पलायन हुनबाट रोकी नगर विकासमा ठूलो फड्को मार्ने सम्भावना रहेकोछ ।

संविधानमै युवा विकास सम्बन्धी व्यवस्था हुनु, राष्ट्रिय युवा परिषद्को गठन र परिचालन हुनु, देशमा विकास आयोजना, उद्योग सञ्चालन गर्न प्रशस्त युवा शक्ति र श्रम देशमा उपलब्ध हुनु, संविधानले नै खेलकुदलाई राष्ट्रिय एकता सुदृढ गर्ने र अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा सम्मान अभिवृद्धि गर्ने माध्यमको रूपमा लिनु, स्थानीय स्तरमा विभिन्न क्लबहरूद्वारा खेलकुद पूर्वाधार विकास र प्रतियोगिता आयोजनामा योगदान रहनु तथा विद्यालय तहको पाठ्यक्रममा खेलकुदलाई अभिन्न अङ्गका रूपमा लिइनु अवसरका रूपमा रहेका छन्।

५.४.४. युवा तथा खेलकुद विकास योजना

५.४.४.१. सोच

नगरपालिकाको समग्र विकास प्रक्रियामा युवा जनशक्तिलाई मूलप्रवाहीकरण गर्दै खेलकुद क्षेत्रको विकासमा छुट्टै पहिचान कायम गर्ने ।

५.४.४.२. लक्ष्य

व्यवसायिकता तथा आत्मनिर्भरताका लागि युवाहरुलाई खेलकुद तथा अतिरिक्त क्रियाकलापमा सहभागी गराई खेल, सिप, शारिरीक र मानसिक तन्दुरुस्ती विकासका साथै समुन्नत समाज निर्माणका लागि अग्रसर गराउने ।

५.४.४.३. उद्देश्य

- १ खेलकुद पूर्वाधारको विकास गर्दै युवा खेलाडीलाई उच्च प्रतिस्पर्धी र व्यवसायिक बनाउनु ।
- २ युवा जनशक्तिलाई विदेश पलायन हुन बाट रोकौ स्वदेशमै रोजगारीको वातावरण सिर्जना गर्ने
- ३ आत्म अनुशासन र शारीरिक तथा मानसिक तन्दुरुस्ती सहित स्वस्थ जनशक्ति तयार गर्ने
- ४ युवाहरुलाई उद्यमशील, स्वरोजगार र स्वावलम्बी बनाउदै विकासमा युवाको सहभागिता वृद्धि गर्नु ।

५.४.४.४. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीतिहरू
उद्देश्य १ - खेलकुद पूर्वाधारको विकास गर्दै युवा खेलाडीलाई उच्च प्रतिस्पर्धी र व्यवसायिक बनाउनु ।	
१.१ खेलकुद पूर्वाधार निर्माण र बिस्तार गर्ने	१.१.१ खेलकुदका सम्भाव्य क्षेत्रहरू पहिचान गरी आवश्यक पूर्वाधारहरू विकास र प्रवर्द्धन गरिनेछ । १.१.२ विद्यालय खेल मैदान र बहुउद्देश्यीय खेलकुद स्थल निर्माण गर्न प्रदेश सँग सहकार्य गरिनेछ । १.१.३ पालिकामा कम्तिमा एउटा न्युनतम सुविधा सम्पन्न बहुउद्देश्यीय खेलकुद रङ्गशाला निर्माण गरिनेछ ।
१.२. खेल सम्बद्ध राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी खेलकुद विकास गर्ने ।	१.२.१ खेलकुद विकासका लागि सरोकारवाला राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थासँग सहयोग र सहकार्य गरिनेछ । १.२.२ खेलकुद पूर्वाधारको विकास र खेल क्षेत्रको उत्थानका लागि विज्ञता हाँसिल गरेका विदेशी खेलाडीसँग ज्ञान र सीपको आदानप्रदान गर्न आवश्यक समझदारीको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

<p>१.३. योग तथा ध्यानका साथै मनोरञ्जनात्मक, परम्परागत तथा संस्कृतिजन्य खेलकुद विकास गर्ने ।</p>	<p>१.३.१ योग तथा ध्यान मार्फत युवाहरूमा सकारात्मक विकासका लागि योग तथा ध्यानका प्रशिक्षक तयार गरिने छ ।</p> <p>१.३.२ प्रत्येक वार्डमा योग तथा ध्यान प्रशिक्षण केन्द्र स्थापना तथा सुसञ्चालन गरिनेछ ।</p> <p>१.३.३. मनोरञ्जनात्मक तथा संस्कृतिजन्य खेललाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।</p> <p>१.३.४ लोपोन्मुख रैथाने (Indigenous) खेल उत्थान तथा विकासका लागि आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ ।</p>
<p>उद्देश्य २ - युवा जनशक्तिलाई विदेश पलायन हुन बाट रोकौं स्वदेशमै रोजगारीको वातावरण सिर्जना गर्ने</p>	
<p>२.१. स्थानिय खेलकुदको प्रवर्द्धन गर्ने</p>	<p>२.१.१ युवाहरूलाई खेलकुदमा आर्कषित गर्न खेलकुद तालिम सञ्चालन तथा गाँउपालिका स्तरीय खेलकुद प्रतियोगितालाई निरन्तरता दिइने छ ।</p> <p>२.१.२ स्थानीय युवाहरूलाई खेलकुदको क्षेत्रमा क्रियाशील गराउन विविध खेलकुद कार्यक्रमहरू आयोजना गरिनेछ ।</p> <p>२.१.३ खेलकुदका पूर्वाधारहरू निर्माण गर्दै लगिने छ ।</p>
<p>२.२. प्रतिभावान खेलाडीको पहिचान, क्षमता विकास र प्रोत्साहन गर्ने ।</p>	<p>२.२.१ राष्ट्र, प्रदेश र नगरको गौरव राख्न सफल खेलाडीहरूलाई सम्मान एवम् पुरस्कार दिइनेछ ।</p> <p>२.२.२ स्थानीय स्तरदेखि प्रतियोगिता सञ्चालन गर्दै प्रतिभावान खेलाडीको पहिचान, विकास, सम्मान तथा प्रोत्साहन गरिनेछ ।</p> <p>२.२.३ विद्यालय तथा पालिका तहमा खेलकुद पूर्वाधारको विकास गरी खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन गरिनेछ ।</p> <p>२.२.४ खेलकुदमा युवाहरूको सहभागिता वृद्धि गर्ने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।</p>

उद्देश्य ३ - आत्म अनुशासन र शारीरिक तथा मानसिक तन्दुरूस्ती सहित स्वस्थ जनशक्ति तयार गर्ने ।	
३.१ विकास निर्माणमा युवाहरूको समावेशी सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने	<p>३.१.१ विकास प्रक्रियामा युवा परिचालन गर्दा समावेशिताको सिद्धान्त अवलम्बन गरी सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ ।</p> <p>३.१.२ विदेशबाट फर्केका युवाहरूलाई सामाजिक पुनःएकीकरण गरी आर्जित ज्ञान, सिप र दक्षता आफ्नो ठाँउमा प्रयोग गर्न आर्थिक एवम् प्राविधिक सहयोग पुर्याइनेछ ।</p>
उद्देश्य ४ - युवाहरूलाई उद्यमशील, स्वरोजगार र स्वावलम्बी बनाउदै विकासमा युवाको सहभागिता वृद्धि गर्नु।	
४.१ विकासमा युवा सहभागिता बढाउने ।	<p>४.१.१ विकास निर्माणमा युवाहरूलाई परिचालन गर्न युवा स्वयंसेवा कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।</p> <p>४.१.२ नगरपालिकाका नीति-कार्यक्रम निर्माण तथा अनुगमन-मूल्याङ्कनमा युवा सहभागिता वृद्धि गरिनेछ ।</p>
४.२ युवालाई उद्यमशील, व्यवसायी र आत्मनिर्भर बनाउन वित्तीय स्रोत साधनको पहुँचमा वृद्धि गर्ने ।	<p>४.२.१ रोजगार तथा स्वरोजगार सिर्जनाका लागि सार्वजनिक, निजी, साझेदारीका वित्तीय संस्थाहरू मार्फत् सहूलियत व्याजदरमा ऋण उपलब्ध गराइनेछ ।</p> <p>४.२.२. विदेशबाट फर्केका युवाहरूको सीप र दक्षतामा आधारित भई व्यवसाय गर्न ईच्छुक युवाहरूको समूह मार्फत विशेष कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।</p>
४.३ युवा केन्द्रित प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सीप विकासका अवसरहरू विस्तार गरी उद्यमशील बनाउने ।	<p>४.३.१ युवामा उद्यमशीलता विकासका लागि स्वदेश तथा विदेशको बजारको माग अनुरूप व्यवसायिक तथा प्राविधिक तालिम उपलब्ध गराइनेछ ।</p> <p>४.३.२ वैदेशिक अध्ययन तथा रोजगारीबाट आर्जन भएका पूँजी, ज्ञान, सीप, प्रविधि र अनुभवलाई स्वदेशमा नै उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगाउन प्रोत्साहन गरिनेछ ।</p> <p>४.३.३ परम्परागत पेशा र व्यवसायको जगेर्ना, आधुनिकीकरण, र व्यवसायीकरण गर्न युवाहरूलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।</p>
४.४ युवामा सकारात्मक सोच, सिर्जनशीलता र नेतृत्व क्षमताको विकास गर्ने ।	४.४.१ सिर्जनात्मक अन्वेषण र नवप्रवर्तन कार्य गरी राष्ट्रको गौरव वढाउन योगदान दिन युवाहरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

	<p>४.४.२ विकास वा खेलकुद सम्बन्धी विभिन्न क्लवहरूको स्थापना तथा प्रभावकारी सञ्चालन मार्फत युवाहरूको नेतृत्व र व्यक्तित्वको विकास गरिनेछ ।</p> <p>४.४.३ युवाहरूलाई परिवार र समाजप्रति जिम्मेवारी गराइनेछ ।</p> <p>४.४.४ युवाहरूलाई लागु पदार्थ दुर्व्यसन तथा नियन्त्रण सम्बन्धी चेतना मुलक कार्यक्रम तयारी तथा सञ्चालनमा सहभागी गराइनेछ ।</p> <p>४.४.५ वातावरण संरक्षण र दिगो विकासमा युवा सहभागितालाई प्राथमिकता दिइनेछ ।</p> <p>४.४.६ विज्ञान तथा सूचना प्रविधिमा युवाको पहुँचका लागि प्रत्येक वार्डमा सूचना प्रविधि सम्पन्न युवा सूचना केन्द्रको स्थापना गरिनेछ ।</p>
--	---

५.४.४.५. कार्यक्रम तथा परियोजना

क्र.स.	कार्यक्रमहरू	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	अन्य निकाय (सहकारी, गै.स.स.)
१	प्रत्येक खेलसँग सम्बन्धित प्रशिक्षकको व्यवस्था गर्ने ।					
२	इन्डोर खेलका लागि प्रत्येक वडामा कवर्डहलको निर्माण ।					
३	क्रिकेट खेलको लागि नगरपालिकाभित्र स्टेडियमको निर्माण ।					
४	पालिका स्तरीय खेल मैदान निर्माण (भलिबल, फूटबल ग्राउन्ड, व्यट्मिन्टन कोर्ट)		√	√	√	
५	उच्चस्तरीय अन्तर्राष्ट्रिय पौडी पोखरीको निर्माण					
६	युवा हेल्पडेस्क तथा सूचना केन्द्र निर्माण तथा मनोपरामर्स केन्द्र कार्यक्रम		√	√	√	
७	युवा उद्यमशिलता, स्वरोजगार तथा रोजगार सम्बन्धी सिपमूलक तालिम कार्यक्रम		√	√	√	

८	युवा लक्षित लागु पदार्थ दुरुत्साहित कार्यक्रम		√	√	√	
९	युवा क्लबहरूको क्षमता विकास कार्यक्रम		√	√	√	
१०	जीवनोपयोगी तथा प्राविधिक शिक्षा प्रदान गर्ने		√	√	√	
११	सीप सिकाईलाई व्यवसायीकरण गर्न स्वरोजगारमूलक कार्यमा सहूलियत लगानी र व्याजमा अनुदान प्रदान		√	√	√	
१२	सफल युवाहरूको राम्रा सिकाइ र अनुभव हस्तान्तरण हुने गरी युवा अगुवाहरूको अन्तरक्रिया, अवलोकन भ्रमण र ज्ञान तथा अनुभव आदानप्रदान कार्यक्रम सञ्चालन		√	√	√	
१३	विदेशबाट फर्केका युवाहरूलाई सामाजिक पुनःएकीकरण गरी आर्जित ज्ञान, सिप र दक्षता आफ्नो गाँउ ठाँउमा प्रयोग गर्न आर्थिक एवम् प्राविधिक सहयोग		√	√	√	
१४	युवाहरूलाई खेलकुदमा आर्कषित गर्न समय अन्तरालमा निशुल्क खेलकुद तालिम सञ्चालन			√	√	
१५	समय अन्तरालमा विभिन्न खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन			√	√	
१६	अन्तर वडा खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन			√	√	
१७	पालिका स्तरीय मेयर कप भलिबल प्रतियोगिता सञ्चालन			√	√	
१८	अन्तर पालिका खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन		√	√	√	
१९	एक वडा एक खेल मैदान निर्माण		√	√	√	
२०	विद्यालय खेलकुद पूर्वाधारहरूको विकास		√	√	√	

५.४.५. अपेक्षित उपलब्धि

नगरपालिकाको समग्र विकास प्रक्रियामा युवाशक्तिहरू मूलप्रवाहीकरण भएका हुनेछन् । खेलकुद प्रतियोगिता मार्फत युवाहरूको शारिरिक तन्दुरुस्ती तथा आर्थिक उपार्जन एवं उपाधि हासिल भई उनीहरूको जीवनस्तरमा उल्लेख्य कदम हुनेछ । युवाहरूको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने, अन्तरपालिका तथा प्रादेशिक खेलकुद प्रतियोगिताहरूमा प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता बढेको हुने, व्यवसायिक खेलकुदहरू सुरू भएकामो हुने, पालिकास्तरीय खेलमैदान निर्माण भएकामो हुने, विद्यालय तहमा खेलकुदमैदान निर्माण भएको हुनेछ ।

परिच्छेद ६: पूर्वाधार क्षेत्र

स्थानीय सरकारको सन्दर्भमा पूर्वाधार विकास क्षेत्र अन्तर्गत सडक, पुल तथा झोलुङ्गे पुल, खानेपानी आयोजना, सिंचाई, नदी नियन्त्रण, पहिरो रोकथाम, वैकल्पिक उर्जा, आवास, भवन तथा वस्ती विकास र सूचना तथा संचार प्रविधि लगायत निर्माणजन्य अन्य विषयहरू पर्दछन् । आर्थिक, सामाजिक विकास र सेवा सुविधा प्रवाहलाई प्रभावकारी रूपमा अघि बढाउनका लागि पूर्वाधार विकास प्रमुख तथा महत्वपूर्ण आधार हो । व्यवस्थित बस्ती तथा सहरी विकासको महत्वले गर्दा पूर्वाधार विकासलाई दिगो विकासको एक महत्वपूर्ण आयामको रूपमा लिने गरिएको छ । यसका साथै दिगो विकास लक्ष्यले निर्धारण गरेका लक्ष्यहरू मध्ये लक्ष्य-७ (खर्चले धान्न सकिने स्वच्छ उर्जा), लक्ष्य-९ (उद्योग प्रवर्द्धन र पूर्वाधार) र लक्ष्य-११ (शहरहरू र समुदायहरूको दिगोपना) यस क्षेत्रसँग प्रत्यक्ष रूपमा दिगो विकासका लक्ष्यहरू सम्वन्धित रहेका छन् ।

६.१. बस्ती तथा आवास

६.१.१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले अव्यवस्थित बसोबास, योजनाबद्ध, पूर्ण पूर्वाधार, बातावरणमैत्री आवासलाई नागरिकको सुरक्षित आवासको हकलाई प्रत्याभूति गरेको छ । नगरका प्रमुख बजारकेन्द्रहरू तथा आसपासका क्षेत्रहरूमा वस्ती विकासको क्रम तिब्र रहेको छ । यो क्रमलाई समयमै व्यवस्थित बनाउन सकिएन भने अव्यवस्थित वस्ती, कमजोर संरचनाका कारण एकातिर विकासको लागत अत्याधिक रूपमा वढ्न जाने देखिन्छ भने अर्कोतिर विपद जोखिमको अवस्था पनि त्यतिकै मात्रामा वढ्न जाने देखिन्छ ।

राष्ट्रिय शहरी विकास रणनीति, २०७३ अनुसार काठमाण्डौं महानगरपालिकाको तुलनामा अन्य शहरहरूको आधारभूत पूर्वाधार (जस्तै सडक, खानेपानी, सरसफाइ, फोहोरमैला व्यवस्थापन, आवास र बिजुली) को पहुँचको स्तरमा निकै भिन्ना रहेको छ । निजी आवास परिवार आफैले जग्गा खरीद गरी क्रमिक रूपमा निर्माण गर्ने र बाटो, यसको स्तर र अन्य सुविधाहरू क्रमशः थप्दै जाने गरेको देखिन्छ । यस्ता आवासहरूमा योजना तथा भवनसम्बन्धी मापदण्ड र संहितामा व्यापक कमी हुने गरेको देखिन्छ ।

६.१.२. समस्या तथा चुनौती

नगरपालिकाका बजारी क्षेत्रहरू अव्यवस्थित बसोबास र अनियन्त्रित शहरीकरणको चपेटामा छ । बढ्दो जनसंख्या, मानिसहरूको समय सापेक्ष आवश्यकताहरू र जग्गाको बढ्दो कारोबारले गर्दा यस नगरपालिकाको विभिन्न स्थानमा समेत अव्यवस्थित रूपमा शहरीकरणको विकास र अव्यवस्थित किताकाट भइरहेको छ । जसले गर्दा मानिसहरूको लागि अत्यावश्यक पूर्वाधारहरू जस्तै बाटो, नाला, बिजुली बत्ती, खानेपानी, जस्ता सुविधाहरू उपलब्ध गराउन गाह्रो भएको र शहरको सुन्दरतामा पनि प्रतिकूल असर

पुन्याएको छ । यस नगरपालिकाको विशेष गरी पृथ्वी राजमार्ग र त्रिभुवन राजपथको आसपासका क्षेत्रमा वस्ती विस्तार भई रहेको छ ।

शहरीकरणको तिब्रतासँगै पूर्वाधार विकासका लागि ठूलो बजेटको आवश्यकता पर्दछ । विद्यमान वित्तीय स्रोत परिचालनको अवस्थामा मात्र भर पर्ने हो भने शहरी पूर्वाधारको निर्माण सहित उच्च स्तरको यातायात सुविधा उपलब्ध गराउनु, पर्याप्त गुणस्तरीय खानेपानीमा सवैको पहुँच पुऱ्याउनु, गुणस्तरीय बिजुली तथा सूचना प्रणालीको व्यवस्था गर्नु, सबै नागरिकको शिक्षा र स्वास्थ्यमा पहुँच पुऱ्याउनु, दिगो आय तथा रोजगारका अवसर सिर्जना गरी बजार क्षेत्र वरिपरि केन्द्रित बसाइँसराइको चापलाई न्यूनीकरण गर्नु, प्रविधिमा आधारित उत्पादन प्रणाली र गतिशील आर्थिक गतिविधि रहेको शहर बनाउनु, सुरक्षित प्रदूषणमुक्त र उपलब्ध साधन स्रोतहरूको उचित उपयोग तथा दिगो व्यवस्थापन भएको शहर बनाउनु निकै चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

६.१.३. संभावना तथा अवसर

पूर्वाधार विकास र आवास निर्माण गर्दै स्थानीय पहिचानयुक्त शहर बसाल्ने सम्भावना रहनु, सडक सञ्जालको द्रुत गतिमा बृद्धि भएको हुँदा आर्थिक गतिविधि धेरै हुन सक्ने रणनीतिक क्षेत्र पहिचान गरी शहर बसाल्ने सम्भावना रहेको छ । नगरपालिकाले एकीकृत जग्गा विकास परियोजना मार्फत नगर क्षेत्रका केही स्थानहरूमा जग्गा एकीकरण आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन गरी गुरूयोजना बनाएर नयाँ शहर अवधारणा अनुसारका नयाँ व्यवस्थित वस्ती विकासका कार्यहरू अगाडि बढाउन सकिने सम्भावना छन् । साथै नयाँ क्षेत्रमा बस्ती एकीकरण पद्धति मार्फत शहरी पूर्वाधार विकास एवं विस्तार हुने अवसर देखिन्छ ।

नगरक्षेत्रका केही स्थानहरूमा एकीकृत आवास तथा बस्ती विकास गरी अव्यवस्थित र छरिएका घरपरिवारलाई एकताबद्ध र प्रभावकारी सेवा प्रवाह गर्ने, स्थानीय निर्माण सामग्रीको अधिकतम प्रयोग गरी स्थानीय वास्तुकला र नवीनतम प्रविधि मिश्रित सुरक्षित र किफायती भवनहरू निर्माण गर्ने सम्भावना एवं अवसरहरू छ ।

६.१.४. आवास तथा वस्ती विकास योजना

६.१.४.१. सोच

“कला संस्कृतिको सम्बद्र्धन गर्दै सर्वसुलभ र गुणस्तरीय आवास वस्तीको विकास, सुरक्षित एवं सम्बद्र्ध धुनिबेंशीको पहिचान”

६.१.४.२. लक्ष्य

सुरक्षित, सर्वसुलभ र वातावरणमैत्री एकीकृत आवास तथा बस्ती विकास गर्दै ग्रामीण अर्थतन्त्र र सामाजिक विकासमा सघाउ पुग्ने गरी ग्रामीण पूर्वाधार निर्माण एवम विकास गर्ने ।

६.१.४.३. उद्देश्य

- १ एकीकृत आवास तथा बस्ती विकास गरी अव्यवस्थित र छरिएका घरपरिवारलाई एकताबद्ध र प्रभावकारी सेवा प्रवाहको विकास गर्नु ।
- २ स्थानीय निर्माण सामग्रीको अधिकतम प्रयोग गरी स्थानीय वास्तुकला र नवीनतम प्रविधि मिश्रित सुरक्षित र किफायती भवनहरू निर्माण गर्नु ।

६.१.४.४. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
उद्देश्य १: एकीकृत आवास तथा बस्ती विकास गरी अव्यवस्थित र छरिएका घरपरिवारलाई एकताबद्ध र प्रभावकारी सेवा प्रवाहको विकास गर्नु ।	
१.१ ग्रामीण क्षेत्रमा छरिएर रहेका तथा विपद्को जोखिममा रहेका र सीमान्तकृत घर परिवारलाई आधारभूत सुविधा सहितको एकीकृत बस्ती निर्माण गर्ने ।	<p>१.१.१ भू-उपयोग नीती तथा बस्ती विकास योजना तर्जुमा गरी लागु गरिनेछ ।</p> <p>१.१.२ भौगोलिक हिसाबले बिकट र छरिएर रहेका तथा विपद्को जोखिममा रहेका घर परिवारकालागि सुरक्षित, वातावरणमैत्री, सुलभ, आधारभूत सुविधायुक्त र मौलिक पहिचान बोकेको एकीकृत बस्ती निर्माण गरिनेछ ।</p> <p>१.१.३ विपद्को उच्च जोखिममा रहेका स्थानमा हुन सक्ने थप बस्ती विस्तारलाई निरुत्साहित गरिनेछ ।</p> <p>१.१.४ ग्रामीण क्षेत्र र छरिएर रहेका घरपरिवारलाई आधारभूत सुविधा सहितको बस्ती निर्माण गरिनेछ</p>
१.२ घना बस्ती रहेका क्षेत्र तथा सडक क्षेत्रको बस्ती व्यवस्थित गर्ने।	<p>१.२.१ बजारी क्षेत्र तथा घना बस्ती रहेका र राजमार्ग क्षेत्रको बस्तीलाई व्यवस्थित गरिनेछ ।</p> <p>१.२.२ सडक क्षेत्रमा हुन सक्ने थप बस्ती विस्तारलाई निरुत्साहित गरिनेछ र मापदण्डहरूलाई पूर्णरूपले कायन्वयन गरिनेछ ।</p> <p>१.२.३ कृषियोग्य जमिनमा हुने गरेको जग्गा प्लटिङलाई नियन्त्रण गरी व्यवस्थित गरिनेछ ।</p>

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
	<p>१.२.४ शारीरिक अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक लगायत विपद्को उच्च जोखिममा रहेका व्यक्तिकालागि विशेष सामाजिक आवासको विकास गरिनेछ।</p> <p>१.२.५ राजमार्गसँग जोडिएका मुख्य बजार क्षेत्रहरूलाई स्मार्ट सिटीका रूपमा विकास गरिनेछ ।</p>
<p>१.३ भूउपयोग नीति तथा योजना निर्माण गर्ने र योजनाबद्ध रूपमा एकीकृत बस्ती विकास गर्ने कार्यलाई अभियानको रूपमा अगाडि बढाउने ।</p>	<p>१.३.१ एकीकृत बस्ती विकास गर्न जग्गा प्राप्ति व्यवस्थालाई सरल बनाइनेछ।</p> <p>१.३.२ राजमार्ग क्षेत्रमा हुन सक्ने थप बस्ती विस्तारलाई निरुत्साहित गरिनेछ।</p> <p>१.३.३ अनधिकृत रूपले बजारी क्षेत्रमा बसोबास गर्ने घरपरिवार पहिचान गरी त्यस्ता स्थानबाट हटाउने कार्यलाई अभियानको रूपमा सञ्चालन गरिनेछ ।</p>
<p>उद्देश्य: २ स्थानीय निर्माण सामग्रीको अधिकतम प्रयोग गरी स्थानीय वास्तुकला र नवीनतम प्रविधि मिश्रित सुरक्षित र किफायती भवनहरू निर्माण गर्नु ।</p>	
<p>२.१ स्थानीय पहिचान भएको र सबै वर्ग तथा समुदायले किन्न सक्ने भवनहरूको निर्माण गर्ने ।</p>	<p>२.१.१ सरकारी तथा निजी क्षेत्रसँग समन्वय गरी उपयुक्त भवन डिजाइन तथा निर्माण गरिनेछ ।</p> <p>२.१.२ पालिकामा निर्माण हुने भवनहरूको डिजाइनमा एकरूपता ल्याउन भवन निर्माण मापदण्ड बनाई लागु गरिनेछ ।</p> <p>२.१.३ स्थानीय वास्तुकला र नवीनतम प्रविधि मिश्रित सुरक्षित र किफायती निजी भवन निर्माण गर्न निजी क्षेत्र तथा समुदायलाई प्राविधिक सहयोग गरिनेछ ।</p>
<p>२.२ भवन डिजाइन, निर्माण तथा सुपरीवेक्षणका कार्यमा संलग्न जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने ।</p>	<p>२.२.१ सुरक्षित, किफायती, वातावरणमैत्री र पहिचानयुक्त भवन निर्माण बारे जनचेतना बृद्धि गर्न समुदाय लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।</p> <p>२.२.२ स्थानीय रूपमा उपलब्ध निर्माण सामग्रीहरूको प्रयोगलाई अधिकतम प्रयोग गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ</p> <p>२.२.३ एकीकृत सेवा प्रदायक बहुपयोगी र बहुउद्देश्यीय भवन निर्माण गरी एकीकृत जनसेवा प्रदान गरिनेछ</p>

६.१.५. कार्यक्रम तथा
परियोजना

क्र.स.	कार्यक्रमहरू	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	अन्य (सहकारी गै.स.स)
१.	आवास विकास योजना तयार गर्ने		√	√		
२.	भवन निर्माण आचार संहिता पुनरावलोकन			√		
३.	एकिकृत आवास सहित नमुना बस्ति निर्माण	√	√	√	√	
४.	वडा स्तरीय बजार व्यवस्थापन (१ वडा १ बजार बिस्तार कार्यक्रम)			√		
५.	निर्माण हुन बाँकी वडा कार्यलय भवन निर्माण			√		
६.	बजार क्षेत्रका सडकमा नालि तथा ढल व्यवस्थापन	√	√	√		
७.	नगर स्तरीय बसपार्क निर्माण	√	√	√	√	
८.	यात्रु प्रतिकालय निर्माण			√	√	√
९.	आपत्कालीन आश्रयस्थल निर्माण	√	√	√	√	√
१०.	दक्ष प्राविधिक लाई समयानुकुल तालिम प्रदान गर्ने	√	√	√	√	√
११.	नगरपालिका भित्रका नक्सापास भएका तथा नभएका घरहरूको लगत तयार गर्ने र नक्सापास नभएका घरहरूलाई सहूलियत सहित नक्सा पासको दायरा भित्र ल्याउने ।			√		
१२.	भवन निर्माणसँग सम्बन्धित आधुनिक प्रविधिको तालिम प्रदान गर्ने			√	√	√

१३.	पूर्वाधार तथा भवन निर्माणमा स्थानीय निर्माण सामग्रीको उचित प्रयोग सम्बन्धि जनचेतना कार्यक्रम संचालन गर्ने			√	√	√
१४.	स्थानीय युवालाई सिकर्मी तथा डकर्मी तालिम प्रदान गर्ने			√	√	√
१५.	वस्ती विकासमा निजी क्षेत्रको लगानी मार्फत संलग्नता बढाउने			√	√	
१६.	विपन्न र सीमान्तकृत घर परिवारलाई उपयुक्त, सुरक्षित आवास निर्माण गर्ने		√	√	√	√
१७.	विपन्न र सीमान्तकृत घर परिवारको आवास स्तरोन्नति गर्ने			√	√	√
१८.	उच्च जोखिमयुक्त स्थानमा रहेका वस्तीहरुको नक्साङ्कन गर्ने			√	√	√
१९.	संभावित जोखिमको पूर्वतयारी, जोखिमका समयमा गृनुपर्ने कार्य तथा जोखिम पश्चात गरिने कार्य सम्बन्धमा स्थानीय युवालाई तालिम प्रदान गर्ने			√	√	√
२०.	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने बस्तीको घरधुरी सर्वेक्षण गर्ने			√	√	√
२१.	वस्ती स्थानान्तरणको कार्य योजना बनाउने			√	√	√
२२.	सार्वजनिक जग्गाको अभिलेख तयार गर्ने र अतिक्रमित सार्वजनिक जग्गा खाली गराउने			√	√	√

६.१.६. अपेक्षित

उपलब्धि

नगरपालिकामा वस्ती विकासका कार्यहरू भौतिक विकास योजना अनुरूप भएका हुनेछन्, पूर्वाधार निर्माण कार्य निर्माण संहिता अनुरूप भएको, पूर्वाधार निर्माणमा स्थानीय निर्माण सामाग्रीको प्रयोग भएको, स्थानीय युवाहरूले प्रविधि मैत्री सिप सिकेको, विपन्न र सीमान्तकृत घर परिवारको सुरक्षित आवासको व्यवस्था भएको, उच्च जोखिमका वस्तीहरू स्थानान्तरण भएको र सावर्जनिक जग्गाको समुचित सदुपयोग भएको हुनेछ ।

६.२. सडक, पुल तथा यातायात

६.२.१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले यातायात सुविधामा नागरिकको सरल, सहज र समान पहुँच सुनिश्चित गर्न यातायात क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि गर्ने र वातावरण अनुकूल प्रविधिलाई प्राथमिकता दिँदै सार्वजनिक यातायातलाई प्रोत्साहन र निजी यातायातलाई नियमन गरी यातायात क्षेत्रलाई सुरक्षित, व्यवस्थित, समावेशी र अपाङ्गतामैत्री बनाउने परिकल्पना गरेको छ ।

नेपालमा लोकतन्त्रको स्थापना पश्चात सडक निर्माण र मर्मतमा संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको जिम्मेवारीमा पर्ने गरी छुट्टाछुट्टै वर्गीकरण गरिएको छ । जस अनुसार यस नगरक्षेत्रका प्रायसः सडकहरू नगरपालिकाको जिम्मेवारीमा परेका छन् भने केही प्रदेश सरकारले हेर्ने गरी वर्गीकरण गरिएको छ ।

यस धुनिवेशी नगरपालिकामा सडक पूर्वाधारको क्षेत्रमा मुख्य गरी कार्यालयले तयार पारेको नगर यातायात गुरुयोजना अनुसार नगरपालिकामा जम्मा २०४ वटा सडकहरू रहेका छन् जसमा २ वटा राष्ट्रिय राजमार्ग (पृथ्वी राजमार्ग र त्रिभुवन राजपथ), १ वटा फिडर सडक (धार्के - सितापाइला सडक) र १ वटा जिल्ला सडक (भीमढुङ्गा - लामिडाँडा - गल्छी सडक) रहेका छन् । जस अनुरूप राष्ट्रिय राजमार्गको मापदण्ड ५० मिटर, फिडर सडकको ३० मिटर र जिल्ला सडकको २० मिटर रहेको छ भने अन्य बाटोको मापदण्ड नगर यातायात गुरु योजना अनुसार छ । यस नगरपालिकाभित्रका कालोपत्रे सडकहरूमा पृथ्वी राजमार्ग ३.७९ मि.मी., त्रिभुवन राजपथ १६.८४ कि.मी. रहेका छन् । यसैगरी भीमढुङ्गा लामिडाँडा गल्छी सडक खण्डको करीव १७ कि.मी. मा लगभग ६.८ ओटासिल र बाँकी भागमा ग्रयाभेल रहेको छ । नगरपालिकास्तरमा भएको छलफलका आधारमा नगरपालिका भित्र करिब ३२७ कि.मी. सडक रहेको छ । जसमध्ये ३० कि.मी. सडक कालोपत्रे, १६० कि.मी. सडक ग्रयाभेल र बाँकी सडक कच्ची रहेको अनुमान छ । स्थलगत अध्ययन तथा नगरपालिकामा भएको छलफल अनुसार यस नगरपालिकाभित्र लगभग २५ कि.मी. सडकमात्र कालोपत्रे भएको छ । यसैगरी लगभग १३५ कि.मी. सडक ग्रयाभेल छ भने बाँकी करिब २०० कि. मी. सडक कच्ची सडकको रूपमा रहेको छ । राष्ट्रिय राजमार्ग बाहेक अन्य सडकहरूमा व्यवस्थित नाली भने कहीं पनि नभएकाले वर्षा याममा प्रायः सबै सडकमा पानी जम्ने समस्या छ । जसका कारण वर्षायाममा नियमित यातायात सुचारु गर्न कठिन छ भने हिउँदमा धुलोको समस्या छ । नगरपालिकाभित्र व्यवस्थित बसपार्क

पनि बन्न सकेको छैन, जसले गर्दा बजारक्षेत्र तथा अन्य स्थानमा सडकमै पार्किङ्ग गर्ने गरेकाले दुर्घटनाको जोखिम पनि उत्तिकै छ ।

६.२.२. समस्या तथा चुनौती

समस्या

नगरपालिकाको प्रमुख समस्या मुख्य राजमार्गहरुमा सवारीको चाप अत्याधिक बढे अनुरूप स्तरोन्नति नगरिनाले दुर्घटनाको त्रास सधै रहने गरेको, व्यवस्थित बसपार्क नहुनु, मापदण्ड विना योजना पहिचान तथा छनौट हुनु, दक्ष श्रमिक तथा जनशक्ति उपलब्धतामा कमी रहनु, गुणस्तरीय निर्माण सामग्रीको सहज उपलब्धता हुन नसक्नु, सडक प्रति सर्वसाधारणको अपनत्व अपेक्षाकृत नहुनु, सडक लम्बाइ वृद्धिका साथै मर्मत सम्भारको दायित्व वृद्धि भए अनुरूप स्रोत व्यवस्थापन नहुनु, सडक मार्गहरुको सीमा अतिक्रमण बढ्नु, साँघुरा सडक हुनु, निजी सवारी साधनहरुको संख्या बढ्दै जानु, सडक दुर्घटनामा कमी आउन नसक्नु, अव्यवस्थित सडक मर्मत सम्भारका कारण यातायात ब्यवस्थापनमा समस्या आउनु यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् । बाटोको सुविधा भएतापनि नालाको व्यवस्था राम्रो हुन नसकेको कारण वर्षार्याममा यातायात आवागमनमा समस्या हुने गरेको छ । सडकको चौडाई कम भएकाले थप समस्या हुने गरेको छ । केही कच्ची सडकमा सदाबाहार रुपमा यातायातका साधन चलाउन सकिने अवस्था छैन ।

भौगोलिक जटिलताका कारण सबै घरधुरीमा सडक संजाल पुऱ्याउन नसक्नु र भएका बाटोहरुको स्तरउन्नति गर्न नसक्नु प्रमुख चुनौतिको रूपमा देखिन्छ । नगरपालिका क्षेत्र भित्रका बिभिन्न खोलाहरुमा पुल तथा कल्भर्ट निर्माण गर्नु अति जरुरी देखिएको छ । वर्षार्याममा पानीको ब्यवथापनमा निकै कठिनाइ हुने गर्दछ तसर्थ नाला तथा निकास व्यवस्थित गर्नु चुनौति छ । व्यापार, ब्यवसाय तथा उत्पादन बढाउन मद्दत पुराउन सक्ने रणनीतिक महत्वका सडक निर्माणमा केन्द्रित हुनु, वातावारणीय पक्षलाई ध्यानमा राखेर गुणस्तरीय सडक निर्माण गर्नु, सडक तथा पदमार्गको संरक्षण, मर्मत सम्भार तथा ब्यवस्थापन कार्यलाई दीगो बनाउनु आदि यस क्षेत्रका चुनौतिहरु हुन्।

६.२.३. संभावना तथा अवसर

यातायात पूर्वाधार निर्माणको लागि आवश्यक स्थानीय संरचनाको बलियो आधार निर्माण हुनु यस क्षेत्रको संभावनाका रूपमा लिन सकिन्छ । त्यसैगरी, यातायात व्यवस्थापनमा अत्याधुनिक प्रविधिको प्रयोग बढ्दै जानु, प्रदूषण रहित सवारी साधनको प्रयोगको माहोल सिर्जना हुँदै जानु, यातायात ब्यवस्थापनका नयाँ प्रविधि भित्र्याउन निजी क्षेत्रको क्षमता वृद्धि हुदै जानु, शहरीकरणसँगै सवारी साधनहरुको माग बढ्दै जानु, चाक्ला र गुणस्तरीय सडक निर्माणमा सरकार तथा समुदायको चासो बढ्नु आदि दीगो यातायात ब्यवस्थापनका अवसरहरु हुन् ।

आन्तरिक सडक सञ्जालको पूर्णरूपमा विकास हुँदा पालिकालाई कृषि, पर्यटन र जडीबुटी उत्पादन केन्द्रको रूपमा विकास गर्न सकिने सम्भावना रहेको देखिन्छ भने स्थानीय वस्ती तथा बजार केन्द्रबाट मूल सडकमा जोडिने कृषि सडक तथा अन्य सडकहरूको स्तरउन्नति गरी सार्वजनिक यातायात सञ्चालन गर्न सके कृषि उत्पादन बजारिकरण निकै सहज हुन गई आर्थिक क्रियाकलापहरूमा बढवा हुन सक्ने देखिन्छ ।

६.२.४. सडक तथा यातायात विकास योजना

६.२.४.१. सोच

पूर्वाधार विकासको पहिलो शर्त गुणस्तरीय दिगो सडक यातायात पूर्वाधार, आत्मनिर्भर धुनिवेशीको आधार

६.२.४.२. लक्ष्य

सबै वडाहरूमा कम्तिमा एक वटा बाह्रै महिना सञ्चालन हुने सडक निर्माण गरी वडाबासीहरूलाई दीगो र भरपादो सडक यातायातको सुनिश्चितता प्रदान गर्ने

६.२.४.३. उद्देश्य

- १ सडक पूर्वाधारहरूको निर्माण तथा स्तर उन्नति गरी मानिसहरूको जीवन सहज र सरल बनाउनु ।
- २ यातायात पूर्वाधारको उचित मर्मत सम्भार तथा व्यवस्थापन गरी सहज आवतजावत र स्थानीय जनताको सुविधा, आयआर्जन तथा रोजगारी सिर्जना गर्नु ।

६.२.४.४. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १. सडक पूर्वाधारहरूको निर्माण तथा स्तर उन्नति गरी मानिसहरूको जीवन सहज र सरल बनाउनु ।	
१.१ योजनाको दीर्घकालीन उपयोगकोलागि निर्माण भइसकेका पूर्वाधारहरूको संरक्षण, विस्तार तथा मर्मतको लागि कोषको व्यवस्था गर्ने।	१.१.१ नेपाल सरकारले निर्धारण गरेका न्यूनतम मापदण्ड निर्धारण गरी सोको पालना गरी सडकको गुणस्तर कायम गरिनेछ । १.१.२ पुल निर्माण कार्यहरूको गुणस्तर कायम गर्न अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिनेछ । १.१.३ योजनाको दीर्घकालीन उपयोगको लागि निर्माण भइसकेका पूर्वाधारहरूको संरक्षण, विस्तार तथा मर्मतकोलागि कोषको व्यवस्था गरिनेछ ।
१.२ नगरपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक गतिविधिलाई सन्तुलित, समावेशी, गतिशील बनाउन योगदान पुऱ्याउन सक्ने रणनीतिक सडक सञ्जाल सुदृढ गर्ने ।	१.२.१ व्यवसायिक गतिविधिलाई गतिशील बनाउन सडकको निर्माण तथा स्तरवृद्धि गरिनेछ । १.२.२ प्राथमिकता प्राप्त लोकमार्ग तथा नगरपालिकाको रणनीतिक सडक सञ्जालको निर्माणमा तीब्रता दिइनेछ । १.२.३ सडकमा वर्षेभरि निर्वाध यातायात सञ्चालनको लागि सडक पुलको निर्माणलाई प्राथमिकताका साथ तीब्रता दिइनेछ ।
१.३ छिटो, भरपर्दो र वातावरण मैत्री सडक सञ्जाल विकास गर्न सहयोगी हुने प्रविधि तथा उपायहरू अबलम्बन गर्ने ।	१.३.१ बजार क्षेत्रमा सडक, पानी निकास र ढल, खानेपानी पाइप, बिजुली तथा इन्टरनेट वितरण लाइन, फूटपाथ आदिको एकीकृत रूपमा निर्माण गरिनेछ । १.३.२ बजार क्षेत्र तथा जोखिमयुक्त सडक खण्डहरूमा आवश्यकताका आधारमा आकाशे पुल तथा भूमिगत बाटो निर्माण कार्यलाई प्राथमिकताका साथ अगाडि बढाइनेछ । १.३.३ सडक छेउछाउका पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रण गर्न भौतिक संरचनाका साथसाथै बायोइन्जिनियरिङ् लगायतका गैरसंरचनात्मक वातावरण मैत्री प्रविधिहरूको प्रयोग गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य २: यातायात पूर्वाधारको उचित मर्मत सम्भार तथा व्यवस्थापन गरी सहज आवतजावत र स्थानीय जनताको सुविधा, आयआर्जन तथा रोजगारी सिर्जना गर्नु ।	
२.१ प्रमुख ग्रामीण बस्तीहरू र प्रमुख पर्यटकीय केन्द्र जोड्ने गरी यातायात पहुँच बढाउन सडक विस्तार गर्ने ।	<p>२.१.१ स्थानीय तहको श्रम एवम् सीपलाई केन्द्रबिन्दुमा राखि योजनाहरूको सम्भाव्यता अध्ययन, विस्तृत डिजाइन र लागत अनुमान गरेर मात्र वातावरणमैत्री पूर्वाधारको निर्माण गरिनेछ । ।</p> <p>२.१.२ सम्पूर्ण पूर्वाधार योजनाहरूलाई आधुनिक सूचना प्रणाली अनुसार अद्यावधिक गर्दै नियमितरूपमा कार्यान्वयन गर्दै लगिनेछ ।</p> <p>२.१.३ प्रमुख ग्रामीण बस्तीहरू र प्रमुख पर्यटकीय केन्द्र जोड्ने पूर्वाधार विकासका निर्माणमा व्यापक जनसहभागिता बढाइनेछ ।</p> <p>२.१.४ योजनाहरूलाई निर्धारित समयमा नै सम्पन्न गर्न योजनाको प्रकृति अनुरूप आवश्यक स्रोत तथा वस्तु र गुणस्तरको आधारमा वर्गीकरण गरी सोही अनुरूप व्यवस्था मिलाइनेछ ।</p>
२.२ पर्यटकीय स्थलहरूको पहिचान तथा सो स्थान सम्मको पहुँच मार्गको निर्माण कार्यलाई अभियानका रूपमा सञ्चालन गर्ने ।	<p>२.२.१ पर्यटकीय स्थलहरू सम्मको पहुँच मार्ग निर्माण तथा व्यवस्थापनको लागि समुदाय तथा स्थानीय तहलाई व्यापक रूपमा परिचालन गरिनेछ ।</p> <p>२.२.२ पहुँच मार्ग विकास तथा व्यवस्थापन गुरुयोजना तयार गरी स्तरोन्नति, निर्माण तथा व्यवस्थापन कार्यलाई क्रमागत रूपमा अगाडि बढाइनेछ ।</p> <p>२.२.३ ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय ठाउँहरूको प्रवर्द्धन गर्न सहज मार्गहरूको निर्माण गरिनेछ ।</p>

रणनीति	कार्यनीति
२.३ नगरपालिकाका प्रशासनिक निकायसम्म पहुँच पुर्याउन वडा कार्यालय र वस्ती जोड्ने सडक निर्माणलाई प्राथमिकता दिने ।	२.३.१ नगरपालिका केन्द्र र वडा कार्यालय जोड्ने सडक लाई प्राथमिकतामा राखि व्यवस्थित गर्दै लगिनेछ । २.३.२ स्थानीय वस्ती वरपर सडक निर्माणमा अग्रसर स्थानीयलाई सहयोग गरिनेछ ।
२.४ सडक मर्मत तथा निर्माण कार्य गर्दा यातायात गुरूयोजना (MTMP) को निर्देशनलाई अवलम्बन गर्ने ।	२.४.१ ग्रामिण सडकहरूको निर्माण तथा स्तरोन्नती गर्दा अनिवार्य रूपमा नाली निर्माण गर्नुपर्ने नीतिलाई कडाईका साथ कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ । २.४.२ गाँउपालिका भित्रका सडकहरूलाई मापदण्ड अनुसारको स्तरोन्नतीको कार्यलाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।
२.५ बजार क्षेत्रमा बसपार्क तथा अन्य पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।	२.५.१ नगरपालिकाभित्रका विकसित बजार क्षेत्रमा बसपार्क निर्माणका लागि जग्गा पहिचान गरी पूर्वाधार निर्माण गनिनेछ । २.५.२ बसपार्कभित्र शौचालय, यात्रु प्रतिक्षालय, टिकट काउन्टर र पसलका लागि सटरको व्यवस्था गरिनेछ । २.५.३ यस क्षेत्रमा चलने सार्वजनिक तथा अन्य सबै सवारी साधनहरूलाई बसपार्क वा तोकिएको स्थानमा अनिवार्य पार्क गर्नु पर्ने नियम बनाइनेछ ।
२.६ स्थानीयको आवत जावत लाई सहज गर्न यातायातको विस्तार गर्ने	२.६.१ अत्यधिक मात्रामा आवत जावत हुने क्षेत्रमा यातायातको पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ । २.६.२ सडक तयार भै सकेका सबै स्थानमा सार्वजनिक यातायात सुविधा पुर्याउन पहल गरिनेछ ।।

६.२.४.५. कार्यक्रम तथा परियोजना

क्र. स.	कार्यक्रमहरू	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	अन्य निकाय (सहकारी, गै.स.स)
१.	सडक कालोपत्र गर्नु पर्ने देखि सम्म	√	√	√		
२.	सडक कालोपत्र गर्नु पर्ने देखि सम्म	√	√	√		
३.	सडक कालोपत्र गर्नु पर्ने देखि सम्म	√	√	√		
४.	सडक कालोपत्र गर्नु पर्ने देखि सम्म	√	√	√		
५.	सडक कालोपत्र गर्नु पर्ने देखि सम्म	√	√	√		
६.	सडक स्तरोन्नति (उच्चस्तरीय ग्राभेल)	√	√	√		
७. देखि सम्म	√	√	√		
८. देखि सम्म	√	√	√		
९. देखि सम्म	√	√	√		
१०. देखि सम्म	√	√	√		
११.	सडक गुरुयोजना पुनरावलोकन		√	√		
१२.	सडकको नियमित, आवधिक र आकस्मिक मर्मत संभार			√		
१३.	पर्यटकीयस्थल सम्म पुग्ने पहुँच मार्गको सम्भाव्यता अध्ययन र निर्माण	√	√	√		
१४.	सडक पक्की नाला निर्माण (दुवै साईड)	√	√	√		
१५.	गाँउटोलमा MTMP अनुरूप सडक विस्तार तथा स्तरोन्नती गर्ने		√	√	√	

१६.	क्रमिक रूपमा कृषि सडकको निर्माण गर्ने		√	√	√	
१७.	MTMP मा उल्लेखित ग्रामिण सडकहरूको निर्माण तथा स्तरोन्नतीमा अनिवार्य रूपमा नाली निर्माण गर्ने		√	√	√	
१८.	सबै सडकहरू क्रमिक रूपमा मापदण्ड अनुरूप स्तरोन्नती गर्ने	√	√	√	√	√
१९.	बसपार्क तथा बसबिसौनिहरूको लागि ठाँउ पहिचान गर्ने			√	√	
२०.	बसपार्क निर्माणको लागि Feasibility Study गर्ने			√		
२१.	यातायात सेवा थप गर्ने			√	√	√
२२.	आवश्यक स्थानमा सडक बत्ती राख्ने			√	√	√
२३.	आवश्यक स्थानमा झोलुङ्गे पुल निर्माण गर्ने	√	√	√	√	√
२४.	नगर यातायात गुरुयोजना अनुसार आवश्यक स्थानमा मोटरेवल पुल निर्माण गर्ने	√	√	√		

६.२.५. अपेक्षित उपलब्धि

नगरपालिकाले नगर यातायात गुरु योजना अनुरूप सडक विस्तार तथा स्तरोन्नती, कृषि सडकको निर्माण, वडाका केन्द्रहरू जोड्ने सडक निर्माण, सडक निर्माण सँग सँगै नाली निर्माण, उपयुक्त ठाँउमा बसपार्क तथा बसबिसौनिहरू निर्माणका साथै यातायात सेवा विस्तार तथा सहज पहुँचको लागि आवश्यक ठाँउमा झोलुङ्गे पुल निर्माण भएको हुनेछ ।

६.३. खानेपानी तथा सरसफाई

६.३.१. पृष्ठभूमि

खानेपानी र सरसफाइ आम नागरिकका आधारभूत आवश्यकता हुन् । नेपालको कानूनले खानेपानी तथा सरसफाइको क्षेत्रमा नागरिकको पहुँच हुने हक प्रदान गरेको छ । स्वस्थ मानव जीवनका लागि खानेपानी र सरसफाइ अनिवार्य हुने भएकोले संघीय व्यवस्था लागू भएपछि यस सम्बन्धी अधिकार स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रमा राखिएको छ । यसका साथै नेपाल सरकारले खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रलाई महत्व दिई विभिन्न रणनीति र कार्यनीति बनाई कार्यक्रमहरू संचालन गर्दै आएको छ । नेपालको संविधान को धारा ३०.१ मा हरेक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने हक र ३०.२ मा वातावरणीय प्रदूषणको कारक भएकोमा पीडकले क्षतिपूर्ति गर्नुपर्ने र ३०.३ मा वातावरण र विकास बीच समुच्च सन्तुलनका लागि आवश्यक कानुनी व्यवस्था गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको देखिन्छ । यसैगरी नेपाल जनस्वास्थ्य ऐन २०७५ को धारा ४१ मा संघीय कानूनको मातहतमा रहेर मानव स्वास्थ्यलाई हानी पुऱ्याउने प्रदूषण रोक्न संघीय सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारले आवश्यक नियमावली बनाउन सक्ने र लागु गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको छ ।

स्थानीय तह वस्तुगत विवरण, बागमती प्रदेश, २०७६ अनुसार यस नगरपालिकाका ७६.६७% घरधुरीले आफ्नो घरमा धारा जोडेका छन् भने मुलको पानी प्रयाग गर्ने परिवार ५.२२% रहेका छन् । यसैगरी खुल्ला पानी प्रयो गर्ने ४.२६%, खोलाको पानी गर्ने २.२१% र ढाकिएको ईनार वा कुवाको पानी प्रयोग गर्ने परिवार ०.९८% रहेको छ । यी तथ्याँकबाट नगरपालिकाका लगभग २४% घरधुरीमा खानेपानी धारा जोडन बाँकी रहेको देखिन्छ ।

यस नगरपालिकामा विभिन्न खानेपानी आयोजनाहरू संचालनमा रहेका छन् । पहाडी धरातल र प्रसस्त पानीका मुलहरू भएकाले यहाँ खानेपानी योजना सञ्चालन गर्न सहज भएको छ । यहाँ असारे खोला, सात्तले मुहान, जुगेखोला किरोनी खानेपानी, साँधीखोलाल, भालुखोला खानेपानी अयोजना, जुगेडी खानेपानी अयोजना, जामुन डाँडा खानेपानी अयोजना लागयतका आयोजनाहरू सञ्चालित छन् । खानेपानी अपुग भएका स्थानमा प्रदेश सरकार र स्वयं नगरपालिकाको आर्थिक सहयोगमा नयां खानेपानी आयोजनाहरू जस्तै सिरानचौर अमले खा.पा., गुर्दुम खा.पा., ढकाल खोला खा.पा. आदी निर्माणाधिन रहेका छन् ।

६.३.२. समस्या तथा

चुनौती

हालसम्म मुलको पानी प्रयोग गर्ने, खुल्ला इनार वा कुवाको पानी प्रयोग गर्ने र ढाकिएको ईनार वा कुवाको पानी प्रयोग गर्ने परिवारका घरधुरीमा निजी धारा जडान गरी खानेपानी आपूर्ति गराउने कार्य प्रमुख चुनौती रहेको छ । यसैगरी खानेपानी आपूर्ति सम्बन्धि व्यवस्थापन हेर्ने संस्थागत संरचनाको अभाव, बजार क्षेत्रबाट निस्कने फोहरको उचित व्यवस्थापन हुन नसक्नु, प्लाष्टिकजन्य फोहोर निष्काशन आदि प्रमुख समस्या हुन्

। त्यसैगरी, सरसफाइ तथा स्वच्छ खानेपानीको क्षेत्रमा गरिब, पिछडिएको र उच्च जोखिमयुक्त वर्ग सरसफाइको प्रभावबाट बाहिर हुनु, वातावरणीय प्रभाव, जलवायु परिवर्तन र अव्यवस्थित बस्ती विकासका कारण खानेपानीका स्रोतहरू सुक्दै जानु र स्रोत प्रदूषित हुनु, फोहरमैला व्यवस्थापन, प्रशोधन र ढल निकासको कामहरू योजनाबद्ध रूपले अगाडि बढाउन नसक्नु आदि धुनिबेशी नगरपालिकाका खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।

स्वस्थ खानेपानीको व्यवस्था, फोहर र ढलको व्यवस्थापन गर्नु, व्यक्तिगत र सामुदायिक सरसफाइ सम्बन्धी चेतना अभिवृद्धि गर्नु, प्लाष्टिकजन्य पदार्थहरू डढाउने प्रवृत्ति, वस्ती तथा बाटोमा फोहोर फाल्ने परिपाटी, फोहोरको रूपमा निस्कने प्लाष्टिकजन्य तथा बोटलहरूको मात्रा बढ्दै जानु जस्ता चुनौतिहरू हुन् । व्यवस्थित ढल निकासको प्रबन्ध गर्नु, खानेपानी तथा सरसफाइको दिगो व्यवस्थापनकालागि वैकल्पिक वित्तीय स्रोतको व्यवस्थापन गर्नु तथा योजना, मर्मत सम्भार र दिगो व्यवस्थापनको लागि उपभोक्ताहरूको दक्षता अभिवृद्धि गर्नु आदि यस नगरपालिकामा खानेपानी तथा सरसफाइ विकासमा विद्यमान चुनौतीहरू हुन् ।

६.३.३. संभावना तथा अवसर

आधारभूत खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्र तीनै तहका सरकारको उच्च प्राथमिकतामा पर्नु, आयोजनाको छनौट, सञ्चालन र व्यवस्थापनमा उपभोक्ता तथा समुदायको थप चासो हुँदै जानु, बस्ती नजिकै पानीका स्रोतहरू (खोलानाला र मूल) को उपलब्धता प्रचुर मात्रामा रहनु, लिफ्टिङ प्रणालीबाट खानेपानी सुविधा पुऱ्याउन सकिने प्रविधिको विकास हुनु तथा नदी तथा जलाधार क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनमा समुदायको चासो बढ्दै जानु यस नगरपालिकामा खानेपानी तथा सरसफाइ प्रवर्द्धनका सम्भावना तथा अवसरहरू हुन् ।

त्यस्तै, शुद्ध खानेपानी र सरसफाइको सन्दर्भमा जनप्रतिनिधि र अगुवाहरूको चासो बढ्दै जानु, खानेपानीको लागि स्रोत प्रशस्त हुनु, यो विषय राष्ट्रिय प्राथमिकतामा पर्नु र स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रमा पर्नु, फोहोरमैला व्यवस्थापनमा जनप्रतिनिधि र समुदाय विस्तारै संवेदनशील हुँदै जानु, खानेपानी, सरसफाई र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा सहयोगी संस्था र समुदायको सहकार्य हुनु आदि पनि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

६.३.४. खानेपानी तथा सरसफाई योजना

६.३.४.१. सोच

शुद्ध पिउने पानीको सुनिश्चिता, स्वस्थ जीन्दगानीको प्रतिबद्धता

६.३.४.२. लक्ष्य

नगरवासीलाई सहज रूपमा दीगो र गुणस्तरीय खानेपानी तथा सरसफाई सेवा उपलब्ध गराउने सन्दर्भमा सम्पूर्ण घरधूरीहरूमा एक घर एक धारा र एक चर्पी अभियान चलाउने ।

६.३.४.३. उद्देश्य

- १ आधारभूत खानेपानीको पहुँच विस्तार गर्नु ।
- २ गुणस्तरीय खानेपानी सुविधाको पहुँचमा बृद्धि गर्नु ।
- ३ प्रत्येक घरमा व्यवस्थित शौचालय तथा घरेलु फोहरमैलाको व्यवस्थापन गर्नु ।

६.३.४.४. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: आधारभूत खानेपानीको पहुँच विस्तार गर्नु ।	
१.१ पहुँच नभएका टोल तथा बस्तीहरूमा खानेपानीको सेवा विस्तार गर्न खानेपानीका स्रोतहरूको पहिचान गर्ने	१.१.१ विद्यमान तथा वैकल्पिक खानेपानीका स्रोतहरूको प्राविधिक टोलीबाट मूल्याङ्कन गराइनेछ । १.१.२ खानेपानीका स्रोतहरूको संरक्षण गरिनेछ । १.१.३ "एकघर एक धारा" कार्यक्रम लागु गरिनेछ । १.१.४ आधारभूत खानेपानीको पहुँच बृद्धिको लागि ठाउँ ठाउँमा पानी ट्यांकीको सम्भाव्यता अध्ययन गरिनेछ । १.१.५ नयाँ संरचनाकोलागि आवश्यक जग्गाको व्यवस्था गर्ने मिलाइनेछ ।
उद्देश्य २: गुणस्तरीय खानेपानी सुविधाको पहुँचमा बृद्धि गर्नु ।	
२.१ आधारभूत खानेपानीको गुणस्तर बढाउन आवश्यक संरचनाहरू तयार गर्ने ।	२.१.१ विद्यमान खानेपानीका संरचनाको क्षमता मूल्याङ्कन गरिनेछ । २.१.२ आवश्यकता अनुसार पानी शुद्धीकरण प्रक्रियाकोलागि संरचना निर्माण गरिनेछ । २.१.३ सामूहिक कोषको निर्माण गरी उपभोक्ताको लागत सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ । २.१.४ निजी वा अन्य क्षेत्रसँग साझेदारीको प्रयास गरिनेछ । २.१.५ व्यवस्थित खानेपानीको रेखदेख र सञ्चालनकोलागि जनशक्तिको व्यवस्था गरिनेछ ।
उद्देश्य ३: प्रत्येक घरमा व्यवस्थित शौचालय तथा घरेलु फोहरमैलाको व्यवस्थापन गर्नु ।	
३.१ प्रत्येक घरपरिवारमा आधारभूत शौचालय तथा सरसफाइको व्यवस्था गर्ने ।	३.१.१ निर्माण भएका शौचालयहरूको समुचित प्रयोगबारे अनुगमन गरिनेछ । ३.१.२ घरबाट निस्किएर अन्य फोहर व्यवस्थापन गर्न घर परिवारलाई आवश्यक प्रशिक्षणको व्यवस्था गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	<p>३.१.३ हरेक घरबाट निस्किने कुहिने प्रकृतिका फोहरमैलाबाट कम्पोस्ट मल बनाउन प्रत्येक परिवारलाई प्रेरित गरिनेछ ।</p> <p>३.१.४ घरबाट निस्किने पानीलाई सङ्कलन गरी करेसाबारीमा उपयोग गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।</p> <p>३.१.५ समुदायका केही सार्वजनिक ठाउँहरूमा अपाङ्गमैत्री, बालमैत्री शौचालयको निर्माण गरिनेछ ।</p> <p>३.१.६ सरसफाइ सम्बन्धी जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।</p>

६.३.५. कार्यक्रम तथा परियोजना

क्र.स.	कार्यक्रमहरू	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	अन्य निकाय (सहकारी गै.स.स)
१.	शुद्ध खानेपानी जाँच तथा फिल्टर वितरण		√	√	√	√
२.	उपभोक्ता समिति मार्फत खानेपानि वितरण व्यवस्थापन		√	√	√	√
३.	नियमित मर्मत संभारको व्यवस्थापन गर्ने			√	√	√
४.	खानेपानी वितरणलाई सहज र प्रभावकारी बनाउन मुहानको एकात्मक अधिकार अन्त्य गर्दै सामुहिक अधिकार स्थापित गर्ने			√	√	√
५.	नगरपालिकामा रहेको मुल विवादलाई टुङ्ग्याउने			√		
६.	पानीको सदुपयोग गर्न मिटर जडान गर्ने			√	√	

७.	मुल पहिचान, अभिलेखिकरण तथा दर्ता गर्ने			√	√	√
८.	मुहानहरूको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन क्रमिक रूपमा निर्माण गर्ने			√	√	√
९.	कम्पोष्ट मल तथा फोहोर वर्गीकरण तालिम			√	√	√
१०.	सार्वजनिक ठाँउमा फोहरमैला संकलन डष्टविन			√	√	√
११.	प्लास्टिक जन्य खेर जाने वस्तुबाट व्याग ढक्कि जस्ता सामान बनाउने तालिम			√	√	√
१२.	सार्वजनिक शौचालय निर्माण			√	√	√
१३.	खानेपानीका समितिहरूलाई वातावरण तथा सरसफाई प्रति उत्तरदायि बनाउने			√	√	√
१४.	प्रत्येक वडामा सरसफाईका जनचेतना मुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने			√	√	√
१५.	प्रत्येक वडामा महिला समुह, आमा समुह, स्थानीय युवा समुह साथै विद्यार्थिर् माझ पुर्ण सरसफाई सम्बन्धि जनचेतना मुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने (नाटक प्रदर्शन)			√	√	√

६.३.६. अपेक्षित

उपलब्धि

आगामी ५ वर्ष भित्रमा नगरपालिकामा पानीको स्रोतको व्यवस्थापन, नियमित मर्मत संभार तथा संचालित योजनाहरू निर्माण सम्पन्न भई सबै क्षेत्रमा स्वच्छ तथा सफा खानेपानीको नियमित आपूर्ति भएको हुनेछ । साथै मुहान संरक्षण, खानेपानीका समितिहरू उत्तरदायि, सरसफाई सम्बन्धि जनचेतना अभिवृद्धि भएको हुनेछ । त्यसैगरी सम्पूर्ण स्थानीय हरुमा सरसफाई सम्बन्धि सचेत भई व्यक्ति, परिवार तथा पुरै पालिका सफा र स्वच्छ भएको हुनेछ ।

६.४. सिंचाई

६.४.१. पृष्ठभूमि

धुनिवेशी नगरपालिकाका लगभग आधा भन्दा बढी जनसंख्या कृषि पेशामा संलग्न रहेको कुरा तथ्यांकले देखाउँदछ । कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व बढाउन सिंचाई नभई नहुने स्रोत हो । यस नगरपालिकामा भएका खोल्सा खोल्सी, मुहान तथा कुवाबाट सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराइएको छ । सबै वडामा कुनै न कुनै प्रकारका पानीका स्रोतबाट सिंचाई हुँदै आईरहेको छ ।

नगरपालिकाको कूल क्षेत्रफलको लगभग ६२% जमिन खेतियोग्य जमिन रहेको छ । धुनिवेशी नगरपालिकाको शहरी विकास योजना, २०७७ अनुसार कूल खेतियोग्य जमिनको १३% जग्गामा सिंचाई सुविधा, ४९% जमिनमा अर्ध सिंचाई सुविधा र बाँकी जमिनमा सिंचाईको सुविधा पुगेको छैन । यहाँ चनेटार सिखडागाउँ, सेराखोला कोटडाँडा, सिमखेत सिंचाई कुलो, बाह्रविसे सिंचाई कुलो, माथिल्लो बानियाँटार आदी सिंचाई आयोजनाहरू संचालित छन् ।

जिर्ण कुलो तथा पूर्वाधार, पानीको चुहावट, अधिकांश मौसमी सिंचाई स्रोत, मर्मत सम्भार अभाव, सिंचाई व्यवस्थापनका लागि छुट्टै निकाय सक्रिय नभएको जस्ता समस्याका कारणले प्रसस्त पानीका स्रोत र सिंचाई आयोजनाहरू भउता पनि यसको उचित प्रयोग तथा व्यवस्थापन हुन सकेको देखिँदैन । सिंचाईको उचित व्यवस्थापन गरी अधिकतम कृषियोग्य जमीनमा सिंचाई सुविधा पुर्याउन सके कृषि उत्पादन बृद्धि भई नगरपालिका स्वयं खाद्यान्न तथा तरकारीमा आत्मनिर्भर भई बढी भएको उपज विक्री गरी आर्थिक स्रोत समेत आर्जन गर्न सफल हुने देखिन्छ । नगरपालिकामा भएका मुख्य सिंचाई योजनाहरू तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

६.४.२. समस्या तथा चुनौती

कृषि योग्य जमिनमा अपेक्षित मात्रामा सिंचाई सुविधा नहुनु, सिंचाई विकासमा आधुनिक प्रविधि जस्तै (थोपा सिंचाई, प्लाष्टिक पोखरी, लिफ्टिङ) को प्रयोगमा कमी हुनु, प्रयाप्त सिंचाई कुलो र पोखरी गुणस्तरीय तथा पक्की नहुनु, भएका सिंचाई आयोजनाहरू पनि पूर्ण क्षमतामा प्रयोगमा आउन नसक्नु, मर्मत सम्भारको कमी हुनु, सिंचाई स्रोत मुहान सुक्दै जानु, जल उत्पन्न प्रकोपले सिंचाई आयोजनामा क्षति पुग्नु, कृषि प्रणाली र सिंचाई बीच अन्तरसम्बन्ध स्थापित गर्न नसकिनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू रहेका छन् ।

सिंचाई योजना निर्माण खर्चिलो र कठिन हुनु, कृषियोग्य जमिनमा सर्वयाम सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउन नसक्नु, कृषि र सिंचाई बीच अन्तरसम्बन्ध स्थापना नहुनु, सिंचाई आयोजनाहरू पूर्ण क्षमतामा उपयोग नहुनु, स्थानीय समुदायहरूद्वारा सञ्चालन भईआएका परम्परागत सिंचाई प्रणालीका कुलाहरूको संरक्षण हुन

नसक्नु, सिंचाइ कुलाहरूको मर्मत सम्भारमा लाभग्राही उपभोक्ता समितिहरूलाई जिम्मेवार बनाउन नसक्नु आदि धुनिबेंशी नगरपालिकाको सिंचाई विकासका चुनौतीहरू हुन ।

६.४.३. सम्भावना तथा अवसर

सिंचाईका लागि प्रयाप्त स्रोतहरूको उपलब्ध भएको, नहर, कुलो तथा लिफ्ट सिंचाईको विकासका लागि उपयुक्त मुहान तथा खोला भएका कारण कम खर्चमा सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउन सकिने सम्भावना रहेको छ । सर्वायाम सिंचाईको उपलब्धता सँगै उत्पादकत्व वृद्धि भई धुनिबेंशी नगरपालिका खाद्य उत्पादनमा आत्मनिर्भर हुने सम्भावना रहेको छ ।

आकाशे पानी सङ्कलन र प्लाष्टिक पोखरीको अभ्यास सुरु हुनु, साना सिंचाइ निर्माणका क्षेत्रमा संघसंस्थाहरू क्रियाशील रहनु, साना सिंचाइ नगरपालिकाको अधिकार क्षेत्रमा पर्नु, नगरपालिकाको प्राथमिकतामा सिंचाइ क्षेत्र समावेश हुनु तथा सिंचाइका लागि उपयुक्त फाँटहरूको उपलब्धता हुनु यस नगरपालिकाका सिंचाई विकासका अवसरहरू हुन ।

६.४.४. सिंचाई योजना

६.४.४.१. सोंच

सिंचित कृषियोग्य जमीन, खाद्यान्न र तरकारीमा आत्मनिर्भर उन्मुख धुनिबेंशी ।

६.४.४.२. लक्ष्य

दीगो सिंचाइ प्रणालीको विकास र जलस्रोतको व्यवस्थापनबाट कृषिजन्य उत्पादन बृद्धि गर्दै आत्मनिर्भरतर्फ उन्मुख हुने ।

६.४.४.३. उद्देश्य

१. परम्परागत सिंचाइ संरचनामा सुधार गर्दै नयाँ वैकल्पिक सिंचाइ स्रोतको पहिचान गर्नु ।
२. कृषियोग्य जमिनमा सिंचाइको पहुँच बृद्धि गर्न दिगो सिंचाइ प्रणालीको विकास तथा व्यवस्थापन गर्नु

६.४.४.४. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
उद्देश्य १: परम्परागत सिंचाइ संरचनामा सुधार गर्दै नयाँ वैकल्पिक सिंचाइ स्रोतको पहिचान गर्नु ।	
१.१ परम्परागत सिंचाइ संरचनामा सुधार र व्यवस्थापनबाट खाद्य	१.१.१ परम्परागत सिंचाइका परम्परागत स्रोतहरूको विवरण तयार पारिनेछ।

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
<p>असुरक्षित क्षेत्रहरूलाई प्राथमिकतामा राखी सिंचाइको पहुँच बृद्धि गर्ने ।</p>	<p>१.१.२ परम्परागत स्रोतहरूको क्षमताको प्राविधिक टोलीबाट मूल्याङ्कन गराइनेछ ।</p> <p>१.१.३ यस्ता स्रोतहरूको संरक्षण गर्ने कार्यको थालनी गरिनेछ ।</p> <p>१.१.४ आधारभूत सिंचाइको पहुँच बृद्धिकोलागि खाद्य असुरक्षित क्षेत्रहरूको पहिचान गरी प्राथमिकताको निर्धारण गरिनेछ ।</p> <p>१.१.५ संरचना निर्माणकोलागि वित्तीय स्रोतको व्यवस्था गरिनेछ ।</p> <p>१.१.६ निर्माण कार्य सम्पन्न गर्न निर्माण तथा अनुगमन समितिको गठन गरिनेछ ।</p>
<p>१.२ आधारभूत सिंचाइको पहुँच नपुगेका कृषिजन्य क्षेत्रहरूमा वैकल्पिक स्रोतहरूको व्यवस्थापन गरी सिंचाइको पहुँच बृद्धि गर्ने ।</p>	<p>१.२.१ सिंचाइका वैकल्पिक स्रोतहरूको पहिचान र विज्ञ सम्मिलित टोलीबाट सम्भाव्यता अध्ययन गरिनेछ ।</p> <p>१.२.२ संरचना निर्माणको लागि आवश्यक वित्तीय स्रोतको व्यवस्थापन गरिनेछ ।</p> <p>१.२.३ सिंचाइको पहुँच नपुगेका कृषिजन्य क्षेत्रहरूको विवरण तयार गरी प्राथमिकताको सूची तयार गरिनेछ ।</p> <p>१.२.४ प्राथमिकताको आधारमा वैकल्पिक सिंचाइ संरचनाको निर्माण गरिनेछ ।</p> <p>१.२.५ सतह सिंचाइको सम्भावना नभएको क्षेत्रमा लिफ्टिङ प्रणालीबाट सिंचाइ गर्ने योजना तथा लागत इष्टिमेट गरिनेछ ।</p> <p>१.२.६ संरचना निर्माणको निमित्त निजी वा अन्य क्षेत्रसँग साझेदारीको प्रयास गरिनेछ ।</p> <p>१.२.७ संरचना निर्माणको प्रयोजनकोलागि निर्माण तथा अनुगमन समिति गठन गरिनेछ ।</p> <p>१.२.८ संरचना विस्तारकोलागि उपभोक्ताको लागत सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ ।</p> <p>१.२.९ सिंचाइ आयोजनाहरूको मर्मत सम्भारको लागि कृषक तथा समुदायको क्षमता बृद्धि गरिनेछ ।</p>

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
	१.२.१० सिंचाइको आवश्यक रेखदेख, अनुगमन र सञ्चालनको लागि जनशक्तिको व्यवस्था गरिनेछ ।
उद्देश्य २: कृषियोग्य जमिनमा सिंचाइको पहुँच बृद्धि गर्न दिगो सिंचाइ प्रणालीको विकास तथा व्यवस्थापन गर्नु।	
२.१ खेतीयोग्य जमिन भएको तर सिंचाइको पहुँच नपुगेको वा अपर्याप्त भएको क्षेत्रमा प्राथमिकताको आधारमा सिंचाइको पहुँच बृद्धि गरिनेछ ।	<p>२.१.१ सिंचाइ नपुगेका अथवा अपर्याप्त खेतीयोग्य जमिनको विवरण तयार पारिनेछ ।</p> <p>२.१.२ निर्माण भए तापनि समुचित प्रयोगमा नआएका सिंचाइ कुलोहरूको प्रयोगमा आउनेगरी पुनर्निर्माण गरिनेछ ।</p> <p>२.१.३ एक योजनाबाट समुदायमा खानेपानी र सिंचाइको व्यवस्थापन गर्न सम्भव भएको अवस्थामा त्यस्ता योजनालाई प्राथमिकता दिइनेछ ।</p> <p>२.१.४ सिंचाइकोलागि प्राथमिकताको आधारमा साना जलासय, पोखरी आदि संरचना तयार गरिनेछ ।</p> <p>२.१.५ सिंचाइका संरचनाको मर्मत सम्भारकोलागि सामूहिक कोषको व्यवस्था गरिनेछ ।</p> <p>२.१.६ संरचना विस्तारकोलागि उपभोक्ताको लागत सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ ।</p> <p>२.१.७ सिंचाइको व्यवस्थापनकोलागि उपभोक्ताहरूको समितिको गठन गरिनेछ ।</p>
२.२ दिगो सिंचाइ प्रणालीको लागि संरचनाको विकास र व्यवस्थापन गर्ने ।	<p>२.२.१ जल उपभोक्ता संस्थाको संस्थागत क्षमता विकास गरिनेछ ।</p> <p>२.२.२ सिंचाइ योजनाको सञ्चालन र व्यवस्थापनलाई दिगो बनाउन सिंचाइ सेवा शुल्क निर्धारण गरी सङ्कलन र उपयोग गर्न कानुनी व्यवस्था गरिनेछ ।</p> <p>२.२.३ दिगो सिंचाइको व्यवस्थापनको लागि उपभोक्ता र समुदायको दक्षतामा बृद्धि गरिनेछ ।</p> <p>२.२.४ सिंचाइ पुगेका क्षेत्रमा उत्पादकत्व बढाउन सकिने खालका नगदेबाली, फलफूल तथा खाद्यवस्तुको उत्पादनलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।</p> <p>२.२.५ सिंचाइ आयोजनाका मुहानहरूको संरक्षण गरिनेछ ।</p>

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
२.३ जलउत्पन्न प्रकोपको क्षति नियन्त्रण गर्नु ।	<p>२.३.१ जल उत्पन्न जोखिमको क्षेत्र पहिचान गरी न्यूनीकरणका उपायहरू अवलम्बन गरिनेछ ।</p> <p>२.३.२ नदीजन्य प्रकोपका दिगो नियन्त्रणमा स्थानीय प्रविधि र रैथाने ज्ञानको उपयोग गरिनेछ ।</p> <p>२.३.३ स्थानीय खोलाखोल्सीको नियन्त्रणमा वायोइन्जिनियरिङ प्रविधिको उपयोग गरिनेछ।</p> <p>२.३.४ नदी किनाराको वनको संरक्षणमा विशेष ध्यान दिइनेछ ।</p> <p>२.३.५ नदी किनाराका जोखिमयुक्त स्थानमा बस्ती विस्तार तथा नदी खोला अतिक्रमण र अव्यवस्थित दोहनको नियन्त्रण गरिनेछ</p>

६.४.५. कार्यक्रम तथा परियोजना

क्र. स.	कार्यक्रमहरू	सहाय्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	अन्य निकाय (सहकारी, गै.स.स.)
१.	सिंचाइ नपुगेका अथवा अपर्याप्त खेतीयोग्य जमिनको विवरण तयार		√	√	√	√
२.	परम्परागत सिंचाइका परम्परागत स्रोतहरूको विवरण र स्रोतहरूको क्षमताको प्राविधिक टोलीबाट मूल्याङ्कन		√	√	√	√
३.	मर्मत संभार गर्नुपर्ने कुलोहरूको लगत तयार गर्ने		√	√	√	√
४.	मर्मत संभार गर्नुपर्ने कुलोहरू क्रमिक रूपमा मर्मत गर्ने			√	√	√
५.	सिंचाईको श्रोतको अध्ययन गर्ने			√	√	√

६.	पलाष्टिक पोखरी कार्यक्रम प्राथमिकताका साथ संचालन गर्ने		√	√	√	√
७.	वर्षातको पानी सङ्कलन गर्ने			√	√	√
८.	पालिकामा रहेको मुल विवादलाई टुङ्ग्याउने			√	√	√
९.	निरन्तर रूपमा पोखरी, सिमसार र जलाधार क्षेत्रको संरक्षण तथा सुदृढीकरण गर्ने			√	√	
१०.	सम्भावित नयाँ सिँचाई आयोजनाहरू निर्माण गर्ने			√	√	√
११.	जल उपभोक्ता संस्थाको संस्थागत क्षमता विकास		√	√	√	√
१२.	स्थानीय खोलाखोल्सीको नियन्त्रणमा वायोइन्जिनियरिङ प्रविधिको उपयोग		√	√	√	√
१३.	जल उत्पन्न जोखिमको क्षेत्र पहिचान गरी न्यूनीकरणका उपायहरू अवलम्बन	√	√	√	√	√
१४.	नदी किनाराको वनको संरक्षण	√	√	√	√	√
१५.	सिँचाइका संरचनाको मर्मत सम्भारको लागि सामूहिक कोषको व्यवस्था		√	√	√	√

६.४.६. अपेक्षित

उपलब्धि

नगरपालिकामा कुलोहरूको नियमित मर्मत भएको, सिँचाइको श्रोतहरूको अध्ययन भएको, पोखरी, सिमसार र जलाधार क्षेत्रको संरक्षण तथा सुदृढीकरण भएको, पोखरी, सिमसार जलाधार क्षेत्रको संरक्षण तथा सुदृढीकरण तथा उपयुक्त सिँचाइ आयोजनाहरू दीगो रूपमा सञ्चालन भएको हुनेछ ।

६.५. विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा

६.५.१. पृष्ठभूमि

नेपालमा जलविद्युतको विकासको यात्रा वि. सं १९६८ देखि सुरू भएको हो । आ. व २०७४/०७५ सम्ममा नेपालमा कुल जलविद्युत जडान क्षमता १०२० मेगावाट पुगेको छ। विद्युत ग्रिडमा जनसंख्याको पहुँच ७० प्रतिशत छ । ६२३ स्थानीय तहमा विद्युत पूर्वाधार पुगेको छ भने प्रति व्यक्ती विद्युत उपयोग १९८ किलोवाट प्रतिघण्टा रहेको छ। (स्रोत :पन्ध्रौ योजना आधार पत्र)

धुनिवेशी नगरपालिकामा ८९.२१ % ले दैनिक वृत्ति बाल्नाका लागि विद्युतको प्रयोग गर्दछन । वृत्ति बाल्नाकाका लागि सौर्य उर्जाको प्रयोग गर्नेको संख्या १.३५ % मात्र रहेको छ भने मट्टितेल प्रयोग गर्ने ९.१०% रहेका छन् । यसबाट नगरपालिकाका कतिपय ग्रामीण वस्तीमा अझै पनि विद्युत सेवा नियमित हनु सकेको छैन भन्ने बुझ्न सकिन्छ । (वस्तुस्थिति विवरण, बागमती प्रदेश, २०७६)

धुनिवेशी नगरपालिकाका सबै वडामा राष्ट्रिय प्रसारण माफर्त विद्युत सेवा पुगेको छ। वडाका विभिन्न स्थानहरूमा २५०, १५०, १००, र ५० केभिए क्षमताका ट्रान्सफर्मरबाट विद्युत वितरण भईरहेको छ । नगरपालिकामा कुलेश्वर, बालाजु, बलम्बु, मातातीर्थ वितरण केन्द्र काठमाडौं, त्रिशुली जलविद्युत आयोजना वितरण केन्द्र, धार्के र जुगेडी वितरण केन्द्रबाट विद्युत वितरण भै रहेको छ । विद्युत वितरणका लागि अधिकांश स्थानमा स्टीलका पोलको प्रयोग भएको भने ग्रामीण ईलाकाका केही पोलहरू काठक छन् यिनीहरूलाई पनि स्टीलको पोलले विस्थापित गर्ने काम नगरपालिका र विद्युत प्राधिकरणबाट संयुक्त रुपमा भै रहेको छ ।

६.५.२. समस्या तथा चुनौती

पालिकाका विभिन्न क्षेत्रमा ट्रान्सफर्मर क्षमता कमजोर रहेको, जिर्ण काठका पोल रहेको, विद्युत नियमित नहुने, हावाहुरीका तथा पानि पर्दा पनि विद्युत अवरोध हुने, ट्रान्सफर्मर क्षमता कम भएका कारणले विध्युतिया मेसिनरी प्रयोग गर्न समस्या, विद्युत सब-स्टेशन नभएको, साना तथा लघु उद्यम संचालनका लागि विद्युत क्षमता अपुग जस्ता प्रमुख समस्या रहेका छन् । नगरपालिकाका सबै क्षेत्रमा पर्याप्त क्षमताको विद्युत पहुँच विस्तार गर्नु प्रमुख चुनौतिका रुपमा रहेको छ ।

६.५.३. सम्भावना तथा अवसर

राष्ट्रिय प्रसारण लाईनबाट विद्युत वितरण भईरहेको, देसमा ठुला जलविद्युत आयोजनाहरू संचालनमा रहेको, विद्युतीय उर्जाको प्रयोग गरि उद्योग व्यवसाय संचालन गर्न सकिने सम्भावना, विद्युत सेवा नपुगेका

क्षेत्रमा वैकल्पिक उर्जाका माध्यमबाट विद्युत विस्तार गर्न सकिने, साना जलविद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा सम्बन्धि कार्य गर्न सकिने प्रमुख अवसर हुन् ।

६.५.४. विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा योजना

६.५.४.१. सौच

सबै घरधूरीमा आवश्यक क्षमताको विजुली पुर्याउने धुनिबेंशीको प्रतिवद्धता

६.५.४.२. लक्ष्य

सहज जीवन यापन तथा आर्थिक गतिविधि सञ्चालनार्थ दिगो, भरपर्दो र नियमित उर्जाको पहुँच सुनिश्चित गर्ने

६.५.४.३. उद्देश्य

१. ऊर्जाको उपभोगमा दक्षता बढाई वातावरण-मैत्री, दिगो, भरपर्दो, गुणस्तरीय र स्वच्छ ऊर्जामा सबैको पहुँचमा बृद्धि गर्नु ।
२. राष्ट्रीय प्रसारण लाईनको सुदृढीकरण गरी उत्पादनशील क्षेत्रमा खपत गर्नु

६.५.४.४. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: ऊर्जाको उपभोगमा दक्षता बढाई वातावरण-मैत्री, दिगो, भरपर्दो, गुणस्तरीय र स्वच्छ ऊर्जामा सबैको पहुँचमा बृद्धि गर्नु ।	
१.१ ऊर्जा क्षेत्रको संस्थागत संरचना तयार गरी दिगो र अधिकतम् उपयोगको आधार तयार गर्ने ।	<p>१.१.१ संघीय स्वरूप अनुसार ऊर्जा क्षेत्रको स्थानीय स्तरमा संस्थागत संरचना तयार गरिनेछ ।</p> <p>१.१.२ संगठनात्मक संरचना अनुसार विद्युत जडान गर्ने र मर्मत सम्भार गर्न तालिम प्राप्त दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था गरी उनीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।</p> <p>१.१.३ विद्युत वितरण लाइनमा उच्च क्षमता तथा गुणस्तरीय ट्रान्स्फर्मरहरू प्रतिस्थापन गरिनेछ ।</p> <p>१.१.४ घरायसी प्रयोजनकालागि अधिकतम् ऊर्जा प्रयोग गर्ने परिवारलाई सम्मान/प्रोत्साहनको व्यवस्था गरिनेछ ।</p>

१.२ वैकल्पिक उर्जाको उत्पादन तथा प्रवर्धन गर्ने	<p>१.२.१ वैकल्पिक उर्जा सम्बन्धि कानुनी आधार तयार गरिनेछ ।</p> <p>१.२.२ सबै सार्वजनिक क्षेत्रमा सौर्य उर्जाको प्रयोगलाई विस्तार गरिनेछ ।</p> <p>१.२.३ बायोग्यासको प्रयोगलाई प्रवर्धन गरिनेछ ।</p> <p>१.२.४ सुधारिएको चुलो प्रवर्धन गरिनेछ ।</p>
उद्देश्य २: राष्ट्रीय प्रसारण लाईनको सुदृढीकरण गरी उत्पादनशील क्षेत्रमा खपत गर्नु	
२.१. नगरपालिकामा विद्युत वितरणलाई प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउने	<p>२.१.१ विद्युत वितरण भरपर्दो तथा नियमित बनाउन पूर्वाधारको विकास गरिनेछ ।</p> <p>२.१.२ विद्युत वितरण नियमित तथा व्यवस्थित गर्न अनुगमन तथा नियमन गरिनेछ ।</p> <p>२.१.३ नगरपालिकाको सबै क्षेत्रमा विद्युत विस्तार गरिनेछ ।</p>
२.२ उत्पादनशील क्षेत्रमा विद्युत उर्जाको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्ने	२.२.१ घरेलु उद्यम, लिफ्ट सिंचाई, खानेपानी, लगायतको क्षेत्रमा खपत हुने विद्युतमा सहूलियतको व्यवस्था मिलाईनेछ ।

६.५.४.५. कार्यक्रम तथा परियोजना

क्र. सं.	योजना /कार्यक्रम	सहकार्य गर्ने निकायहरू				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजि क्षेत्र	अन्य निकाय (सहकारी, गै.स.स.)
१.	सबै स्वास्थ्य चौकीमा आवश्यक क्षमताको विद्युतको व्यवस्था गर्ने	√		√		
२.	पालिकाका मुख्य सडकमा सडक बत्तिको व्यवस्था गर्ने		√	√		
३.	सबै वडा कार्यालय प्राङ-गणमा सोलार बत्तिको व्यवस्था गर्ने			√		√

क्र. सं.	योजना /कार्यक्रम	सहकार्य गर्ने निकायहरू				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजि क्षेत्र	अन्य निकाय (सहकारी, गै.स.स.)
४.	सबै स्वास्थ्य संस्थामाको प्राङ्गणमा सोलार बत्तिको व्यवस्था गर्ने			√		√
५.	सबै आधारभुत विद्यालयमा उर्जाका लागि सोलार प्यानल जडान गर्ने	√		√		
६.	आगामी ५ वर्ष भित्र नगरपालिकाका १५ % घरधुरीमा बायो ग्यास प्लान्ट जडान गर्ने			√	√	√
७.	भान्सामा स्वच्छ उर्जाको प्रवर्धन गर्न सुधारिएको चुलो कार्यक्रम संचालन गर्ने			√	√	√
८.	बायोग्यास जडान तथा मर्मत सम्बन्धि तालिम संचालन गर्ने			√		√
९.	सोलार जडान तथा मर्मत सम्बन्धि तालिम संचालन गर्ने			√		√
१०.	आवश्यकता अनुसार ट्रान्सफर्मरको व्यवस्था गर्ने		√	√	√	
११.	जिर्ण विद्युत पोल (काठ, फलामका) हरु फेर्ने			√	√	
१२.	विद्युत वितरणका जिर्ण तार भएका स्थानमा गुणस्तरीय तर राख्ने			√	√	
१३.	विद्युतको नियमित आपूर्तिको तथा अनधिकृत प्रयोग रोक्न नियमित अनुगमन तथा नियमन गर्ने			√		
१४.	सुधारिएको चुलो बनाउने सम्बन्धि तालिम संचालन गर्ने			√		√

६.५.५. अपेक्षित

उपलब्धि तथा

नतिजा खाका

यस योजनाको अन्त्य सम्ममा नगरपालिकाको सबै धुरीमा विद्युत सेवा पुगेको हुनेछ । पर्याप्त विद्युतीय क्षमता पुगी उद्योग धन्दा संचालन भएका हुनेछन । आवश्यक स्थानमा सडक बत्ति को व्यवस्था हुनेछ । वैकल्पिक उर्जाको रुपमा सोलार वत्तिको प्रवर्धन भएको हुनेछ भने सबै सार्वजनिक कार्यालयमा सोलार व्वात्तिको व्यवस्था भएको हुनेछ । बायोग्यासको प्रयोग तथा सुधारिएको चुलोको प्रयोगबाट घरधुरीमा स्वच्छ उर्जाको प्रवर्धन भएको हुनेछ ।

६.६. सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि

६.६.१. पृष्ठभूमि

नगरपालिकाभित्र मोबाइलको पहुँच भएता पनि कतिपय वडाका वस्तीहरूमा नेटवर्क नदेखाउने समस्या छ । विशेष गरी वडा नं. २, ६ र ७ का केही स्थानहरूमा नेटवर्कको समस्या छ । यस नगरपालिका क्षेत्रभित्र एनटिसी र एनसेलका मोबाइल सिम प्रयोगमा आएका छन् । राजमार्ग आसपास ल्याण्डलाईन टेलिफोन सेवा पनि विस्तार भएको भने दुर्गम वस्तीहरूमा सिडिएमए सेवा छ । स्थानीय तहको वस्तुगत विवरण, बागमती प्रदेश २०७६ अनुसार यस नगरपालिकाका ३८.८९% बासिन्दाले मोबाइल फोन प्रयोग गर्दछन्, २.१३% ले ल्याण्डलाईन/सिडिएमए प्रयोग गर्छन् । यसैगरी ५२.८८ % ले टेलिभिजन हेर्छन्, ८.४९ % ले केवल टेलिभिजन जोडेका छन् । सञ्चारको पुरानो माध्यमको रूपमा लिइने रेडियो सुन्ने बासिन्दा ६२.०७ % रहेको छ भने सूचना प्रविधिको आधुनिक माध्यम इन्टरनेट सेवा ०.६५ % मात्र लिईरहेका छन् । यद्यपी यो तथ्याँक हाल बृद्धि भएको अनुमान गर्न सकिन्छ ।

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय र वडा कार्यालयहरूमा सूचना, संचार तथा प्रविधिको प्रयोगका सम्बन्धमा नगर कार्यपालिकाको कार्यालय र वडा कार्यालयहरूमा इन्टरनेटको सुविधा छ । व्यक्तिगत घटना दर्ता अनलाइनबाटै शुरू भएको छ । नगरपालिकाको आफ्नै वेब साइट छ । यस मार्फत आवश्यक सूचना प्रवाह हुनुका साथै आवश्यक दस्तावेजहरू हेर्न सकिने व्यवस्था छ । माध्यमिक विद्यालयहरू प्राय सबैमा इन्टरनेट सेवा जडान भएको छ । यसैगरी स्वास्थ्य चौक, उपस्वास्थ्य चौकी लगायत अन्य कार्यालयहरूमा पनि इन्टरनेटको सुविधा छ ।

यस नगरपालिकाभित्रबाट कुनै स्थानीय तथा राष्ट्रिय पत्रिका प्रकाशिन नहुने भएता पनि राजधानीबाट प्रकाशित हुने सबै पत्र पत्रिका सहजै उपलब्ध छ । यस नगरपालिकाको सबै क्षेत्रमा एफ एम सुन्न सकिन्छ ।

६.६.२. समस्या तथा चुनौती

भौगोलिक बिकटताले गरदा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तारलाई ग्रामिण वडासम्म द्रुतता दिन समस्या भएको छ । सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सूचना प्रविधिको पर्याप्त उपयोग हुन सकेको छैन । सूचना तथा सञ्चारको संरचनागत विकासका पूर्वाधारमा कमी देखिन्छ । सूचना प्रविधिको विकास र साईवर सुरक्षाको लागि पर्याप्त संरचनागत व्यवस्था भएको भने छैन । केही स्थानहरूमा मोबाइल नेटवर्क अनियमित तथा ज्यादै कमजोर भएकाले सेवा प्रयोग एवं वडा कार्यालयको सेवा प्रवाहमा समेत बाधा पुगेको छ । केही बजार केन्द्रित विद्यालयहरू बाहेक अन्यले इन्टरनेटको अभावमा अनलाईन कक्षा सञ्चालन गर्न सकिरहेका छैनन् । अष्टिकल फाइबर विस्तारमा गति दिने कार्य, सूचना तथा सञ्चार क्षेत्रमा विकसित नवीनतम प्रविधि समय सापेक्ष प्रयोगमा ल्याउने कार्य, विद्युत प्रसारण भरपर्दो बनाउने कार्य, नगर क्षेत्रको ऐतिहासिक महत्वका वस्तु

र सेवाहरूलाई डिजिटल अर्काइभमा सुरक्षित राख्ने कार्य, साइबर सुरक्षा सम्वन्धी संस्थागत संरचना तयार गरी आम जनतामा यस सम्वन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने कार्य, र सामाजिक सञ्जालको बृद्धिसँगै यसमा बढ्दै गएको दुरूपयोग तथा विकृतिलाई रोक्ने कार्य चुनौती पूर्ण देखिएको छ ।

६.६.३. संभावना तथा अवसर

विद्यमान योजना तथा नीति अनुरूप नगरलाई सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मैत्री बनाउन सकिन्छ । स्थानीय संचार माध्यम र संचारकर्मीको क्षमता विकास गरी नगरलाई मिडियामैत्री बनाउन सकिन्छ । आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोग गरी नगरपालिकाको प्रशासनिक लगायत दैनिक कामकाजका प्रणालीहरू सहज एवम् चुस्त बनाउन सकिने सम्भावना प्रशस्त छ ।

विद्यालय तथा स्वास्थ्य केन्द्र लगायत सम्पूर्ण सार्वजनिक संस्थाहरूको कार्य प्रणालीलाई सूचना प्रविधिको प्रयोगबाट थप चुस्त दुरूस्त र प्रभावकारी बनाउन सकिन्छ । प्रविधिको भरपूर उपयोग गरी पर्यटकीय, कला, भाषा तथा संस्कृतिको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण स्थलहरूको संरक्षण एवम् प्रवर्द्धन गर्न सकिने र सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई थप प्रभावकारी बनाउन सकिने देखिन्छ । सूचना तथा संचारको विकासले समग्र आर्थिक विकासको गतिविधिलाई पारदर्शी, चुस्त दुरूस्त र प्रभावकारी बनाउन टेवा पुऱ्याउनेछ ।

६.६.४. सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि योजना

६.६.४.१. सोंच

सूचना, सञ्चार तथा प्रविधिको विस्तार र प्रयोगमा अब्बल रही प्राविधिमैत्री नगरपालिका स्थापित गर्ने

६.६.४.२. लक्ष्य

सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास गर्दै सबै नागरिकको पहुँच तथा उच्चतम उपयोग सुनिश्चित गरी आमनागरिकको जीवनस्तरलाई सहज बनाउने ।

६.६.४.३. उद्देश्य

१. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको सेवालाई सर्वसुलभ, गुणस्तरीय र भरपर्दो बनाई प्रविधिको उच्चतम सेवा प्रयोग गर्नु ।
२. आम सञ्चार माध्यमलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, मर्यादित, विश्वसनीय बनाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधि र सेवाहरू सबै नागरिकको पहुँचमा पुऱ्याउनु ।

६.६.४.४. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको सेवालाई सर्वसुलभ, गुणस्तरीय र भरपर्दो बनाई प्रविधिको उच्चतम सेवा प्रयोग गर्नु ।	
१.१ सूचना तथा सञ्चार सेवालाई प्रतिस्पर्धी, मर्यादित, सर्वसुलभ तथा नियमित पहुँचको स्थापना गरी सूचना प्रविधिको उच्चतम सेवा प्रयोग गर्ने ।	<p>१.१.१ नगरपालिकाका सबै वडाहरूमा अष्टिकल फाइबरको विस्तार गरी इन्टरनेटको पहुँच सर्वसुलभ बनाइनेछ ।</p> <p>१.१.२ सबै कार्यालयका वेवसाइट, इमेल, ट्वीटर, भाइबरजस्ता माध्यमबाट नागरिकको गुनासो प्राप्ति तथा सुनुवाइ हुने व्यवस्था मिलाइनेछ ।</p> <p>१.१.३ सबै वडाहरूमा डिजिटल सूचना पाटीको व्यवस्था गरी सम्पूर्ण सूचना, क्रियाकलाप तथा गतिविधिहरूका बारेमा सुसूचित हुने अधिकारको सुनिश्चितता गरिनेछ ।</p> <p>१.१.४ सार्वजनिक आमसञ्चार माध्यमलाई स्वच्छ, प्रतिस्पर्धी, मर्यादित, उत्तरदायी र व्यवसायिक बनाइनेछ ।</p> <p>१.१.५ नगरपालिकाका सम्पूर्ण क्रियाकलापहरूलाई सूचना प्रविधि मैत्री बनाई सबैकालागि सहज एवम् सर्वसुलभ सेवाको सुनिश्चितता गरिनेछ ।</p>
१.२ सूचनामा सम्पूर्ण नागरिकहरूको पहुँच र सञ्चार प्रविधिको उच्चतम प्रयोगको सुनिश्चितता गर्ने ।	<p>१.२.१ सञ्चार क्षेत्रकालागि विद्यमान भौतिक संरचनामा आवश्यकता अनुसार थप संरचना विस्तार गरिनेछ ।</p> <p>१.२.२ नगरपालिकाका सबै ठाँउमा टेलिफोन सेवाको नेटवर्क उपलब्ध हुन सक्ने गरी आवश्यकता अनुरूप मोबाइल टावरको विस्तार गरिनेछ ।</p> <p>१.२.३ नगरपालिकाका सबै वडाहरूमा स्थानीय तथा राष्ट्रिय पत्र-पत्रिकाहरूको ताजा खबर नियमित रूपमा अनलाइन संस्करणमा समेत पढ्न पाउने व्यवस्था मिलाइनेछ ।</p>
उद्देश्य २ आम सञ्चार माध्यमलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, मर्यादित, विश्वसनीय बनाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधि र सेवाहरू सबै नागरिकको पहुँचमा पुऱ्याउनु ।	

रणनीति	कार्यनीति
<p>२.१ सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सम्बन्धी नयाँ खोज तथा अनुसन्धान र विकासको लागि कानुनी आधार तयार गर्ने ।</p>	<p>२.१.१ सञ्चार माध्यमसँग साझेदारीको नीतिलाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।</p> <p>२.१.२ सूचना प्रविधि क्षेत्रको विकासका लागि निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन र प्रवर्द्धन गर्न सहजीकरण गरिनेछ ।</p> <p>२.१.३ केबलमा आधारित सञ्चार प्रविधिलाई ताररहित प्रविधिमा रूपान्तर गर्न विभिन्न अध्ययन गरिनेछ ।</p>
<p>२.२ बजार तथा चलचित्र क्षेत्रको पूर्वाधार विकास गरी उद्योगको रूपमा विकास तथा प्रवर्द्धन गर्ने ।</p>	<p>२.२.१ यस क्षेत्रलाई परिचित गराउने खालका भाषिक, सांस्कृतिक, भौगोलिक तथा सामाजिक पृष्ठभूमि झल्कने प्रवर्धनात्मक सूचनाका सामग्रीहरूको निर्माण र निर्माण भएका सामग्रीहरूको डिजिटलाइजेशन गरी यस क्षेत्रको विकासलाई टेवा पुऱ्याउन सूचना तथा सञ्चार प्रविधि युक्त पर्यटकीय योजना बनाइनेछ ।</p> <p>२.२.२ यस क्षेत्रको कला संस्कृतिको पहिचानमा जोड दिई मौलिक, सामाजिक तथा गुणस्तरीय लघु चलचित्र तथा डकुमेन्ट्री निर्माणलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।</p> <p>२.२.३ टेलीमेडिसिन केन्द्रको स्थापना गरी सबै नागरिकलाई घरमै बसी स्वास्थ्य उपचार सम्बन्धी परामर्श सेवा लिने अवसरको सुनिश्चितता गरिनेछ ।</p> <p>२.२.४ विज्ञापन बजारको व्यवस्थापन एवम् नियमन गर्न नियामक निकायको स्थापना तथा सञ्चालन गरिनेछ ।</p>

रणनीति	कार्यनीति
२.३ समग्र प्रविधिका विकासका लागि डिजिटाइजेसन मार्फत् सामाजिक, आर्थिक र शासकीय व्यवस्थामा सुधार गर्ने ।	<p>२.३.१ सार्वजनिक तथा निजी सेवाहरू क्रमश सफ्टवेयर अनलाइन मार्फत् सूचना तथा सेवा प्रदान गरिनेछ ।</p> <p>२.३.२ सञ्चार तथा सूचना प्रविधिको विकासका लागि स्थानीय प्राविधिक जनशक्ति उत्पादनको आधार तयार गरिनेछ ।</p> <p>२.३.३ डिजिटल डिभाइड कम गर्नकोलागि डिजिटल साक्षरता र सचेतना अभिवृद्धिलाई अभियानको रूपमा सञ्चालन गरिनेछ ।</p> <p>२.३.४ सूचना प्रविधिलाई शिक्षा र आधुनिक प्रविधिमा उपयोग गरिनेछ ।</p> <p>२.३.५ सूचना प्रविधिको प्रयोग मार्फत् स्थानीय भाषा, संस्कृति तथा मौलिकताको संरक्षण गरिनेछ ।</p> <p>२.३.६ आधारभूत तह देखि नै हरेक विद्यार्थीले कम्प्युटर तथा सूचना प्रविधि सम्बन्धी अध्ययन गर्न पाउने अवसरको सुनिश्चितता गरिनेछ ।</p>

६.६.४.५. कार्यक्रम तथा परियोजना

क्र.स.	कार्यक्रमहरू	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	अन्य निकाय (सहकारी, गै.स.स)
१.	सबै वडाहरूमा डिजिटल सूचना पाटीको व्यवस्था					
२.	वडाका विभिन्न स्थानमा निशुल्क वाइफाइ		√	√	√	
३.	सिसी टिभी जडान तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम		√	√	√	

४.	संचार क्षेत्र (मोबाइल तथा इन्टरनेट क्षमता) स्तरोन्नती एवं क्षमता सुधार		√	√	√	
५.	सार्वजनिक तथा सरकारी कार्यालयहरूमा इन्टरनेट व्यवस्थापन		√	√	√	
६.	नगर चिनारी भिडियो प्रोफाइल तथा लघु चलचित्र तयार		√	√	√	
७.	नगर सूचना प्रविधि केन्द्र स्थापना तथा संचालन		√	√	√	
८.	नगरस्तरीय रेडियो संचालन		√	√	√	
९.	सार्वजनिक सेवा प्रदानलाई प्रविधिमा आधारित सफ्टवेयर निर्माण		√	√	√	
१०.	प्रविधि मैत्री पालिका निर्माणका लागि आवश्यक पूर्वाधार विकास		√	√	√	
११.	नगरपालिकाको विधुतीय शासन क्षमता विकास		√	√	√	
१२.	दुर सञ्चार नपुगेका वडाहरूमा सो सेवा पुर्याउन सेवा प्रदायक संस्थाहरूलाई सहजीकरण (नगरपालिकाका सबै ठाँउमा टेलिफोन सेवाको नेटवर्क उपलब्ध हुन सक्ने गरी आवश्यकता अनुरूप मोबाइल टावरको विस्तार)		√	√	√	

६.६.५. अपेक्षित

उपलब्धि

नगरपालिकाको सबै क्षेत्रमा सूचना प्रविधि पूर्वाधारहरूको निर्माण तथा विकासका भएको हुने, गुणस्तरीय ईन्टरनेट सेवाको विस्तार भई सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा समेत सूचना प्रविधिको प्रयोग भएको हुनेछ ।

परिच्छेद ७: वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र

७.१. वन तथा जैविक विविधता

७.१.१. पृष्ठभूमि

नेपालको कुल क्षेत्रफलको ४४.७४ प्रतिशत जमिन वन क्षेत्रले ढाकेको छ। पर्यावरणीय सन्तुलनका दृष्टिकोणले कुल जमिनको ४० प्रतिशत जमिन वन क्षेत्रले ढाकिएको हुनुपर्दछ। धुनिवेशी नगरपालिकाको क्षेत्रफल ९८.६३ वर्ग कि.मी. रहेकोमा भू उपयोगको अवस्था विश्लेषण गर्दा आवादी र खेती योग्य जमिन ६१.४८%, वन जंगलले ढाकेको जमिन ११.८२, चट्टानी भुभाग ०.११%, पानीको भाग ०.४% र अन्य २५% जमिन रहेको देखिन्छ।

नगरपालिकामा २४ वटा सामुदायिक वन, ३ वटा कबुलियती वन र बाँकी निजी वनहरू रहेका छन्। सामुदायिक वनहरू स्थानीय वन उपभोक्ता समुहद्वारा संरक्षण तथा व्यवस्थापन हुँदै आइरहेका छन्। यी समुहले वनको संरक्षणका लागि वृक्षारोपण गर्ने, आगलागिबाट बचाउन अग्निरेखा बनाउने, समुहका सदस्यहरूबीच बचत तथा ऋण लगानी गर्ने तथा घास, दाउरा, काठ, स्याउला, पत्कर, जडिबुटी, चरिचरन आदिको प्रयोग गरिरहेका छन्।

यहाँ पाइने मुख्य वनस्पतिहरूमा सल्लो, कटुस साल, चिलाउने, उतिस, काफल आदी मुख्य हुन भने जडिबुटी र अन्य वनस्पतिमा राकी तेजपात, गुरास पानी अमला आदी मुख्य हुन। यसै गरी यस नगरपालिकाका जंगलहरूमा मृग,स्याल, धुम्सी, बाघ, चितुवा, बदेल, दुम्सी, स्याल जातका जनवारहरू पाइन्छन्। यसै गरी कोइली, कालिज, ढुकुर, न्याउली, लुईचे, बट्टाई, काग, भंगेरा, म्याकुर, गौंथली जस्ता चराचुरुङ्गीहरू पनि यस नगरक्षेत्रका जंगलहरूमा पाइन्छन्। यस प्रकारको वन जंगल तथा यहाँ पाइने जनावार एवं पक्षीहरूको उपस्थितिले यो नगरपालिका जैविक विविधताको दृष्टिकोणले धनी रहेको मान्न सकिन्छ।

७.१.२. समस्या तथा

चुनौती

वन जंगलको फडानी, अतिक्रमण, अनियन्त्रित बसोवास, अनियन्त्रित मानविय गतिविधिहरूका कारण बाढीको जोखिम दिनुनुदिन बढ्दै गएको छ। वनको उचित व्यवस्थापनको अभावले सामाजिक, आर्थिक र वातावरणीय फाइदाहरू लिन सकिएको छैन। वन क्षेत्रको अतिक्रमण हुने क्रम जारी रहेको छ। अनावश्यक झाडी फैलिएकाले काष्ठजन्य बोटविरुवाहरू नास भइरहेका छन्।

धुनिबेशी नगरपालिका बासीहरूमा वातावरण प्रति न्यून चासो र योजना तथा प्रभावकारी वन व्यवस्थापन हुन नसक्दा वनबाट वातावरणीय तथा आर्थिक फाइदाहरू लिन सकिएको छैन। अहिले मानिसहरूलाई वनको फाइदाबारे चेतना नभएर जथाभावी वन कटान गर्ने, वृक्षारोपण नगर्ने, वन संरक्षण नगर्ने, जथाभावी जनावारहरू छोड्ने गरेका छन्। पहिरो, नदी कटान र उडेलोको कारण वन विनास भईरहेको छ। वन अतिक्रमण, काठको चोरी निकासीले र अन्य क्षेत्रमा दिनानुदिन बंजर भईरहेको छ। वनको अत्यधिक दोहनका कारण

वन विनास र विपद् दुवै साथमा आउने र आईरहेको छ । वन संरक्षणको लागि दिगो तथा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन गर्नुपर्ने देखिन्छ जसमा झाडी सुधार गर्ने, उन्नत जातको विरुवाको वृक्षारोपण गर्ने, वातावरमैत्री फलफूल खेती, जनावरहरुलाई वन प्रवेश निशेष गर्ने र प्रयोगमा नआउने बोटविरुवालाई फडानी गर्ने कार्यहरु पर्दछ । कतिपय सामुदायिक वनहरु अकाष्ठ बोट विरुवाहरुले ढाकेको छ । अनावश्यक झाडीले बोटविरुवाहरुलाई असर गरिरहेको छ । वन विनासले पानीका मूलहरु सुकिरहेका छन् । डढेलो, भूक्षयले पनि वन विनास भइरहेको छ त्यसैले डढेलो, भू-क्षय नियन्त्रणको उपायहरु खोज्न आवश्यक छ । यसैगरी, वनको अध्ययन गरेर भौगोलिकता अनुसार आयआर्जन हुने वन पैदावर रोपेर वनलाई आर्थिक स्रोतको रुपमा प्रयोग गर्न सक्नुपर्दछ ।

वन्यजन्तुको चोरी शिकारी बढ्दो र वन्यजन्तुले नष्ट गरेको बालीको क्षतिपूर्तिको व्यवस्था कुनै पक्षबाट भएको छैन । वन्यजन्तुहरुको नियन्त्रण गर्न आवश्यक देखिएको छ । वन्यजन्तुको नियन्त्रण गर्ने भरपर्दो उपायको खोजी नगरी कृषिमा व्यवसायिकरणको नारा र लगानीले सार्थकता पाउँदैन ।

७.१.३. संभावना तथा

अवसर

वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्न सके वन्यजन्तु उद्योगको स्थापना, रोजगारी स्थापना, वन फलफूल बगैचाका संभावनाहरु रहेका छन् । वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनले पुराना उमेर पुगेका रुखहरुको कटानी गरी काष्ठजन्य उत्पादन विक्री वितरण गरी आयआर्जन गर्न सकिन्छ भने नयाँ विरुवाको लागि सहज हुन्छ । राम्रा खालका काठहरुको उपलब्धता हुने वनहरु भएकाले आम्दानीको स्रोत हुन जान्छ । वनका कतिपय क्षेत्रहरु खाली परेका छन् जहाँ कृषि, जडिबुटि लगाएत खेत गर्न सकिन्छ । वनजंगलले स्वच्छ हावापानी घाँस, दाउरा, काठ, पानीका श्रोत बचाउन मद्दत गरेको छ । वन जंगलले भूक्षय तथा बाढी पहिरो नियन्त्रणमा सहयोग पुर्याएको छ । वन जंगलमा जडिवुटि खेती गर्न सकिन्छ । हरियो वन नेपालको धन भने झै वन धुनिबेंशीको धन नै हो । यसको सहि सदुपयोग गर्नु पर्ने हुन्छ ।

कार्य योजना बनाएर सम्पदा संरक्षण, आय आर्जन, अध्ययन, अनुसन्धान जस्ता कार्य गर्न सकिनेछ । सामुदायिक वनलाई विशेष प्रकारका बालीहरुको परीक्षण उत्पादन, गुणस्तर मापन, लाभ, लागत, विश्लेषण गर्ने कार्यको प्रयोगशालाको रुपमा विकास गरी कृषिका सफल नमूनाहरु विकास गर्न सकिने अवस्था छ ।

अधिकांश वनहरु समुदायलाई हस्तान्तरण हुनु, सामुदायिक वनहरु आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना बनाउन सक्ने हुँदै जानु, वनजन्य उत्पादनको बजार प्रवर्द्धन हुने क्रम बढ्नु, सा.व.उ.स. (कार्यसमिति) मा दलित र महिलाको सहभागिता बढ्दै जानु, वन व्यवस्थापन तालिमको व्यवस्था हुनु, बाटो घाटोको सुविधाले वनजन्य उद्योगको स्थापना हुने क्रम बढ्नु वन क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । वनपैदावारको चोरी निकासी नियन्त्रण गर्नु, वर्तमान वन क्षेत्रफल विस्तार गर्नु, नदी कटान नियन्त्रण गर्नु, वन सम्पदाको पूर्ण सदुपयोग गर्नु, वन आधारित रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्नु र वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन व्यवहारमा कार्यान्वयन गर्नु वन क्षेत्रका प्रमुख अवसरहरु हुन् ।

वन र चरन क्षेत्रहरू भएकोले पशुपालन ठूलो संभावना र वन क्षेत्र प्रर्याप्त भएकोले व्यवस्थापकीय पक्ष सुधार गरी वनजन्य उत्पादनको तिव्र विकास गर्न सकिने संभावना रहेको छ ।

७.१.४. वन तथा जैविक विविधता योजना

न.पा. को वन तथा वातावरण क्षेत्रको विस्तृत अध्ययन, विश्लेषण, समस्या तथा सम्भावनाहरूको पहिचान गरे पश्चात् वन, वातावरण तथा जैविक विविधताको दिर्घकालिन, दिगो र सन्तुलित विकासका लागि निम्नानुसारका सोच, लक्ष्य, उद्देश्यहरूको तय गरिएको छ ।

७.१.४.१. सोच

“वन जंगलको दीगो संरक्षण, व्यवस्थापन, उत्पादकत्व अभिवृद्धि र जैविक विविधता”

७.१.४.२. लक्ष्य

“नगर क्षेत्रका वनको उचित व्यवस्थापन र जैविक विविधताको संरक्षणका माध्यमबाट जीवनस्तरमा सुधार गर्ने।”

७.१.४.३. उद्देश्य

- स्थानीय वनको संरक्षण र वैज्ञानिक व्यवस्थापन, वन्यजन्तु र जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्द्धन गर्नु।
- वन क्षेत्रको वैज्ञानिक व्यवस्थापनबाट वन र जैविक विविधता सहित वन पैदावारको उचित उपयोग गर्नु ।

७.१.४.४. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
उद्देश्य १: स्थानीय वनको संरक्षण र वैज्ञानिक व्यवस्थापन वन्यजन्तु र जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्द्धन गर्नु।	
१.१: वनलाई उत्पादनमुखी बनाई वनजन्य उत्पादनको व्यवसायीकरण गर्ने ।	१.१.१. वनभित्रका ढलेका तथा सुकेका रुखहरू बिक्रीवितरणको व्यवस्था गरिनेछ १.१.२. काठजन्य वस्तुको उत्पादन, प्रशोधन र उपयोगमा विविधीकरण र प्रविधि विकास गरी नयाँ रोजगारी र उत्पादनका क्षेत्र सिर्जना गरिनेछ । १.१.३. गैर काष्ठ वन पैदावारको प्रबल सम्भावना भएको खेती विस्तार तथा वजारीकरण गरिनेछ । १.१.४. जडीबुटी प्रशोधन उद्योग स्थापना गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।

	<p>१.१.५ वन्यजन्तु पालन, प्रजनन तथा व्यवसायीकरणकालागि स्थानीय जनतालाई प्रेरित गरिनेछ।</p> <p>१.१.६ वनजन्य व्यवसायप्रति स्थानीय युवायुवतीको आकर्षण बढाउन आफ्नो क्षेत्रभित्रका योग्य र इच्छुक विद्यार्थीहरूलाई वनविज्ञान विषयमा अध्ययन गर्न आर्थिक सहयोग गरिनेछ।</p>
१.१ समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन प्रणाली अनुसार वनको संरक्षण गर्ने ।	<p>१.२.१ स्थानीय जनतालाई वनको महत्त्व र यसका फाइदाबारे जानकारी गराइनेछ</p> <p>१.२.२ वनको सीमा निर्धारण गरी तारबार गरिनेछ ।</p> <p>१.२.३ खाली भूभागमा वृक्षारोपण गरिनेछ ।</p> <p>१.२.४ वन नर्सरी स्थापना गरिनेछ ।</p> <p>१.२.५ सामुदायिक वनहरूका कार्ययोजना अनुसार वनको संरक्षण गरिनेछ ।</p> <p>१.२.६ स्थानीय जनतालाई फलफूलका विरुवाहरू वितरण गरिनेछ ।</p> <p>१.२.७ तालिम, गोष्ठी, अध्ययन भ्रमण आदिका माध्यमबाट उपभोक्ता समितिका सदस्यहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।</p>
उद्देश्य २: वन क्षेत्रको वैज्ञानिक व्यवस्थापनबाट वन र जैविक विविधता सहित वन पैदावारको उचित उपयोग गर्नु ।	
२.१ जैविक विविधताको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने ।	<p>२.१.१ वनमा आधारित उपभोक्ता समितिहरू मार्फत मिचाहा प्रजातिको बोट विरूवालाई नियन्त्रण गर्दै नर्सरी विस्तार, वृक्षारोपण, रिचार्ज पोखरी निर्माण, अग्रीरेखा, झाडी सफाई जस्ता क्रियाकलापहरूबाट जैविक सम्पदाको संरक्षण गरिनेछ ।</p> <p>२.१.२ वन्य जन्तुहरूबाट हुनसक्ने सम्भावित क्षति न्यूनीकरण गर्न जंगल क्षेत्रमै उपयुक्त हुने घाँस, विरूवा, फलफुलहरू रोपण गरी बनयजन्तुको आहारा व्यवस्था मिलाइनेछ ।</p> <p>२.१.३ व्यवसायिक मूल्य भएका जडीवुटी लगायतका वोट विरूवाहरूको व्यापक वृक्षारोपण गरी जैविक विविधताको संरक्षण गर्दै दीगो उपयोगमा जोड दिइनेछ।</p> <p>२.१.४ छाडा चरिचरन, बन फाडनी गरी वस्ती विकास, आगलागी जस्ता क्रियाकलापहरूलाई पूर्ण बनदेज लगाई दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गरिनेछ ।</p>
२.२ बाह्य र आन्तरिक स्रोतसाधनको परिचालन गर्ने ।	<p>२.२.१ योजनाहरूको विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन गर्न संघीय र प्रदेश सरकार समक्ष अनुरोध गरिनेछ ।</p> <p>२.२.२ गैरसरकारी संस्थाहरूलाई वन तथा जैविक विविधताको संरक्षणका कार्यक्रमहरूमा लगानी गर्न आह्वान गरिनेछ ।</p> <p>२.२.३ नगरको वार्षिक बजेटको निश्चित प्रतिशत रकम वन तथा भूसंरक्षण क्षेत्रका कार्यक्रमकालागि छुट्याइनेछ ।</p> <p>२.२.४ वनजन्य उद्योगको विकास र व्यवसायीकरणकालागि स्थानीय निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।</p>

७.१.५. कार्यक्रम तथा
परियोजना

क्र. स.	कार्यक्रमहरू	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	अन्य निकाय
१.	वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनका लागि वन समुहको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम		√	√	√	
२.	वृक्षारोपण विस्तार तथा हरियाली प्रवर्धन कार्यक्रम (एक घर एक रुखको अवधारणा)		√	√	√	
३.	वन क्षेत्र पहिचान र संरक्षण		√	√	√	
४.	वन नर्सरी स्थापना संचालन (एक वडा एक नर्सरी)		√	√	√	
५.	साझेदारी वन व्यवस्थापन (खाली जग्गामा वृक्षारोपण)		√	√	√	
६.	जडिबुटि खेति कार्यक्रम		√	√	√	
७.	जडिबुटि संकलन, प्रशोधन र बजार व्यवस्थापनका सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम		√	√	√	
८.	वन्यजन्तु तथा वनजन्य सामाग्रीको चोरी शिकारी नियन्त्रण (कानुनी जनचेतना तथा वन सुरक्षा)	√	√	√		
९.	सम्पूर्ण सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिहरूको वन कार्ययोजना तयारी तथा परिमार्जन र अद्यावधि		√	√		
१०.	सम्पूर्ण सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिहरूको निरन्तर अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण र तालिम			√		
११.	न.पा. को दिगो वन कार्ययोजना			√		
१२.	दिगो वन व्यवस्थापनका लागि लेखा तालिम			√	√	√
१३.	डाले घाँस बिरुवा उत्पादन तथा वितरण			√	√	√

क्र. स.	कार्यक्रमहरू	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	अन्य निकाय
१४.	बाँदर तथा जङ्गली जन्तु नियन्त्रण कार्यक्रम		√	√	√	
१५.	उत्कृष्ट सामुदायिक वनलाई पुरस्कार (नमुना वन पुरस्कार)			√		√
१६.	खाली रहेका बाझौँ जमिनमा निजी वनको विकास तथा वन सम्बन्धी तालिम (वृक्षारोपण अनुदान)			√	√	√
१७.	विपन्न तथा निम्न आय श्रोत भएका मानिसहरूको वन व्यवस्थापनमा आवद्धता र विशेष कार्यक्रम		√	√	√	
१८.	फलफूल वनको विकास अध्ययन र शुरुवात			√	√	√
१९.	वन जङ्गल आगोलागी विरुद्ध प्रचार प्रसार तथा अभियान सञ्चालन			√	√	√
२०.	जङ्गलमा उचित तरिकाले वर्षातको पानी संकलन हुने पोखरीहरू निर्माण			√	√	
२१.	वन्यजन्तु र मानिसको सहअस्तित्व बारे सचेतना			√	√	√
२२.	जडिबुटी तथा फलफूल बिरुवा उत्पादन तथा वितरण			√	√	√
२३.	लोपोन्मुख प्रजातिका बोट विरुवा पहिचान तथा संरक्षण	√	√	√	√	

७.१.६. अपेक्षित

उपलब्धि

योजना अवधिमा वन क्षेत्र, जलाधार संरक्षित तथा व्यवस्थित, जैविक विविधता क्षेत्रको संरक्षण, जडीबुटी खेती तथा प्रशोधन, फलफूल तथा जडिवुटी वन विकास तथा वनको दिगो र पर्यावरणमैत्री विकास भएको हुनेछ ।

७.२. भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन

७.२.१. पृष्ठभूमि

जलाधार संरक्षण र व्यवस्थापन पक्ष पालिकाको लागि समस्याको रूपमा रहेको छ । एकातर्फ वनको दोहनका कारण पानीका श्रोतहरू मासिन्दै गएका छन् भने अर्को तर्फ सचेतनाको अभावले मानिसहरूमा फोहर सिधैं खोलामा फाल्ने प्रवृत्ति बढ्दो छ । त्यसैगरी, पशुपालन जस्तै: बंगुरपालनबाट निस्किएको फोहर पानी खोलामा फाल्दा पनि जल प्रदूषण भैरहेको छ । यस्तो प्रदूषणबाट खानेपानीको मुहानहरूलाई जोगाउन अत्यन्तै जरुरी छ । मुहान संरक्षणको लागि योजना तुरुन्तै बनाउन आवश्यक छ । नदीनाला तथा खोलाहरूबाट ढुंगा, बालुवा निकाल्ने प्रचलन अधिकतम छ । नदीबाट निकाल्न मिल्ने क्षमताभन्दा बढी मात्रामा ढुंगा तथा बालुवाहरू निकालिरहँदा प्राकृतिक जोखिम बढिरहेको छ । यसको असरले नदी नालाको बहाव परिवर्तन हुने, नदी कटानको समस्या हुने, पानीका मूल सुक्ने, सिंचाई तथा कुलोका मुहानहरू सर्ने लगायतका समस्याहरू देखा परिरहेका छन् । नदीनालाहरूको बहाव क्षेत्र यकिन नगरिदा नदीनालाहरूको बहाव क्षेत्र अतिक्रमण भई रहेको छ ।

भू संरक्षणको क्षेत्रमा यस नगरपालिकाको छुट्टै नीति नभएता पनि पहिरो नियन्त्रण, तटबन्द निर्माण, वृक्षारोपण र बायो इन्जिनियरिङ जस्ता कार्यहरू भै रहेका छन् । तर यि कार्यहरू ठोस योजनाका अलावा आवश्यकताका आधारमा हुने गरेका छन् । यस गरपालिकाको जलाधार क्षेत्र भनेको महेशखोला, कल्पु खोला र नौविसे खोला गरी मुख्य तीन वटा खोलाहरू पर्दछन् । यस देखि बाहेक प्राकृतिक वा मानव निर्मित पोखरीहरू यस नगरपालिकामा छैनन् । यिनी खोलाहरबाट जलश्रोतको उपयोग गर्ने गरिएको छ । महेश खोला वडा नं. २,३,५,८ र ९ नं वडाहरू भएर बग्दछ भने कल्पु खोला १,४ र ४ वडाहरू समेटदछ । यसैगरी नौविसे खोलाले वडा नं. ७ र ८ भएर बग्दछ ।

७.२.२. समस्या तथा

चुनौती

नगरपालिकाको सबै भागमा यातायात व्यवस्थित हुन नसक्नुमा मुख्यत खोला नाला र पहाडि भूबनोटको समस्या पनि देखिन्छ । खोलाहरूले खेती योग्य जमिन कटान तथा बस्ती कटान लगाएतका समस्याहरू रहेका छन् । भएका खोलाहरूबाट खेती योग्य जमिनमा पर्याप्त सिंचाई गर्न सकिएको छैन । पानीका श्रोतहरू जताततै भएपनि व्यवस्थापन पक्ष कमजोर भएकोले खानेपानी र सिंचाईको भने दुख देखिन्छ । खोलानाला डाँडाको फेदीमा र खेती योग्य जमिन भिरालो तथा उच्च भागमा भएकोले सिंचाई कुलो बनाउन समस्या र लिफ्टिङ्ग प्रणालीलाई धात्र समस्या पर्ने भएकोले खोलामा पानी बग्ने र खेतीपातीको लागि आकासे पानीको भर पर्नु पर्ने समस्या रहेको छ । यो समस्या समाधानको लागि बृहत योजनाको खाँचो पर्ने जुन नगरपालिकाको बजेट, क्षमताले नभ्याउने भएकोले लगानी जुटाउने वा संघ तथा प्रदेश सरकारलाई समन्वय गरी योजना कार्यान्वयनमा ल्याउन निकै चुनौतीपूर्ण देखिन्छ । खोलाहरू वा पानीको उपयोग गर्न सकिएको छैन ।

७.२.३. संभावना तथा

अवसर

पानीको श्रोतका हिसावले नगरपालिका निकै धनी छ । पानीको उपयोग गरी सिंचाईको प्रचुर संभावन छ । खोलामा बगेर आएका नदिजन्य सामाग्रीको उपयोगबाट निर्माण सामाग्री उत्पादन र सोसँग सम्बन्धित उद्योग प्रवर्धनको समेत प्रचुर संभावना रहेको छ । खानेपानी, सिंचाई, जस्ता परियोजनाको लागि प्रसस्त पानी हुनु अवसर हो । पानीको उपयोगबाट नगरपालिकाले निकै राजश्व संकलन गर्न सक्न संभावना छ । यसका लागि बृहत योजना सञ्चालन गर्न संघ सरकारसँग समन्वयको अवसर र संभावना रहेको देखिन्छ ।

७.२.४. भूसंरक्षण तथा

जलाधार

व्यवस्थापन

योजना

७.२.४.१. सोच

भूसंरक्षणमा प्रतिवद्ध रही जलश्रोतको दिगो र प्रभावकारी उपयोग, आर्थिक सम्मृद्धीको भरपर्दो आधार

७.२.४.२. लक्ष्य

जलाधार क्षेत्रहरुको पहिचान र व्यवस्थित संरक्षण गर्न जलाधार बचाउ अभियान सञ्चालन गरिनेछ ।

७.२.४.३. उद्देश्य

१. जलाधार क्षेत्रहरुको पहिचान र संरक्षण गर्ने ।
२. जलाधार संरक्षण र व्यवस्थापनमा स्थानीयको सहभागिता बृद्धि गर्ने ।
३. जलश्रोतको प्रभावकारि उपयोग र जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण गर्ने ।

७.२.४.४. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: जलाधार क्षेत्रहरुको पहिचान र संरक्षण गर्ने ।	
१.१ पालिकभित्रका जलाधार क्षेत्र र पानीका श्रोतहरुको अध्ययन गरि श्रोत पहिचान गर्ने ।	१.१.१ अध्ययन टोली परिचालन गरिनेछ । १.१.२ समुदायलाई जलाधार र यसको महत्वका बारेमा सचेतना दिइनेछ ।

	<p>१.१.३ पानीका श्रोत खानेपानी, सिंचाई र विद्युत विकासमा प्रयोग गरिनेछ ।</p> <p>१.१.४ साझेदारसँगको सहकार्यलाई जोड दिइने छ ।</p> <p>१.१.५ जथाभावी पशुचौपाय प्रवेश निषेध र चरीचरणलाई प्रतिबन्ध लगाइनेछ ।</p> <p>१.१.६ बृक्षारोपण र तारवार गरी नगरपालिका क्षेत्रभित्रका जलाधार संरक्षण गर्ने तथा पानी भकारी निर्माणका लागि आवश्यक योजना सञ्चालन गरिनेछ ।</p>
<p>उद्देश्य २: जलाधार संरक्षण र व्यवस्थापनमा स्थानीयको सहभागिता बृद्धि गर्ने ।</p>	
<p>२.१ जनसहभागितामा आधारित जलाधार संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्ययोजना तय गर्ने ।</p>	<p>२.१.१ जल उपभोक्ता समिति गठन र क्रियाशिल गराइनेछ</p> <p>२.१.२ वन उपभोक्ता समिति र उपभोक्ताहरुको सक्रियता बढाइनेछ ।</p> <p>२.१.३ स्थानीयलाई वनबाट आम्दानी हुने कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।</p>
<p>उद्देश्य ३: जलश्रोतको प्रभावकारी उपयोग र जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण गर्ने ।</p>	
<p>३.१ जलश्रोतको प्रभावकारी उपयोगका लागि संभाव्य योजनाहरुको अध्ययन, लगानी र प्रकोप नियन्त्रणका उपायहरु अवलम्बन गर्ने ।</p>	<p>३.१.१ तादी, लिखु, गाडे, राज र अन्य ससाना खोलाबाट हुने सक्ने सिंचाई, खानेपानी र विद्युत विकासका आयोजनाहरु बारेमा अध्ययन गरिनेछ ।</p> <p>३.१.२ नदी कटान नियन्त्रण र तटबन्ध निर्माणका लागि सरकारी गैसससँग सहकार्य गरिनेछ ।</p> <p>३.१.३ नदीजन्य प्रकोप न्यूनीकरणका लागि साइरन जडित सूचना प्रणालीको विकास गरिनेछ ।</p> <p>३.१.४ नदिजन्य सामाग्रीमा आधारित उद्योगलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।</p> <p>३.१.५ जोखिम क्षेत्रका बस्ती र समुदायलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गरिनेछ ।</p> <p>३.१.६ जोखिम क्षेत्रको नक्सांकन गरि जोखिमको आधारमा कार्यक्रम तय गरिनेछ ।</p>

७.२.४.५. कार्यक्रम तथा परियोजना

क्र. स.	कार्यक्रमहरू	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	अन्य निकाय
१.	वायो इन्जिनियरिङद्वारा खोला किनारा संरक्षण	√	√	√		
२.	ठूला तथा ऐनले तोकेका सबै आयोजनाहरू संचालन पूर्व BES, IEE, EIA गराउने र सो नगरिएका आयोजनालाई अनुमति नदिइने नीति र अनुगमन गर्ने	√	√	√	√	
३.	पानीका स्रोत पहिचान गर्ने ।		√	√		
४.	खोला, खोल्सा, मुहान आदीबाट सिंचाई कुलो, नहर निर्माण गर्ने ।	√	√	√		
५.	न.पा.का सबै खोला, खोल्सीहरूको क्षेत्र तोक्ने र अतिक्रम हुन नदिने ।	√	√	√		
६.	विस्थापित आहाल तथा पोखरी पुननिर्माण		√	√		√
७.	पोखरी तथा जलाधार संरक्षण		√	√	√	√
८.	सिमसार क्षेत्रहरूको पहिचान र संरक्षण	√	√	√		
९.	वन व्यवस्थापनमा गैससको परिचालन गर्ने ।			√	√	√
१०.	तटबन्ध निर्माणका लागि प्रदेश र संघसँग सहकार्य गर्ने	√	√	√		

७.२.५. अपेक्षित

उपलब्धि

यस योजना अवधिमा पानी मुहान क्षेत्र र सिमसार क्षेत्र संरक्षित, प्रकोप नियन्त्रणका कार्यहरू नियमित रूपमा सञ्चालन तथा सुरक्षित, एकीकृत र व्यवस्थित वस्तीको व्यवस्थापन तथा अयोग्य वस्ती स्थान्तरण भएको हुनेछ

७.३. वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन

७.३.१. पृष्ठभूमि

नगरपालिकाको वातावरण सामान्यतः स्वच्छ र सफा रहेको छ । टोलवस्तीमा स्थानीयले ठोस फोहर गाडने वा निश्चित ठाउँमा थुपार्ने वा जलाउने गरेका छन भने कुहिने फोहर खेतबारीमा नै प्रयोग हुने गरेको छ । बजार क्षेत्रमा भने नकुहिने फोहोरको मात्रा बढ्दै गएको र व्यवस्थापनमा चुनौती थपिँदै जान थालेको छ । यहाँका फोहोर नजिकका खोला खोल्सा तथा ढाँडहरुमा फ्याँक्ने गरिएको छ । हुनत् उपत्यकाको फोहोर विसर्जन केन्द्र बञ्जरे डाँडा यही नगरपालिकाको वडा नं. १ मा रहेको भएता पनि फोहर व्यवस्थापनमा ठोस कार्य बढन सकेको छैन । बञ्जरे डाँडासम्म फोहर लैजान सडक पूर्वाधारको अभावका साथै यान्त्रिक उपकरणको पनि अभाव छ । हालसम्म ठूलो समस्या नदेखिएता पनि बस्ती विस्तार हुँदै गए पश्चात राजमार्ग क्षेत्रको फोहर व्यवस्थापनमा चुनौती खडा हुन सक्छ । यसर्थ नगरपालिकाले यथासक्य फोहर विसर्जन केन्द्रको पहिचान तथा स्थापना गरी फोहोर व्यवस्थापनको सुरुवात गर्नु पर्ने देखिन्छ । हुनत् यहाँका राजमार्ग क्षेत्रका टोल सुधार संस्था तथा क्लबहरुले यसको व्यवस्थापनको सुरुवात गरेका छन् । हाल कुहिने र नकुहुने फोहरलाई घरमै कसरी व्यवस्थापन गर्न सकिन्छ भन्ने अभियान चलाइएको छ । यसले तत्कालको समस्या केही मात्रामा हल गरेको भएता पनि भविष्यमा स्थायी व्यवस्थापन नै यसको समाधान हो ।

७.३.२. समस्या तथा चुनौती

नगरपालिकाले हालसम्म कुनै पनि ल्यान्डफिल साइट तथा फोहर संकलन केन्द्रहरु, फोहर संकलनको व्यवस्थापन गरिएको छैन । मुख्य राजमार्ग आसपास दुरत गतिमा भै रहेको वस्ती विकासका कारणले आगामी दिनमा फोहोर व्यवस्थापन कार्य निकै चुनौतीपूर्ण हुने देखिन्छ । विशेष गरी नकुहिने फोहरहरु हाल खोला खोल्सा वा वनजंगलमा फात्रे गरिएको छ, यो क्रम बढ्दै गए निकट भविष्यमा वातावरण प्रदुषणको समस्या निम्तने देखिन्छ, नगरपालिकाले यथासिम्न फोहर व्यवस्थापनका लागि स्थान पहिचान गरी पूर्वाधार निर्माण गर्नु पर्ने देखिन्छ । प्लास्टिकजन्य फोहरलाई नियन्त्रण गर्ने र पुनः प्रयोग गर्न मिल्ने फोहरलाई प्रयोग गरेमा पनि फोहरको मात्रा निकै कम हुन्छ । वातावरणीय हिसावले अतिसंवेदनशिल क्षेत्रहरुको पहिचान र पहिचान गरिएका क्षेत्रहरुको समेत संरक्षण गर्नु नसक्नु मुख्य समस्याको रूपमा रहेको छ ।

७.३.३. संभावना तथा अवसर

ग्रामीण क्षेत्रमा तत्कालै फोहर व्यवस्थापनको समस्या नदेखिएता पनि राजमार्ग आसपासको फोहर व्यवस्थापनका लागि नगरपालिकाले स्थानीय युवा क्लब तथा गैससहरुसँगको समन्वयमा फोहरमैलाको व्यवस्थापन गर्न सक्ने देखिन्छ । प्रत्येक घरधुरिबाट शुल्क लिई कुहिने र नकुहिने फोहर संकलन गर्ने, कुहिने

फोहरबाट कम्पोज्ट मल बनाउने, नकुहिने फोहोरबाट पनि कतिपय पुनःप्रयोग गर्न सकिने वस्तुहरुको सदुपयोग गरी फोहर संकलन गर्ने संस्थाले आफ्नो खर्च उठाउन सक्ने देखिन्छ । नगरपालिकाले हरियाली प्रवर्द्धनमा धेरै ठूलो धनराशी खर्च गरिरहनु पर्ने छैन । भएको वन क्षेत्रलाई यथावत राख्ने र खाली जमिनमा बोटविरुवाहरु रोप्ने, संरक्षण गर्ने, सचेतना र जनतामा जागरुकता सृजना गर्न सके वातावरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनको क्षेत्रमा निकै काम हुने देखिन्छ ।

७.३.४. वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन योजना

७.३.४.१. सोच

स्वच्छ, सफा, हरावरा, सुन्दर धुनिबेंशीको पहिचान

७.३.४.२. लक्ष्य

हरियाली प्रवर्धन र व्यवस्थित फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि योजना वद्ध कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

७.३.४.३. उद्देश्य

१. फोहोर मैलाको व्यवस्थित व्यवस्थापनको लागि उपायहरु पहिचान गर्ने
२. वातावरण संरक्षणका लागि हरियाली प्रवर्धन गतिविधि सञ्चालन गर्ने ।

७.३.४.४. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: फोहोर मैलाको व्यवस्थित व्यवस्थापनको लागि उपायहरु पहिचान गर्ने ।	
१.१ श्रोतमै फोहोरको बर्गिकरण गर्न र जथाभावि फोहोर नफाल्न सबैलाई सचेत गर्ने ।	१.१.१ समुदाय /युवा क्लबहरुबाट समुह गठन गरी फोहोर मैला व्यवस्थापनका लागि परिचालन गरिनेछ । १.१.२ फोहोर छुट्टाउन समुह गठन समुहका नेतालाई तालिम र नेता मार्फत अरु सदस्यलाई तालिम दिइनेछ । १.१.३ पुनः प्रयोग गर्न सकिने फोहोरबाट घरेलु प्रयोजनका सामग्री उत्पादन सिप विकास गरिनेछ । १.१.४ फोहोर मैला व्यवस्थापनको लागि फोहोर डम्पिङ्ग साइटको खोजी गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	१.१.५ साझेदार संस्थाहरूसँगको सहकार्यमा प्लाष्टिकजन्य बस्तु वातावरणीय दृष्टीकोणमा हानीकारक भएको सचेत गराउँदै विकल्पमा कपडा वा कागजका झोला बनाउने प्रोत्साहन गरिनेछ ।
उद्देश्य २: वातावरण संरक्षणका लागि हरियाली प्रवर्धन गतिविधि सञ्चालन गर्ने ।	
२.१ हरियाली प्रवर्धनका लागि खालि जमिनमा बृक्षारोपण, भूक्षय, पहिरो र नदी कटान रोकथाम गर्ने ।	<p>२.१.१ समुदायमा हस्तान्तरण भएका सामुदायक कबुलियत र धार्मिक वन उपभोक्ताहरुको सहभागितामा प्रवर्धन गर्ने कार्यक्रमहरु तय गरिनेछ ।</p> <p>२.१.२ वातावरणलाई कायम राख्न वातावरणीय अध्ययनलाई प्रभावकारी बनाउँदै लगिनेछ ।</p> <p>२.१.३ आम जनतालाई वातावरण प्रति सचेत र उत्तरदायि बनाउन तालिम प्रशिक्षणको व्यवस्था गरिनेछ ।</p> <p>२.१.४ हरियाली प्रवर्धन र पानीका श्रोत बीचको अन्तर सम्बन्ध बारे नागरिकलाई सचेत गराइनेछ । जनसहभागितामा आधारित कार्यक्रमहरुलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।</p> <p>२.१.५ साझेदारसँगको सहकार्यलाई जोड दिइने छ ।</p> <p>२.१.६ वन उपभोक्ताहरुको सक्रियता बढाइनेछ । वन क्षेत्रमा पशुचौपाय प्रवेश निषेध र चरीचरणलाई प्रतिबन्ध लगाइनेछ ।</p> <p>२.१.७ स्थानीयलाई वनबाट आमदानी हुने कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।</p>

७.३.५. कार्यक्रम तथा परियोजना

क्र. स.	कार्यक्रमहरू	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	अन्य निकाय
१.	फोहर मैला संकलनको शुरुवात गर्ने			√		
२.	विद्यालय तथा टोल, बस्ती, समुदाय तथा वडा सरसफाई कार्यक्रम			√	√	√
३.	फोहर मैला प्रशोधन केन्द्र निर्माण	√	√		√	
४.	फोहरलाई श्रोतमै छुट्याउने कार्यक्रम			√	√	
५.	बृक्षारोपण कार्यक्रम		√	√	√	√
६.	सुधारिएको चल्हो निर्माण अनुदान	√	√	√		
७.	पर्या पर्यटनको प्रवर्धन कार्यक्रम	√	√	√	√	
८.	वायोग्यास प्रवर्धन	√	√	√	√	
९.	सार्वजनिक भवनहरूमा सौर्य उर्जा जडान	√	√	√		
१०.	सडक तथा बाटोमा सौर्य बत्ती जडान	√	√	√		
११.	फोहरको पुनः प्रयोग सम्बन्धी सचेतना तथा जागरण कार्यक्रम			√	√	
१२.	फोहरबाट मल र ग्याँस बनाउने प्रविधि अध्ययन र उपयोग	√	√	√	√	
१३.	फोहोर व्यवस्थापनका लागि संभाव्यता अध्ययन		√	√		

७.३.६. अपेक्षित
उपलब्धि

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

योजना अवधिमा खालि जमिनमा बृक्षारोपण, भूक्षय, पहिरो नियन्त्रण, श्रोतमा नै फोहोर वर्गीकरण, नियमित सरसफाईको अभ्यास भएको हुनेछ ।

७.४. विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशीलता

७.४.१. पृष्ठभूमि

यस नगरपालिकामा प्राकृतिक प्रकोपका दृष्टीले जोखिमयुक्त स्थानहरू धेरै रहेका छन् । बाढी, पहिरो, आगलागी, हावाहुरी यहाँका प्रमुख प्राकृतिक प्रकोपहरू हुन । यस्ता प्रकोपको नियन्त्रणको लागि कुनै ठोस कदम चालिएको छैन । यद्यपी सडकछेउको पहिरो जोखिम क्षेत्रमा ग्याविन वाल बनाउने, सामुदायिक वनहरूमा अग्नी घेरा निर्माण गर्ने, सुकेका काठ तथा पत्कर सफा गर्ने, वृक्षारोपण गर्ने, नदि नियन्त्रण गर्ने जस्ता जोखिम न्यूनीकरणका प्रयास हुँदै आइरहेका छन् ।

महामारी तथा विपद्का घटनाले यस नगरपालिकालाई पनि प्रभाव पारेको छ । समय समयमा देखिने महामारीमा झाडापखाला, लामो समयसम्म आउने ज्वरो, रुघालाई मुख्य महामारीका रूपमा लिन सकिन्छ । विगत देखि नै विश्वव्यापी रूपमा फैलिएको कोरोना यस नगरपालिकामा पनि फैलिएको थियो ।

यसैगरी विभिन्न विपद्का घटनाले पनि यस नगरपालिकालाई अछुतो राखेको छैन । आगलागी, बाढी, पहिरो, रोग महामारी, जंगली जनवारबाबट क्षति, भुकम्प, चट्याङ आदी विपद्बाट मानवीय क्षति समेत भएका छन् ।

यस नगरपालिकामा पनि कोभिड महामारीका संक्रमितहरू धेरै देखा परे । रोजगारीका सिलसिलामा अन्य मुलुकमा गई लकडाउनको अवस्थामा नै नेपाल फर्किएका नगरबासीहरूमध्ये कोभिड १९ को आशंका भएका व्यक्तिहरूको रेखदेख, चेक जाँच र औषधी उपचारको व्यवस्था गर्न नगरक्षेत्रभित्र ४ स्थानमा क्वारेन्टिन स्थलको व्यवस्था गरिएकोमा मच्छिन्द्र मा.वि. खानीखोलाको क्वारेन्टिन स्थलमा मिति २०७७।०१।१२ देखि हालसम्म पटक पटक गर ५२ जना व्यक्तिहरूलाई १४ दिनसम्म क्वारेन्टिनमा राखी निजहरूलाई खाना, खाजा, बास र औषधी उपचार सहित व्यवस्थापनको कार्य नगरपालिकाबाट भएको छ ।

स्थानीयका अनुसार अन्य स्थानमा जस्तै यस बेमौसमी पानी पर्ने, बालीनाली पाक्ने समयमा परिवर्तन, फुल फुल्ने समयमा परिवर्तन, पानीका मुल सुक्दै जानु, नयाँ- नयाँ प्रजातिका फल फल्ने तथा स्थानीय रैथाने जातिका विउ विजन हराउदै गएका, कृषि तथा पशुमा नयाँ रोग देखिनु जस्ता जलवायु परिवर्तनका प्रभाव देखिदै गईरहेका छन् ।

नगरपालिकाको धेरैजसो क्षेत्रको जमिन अति भिरालो र पहाडैपहाड भएकोले पहिरो, भू-क्षय, बाढी र भूकम्पबाट समेत बढी क्षती हुने जोखिमयुक्त क्षेत्र हो । पहाडी भेगमा पर्ने भएको र जथाभावी सडक खत्राले पहिरोको जोखिम बढेको छ । वातावरणीय असरको मूल्यांकन नगरी यत्रतत्र मापदण्ड विपरित नयाँ सडकहरू बन्ने र सडकको पानी निकास राम्रो नहुँदा ठाउँ ठाउँमा पहिरोको संभावना छ । वन तथा झाडी बढेकाले डढेलो र आगलागीको समस्या पनि देखिन्छ । भवन तथा सार्वजनिक निर्माण कार्य हुँदा मापदण्डको कडाइका साथ पालना नहुँदा मानव निर्मित संरचनाहरूले नै ठूलो विपद् ल्याउने तर्फ सोचिएको देखिन्दैन् ।

जलवायु परिवर्तनको बारेमा सचेतना, जलवायु परिवर्तनको बारेमा मापन गर्ने तरिका र स्थानीय समुदायले जलवायु परिवर्तन अनुकूलनको लागि अपनाएको ज्ञान र सीप बारेमा अध्ययन गर्ने, अनुकूलन योजना कार्यान्वयनको लागि सम्बन्धित निकायहरूसँग सहकार्य र समन्वय राख्ने । हाल सम्म हामीले गरि आएका कार्यहरू जलवायु अनुकूलनको कोणबाट हेर्ने गरिएको छैन भने दीगो विकासका लक्ष्य आत्मसात् गर्ने हो भने जलवायु परिवर्तनका कारक तत्वहरूको न्यूनीकरण र विद्यमान असरहरूको न्यूनीकरण गर्नु अत्यावश्यक छ । जलवायु परिवर्तनले सबै क्षेत्रमा प्रभाव पारिरहेको छ । जलवायु परिवर्तनको आँकलन नगरि योजनाहरू बन्ने र कार्यान्वयन चरणमा समस्या आउने गरेका छन् । स्थानीयबासीमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतनाको अभाव छ । पानीका मूल सुक्ने, सर्ने, बाली पात्रो परिवर्तन हुने, विभिन्न प्रकारका रोगहरूको प्रकोप बढ्ने लगाएतका समस्या देखिन थालेका छन् । जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका लागि स्थानीय प्रविधिको पहिचान र विकास तर्फ सोचिएको छैन । पानीका श्रोतहरू सुकेकाले खानेपानीको समस्या बढ्दो छ साथै स्थानीय विउ, स्थानीय प्रविधिको विनास भएको छ । जलवायु परिवर्तनको सबभन्दा ठूलो असर बाली पात्रो परिवर्तनमा देखिन्छ । मानिस, जीवजन्तु, बालीनालीमा विभिन्न नयाँ रोगहरू देखा पर्न थालेको छ । साथसाथै यहाँ पहिरो तथा भूक्षयको जोखिम पनि धेरै भएको कारणले यहाँका बस्ती सार्नु पर्ने देखिन्छ । त्यसैले जलवायु परिवर्तन मापन, अनुकूलन योजना हुनु अत्यन्त आवश्यक छ ।

७.४.२. समस्या तथा

चुनौती

बाढी, पहिरो, आगलागी, हावाहुरी यहाँका प्रमुख प्राकृतिक प्रकोपहरू हुन । यो पालिकामा सबैभन्दा बढी जोखिम बाढीके रहेको छ । भिरालो पहाडि जमिन भएकोले भूक्षय धेरै हुने गरेको छ । जलवायु परिवर्तनले खेतीपाती बालीनालीमा धेरै परिवर्तन आएको छ । बालीनालीमा धेरै प्रकारका रोग र समस्या आएका छन् । जलवायु परिवर्तन र त्यसले पारिरहेको समस्याका बारेमा आम मानिसमा न्यून ज्ञान र सूचनाको अभाव रहेको छ । जलवायु परिवर्तनसँग समायोजनको योजनाको खाँचो रहेको छ । परम्परागत र आधुनिक वा व्यवसायिक खेती प्रणालीको मिश्रीत रुपमा लागु भई रहेको छ । स्थानीय विउ, विजनहरू हराउँदै गएका र आयातित विउ, मलमा भर पर्ने परेको छ । स्थानीय रैथाने विउ, प्रविधि र ज्ञानको संरक्षण हुन वा गर्न सकिएको छैन ।

७.४.३. संभावना तथा

अवसर

विपद् व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउनको लागि विपद् व्यवस्थापन योजना, श्रोतको व्यवस्थापन, साझेदारहरूको परिचालन योजना बनाउन सके र जोखिमयुक्त स्थानमा बसोबास गरिरहेका पालिका बासीहरूलाई सचेत एवं सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्न सक्ने संभावना रहेको छ । योजनावद् दिगो कार्यक्रमहरू स्थानीयहरूको सहभागिता र साझेदारीमा भूक्षय, पहिरो नियन्त्रणका कार्यहरू गर्न सकिन्छ । स्थानीय रैथाने विउहरूको संरक्षण गर्नको लागि पालिकालाई अझै अवसरका रुपमा रहेको देखिन्छ । कतिपय

किसानहरुले हालसम्म पनि रैथाने विउ लगाइ रहेका छन् । परम्परागत कृषि प्रणालीबाट परम्परागत ज्ञान आर्जन गर्न सकिन्छ ।

७.४.४. विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन योजना

७.४.४.१. सोच

सुरक्षित बस्ति विकास र जलवायु अनुकूलनताका लागि वातावरणमैत्री गतिविधि

७.४.४.२. लक्ष्य

संवेदनशिल र असुरक्षित स्थानमा रहेका बस्ती सुरक्षित बनाउँदै नदी कटानलाई नियन्त्रण वातावरण मैत्री ढंगले गरिनेछ ।

७.४.४.३. उद्देश्य

१. जोखिम न्यूनीकरणकालागि सम्भाव्य ठाँउहरुको पहिचान गरी पूर्व चेतावनी प्रणालीको विकास गर्नु।
२. मानव सिर्जित तथा प्राकृतिक कारणबाट हुने प्रकोप/विपद्को जोखिमलाई न्यूनीकरण गरी नगरपालिकालाई कम प्रकोप/विपद् जोखिम हुने क्षेत्रको रूपमा विकास गर्नु ।
३. जलवायु परिवर्तनको प्रभाव न्यूनीकरण तथा अनुकूलन सम्बन्धी कार्यक्रमहरू संचालन गर्नु ।

७.४.४.४. रणनीति तथा कार्य नीति

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
उद्देश्य १: जोखिम न्यूनीकरणका लागि	सम्भाव्य ठाँउहरुको पहिचान गरी पूर्व चेतावनी प्रणालीको विकास गर्नु ।
१.१: विपद् रोकथाम मार्फत् विपद् न्यूनीकरण गर्दै विपद् उत्थानशील समाजको निर्माण गर्ने ।	१.१.१. पूर्वानुमान तथा पूर्व चेतावनी प्रणालीको विकास तथा सञ्चालन गरिनेछ । १.१.२ विपद् सूचना केन्द्र, आपतकालीन कार्य सञ्चालन केन्द्र, खोज तथा उद्धार, जोखिम लगायतका कार्यहरू गर्न अधिकार सम्पन्न विपद् व्यवस्थापन समिति स्थापना गरी एक द्वार प्रणालीबाट उक्त कार्यहरू सञ्चालन गरिनेछ ।

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
<p>१.२ सरोकारवालाहरूको समन्वय र संलग्नतामा विपद् व्यवस्थापन कार्यहरूलाई प्रभावकारी रूपले सञ्चालन गर्ने ।</p>	<p>१.१.३ विपद्बाट हुन सक्ने क्षति कम गर्न विकास निर्माणमा स्थानीय स्तरको योजना तर्जुमामा जोखिम व्यवस्थापनलाई आन्तरिकीकरण गरिनेछ ।</p> <p>१.१.४ विपद् जोखिम पूर्वतयारी र जोखिम न्यूनीकरणमा स्थानीय क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।</p> <p>१.२.१ विपद् सम्बन्धी जोखिम तथा प्रकोपबारे जानकारी एवम् तथाङ्क अद्यावधिक गर्न विपद् व्यवस्थापन इकाइहरू स्थापना गरिनेछ ।</p> <p>१.२.२ नगरपालिकामा विपद् व्यवस्थापनसँग कार्य गर्ने सम्बन्धित निकायहरूलाई सूचना सङ्कलन, प्रशोधन, प्रक्षेपण जस्ता विषयहरूमा तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।</p> <p>१.२.३ नगरपालिकामा कार्यरत सरकारी, निजी, सहकारी, स्थानीय निकाय, गैरसरकारी क्षेत्र लगायत स्थानीय समुदाय तथा सरोकारवालाहरूलाई विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी उत्कृष्ट कार्य भएका पालिकाहरूमा अवलोकन भ्रमण गराइनेछ ।</p> <p>१.२.४ विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा पूर्व तयारी गर्ने कार्यहरूमा सम्बन्धित विपद् व्यवस्थापन इकाइहरू बिच समन्वयात्मक सहभागिता कायम गरिनेछ ।</p>
<p>१.३ विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने प्रभावकारी प्रचार/प्रसारका कार्यहरू सञ्चालन गर्ने ।</p>	<p>१.३.१ विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी गोष्ठी, अन्तर्क्रिया र विचार आदान प्रदानका कार्यहरू सञ्चालन गरिनेछ ।</p> <p>१.३.२ नगरपालिकामा कार्यरत निकायहरूले आआफ्नो वार्षिक कार्य योजनामा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी प्रचारप्रसारका कार्यहरू समावेश गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।</p> <p>१.३.३ विपद् व्यवस्थापनलाई विद्यालय तथा शैक्षिक संस्थाहरूमा विशेष रूपले अध्यापन गराउन विद्यालय तथा शैक्षिक संस्थाको पाठ्यक्रममा विपद् व्यवस्थापन विषयलाई समावेश गरिनेछ ।</p> <p>१.३.४ विद्यालय तथा शैक्षिक संस्थाहरूमा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी विषयहरूको कक्षा सञ्चालन गरिनेछ ।</p>

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
<p>उद्देश्य २: मानव सिर्जित तथा प्राकृतिक कारणबाट हुने प्रकोप/विपद्को जोखिमलाई न्यूनीकरण गरी नगरपालिकालाई कम प्रकोप/विपद् जोखिम हुने क्षेत्रको रूपमा विकास गर्नु ।</p> <p>२.१ विपद् संवेदनशील क्षेत्रहरूको पहिचान, संरक्षण, रोकथाम, पुनः स्थापना र स्थानान्तरण गर्ने ।</p>	<p>१.३.५ विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी उत्कृष्ट कार्य भएको जिल्लाहरूमा सम्बन्धित विषयका शिक्षक तथा कर्मचारीलाई अध्ययन भ्रमण गराइनेछ ।</p> <p>२.१.१ बाढीपहिरो, चट्याङ, डुबान, खानी तथा उद्योग क्षेत्र आदिका आधारमा बढी विपद् संवेदनशील क्षेत्रहरूको पहिचान गरी त्यस्ता क्षेत्रहरूबाट बस्ती अन्यत्र सारी व्यवस्थित एवम् सुविधा सम्पन्न बनाइनेछ ।</p> <p>२.१.२ जोखिमयुक्त क्षेत्रहरूको पहिचान गरी सम्भाव्यता अध्ययनका आधारमा पुनः स्थापना तथा स्थानान्तरण गरिनेछ ।</p> <p>२.१.३ भूकम्पको जोखिमलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी नयाँ निर्माण हुने सम्पूर्ण भौतिक संरचनालाई भूकम्प प्रतिरोधी बनाइनेछ ।</p> <p>२.१.४ साथै निर्माण भइसकेका संरचनाहरूलाई सम्भव भएसम्म प्रवलीकरण गर्न जोड गरिनेछ ।</p>
<p>उद्देश्य ३: जलवायु परिवर्तनको प्रभाव न्यूनीकरण तथा अनुकूलन सम्बन्धी कार्यक्रमहरू संचालन गर्नु ।</p> <p>३.१ वातावरण संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव न्यूनीकरण तथा अनुकूलन सम्बन्धी कार्य गर्ने ।</p>	<p>३.१.१ बजार क्षेत्रमा वायु, ध्वनि प्रदुषणको स्तर चेक जाँच गरी मापदण्ड बनाइ चेतना अभिवृद्धि गर्दै प्रदुषण नियन्त्रण गर्न सरोकारवालसँग समन्वय गरिने छ ।</p> <p>३.१.२ नगरपालिकालाई वातावरण मैत्री नगरको रूपमा विकास गरिनेछ ।</p> <p>३.१.३ पूर्वाधारका योजनाहरूमा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव न्यूनीकरण तथा अनुकूलन गर्न उत्थानशील योजना कार्यान्वयन गरिनेछ ।</p>

७.४.५. कार्यक्रम तथा
परियोजना

क्र. स.	कार्यक्रमहरू	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	अन्य निकाय
१.	विपद् व्यवस्थापन समिति निर्माण र परिचालन (न.पा. स्तरीय तथा वडा स्तरीय)			√	√	√
२.	विपद् व्यवस्थापन समिति क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम			√	√	√
३.	वडामा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन र संचालन			√	√	√
४.	विपद् पूर्व तयारी कार्ययोजना		√	√	√	√
५.	सामुदायिक विपद् रेस्पोजर स्वयंसेवक व्यवस्थापन र परिचालन कार्यक्रम		√	√	√	√
६.	आपत्कालीन उद्धार सामग्रीहरू व्यवस्थापन तथा पुनर्भरण कार्यक्रम		√	√	√	√
७.	रक्त संकलन केन्द्र स्थापना र संचालन		√	√	√	√
८.	डडेलो सम्बन्धि जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम		√	√	√	√
९.	नगर विपद् व्यवस्थापन कोष स्थापना		√	√	√	√
१०.	वातावरण तथा जलवायु सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम		√	√	√	√
११.	राहत तथा सुरक्षण प्रदान गर्न प्रदेश सरकार, संघीय सरकार तथा दातृ निकायसँग साझेदारी	√	√	√	√	√
१२.	पहिरोग्रस्त क्षेत्रको रोकथाम तथा वृक्षारोपण		√	√		

क्र. स.	कार्यक्रमहरू	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	अन्य निकाय
१३.	सबै माध्यमिक विद्यालय, अस्पताल, स्वस्थ चौकी, नपा तथा वडा कार्यालयमा Fire Extinguisher अनिवार्य		√	√	√	√
१४.	टोल विकास संस्थाको रोहवरमा रहने गरी Fire Extinguisher को व्यवस्थापन			√		
१५.	शव वाहनको व्यवस्था	√	√	√		
१६.	एम्बुलेन्सको सेवाको निरन्तरता तथा विस्तार	√	√	√		
१७.	हरेक वडा भवनमा विपद् सामाग्री भण्डारण कक्ष	√	√	√		√
१८.	नपा र वडा स्तरीय स्तरीय विपद् उद्धार सम्बन्धी अभ्यास (साझेदारहरुको सहकार्यमा)		√	√	√	
१९.	विद्यालयमा विपद् सम्बन्धी तालिम (विद्यार्थी तथा शिक्षक दुवैलाई)			√		√
२०.	नपास्तरीय प्राथमिक उपचार सम्बन्धी तालिम		√	√		√
२१.	विद्यालय (मावि) स्तरमा प्राथमिक उपचार सम्बन्धी तालिम		√	√		√
२२.	यातायात मजदुरहरुलाई विपद् उद्धार तथा प्राथमिक उपचार तालिम			√	√	√
२३.	प्रमुख सडकहरुमा ट्राफिक चिन्ह व्यवस्था	√	√	√		
२४.	दक्ष निर्माण मजदुरको प्रमाणीकरण			√		
२५.	भवन निर्माण मापदण्ड तथा आचार संहिता बारे तालिम		√	√		

क्र. स.	कार्यक्रमहरू	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	अन्य निकाय
२६.	प्रकोप नक्सांकन तथा जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रम	√	√	√		
२७.	जोखिमपूर्ण स्थानको पहिचान (नदी कटान, पहिरो, चट्यांग आदि)	√	√	√		
२८.	नपाभित्रका खुला क्षेत्र पहिचान तथा अभिलेखाङ्कन			√		
२९.	बाढी तथा पहिरो जोखिम क्षेत्रमा पूर्व सूचना प्रणाली तथा साइरन जडान	√	√	√		
३०.	विपद् सचेतना कार्यक्रम (विद्यालय तथा समुदायमा)			√		√
३१.	जोखिमयुक्त बस्ती पहिचान गरी एकीकृत बस्तीको योजना निर्माण	√	√	√		
३२.	पर्यावरणमा आधारित जलवायु परिवर्तन अनुकूलन (जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना निर्माण)	√	√	√		√

७.४.६. अपेक्षित

उपलब्धि

संवेदनशील तथा जोखिम क्षेत्र पहिचान, खुल्ला क्षेत्र पहिचान, नक्साङ्कन तथा व्यवस्थापन, विपद् व्यवस्थापनको लागि कोष खडा तथा सञ्चालन, विपद् व्यवस्थापनमा संघ संस्थाहरू क्रियाशील, विपद् पूर्वतयारीका कार्यहरू सम्पन्न, आपद्कालिन सेवा सञ्चालन केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन साथै जलवायु परिवर्तन अनुकूलन न्यूनीकरण सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रमहरू संचालन भएको हुनेछ ।

परिच्छेद ८: संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र

८.१. संस्थागत विकास तथा सुशासन

८.१.१. पृष्ठभूमि

स्थानीय शासनको प्रभावकारी सञ्चालन, परिणाममुखी विकास तथा प्रभावकारी सेवा प्रवाहको लागि संस्थागत संरचना, दक्ष मानव संसाधन, संस्थागत क्षमताको आवश्यकता पर्दछ । स्थानीय सरकारको संस्थागत विकास तथा सुशासनबाट मात्र संघीयता अनि राज्य प्रणालीको सुदृढ हुन सक्दछ । तीनै तहको सरकारहरुले बिधिको शासनको मूल्य तथा मान्यता अनुरूप नागरिक संलग्नता, जवाफदेहिता, पारदर्शिता र भ्रष्टाचारमुक्त अवस्थाको सिर्जना र सञ्चालित विकास कार्य तथा प्रवाहित सेवाको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गरी विकास कार्यलाई नतिजामुखी बनाउनु आवश्यक छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले स्थानीय तहका सरकारहरुबाट सम्पादन हुने सबै काम तथा सेवालाई सरल, सुव्यस्थित, सेवाग्राहीमैत्री र जवाफदेही बनाई नागरिकप्रति उत्तरदायी हुने अपेक्षा गरेको छ । पञ्चवर्षीय (आवधिक) योजना आफैंमा संस्थागत विकास तथा सुशासनको एकप्रमुख रणनीति भएको कारण संस्थागत बिकास, क्षमता विकास र सुशासन र योजना कार्यान्वयन जस्ता पक्षहरुलाई यसभित्रको प्रमुख साधन तथा माध्यमको रूपमा लिइएको छ ।

दिगो विकास लक्ष्यले संस्थागत विकास र सुशासनलाई समेत महत्व दिएको छ । दिगो विकास लक्ष्यहरू मध्ये लक्ष्य-१६ (शान्ति, न्याय र सृष्टि संस्थाहरू) र लक्ष्य-१७ (लक्ष्यहरूका निम्ति साझेदारी) यस क्षेत्रसँग जोडिएका लक्ष्यहरू हुन् । यसलाई मध्यनजर गरी सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापन प्रभावकारिता अभिवृद्धि गरी स्थानीय तहमा सुशासन कायम गर्न कानून, नीति र सुशासन, संगठन तथा क्षमता विकास, राजस्व तथा श्रोत परिचालन र योजना व्यवस्थापनको वस्तुस्थिति विश्लेषण गरिएको छ । संस्थागत विकास तथा सुशासनको सन्दर्भमा यस नगरपालिकाले नगरवासीलाई सुशासनसहितको शिघ्र र प्रभावकारी सेवा प्रवाह गर्ने उद्देश्य लिई आफ्नो कार्यप्रणाली संचालन गरिरहेको छ ।

८.१.२. समस्या तथा

चुनौती

आवश्यक सबै ऐन, कानून र कार्यविधि तर्जुमा पूर्ण रूपमा भई नसक्नु, व्यवस्थित र प्रविधियुक्त सेवा प्रदायक शाखा, उपशाखाहरू नहुनु, घुम्ती सेवाहरू नियमित नहुनु, विद्युतीय सेवा प्रवाहमा विविधता हुन नसक्नु र नगरवासीमा प्रविधि सम्वन्धी ज्ञानमा कमी आदि प्रमुख समस्या हुन्। त्यस्तै, आवश्यक संख्यामा दक्ष कर्मचारीको अभाव हुनु, जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरूको क्षमता विकास तालिम अपेक्षित रूपमा नहुनु, कर्मचारीहरूको सरुवा भईरहनु, आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली लगायत अन्य आवश्यक नीति नियम तर्जुमा भई नसक्नु, क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्र कार्यान्वयन नहुनु, कर्मचारीहरूको कार्य विवरण तयार भए पनि पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन नहुनु, केही वडा कार्यालयहरूको सुविधा सम्पन्न आवश्यक पूर्वाधार निर्माण

नहुनु, कर्मचारीहरूको नियमित कार्यसम्पादन मूल्यांकन अनुसार क्षमता अभिवृद्धि हुन नसक्नु तथाङ्गीय आधार तयार नहुनु, योजनाका आधारमा बजेट नभई बजेटका आधारमा योजना बन्नु, र टुक्रे योजना उल्लेख्य हुनु आदि प्रमुख समस्या हुन् ।

परम्परागत शासनमुखी कार्य प्रवृत्तिलाई सेवामुखी तथा सेवाग्राही प्रति उत्तरदायी प्रशासनिक संरचनामा बदल्नु, क्षमतावान् र गुणस्तरीय कर्मचारीको पदपूर्ति गर्नु, शासकीय प्रणालीमा पारदर्शीता तथा जवाफदेहीता सुनिश्चित गर्नु, सार्वजनिक क्षेत्रमा सदाचार पद्धतिको विकास गर्नु, विकास निर्माणका कार्यहरू समयमै गुणस्तरीय ढङ्गले सम्पन्न गरी आम नागरिकको स्थानीय सरकार प्रति विश्वास आर्जन गर्नु नगरपालिकाका चुनौती हुन् ।

यसैगरी संविधानले स्थानीय सरकारलाई सम्पूर्ण अधिकारहरू दिएको भएपनि व्यवहारमा एकात्मक राज्य केन्द्रीय शासन प्रणालीको लामो अनुभव र त्यसबाट पोषित राज्य सञ्चालनहरूमा केही द्विविधा र अठारो महशुस गरी अधिकार हस्तान्तरणमा केही समस्याहरू देखिएका छन् । कतिपय कानूनहरू संघ, प्रदेश र स्थानीय तह कसले बनाउने भन्ने मै द्विविधा रहेको छ भने कतिपय कानूनी अधिकार संघले दिन हिच्किचाहट गरेको छ । यसले स्थानीय सरकारलाई समेत अठारो भएको देखिन्छ । कतिपय स्थानीय तहहरूमा आन्तरिक श्रोतको अभाव भएकोले संघमै भरपर्न परेकोले अधिकार अनुसार काम गर्न बाधा परिरहेको छ । जनशक्तिको आपूर्ति देखि श्रोतको बाँडफाँड र व्यवस्थापनमा समेत संघको मुख ताक्नु परेको छ । यसले स्थानीय तहहरूलाई सरकारकै रूपमा काम गर्न असजिलो भएको छ ।

८.१.३. संभावना तथा

अवसर

सांगठनिक प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउन आफ्नै कानून बनाउने अधिकार हुनु, कार्यसम्पादन मूल्यांकन नजिकबाट गर्न सक्नु, नेपाल सरकारको सेवा प्रवाह सम्बन्धी मापदण्ड हुनु, संघीय सरकारबाट स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकन कार्यविधि तयार भई कार्यान्वयनमा आउनु, सुशासन नगपालिकाको प्राथमिकतामा पर्नु, गैसस, नागरिका समाज र स्थानीय समूहको सहयोग प्राप्त हुने अवस्था हुनु, भ्रष्टाचारमुक्त उत्तरदायी र पारदर्शी कार्य संस्कृतिको विकासमा जनचासो र चेतना बढ्दै गएकोले राज्यबाट प्रदान गरिने सेवा र सुविधालाई थप सेवाग्राही मैत्री बनाउन सकिन्छ भने सङ्घीयताको मूल मर्म बमोजिमका कानूनी आधारहरू तयार हुँदै आएको हुँदा नगर कार्यपालिकाको नेतृत्वमा स्थानीय स्तरको विकासको सम्भावना बढेको छ ।

नगर विकासमा निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूको सक्रियता वढेको छ । जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरूबीच सेवा प्रवाहलाई चुस्त र दुरुस्त बनाउनका लागि छलफल हुनु, सेवा प्रवाहमा आएका गुनासोहरूलाई जनप्रतिनिधिहरूले प्रत्यक्ष सुन्न र देख्न पाउनु, सेवा प्रवाहका लागि विभिन्न तहगत संरचना तयार हुनु आदि अवसर हुन्।

८.१.४. संस्थागत विकास योजना

८.१.४.१. सोच

पूर्वाधारयुक्त सक्षम प्रशासन, सेवा प्रवाहमा सुशासनको प्रत्याभूत

८.१.४.२. लक्ष्य

“दक्ष जनशक्ति र सुविधायुक्त प्रशासनिक संरचना निर्माण गरि सुचनामा सबैको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने।

८.१.४.३. उद्देश्य

- १ आवश्यक कानूनी पूर्वाधार तयार गरी सुशासन कायम गर्नु ।
- २ जवाफदेहीता र पारदर्शीताको नीति अबलम्बन गर्दै सेवा प्रवाह र विकास निर्माण प्रक्रियालाई चुस्त दुरुस्त बनाउनु ।
- ३ सेवा प्रवाह र विकास निर्माण कार्यमा अबल र प्रविधिमा पोख्त जनशक्तिको विकास गर्नु ।
- ४ आर्थिक अनुशासन कायम राख्नु

८.१.४.४. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
उद्देश्य १: आवश्यक कानूनी पूर्वाधार तयार गरी सुशासन कायम गर्नु ।	
१.१. शासन प्रणाली सञ्चालन सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड र कार्यविधिको तर्जुमा गर्ने ।	१.१.१ सेवा प्रवाह र सुशासन सम्बन्धी आवश्यक नीति तथा कार्यविधिको तर्जुमा गरिनेछ । १.१.२ सार्वजनिक निकायका पदाधिकारीको जिम्मेवारी र कर्तव्यलाई स्पष्ट पारिनेछ । १.१.३ सार्वजनिक निकायका पदाधिकारीको आचारसंहिता पालनाको अनगमन प्रणाली सुदृढ गराइनेछ । १.१.४ सार्वजनिक पदाधिकारीको नियुक्ति, सरुवा, बढुवा, पदस्थापन, दण्ड र पुरस्कारलाई प्रणालीबद्ध बनाइनेछ । १.१.५ कार्यसम्पादनलाई वृत्ति विकाससँग घनिष्ठ रूपमा आबद्ध हुने गरी कानूनी व्यवस्था मिलाइनेछ ।

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
	१.१.६ सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापन प्रणाली सुव्यवस्थित गरिनेछ
१.२. सार्वजनिक सेवाहरूलाई गुणस्तरीय र सर्वसधारणको पहुँचयोग्य बनाउन स्थानीय शासन पद्धति अनुरूपको प्रशासन संयन्त्रको व्यवस्था गर्ने ।	१.२.१ सार्वजनिक सेवाप्रवाहलाई गुणस्तरीय समावेशी एवम् सहज बनाउन विद्युतीय शासन प्रणालीको अवलम्बन गरिनेछ । १.२.२ स्थानीय शासन प्रणाली अनुरूप प्रशासन संयन्त्रको पुनर्संरचना गरिनेछ ।
उद्देश्य २: जवाफदेहिता र पारदर्शीताको नीति अबलम्बन गर्दै सेवा प्रवाह र विकास निर्माण प्रक्रियालाई चुस्त दुरुस्त बनाउनु ।	
२.१ नगरपालिकाले प्रवाह गर्ने सेवामा अधिकारमुखी पहुँच स्थापना गर्ने ।	२.१.१ सबै प्रकारका सेवामा सबैको र खास गरी समाजका सीमान्तीकृत र विपन्न समुदायको पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ । २.१.२ सेवाग्राहीको माग सापेक्ष, सहभागितामूलक विकास प्रक्रियाको अवलम्बन गरिनेछ । २.१.३ विद्युतीय शासन प्रणालीको व्यापक अवलम्बन गरी प्रशासनिक कार्यविधिलाई सरल बनाइनेछ । २.१.४ जनताको गुनासो सिधै प्रमुखसँग पुग्ने संयन्त्र स्थापित गरी शीघ्र जवाफदेहिता, कारबाही र जानकारीको सुनिश्चितता गरिनेछ । २.१.४ सूचना पविधिको प्रयोग र पहुँच बढाइनेछ ।
२.२ नगरपालिकाको कार्यसम्पादन लाई उत्तरदायी, पारदर्शी र परिणाममुखी बनाउने ।	२.२.१ गुनासो सुनुवाइ संयन्त्र र सूचना अधिकारीको भूमिकालाई प्रभावकारी तुल्याइनेछ । २.२.२ नैतिकता, आचरण र इमान्दारितालाई कार्य संस्कृतिको रूपमा विकास गरी दण्ड र पुरस्कारलाई व्यवस्थित तुल्याइनेछ ।

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
	<p>२.२.३ भ्रष्टाचार विरुद्ध शून्य सहनशीलता अपनाइनेछ । भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलापमा निगरानी तथा कारबाहीलाई सशक्त बनाउन पालिका स्तरमा कार्यरत सामाजिक संघसस्थाको समन्वय र सहकार्य प्रभावकारी बनाइनेछ ।</p> <p>२.२.४ आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीका साथै वित्तीय जोखिम नियन्त्रण प्रणालीको अवलम्बन गरिनेछ ।</p> <p>२.२.५ बेरूजुलाई सार्वजनिक गरिनुका साथै बेरूजुको प्रकृतिका आधारमा कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनसँग आबद्ध गरिनेछ ।</p> <p>२.२.६ सेवा प्रवाहलाई जनमैत्री र सेवामूलक बनाउन नागरिक बडापत्र राखिनेछ ।</p> <p>२.२.७ सार्वजनिक उत्तरदायी संयन्त्रहरू (सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाइ, गुनासो व्यवस्थापन, आदि)लाई प्रभावकारी र नियमित गराइनेछ ।</p> <p>२.२.८ पालिकाको कार्यक्रमगत क्षेत्र र बजेट, कार्ययोजना, अद्यावधिक प्रगति र जनसरोकारका निर्णयहरू वेबसाइटमार्फत् नियमित रूपमा सार्वजनिक गरिनेछ ।</p> <p>२.२.९ गैरसरकारी संस्था र नागरिक समाजसँग समन्वय र सहकार्यका माध्यमबाट सार्वजनिक उत्तरदायित्व अभिवृद्धिमूलक कार्यसम्पादन गरिनेछ ।</p> <p>२.२.१० कर्मचारीहरूको कार्यसम्पादनलाई विकास कार्यक्रमको नतिजा, सेवा प्रवाहको गुणस्तरीयता, सेवाग्राहीको सन्तुष्टि आदिसँग आबद्ध गरिनेछ । यसकालागि सेवाग्राहीहरूको सन्तुष्टि सर्वेक्षण,</p>

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
	<p>गुनासो समाधान, सार्वजनिक सुनुवाइ आदिको मापनलाई समेत आधार बनाइनेछ ।</p> <p>२.२.११ सेवा प्रदायकप्रति नागरिकहरूको सन्तुष्टीको स्तर मापन र नियमित पृष्ठपोषण लिइनेछ । यसकार्यमा तेस्रो पक्ष मूल्याङ्कन प्रणाली समेतको अवलम्बन गरिनेछ ।</p>
२.३. सार्वजनिक निकायका काम कारबाही सम्बन्धी सूचनामा नागरिकको पहुँच बढाउनु ।	<p>२.३.१ सेवा प्रवाहलाई जनमुखी र सेवामूलक बनाउन क्षतिपूर्ति सहितको वडापत्र क्रमशः कार्यान्वयन गर्न गराउन सार्वजनिक निकायलाई उत्प्रेरित गरिनेछ ।</p> <p>२.३.२ जनगुनासोको व्यवस्थापनलाई थप प्रभावकारी बनाउन सहयोग गरिनेछ ।</p> <p>२.३.३ अत्यावश्यक सार्वजनिक सेवाको पहुँचमा कठिनाइ भोगिरहेको जनतालाई सेवा पुऱ्याउन एकीकृत घुम्ती सेवालाई व्यापक र प्रभावकारी बनाइनेछ ।</p>
उद्देश्य ३: सेवा प्रवाह र विकास निर्माण कार्यमा अब्बल र प्रविधिमा पोख्त जनशक्तिको विकास गर्नु ।	
३.१ जनशक्ति विकास गर्ने ।	<p>३.१.१ नगरपालिकाका लागि आवश्यक पर्ने दक्ष जनशक्तिको विकास र उपयोगकालागि एकीकृत जनशक्ति विकास योजना तयार गरिनेछ ।</p> <p>३.१.२ वार्षिक बजेटको निश्चित प्रतिशत तालिम तथा क्षमता विकास र आवश्यक अनुसन्धानकालागि विनियोजन गरिनेछ ।</p> <p>३.१.३ पालिकाका जनप्रतिनिधि र कर्मचारीको आवश्यकता र माग अनुसार अभिमुखीकरण तालिम र क्षमता विकासकालागि आधुनिक प्रविधि युक्त तालिम प्रतिष्ठानको स्थापना गरिनेछ ।</p>
३.२ अन्तर्सरकार समन्वयलाई प्रभावकारी बनाउने ।	३.२.१ संघीय र प्रदेशसरकारसँग नियमित सम्पर्क र समन्वय स्थापित गरिनेछ ।

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
	<p>३.२.२ नगरपालिकाको विगतका दस्तावेज, आयोजना दस्तावेज र प्रतिवेदनहरूलाई आफ्नो पोर्टल (वेब-साइट) मा राखिनेछ ।</p> <p>३.२.३ नगरपालिकाको कार्य सम्पादन र प्रतिवेदन प्रणालीमा प्रदेश स्तरमै एकरूपता आउने गरी प्रदेश सरकारको सहयोग र समन्वयमा सफ्टवेयरको व्यवस्थापन गरी प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।</p> <p>३.२.४ नगरपालिकास्तरीय विकास समस्या समाधान समिति गठन तथा कार्यविधि निर्माण गरी समस्या समाधान तथा सहजीकरण संयन्त्रको रूपमा विकास गरिनेछ ।</p>
<p>उद्देश्य ४: आर्थिक अनुशासन कायम राख्नु।</p>	
<p>४.१ सार्वजनिक आय-व्यय र खरीद प्रक्रियालाई प्रभावकारी, व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउने ।</p>	<p>४.१.१ नगरपालिका तथा वडा कार्यालयहरूको वार्षिक खरीद योजना तयार गरिनेछ ।</p> <p>४.१.२ संस्थागत पुनर्संरचना र सूचना प्रविधिमा आधारित वित्तीय व्यवस्थापनको सुदृढीकरण प्रवर्द्धन गरिनेछ ।</p> <p>४.१.३ कानून बमोजिम समयमै खर्च नगरी आर्थिक वर्षको अन्त्यमा खर्च गर्ने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित गर्न र उपलब्ध स्रोत र साधनको उचित प्रयोग गर्न आर्थिक वर्षको अन्तिम तीन महिनामा वार्षिक कार्यक्रम संशोधन गर्ने र विनियोजन बजेट अत्याधिक खर्च गर्ने प्रवृत्तिमा रोक लगाउन उपयुक्त नीति अवलम्बन गरिनेछ ।</p> <p>४.१.४ विकास आयोजनाहरूको ठेक्कापट्टा निर्धारित समयभित्रै गर्ने व्यवस्था मिलाउन पहल गरिनेछ ।</p>

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
४.२ आन्तरिक नियन्त्रण र लेखापरीक्षणलाई विश्वसनीय तथा प्रभावकारी बनाउने ।	४.२.१ वित्तीय आँकडालाई वस्तुपरक बनाउन तथा अद्यावधिक गर्न सूचना प्रविधिमा आधारित वित्तीय व्यवस्थापनको सुदृढीकरण गरी विस्तार गरिनेछ । ४.२.२ बेरुजुलाई नियन्त्रण गर्न आन्तरिक लेखापरीक्षणलाई सूचना प्रविधिमा आधारित बनाइनुको साथै लेखा उत्तरदायी अधिकारीलाई स्वतन्त्र रूपमा कार्य गर्ने वातावरण बनाइनेछ ।

८.१.५. कार्यक्रम तथा परियोजना

क्र.स.	कार्यक्रमहरू	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	अन्य निकाय (सहकारी, गै.स.स)
सुशासन, ऐन नियम तथा जवाफदेहिता						
१.	ऐन, नियम, कार्यविधि र निर्देशिका निर्माण, प्रविधीकरण तथा प्रकाशन		√	√		√
२.	सेवा प्रवाह तथा सुशासनका लागि आवश्यक कार्यविधिको निर्माण		√	√		√
३.	सबै वडाहरूमा डिजिटल सूचना पाटी निर्माण		√	√		√
४.	पालिकाद्वारा प्रदान गरिने सेवाको अभिलेख व्यवस्थापन		√	√		√
५.	विद्युतीय शासन प्रयोग र पहुँचमा बृद्धि		√	√		√

६.	सामाजिक जवाफदेहिता वृद्धिकालागि (सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाइ र सार्वजनिक परीक्षण) सञ्चालन		√	√		√
७.	विवाद मध्यस्थता, कानूनी साक्षरता तथा मेलमिलाप कार्यक्रम		√	√		√
८.	जनगुनासो व्यवस्थापन गर्न उजुरी पेटिकाको व्यवस्थापन (सबै वडा र सेवाप्रदायक कार्यलय)		√	√		√
संस्थागत संरचना तथा मानव संसाधन विकास						
९.	संस्थागत स्व मुल्यांकन तथा क्षमता विकास		√	√		√
१०.	सङ्गठन तथा व्यवस्थापन सर्भेक्षण		√	√		√
११.	मानव संसाधन विकास एवम् संस्थागत क्षमता विकासका लागि सम्भाव्यता अध्ययन		√	√		√
१२.	सेवाप्रवाह सरलिकृत एवम् संस्थागत विकास तथा अध्ययन-अवलोकन भ्रमण		√	√		√
१३.	कर्मचारीहरूको मनोबल र उत्प्रेरणा अभिवृद्धि		√	√		√
१४.	कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन प्रणाली विकास र कार्यन्वयन					√
१५.	स्थानीय सामुदायिक संस्था क्षमता विकास तथा परिचालन कार्यक्रम		√	√		√
१६.	न्यायिक समिति र मेलमिलाप केन्द्र संचालन तथा न्यायिक कार्य सम्पादन भौतिक सुधार कार्यक्रम		√	√		√
वित्तीय श्रोत परिचालन						

१७.	आन्तरिक आयको संभावना अध्ययन र प्रक्षेपण वृद्धि योजना		√	√		
१८.	करदाता शिक्षा कार्यक्रम		√	√		√
१९.	उत्कृष्ट करदाता प्रोत्साहन कार्यक्रम		√	√		√
२०.	आयोजना बैक, पूर्व संभाव्यता अध्ययन तथा डिपिआर तयारी		√	√		√
२१.	आवधिक तथा विषयगत गुरुयोजना तर्जुमा र अद्यावधिक कार्यक्रम		√	√		√
२२.	उपभोक्ता समिति क्षमता विकास कार्यक्रम		√	√		√
२३.	मध्यकालिन खर्च संरचना तर्जुमा तथा अद्यावधिक		√	√		√
२४.	नगर वस्तुस्थिति अद्यावधिक कार्यक्रम		√	√		√
२५.	नतिजामूलक अनुगमन, मुल्याङ्कन प्रणाली तथा गुणस्तर सुदृढीकरण		√	√		√
२६.	पालिका भित्रका योजनाहरूको नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा समीक्षा		√	√		√
भौतिक पूर्वाधार, इकुपमेन्ट र कार्यालय सामग्री						
२७.	ल्यापटप खरीद		√	√		√
२८.	कम्प्युटर खरीद		√	√		√
२९.	आवश्यक फर्निचर खरीद		√	√		√
३०.	चारपांग्रे सवारी सधान खरीद		√	√		√
३१.	दुई पांग्रे सवारी साधन खरीद		√	√		√
३२.	स्टेशनरी खरीद		√	√		√
३३.	सर्भ सम्बन्धी उपकरण खरीद		√	√		√
३४.	ल्याब उपकरण खरीद		√	√		√

द.१.६. अपेक्षित उपलब्धि

आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली तर्जुमा भई कार्यन्वयन भएको हुनेछ । नगरपालिका आवश्यक कानूनको निर्माण भएको हुने, संगठनात्मक पुनर्संरचना (O&M survey) भई शाखा अनुसार तह गत संरचना क्रियाशील भएको हुनेछ, भौतिक पूर्वाधार सम्पन्न र मेशिनरी उपकरणले सुसज्जित हुनेछ । सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सूचना प्रविधिको प्रयोग भई छिटो छरितो रूपमा सेवा प्रवाह भएको हुने जनशक्ति विकास योजना तर्जुमा भई सो को कार्यन्वयन भएको हुनेछ । पारदर्शिता, जवाफदेहीता र उत्तरदायित्वका औजारहरुको प्रयोग अधिकतम मात्रामा भई सेवाग्राहीलाई सन्तुष्ट पार्ने कार्य हुनेछ ।

परिच्छेद ९: कार्यान्वयन व्यवस्था

९.१. योजना अनुगमन तथा मुल्याङ्कन

मानिसहरुको समग्र जिवनस्तर सुधार गर्न नियोजन गरिएका विकास निर्माणका कार्यहरु सहि ढङ्गले भए नभएको, निर्दिष्ट लक्ष्य तथा उद्देश्यहरु प्राप्त भए नभएको हेर्न र नतिजा थाह पाउन अनुगमन तथा मुल्याङ्कन कार्य अत्यावश्यक हुन्छ । भएका कार्यहरुको उचित अनुगमन नहुदा त्यसको गुणस्तरमा प्रश्न चिह्न आउछ भने मुल्याङ्कन बिना सो कार्यको प्रभाव थाह हुदैन र प्रभाव विना कुनै विकास कार्यको अर्थ रहदैन । योजनाको मुल्याङ्कन दुई चरणमा हुन्छ, पहिलो चरणमा योजना लागू गर्न भन्दा पहिले त्यसको सम्भावित आवश्यकता तथा प्रभावबारे र दोस्रो चरणमा योजना कार्यान्वयन पश्चात् सोको असर बारे । विकास निर्माणमा जाने रकमको दुरुपयोग राक्न र त्यसको सहि कार्यान्वयन गर्न उक्त कार्यहरुमा मुल्याङ्कन अत्यावश्यक हुन्छ नत्र निमुखा र सिमान्तकृत वर्गहरु छायामा पर्ने खतरा हुन्छ र श्रोतहरु केन्द्रिकृत भएर एकै स्थानमा जान सक्छन् । अनुगमन तथा मुल्याङ्कनला विधीको बारेमा बुझ्न भन्दा पहिले यिनको शाब्दिक परिभाषा बुझ्न जरुरी छ ।

कार्यान्वयनकर्ताले विश्वास गरि निश्चित योजना, कार्यक्रम, परियोजना तथा नीतिहरुको कार्यान्वयन तथा प्रगतिको अवस्था बारे निरन्तर वा आवधिक रुपमा गरिने तहगत संस्थागत वा व्यक्तिगत व्यवस्थापन नै मूलभूत रुपमा अनुगमन हो । कार्यहरु कसरी भैरहेको छ , तोकेको मापदण्ड पुरा भए नभएको, कार्य शैली अपेक्षित रहे नरहेको र योजनाका सम्पूर्ण गतिविधीहरु कार्यान्वयन भए-नभएको हेर्ने कार्य अनुगमन हो । अनुगमन निरन्तर चल्ने प्रक्रिया हो भने यसले निम्न कुराहरुको उत्तर दिन्छ ।

- उपलब्ध श्रोतहरुलाई विभिन्न इकाईहरुले निश्चित समय र छुट्याएको बजेट सीमा भित्र प्रयोग गरे गरेन्
- समयमै र किफायती तवरले अनुमानित नतिजा प्रतिफल प्राप्त भयो कि भएन
- कार्यान्वयन गर्ने क्षमताको स्तर के कस्तो छ
- के-कस्ता समस्या तथा व्यवधानहरुको समना गर्नु परिरहेको छ र के-कस्ता समाधानका उपायहरु अपनाउन सकिन्छ

सुन्दा अनुगमन र मुल्याङ्कन उस्तै उस्तै लागेतापनि मुल्याङ्कनले योजना, कार्यक्रम, परियोजना तथा नीतिहरुको कार्यान्वयन पश्चात्को प्रभावकारीता, प्रासङ्गिकता तथा दीगोपनाबारे अध्ययन गर्दछ । यो कार्य गर्न आन्तरिक वा बाह्य मुल्याङ्कनकर्ताको आवश्यकता पर्दछ र यसले योजना, कार्यक्रम, परियोजना तथा नीति जुन उद्देश्य प्राप्त गर्न कार्यान्वयन गरिएको हो, सो उद्देश्य प्राप्त भएको या नभएको भनेर जवाफ दिन्छ । अझ परियोजनाको स्तरमा हेर्दा परियोजना कार्यान्वयन पश्चात् सो परियोजना परिकल्पना गरेको भन्दा कतिको फरक ढङ्गले सम्पन्न भयो भन्ने कुरा पनि हेर्दछ । योजना, कार्यक्रम, परियोजना तथा नीति कार्यान्वयनको समयमा भएको कमजोरी र देखिएका राम्रा पक्षहरुको मिहिन अध्ययन गरि अर्को चरणमा अपनाउनु पर्ने

सावधानी बारे सूचना दिन्छ । मूल्याङ्कन कार्य निरन्तर चल्दैन र योजना कार्यान्वयनको सुरुवाती चरण, मध्य चरण, अन्तिम चरण तथा प्रभाव चरण गरि विभिन्न चरण हरुमा गरिन्छ ।

आवधिक योजनामा प्रस्तवित भए अनुरूपको लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्त गर्न तय गरिएका रणनीति तथा कार्ययोजना कसरी कार्यान्वयन भइरहेका छन् ?, कार्यक्रमहरुमा लक्षित वर्गको पहुँच पुगेको छ वा छैन ?, कार्यक्रमहरुको प्रभावकारीता कस्तो रह्यो ? कुन कार्यक्रमको कार्यान्वयनबाट कस्तो असर र प्रभाव परिरहेको छ? कुनै आयोजनाहरुको थप वा पुनरावलोकन गर्न पर्ने छ वा कसरी अझ प्रभावकारी बनाउन सकिन्छ । लगायतका विषयवस्तुको जानकारी लिने माध्यम नै योजनाको समग्र अनुगमन हो । योजनामा निर्दिष्ट गरिएका लक्ष्य, उपलब्धि तथा सूचकहरुको मूल्याङ्कनका लागि योजना अनुगमन अनिवार्य मानिन्छ । विभिन्न चरण पार गर्दै तर्जुमा गरिएको योजना आफैँमा एक उत्कृष्ट भावि कार्य योजनाको दस्तावेज हो । योजना बनाउँदा जुन प्रकारले सोचिएको वा जुन प्रकारका सुचना र तथ्याङ्कले निर्दिष्ट गरेको हुन्छ त्यसमा बदलाव आउना साथ योजनाको असर र प्रभाव फरक पर्दछ । यसरी बनाइएको योजनाको वास्तविक परीक्षण जव योजनाको कार्यान्वयन हुन्छ तव मात्र थाहा हुन्छकी योजना यथार्थपरक भयो वा भएन । त्यसैले योजनाको अनुगमन गरिनु मुख्य प्रक्रियामा पर्दछ ।

नेपालको संविधान २०७२ ले निर्देश गरेका प्रावधान अनुसार बनेको स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ लागु हुनु अघि स्थानिय तहमा सञ्चालन हुने परियोजनाहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन परिपाटी व्यवस्थित थिएनन् तर उक्त ऐन लागु भएपछि स्थानीय क्रियाकलापका लागि स्थानीय सरकारलाई नै अख्तियारी दिने परिपाटी बसेको छ ।

कानुनी प्रावधान अनुसार योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन एवं अनुगमन तथा मूल्यांकनको जिम्मेवारी स्वयं नगरपालिकाले प्राप्त गरेको छ । योजनाको कार्यान्वयन खाकाका आधारमा नगरपालिकाको निर्वाचित सरकार, राजनीतिक दलहरु, सार्वजनिक विषय क्षेत्रगत सरोकारवालाहरु, नगरपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम आदिका माध्यमद्वारा योजनाको कार्यावयन गरिन्छ ।

**९.१.१. नतिजामा
आधारित
व्यवस्थापन,
अनुगमन तथा
मुल्याङ्कन**

यस योजनाले तोकेका कार्यक्रम तथा परियोजनाहरुको कार्यान्वयन व्यवस्थापन, त्यसको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्न नगरपालिकाले उपप्रमुखको संयोजकत्वमा समिति निर्माण गर्नेछ । समितिको गठन निम्न अनुसार रहनेछ ।

संयोजक: नगरपालिका उपप्रमुख

सदस्यहरु: सम्पूर्ण वडा अध्यक्षहरु

विषयगत शाखा प्रमुखहरु

आमन्त्रित २ जना (स्थानीय बुद्धिजिवी, समाजसेवी, पत्रकार)

सदस्य सचिव: योजना शाखा प्रमुख/ इन्जिनियर

**९.१.२. अनुगमन तथा
मूल्याङ्कन**

आवधिक योजनाको सोच, लक्ष्य एवं उद्देश्य बमोजिम योजना कार्यान्वयन सही दिशातर्फ उन्मुख भए नभएको, योजनाले निर्धारण गरेका आयोजनाको सामाजिक प्रभाव तथा वित्त परिचालन प्रणाली पारदर्शी भए नभएको, आयोजना परिचालनका कमी कमजोरीहरु आदिका बारेमा सत्य तथ्य जानकारी प्राप्त गर्ने माध्यमका रुपमा अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणालीको प्रयोग गर्ने गरिन्छ ।

नगरपालिकामा विकास साझेदारको सहयोगमा सञ्चालित कार्यक्रमहरु बाहेक नगरपालिकाको आफ्नै वार्षिक योजना कार्यान्वयन तालिका अनुसार लागु गर्ने पद्धतिको विकास भई नसकेको अवस्थामा यो आवधिक योजना मार्फत वार्षिक योजना कार्यान्वयनको वातावरण सिर्जना भई योजना अनुगमन तथा मूल्यांकनका लागि सहज वातावरण सिर्जना हुने अपेक्षा गरिएको छ । क्षेत्र विषयगत सूचकको आधारमा योजित कार्यक्रमहरुको अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने पद्धतिको विकास हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

**९.१.३. अनुगमन तथा
मूल्याङ्कन कार्यको
उद्देश्य**

आवधिक योजनाले तय गरेका नगरपालिकाका कार्ययोजनाहरुको प्रभावकारिता तथा उपलब्धिको मापन प्रणालीको विकास गर्नु

९.१.४. रणनीति

- १ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन वमोजिमको अनुगमन संयन्त्रको परिचालन गर्ने ।
- २ आवधिक योजनाको मध्यावधि मूल्याङ्कन गर्ने व्यवस्था गर्ने ।
- ३ पारदर्शिता तथा संस्थागत सुशासन कायम गर्नका लागि अनुगमन र मूल्यांकन प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्ने ।

९.१.५. मुख्य कार्यक्रम

- योजना कार्यान्वयन निकायहरुको क्षमता विकास ।
- क्षेत्र विषयगत मूल्यांकन र विश्लेषण सूचकहरुको निर्माण ।
- त्रैमासिक, अर्धवार्षिक, वार्षिक अनुगमन कार्यान्वयन कार्यक्रम ।
- समीक्षा तथा स्थानीय समस्या समाधान समितिको बैठक ।

९.१.६. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको प्रक्रिया र जिम्मेवारी

आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि नगरपालिकाले सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति मार्फत निम्न तालिका बमोजिमको अख्तियारीमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको प्रक्रिया अवलम्बन गर्नेछ ।

तालिका ८: आवधिक योजना अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रक्रिया खाका

क्र.स.	के अनुगमन गर्ने	कहिले अनुगमन गर्ने	कसरी अनुगमन गर्ने	कसले अनुगमन गर्ने
१	चालु योजना अन्तर्गतका क्रियाकलाप कसरी कार्यान्वयन भइराखेका छन् भन्ने वारेको	अनुगमन परियोजना पटके, मासिक, चौमासिक र वार्षिक	चौमासिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति, विवरणको तुलना गर्ने, स्थलगत अनुगमन गर्ने,	सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति, वडा समिति, सरकारी र गै.स.स.

क्र.स.	के अनुगमन गर्ने	कहिले अनुगमन गर्ने	कसरी अनुगमन गर्ने	कसले अनुगमन गर्ने
२	प्रतिफल अनुगमन	चौमासिक, अर्धवार्षिक, वार्षिक र मध्यावधि	स्थलगत अनुगमन गर्ने, वार्षिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति, विवरणको तुलना गर्ने, नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने	नगरकार्यनगरपालिका, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति
३	असर तह	वार्षिक, मध्यावधि र अन्तिम बर्ष	सहभागितामूलक छलफल गर्ने, नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने, नमूना सर्वेक्षण गर्ने	सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेस्रो पक्ष
४	प्रभाव तह	मध्यावधि र अन्तिम बर्ष	नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने, सहभागितामूलक छलफल गर्ने, अध्ययन तथा सर्वेक्षण गर्ने	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेस्रो पक्ष

परिच्छेद १०: अनुमान तथा जोखिम

यस योजनाले तय गरेको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम तथा योजनाहरूको सफल र प्रभावकारी कार्यान्वय हुने विश्वास गरिएको छ । प्रत्येक आर्थिक वर्षमा बार्षिक योजना तथा कार्यक्रम बनाउँदा नगरपालिकाले आवधिक योजनाले निर्दिष्ट गरेका उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम तथा योजना अनुसार नै बनाउने विश्वास गरिएको छ । प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि वित्तिय लगानी वृद्धि गर्न समयानुकूल कार्ययोजना बनाई संघ प्रदेश लगाएतका साझेदारहरूसँग समन्वय, सहकार्य गरिनु आवश्यक छ । दिन दुई गुणा रात चौगुणाका रुपमा प्रविधिको विकास भई रहेको सन्दर्भमा राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रविधि, ज्ञान र शिपको आदान प्रदान गर्न सक्ने र गर्ने संस्थागत विकास पालिकाको लागि सफल योजना कार्यान्वयनमा कोशेदुंगा सावित हुने अनुमान गरिएकोछ । योजना तर्जुमाको क्रममा गरिएका प्रक्षेपणहरु सिधा रेखिए वा गणितिय हिसावले गरिएको र सोही अनुसार विकास क्रमहरु क्रमिक रुपमा अगाडि बढ्ने अनुमान छ । समाज र विकासको क्रम गणितिय हिसावले मात्र नहुन सक्ने र २१ औं शताब्दीमा विश्व जगतको कुनै एक कुनामा भएको क्रमभंगता वा समस्याले नेपाललाई समेत असर गर्ने भएकोले परिस्थितिसँग जुध्न सक्ने क्षमताको विकास पालिकाले गर्ने अनुमान गरिएको छ ।

राजनीतिक ईच्छा शक्ति र कर्मचारी प्रशासनको सक्रियतामा कमि भएमा योजना कार्यान्वयन जोखिममा पर्न सक्छ । बार्षिक कार्यक्रमहरुले आवधिक योजनालाई पछ्याउन सकेन भने वा आवधिक योजनाको मर्म अनुसार अगाडि बढ्न नसकेमा लक्ष्य अनुसार काम नहुने जोखिम रहन्छ । नगरपालिकाले प्रक्षेपित राजश्व संकलनको लागि आवश्यक प्रयत्न, संघ र प्रदेशबाट आउने अनुदान, संघिय वा केन्द्रीय निकायहरूसँगको कार्यात्मक समन्वय आदिमा कमि रहन गएमा योजना जोखिममा पर्न सक्छ । योजनाले तय गरेका सबै पक्षमा सन्तुलित र दिगो विकासका लागि प्रयत्न गरेमा जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्न सकिने प्रवल संभावना रहन्छ । पालिकाले आवधिक योजनालाई कानूनी रुपमा स्वीकृत गरेपनि व्यवहारिक रुपमा प्रयोग गर्न तर्फ ध्यान नदिने र योजनाको दस्तावेजलाई दराजको कुनामा थन्काउन सक्ने जोखिम मुख्य रुपमा रहेको छ ।

संघियताको कार्यान्वयन पछी स्थानीय तहहरु अझै पनि संक्रमण काल मानी रहेको र तथ्यांक प्रणालीको व्यवस्थित भैनसकेको अवस्थामा तथ्यपरक सूचना प्राप्त गर्नु र अनुमानित तथ्यांकमा आधारित योजना तर्जुमा गर्नुनै यस योजनाको मुख्य जोखिम पक्ष हो ।

प्राकृतिक प्रकोप, एवं महामारी जस्तै भूकम्प, बाढी पहिरो, कोरोना महामारी आदिका कारण पनि प्रस्तावित कतिपय योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनहरु नहुने स्थिति सिर्जना हुन सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

परिच्छेद ११: नतिजा खाका

११.१.१. परिचय

आवधिक योजनाले परिकल्पना गरेका सोंच, लक्ष्य, उद्देश्य कसरि प्राप्त हुन्छ भन्ने तथ्यलाई तर्कसंगत ढंगबाट नतिजा खाकामा प्रस्तुत गरिएको छ । राष्ट्रिय योजना आयोगले ल्याएको नतिजा खाकाको ढाँचालाई नै आधार मानि यस आवधिक योजनाको नतिजा खाका तयार गरिएको छ । नगरपालिकालाई वार्षिक र क्षेत्रगत योजनाहरु तय गर्न तथा संचालित योजनाको अनुगमन तथा मुल्यांकन गर्न र आवधिक योजना कार्यन्वयनको समिक्षा गर्न साथै मध्यकालीन खर्च संरचना तयार गर्न यस नतिजा खाकाले मदत गर्दछ ।

११.१.२. नगरपालिकाको समष्टिगत क्षेत्र

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४						
प्रभाव	प्रतिव्यक्ति आय	अमेरिकी डलर	१९१७	२१११	२३२४	२५४०	२८०२	३०८७	राष्ट्रिय लेखा	के.त.वि.			१.४	१
	मानव विकास सूचकांक	सूचकांक	०.४६६	०.४६९	०.४७२	०.४७५	०.४७८	०.४८१					१.३	८
	गरिबीको रेखामुनी रहेको जनसंख्या	प्रतिशत												८
	आय सूचकांक	सूचकांक	०.३६३	०.३६९	०.३७२	०.३७५	०.३७८	०.३८१	०.३८४					
	औषत आयु	वर्ष	७२.१२	७३	७४	७५	७६	७७						

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४						
असर	पौढ साक्षरता दर	प्रतिशत	५१.६१	५५	६०	६५	७०	७५						
	रोजगारी दर	प्रतिशत	५६.२१	५७.३३	५८.४८	६०.२३	६२.०४	६३.९०						
प्रतिफल	११९ पालिकामा धुनिबेंशी को स्थान	स्थान	११३	११०	१०५	९५	८७	८५						

११.१.३. कृषि तथा पशुपालन

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४							
	व्यवसायिक उत्पादनमा संलग्न कृषक	संख्या													
	अगुवा वा व्यवसायिक कृषक	संख्या													
	सक्रिय व्यवसायिक कृषक समूह	संख्या													
	स्थानीय व्यवसायिक कृषि फार्म	संख्या													
	तरकारी उत्पादन	मे.टन													
	फलफुल उत्पादन	मे.टन													

धुनिबेशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४							
	व्यवसायिक कृषि नर्सरी	संख्या	२										४.२.१	१.३	२
	कृषि उपज संकलन तथा बजार प्रवद्र्धन केन्द्र	संख्या											४.२.१	१.१	२
	कृषि सहकारी संस्था	संख्या													
	कोल्ड स्टोर संख्या	संख्या													
	उन्नत विउ, जैविक मल र विषादी प्रयोग गर्ने, आधुनिक कृषि प्रविधि प्रयोग गर्ने	परिवार													

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४							
	कृषि वीमा सेवावाट लाभान्वित कृषक														
	संचालनमा रहेको कृषिवजार, हाटवजार तथा कृषि थोकवजार														
	कृषि सूचना तथा वजार मूल्य जानकारीका लागि वनाइएको मोवाइल एप्स	संख्या													
	संचालनमा रहेको कृषि ब्लाक, पकेट, जोन तथा सुपरजोन														

११.१.४. पर्यटन

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४							
प्रभाव	नगरपालिकाको राजश्व संकलनमा पर्यटन क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत													
असर	पर्यटन क्षेत्रको आयको वृद्धिदर	प्रतिशत													
प्रतिफल	पर्यटन क्षेत्रमा रोजगारी सिर्जना	संख्या हजारमा													
	पर्यटकको सङ्ख्या														
	पर्यटकीय गन्तव्य	संख्या													
	पर्यटन सूचना केन्द्र	संख्या													
	पदमार्ग	संख्या													
	हेलिप्याड	संख्या													

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/ रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/ रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४							
		बेड संख्या													
	पर्यटकीय सम्पदाको संरक्षण, नवनिर्माण र तरोन्नति	संख्या													
	पर्यटकीय पदमार्ग	कि.मि.													
	होमस्टे (सामुदायिक/निजि)	संख्या													
	कोशेली घर	संख्या	नभएको												

११.१.५. उद्योग

नतिजा स्तर		एकाइ	आधार वर्ष २०७८/७९	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/ रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीर्घ विकास लक्ष्य संकेत
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४							
प्रभाव	नगरपालिकाको राजस्व संकलनमा उद्योग क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत							गा.पा.	गा.पा.			४.३.१	१.३	९
असर	औद्योगिक क्षेत्रमा औपचारिक तथा अनौपचारिक रोजगारी सिर्जना	संख्या							४.३.१	१.३		२.२.१	४.३.१	१.३	९
प्रतिफल	उद्योग दर्ता	संख्या										३.२.१	४.३.१	१.३	९

धुनिबेशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	एकाइ	आधार वर्ष २०७८/७९	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/ रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत	
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४								
	मझौला उद्योग (रु. १५ करोड सम्मको)	संख्या	१			१			गा.पा.	गा.पा.		३.१.२	४.३.१	१.३	९
	घरेलु तथा साना उद्योग (रु. १ करोड सम्मको)	संख्या	२		३	४	५		गा.पा.	गा.पा.		१.१.३	४.३.१	१.३	९
	साना उद्योग	संख्या	२९		३९	४९	५९	६५	गा.पा.	गा.पा.		१.१.३	४.३.१	१.३	९
	स्थानीय सिप शैलीमा आधारित उद्योग	संख्या	१०		१५	२०	२५	३०	गा.पा.	गा.पा.		१.१.२	४.३.१	१.३	९
	बाँसमा आधारित उद्योग	संख्या	०		१	२	३	५	गा.पा.	गा.पा.		१.१.३	४.३.१	१.३	९

धुनिबेशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	एकाइ	आधार वर्ष २०७८/७९	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/ रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीर्घ विकास लक्ष्य संकेत	
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४								
	उद्योगबाट रोजगारी सिर्जना	संख्या	१५०	१७५	२००	३००	४५०	६००	गा.पा.	गा.पा.		२.२.१	४.३.१	१.३	९
	औद्योगिक ग्राम स्थापना र संचालन	संख्या	०		१	१	१	१	गा.पा.	गा.पा.		३.२.१	४.३.१	१.३	९
	बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएका सड तथा घरेलु उद्योग उद्योग	प्रतिशत							गा.पा.	गा.पा.		३.३.२	४.३.१	१.३	९

११.१.६. व्यापार, व्यवसाय तथा आपूर्ति

नतिजा स्तर		एकाइ	आधार वर्ष २०७८/७९	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/ रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४							
प्रभाव	नगरपालिकाको कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा (थोक तथा खुद्रा व्यापार क्षेत्रको योगदान)	प्रतिशत							गा.पा. वार्षिक प्रतिवेदन	गा.पा.		१.१	४.४.१.	१.४	
असर	व्यापार व्यवसायको विस्तार	रुपैया (करोडमा)							गा.पा. वार्षिक प्रतिवेदन	गा.पा.		१.१	४.४.१.	१.४	
	कुल दर्ता भएका पसल संख्या								गा.पा. वार्षिक प्रतिवेदन	गा.पा.		१.१	४.४.१.	१.४	
प्रतिफल	सुचारु व्यापार व्यवसाय	संख्या	१२१	१३०	१५०	१६०	१६५	२००	गा.पा. वार्षिक प्रतिवेदन	गा.पा.		१.१	४.४.१.	१.४	

धुनिबेशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर		एकाइ	आधार वर्ष २०७८/७९	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/ रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४							
	व्यापार व्यवसायको क्षेत्रमा संलग्न व्यक्ति)	संख्या							गा.पा वार्षिक प्रतिवेदन	गा.पा.		२.१	४.४.१.	१.४	
	सुपथ मूल्यका पसल)	संख्या		१		२			गा.पा वार्षिक प्रतिवेदन	गा.पा.		२.२	४.४.१.	१.४	
	बजार अनुगमन	पटक		२	४	६	८	१०	गा.पा वार्षिक प्रतिवेदन	गा.पा.		२.३	४.४.१.	१.४	

११.१.७. श्रम तथा रोजगारी

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७८/७९	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४							
प्रभाव	रोजगारीको सिर्जनामा वृद्धि भएको हुने	प्रतिशत		५	८	१०	१५	२०	गा.पा. प्रतिवेदन	ग.पा		१.१			८
असर	रोजगारीको लागि सूचना केन्द्र	संख्या	१	१	१	१	१	१	गा.पा. प्रतिवेदन	ग.पा		१.१			८
	बेरोजगारहरुको अध्यावधिक लागत तयार हुने								गा.पा. प्रतिवेदन	ग.पा		१.१			८
प्रतिफल	सिपमुलक तालिम सहित रोजगारीमा जानेको	संख्या	१०००	११००	१२००	१३००	१४००	१५००	गा.पा. प्रतिवेदन	ग.पा		१.१			८
	तालिम प्रदान गर्ने संस्था	संख्या		१	१	२	२	२	गा.पा. प्रतिवेदन	ग.पा		२.१			८

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७८/७९	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४							
	वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केर व्यवसाय गर्नेको संख्या	संख्या							गा.पा. प्रतिवेदन	ग.पा		१.२			८
	बाल श्रम मुक्त नगरपालिका हुने								गा.पा. प्रतिवेदन, गै.स.स प्रतिवेदन	ग.पा		३.१			

११.१.८. स्वास्थ्य तथा पोषण

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
प्रभाव	अपेक्षित आयु (जन्म हुँदाको)	वर्ष	७२.१२४							रायोअ			५.२.२	२.३	३
असर	मातृमृत्यु दर (प्रत्येक १ लाख जीवित जन्ममा)	संख्या								स्वास्थ्य मन्त्रालय			५.२.२	२.३	३
	५ वर्ष मुनीको वाल मृत्युदर (प्रति हजार जीवित जन्ममा)	संख्या											५.२.२	२.३	३
	आधा घण्टाको दुरीमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा पहुँच भएका घरधुरी	संख्या											५.२.२	२.३	३
	सबै प्रकारका खोप लिएका बालबालिका	संख्या													

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	विरामी पर्दा सर्वप्रथम स्वास्थ्य चौकी/प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र/ अस्पताल जाने जनसंख्या	संख्या													
	२५०० ग्रामभन्दा कम जन्मतौल भएका शिशु	संख्या													
	कुपोषणका कारण ५ वर्ष मुनीका वालवालिकाहरुको पुङ्कोपन र उचाई अनुसारको कम तौल भएकाहरु	संख्या										५.२.२	२.३	३	
	नजिकको प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र वा	घण्टा										५.२.२	२.३	३	

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	अस्पताल पुग्न लाग्ने औषत समय														
प्रतिफल	स्वास्थ्य संस्थामा प्रसूति गराउने गर्भवती महिला (न.पा. भित्र)	संख्या										५.२.२	२.३	३	
	प्रसूति पूर्व प्रसूति सेवा ४ पटक प्राप्त गर्ने महिला	संख्या										५.२.२	२.३	३	
	प्रसूति सेवा उपलब्ध भएका स्वास्थ्य संस्थाहरु	संख्या													
	झाडा पखालाको संक्रमण दर (प्रति हजारमा)	संख्या													

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	स्वाशप्रश्वासको संक्रमण (बुद्ध) दर प्रति हजारमा	संख्या													
	स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मी (स्वास्थ्यकर्मीको अनुपात)	संख्या										५.२.२	२.३	३	
	भिटामिन ए प्राप्त गर्ने बालबालिका	प्रतिशत													
	परिवार नियोजनका साधनको प्रयोग दर	प्रतिशत										५.२.२	२.३	३	
	स्वास्थ्य वीमा गर्ने परिवार	प्रतिशत										५.२.२	२.३	३	
	स्वास्थ्य सूचना, शिक्षा र संचार	संख्या													

धुनिबेशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	सचेतना कार्यक्रममा सहभागि														
	घुम्ती लगायत स्वास्थ्य शिविर पटक	संख्या													
	क्यान्सर, रक्तचाप, मुटुरोग, एड्स, कुष्ठरोग जस्ता रोगवाट भएकाहरु	संख्या													
	नागरिक कार्यक्रम भएको	संख्या													
	आधारभूत सेवाहरु भएको वडाहरु	संख्या													

धुनिबेशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	निजी तथा समुदायमा आधारित स्वास्थ्यकर्मी	संख्या													
	आधारभुत सुविधा (खानेपानी, शौचालय, वर्धिङ्ग वार्ड र परामर्श केन्द्र आदी) उपलब्ध स्वास्थ्य संस्था	संख्या													
	क्रियाशिल महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका	संख्या													
	योग, ध्यान तथा वैकल्पिक प्राकृतिक चिकित्सा (आयुर्वेदिक, होमियोप्याथिक, युनानी, अक्कुपञ्चर,	संख्या													

धुनिबेशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	आम्ची) उपचार पद्धति संचालन गर्ने संस्था														
	कम्तीमा १५ शैयाको सुविधा सम्पन्न अस्पताल संचालन	संख्या													
	नगरघर क्लिनिकको संख्या	संख्या													

११.१.९. शिक्षा

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
प्रभाव	विद्यालय वाहिर रहेका ५-१५ वर्ष उमेर समूहका बालबालिका	प्रतिशत								रायोअ					
	माध्यमिक तह (९-१२) को खूद भर्नादर	प्रतिशत										५.१.२	१.२	४	
	कक्षा १२ को निरन्तरता दर	प्रतिशत													
	कक्षा ८ सिकाई उपलब्धी दर	प्रतिशत													
	बालमैत्री सिकाइ विधि अवलम्बल गर्ने विद्यालय	प्रतिशत													
	वालमैत्री आधारभूत पूर्वाधार र सुविधा (भवन, चर्पी, खानेपानी,	संख्या													

धुनिबेशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	खेलकुद मैदान, घेरावार, फर्निचर) उपलब्ध भएका विद्यालय														
	वालमैत्री, छात्रामैत्री, अपाङ्गतामैत्री र भूकम्प प्रतिरोधात्मक संचरना भएको विद्यालय	संख्या													
	आइसिटि सेवा उपलब्ध भएको विद्यालय	संख्या													
	छात्रवृत्ती पाउने विद्यार्थी संख्या	संख्या													
	वालक्लव गठन भएका विद्यालय	संख्या													

धुनिबेशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात (आधारभूत र माद्यामिक)	संख्या													
	महिला शिक्षकको अनुपात (शिक्षकसंग)	संख्या													
	व्यवस्थित विज्ञान र कम्प्युटर प्रयोगशाला भएका विद्यालय	संख्या													
	उच्च शिक्षा अध्यापन गर्ने (क्याम्पस) शिक्षण संस्था	संख्या													
	विषयगत तालिम प्राप्त शिक्षकहरु	संख्या													
	सिटिइभिटिवाट सम्वद्र्धनमा संचालित प्राविधिक विद्यालय	संख्या													

धुनिबेशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक धारको अध्यापन गराउने विद्यालय	संख्या													
	आधारभूत तहमा स्थानीय मातृभाषामा पठनपाठन गर्ने विद्यालय	संख्या													
	नियमित अध्ययन गर्न नसक्ने विद्यार्थीका लागि माध्यामिक तह सम्मको अनौपचारिक वा खुल्ला शिक्षा दिने विद्यालय	संख्या													
	राष्ट्रपति शैक्षिक सुधार कोषबाट लाभान्वित विद्यालय	संख्या													

धुनिबेशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	जनसंख्या वनोट र भौगोलिक अवस्थाको आधारमा नक्साङ्कन गरी समायोजना तथा एकीकरण भएका विद्यालय	संख्या													
	दिवा खाजा प्रदान गर्ने विद्यालयहरु	संख्या													
	स्पानीटरी प्याड र नर्स सेवा उपलब्ध भएको विद्यालय	संख्या													

११.१.१०. महिला बालबालिका तथा लक्षित वर्ग

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
प्रभाव	वृद्ध अवस्थाको सूचाङ्क	सूचाङ्क							सर्वेक्षण				५.३.४	२.२	
असर	सुरक्षित तथा सम्मानजनक जीवनयापन गर्ने ज्येष्ठ नागरिक	प्रतिशत							HaQ iness Index				५.३.४	२.२	
प्रतिफल	सुविधा सम्पन्न ज्येष्ठ नागरिक सामुदायिक भवन स्थापना तथा सञ्चालन	वटा							सा.वि.म.	सा.वि.म. अन्तर्गतका निकाय			५.३.४	२.२	

धुनिबेशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	दिवा सेवा केन्द्रको स्थापना	वटा							म तथा बालबालिका विभाग				५.३.४	२.२	
	ज्येष्ठ नागरिक कोषको स्थापना	वटा											५.३.४	२.२	

११.१.११. लैङ्गिक समानता र महिला सशक्तिकरण

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचना को स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
प्रभाव	लैङ्गिक विकास सूचकाङ्क	सूचकाङ्क											५.३.२	२.२	५
	लैङ्गिक हिंसा न्यूनीकरण	प्रतिशत											५.३.२	२.२	५
	लैङ्गिक असमानता न्यूनीकरण	सूचकाङ्क											५.३.२	२.२	५
	रोजगार महिला र पुरुषको मासिक आमदानीको अनुपात (मुख्य कामबाट)	अनुपात											५.३.२	२.२	५

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचना को स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/ रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/ रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	सम्पत्ति (घरजग्गामा) एकल स्वामित्व भएका महिला (१५ देखि ४९ वर्ष)	प्रतिशत										५.३.२	२.२	५	
	जीवनकालमा शारीरिक वा मानसिक वा यैन हिंसा पीडित महिला	प्रतिशत													
	विगत १२ महिनामा शारीरिक वा मानसिक वा यैन														

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचना को स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/ रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/ रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	हिंसा पीडित महिला														
	महिला श्रम सहभागिता दर	प्रतिशत											५.३.२	२.२	
प्रतिफल	सम्पत्ति माथिको महिलाको स्वामित्व (घर जग्गा)	प्रतिशत											५.३.२	२.२	१
	महिलाको औषत आयु	प्रतिशत													
	विभिन्न संघ, संस्था, समुह तथा निर्णायक तहमा महिला	प्रतिशत											५.३.२	२.२	५

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचना को स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/ रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/ रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीर्घकालीन विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	व्यवसायिक सीपमूलक तालिम प्राप्त महिला	प्रतिशत										५.३.२	२.२	५	
	महिला उद्यमशीलता, क्षमता तथा सीप विकास कार्यक्रमका लागि वजेट व्यवस्था	रू.													
	घरव्यवहार तथा कारोबार सम्बन्धी निर्णयमा महिला सहभागी हुने परिवार	प्रतिशत										५.३.२	२.२	५	

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचना को स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/ रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/ रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीर्घकालीन विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	महिला संजाल तथा आमा समूहहरु	संख्या													
	अन्तरपाटी महिला संजाल	संख्या													
	महिला सहकारी संस्था र आवद्ध सदस्य	संख्या, संख्या										५.३.२	२.२		
	वहु विवाह गर्नेहरु	प्रतिशत													
	एकल महिला सुरक्षा कोषमा जम्मा भएको रकम	रू.										५.३.२	२.२		

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचना को स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/ रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/ रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीर्घकालीन विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	कृषि, पशुपंक्षी, स्वास्थ्य लगायत क्षेत्रमा महिला प्राविधिक	संख्या										५.३.२	२.२		
	हिसापीडित महिलाको उद्धार, राहत, मनोसामाजिक परामर्श र कानूनी उपचारका लागि पुनस्थापना केन्द्र	संख्या										५.३.२	२.२		

बालबालिका

बालबालिका															
नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचना को स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/ रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/ रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
प्रभाव	श्रममा संलग्न बालबालिका तथा किशोरकिशोरी	प्रतिशत								के.त.वि.			५.३.३	२.२	५
असर	पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाको जन्म दर्ता												५.३.३	२.२	५
प्रतिफल	अल्पकालिन बाल संरक्षण केन्द्रको संचालन												५.३.३	२.२	५
	बाल विवाह (कूल जनसंख्याको)	प्रतिशत													

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

बालबालिका क्लब गठन	संख्या														
वडास्तरीय बालसंजाल	संख्या														
वालश्रम तथा शोषणमा रहेका वालवालिका	संख्या														

अपाङ्गता

अपाङ्गता भएका व्यक्ति															
नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचना को स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/ रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/ रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
प्रभाव	अपाङ्गता न्युनीकरण	प्रतिशत							जनगणना				५.३.५	२.२	
असर	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको आत्मनिर्भर, स्वावलम्बी र सम्मानजनक जीवनयापन								HaQ iness Index				५.३.५	२.२	
प्रतिफल	अपाङ्गता क्लव	संख्या													
	अपाङ्गताको सीप, क्षमता, रोजगारी वृद्धिका	रू.											५.३.५	२.२	

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

	लागि संचालन तालिका कार्यक्रमहरु														
	लैंगिक हिंसा र छुवाछुत सम्बन्धी कूल वार्षिक घटनाको	प्रतिशत													

११.१.१२. सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचना को स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/ रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/ रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
प्रभाव	सामाजिक सुरक्षाको अनुभूति सूचकाङ्क	सूचकाङ्क							मा.वि.स.	रायोआ				२.२	
	आधारभूत सामाजिक सुरक्षामा आबद्ध जनसंख्या	प्रतिशत							नेपाल श्रमशक्ति सर्वेक्षण	के.त.वि					
असर	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण प्राप्त जनसंख्या	प्रतिशत							SDG	रायोआ				२.२	
	स्थानीय बजेटमा सामाजिक	प्रतिशत												२.२	१

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचना को स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/ रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/ रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
				१											
	सुरक्षामा भएको खर्च														
	बैंक खाता भएको परिवार	प्रतिशत							NDHS	केतवि					१
	अपचारिक वित्तीय सेवाहरूबाट समेटिएका परिवार	प्रतिशत													
	स्वास्थ्य बिमामा आबद्ध जनसंख्या	प्रतिशत							वार्षिक प्रतिवेदन	स्वास्थ्य बिमा बोर्ड					
प्रतिफल	सामाजिक सुरक्षावाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत													

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचना को स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/ रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/ रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीर्घकालीन विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
				१											
	परिवर्तित स्थानीय सासंरचना तथा कानून अनुसार समावेशी समिति, संयन्त्र तथा संजालमा महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अन्य पिछडिएको वर्गको प्रतिनिधित्व														
	जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहेका बालबालिकाको आपत्कालीन	जना												२.२	

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचना को स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/ रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/ रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
				१											
	उद्धार तथा संरक्षण व्यवस्थापन														
	वृद्धाश्रम दिवा सेवा केन्द्र	संख्या								सामाजिक सुरक्षा शाखा				२.२	
	सीपमूलक तालिम प्राप्त अपाङ्गता भएका व्यक्ति	जना								सामाजिक सुरक्षा शाखा				२.२	

११.१.१३. युवा तथा खेलकुद

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीर्घकालीन विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
प्रभाव	युवा वेरोजगारीता	संख्या							नेपाल श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०१७२०१८	के.त.वि			५.४.१	१.४	
असर	उद्योग, व्यापार व्यवसायमा युवाहरुको आवद्धता	प्रतिशत													
प्रतिफल	प्रधानमन्त्री रोजगार	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन				५.४.१	१.४	

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीर्घकालीन विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	कार्यक्रम अन्तर्गत युवा रोजगार सेवा केन्द्रवाट लाभान्वित युवाहरु														
	स्थानीय तहको संरचना मा युवाहरुको संलग्नता	प्रतिशत							वार्षिक प्रतिवेदन				५.४.१	१.४	
	युवा क्लव,	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन				५.४.१	१.४	

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीर्घकालीन विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	संजाल तथा संस्था														
	युवा खेलकुद अभ्यास प्रशिक्षण केन्द्र	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन				५.४.५	२.६	
	कवर्डहल तथा खेलकुद मैदान	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन				५.४.५	२.६	
	पालिका द्वारा संचालित पालिका स्तरीय खेलकुद	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन				५.४.५	२.६	

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीर्घकालीन विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	प्रतियोगिता														
	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय खेलाडी	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन				५.४.५	२.६	

११.१.१४. वस्ती तथा आवास

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
प्रभाव	सुरक्षित तथा प्रवद्र्धन गरिएका आवास क्षेत्र	संख्या								के.त.वि			६.१.३	१.१	१.१
असर	जोखिमयुक्त वस्तीहरु	संख्या													
प्रतिफल	भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण सम्बन्धी दक्ष जनशक्ति	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन						
	भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन						

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	अनुसार निर्माण भएका सार्वजनिक भवन														
	भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका निजी आवास तथा संरचनाहरु	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन						
	आधारभूत पूर्वाधार सहित	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन						

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	व्यवस्थित बजार														
	सुविधा सम्पन्न उद्यान सहितको खुल्ला पार्क क्षेत्र	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन				६.१.३	१.१	११
	व्यवस्थित वसपार्क तथा वस स्टेशन	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन						
	सुविधा सम्पन्न सामुदायिक, महिला, ज्येष्ठ नागरिक	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन						

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	तथा सभा भवन														

११.१.११. सडक पुल तथा यातायात

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
प्रभाव	कालोपत्रे सडकको लम्वाई	कि.मि											६.२.१	१.१	
असर	ग्राभेल सडकको लम्वाई	कि.मि											६.२.१	१.१	
प्रतिफल	धुले सडक लम्वाई	कि.मि							वार्षिक प्रतिवेदन				६.२.१	१.१	
	कृषि सडकको लम्वाई	कि.मि							वार्षिक प्रतिवेदन				६.२.१	१.१	
	पक्की पुल (वेलीब्रिज समेत)	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन				६.२.१	१.१	
	सहायक नदीमा झोलुङ्गे पुल	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन				६.२.१	१.१	

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	आंशिक रुपमा सार्वजनिक यातायात सुचारु सडक लम्वाई	कि.मि							वार्षिक प्रतिवेदन				६.२.१	१.१	
	स्थानीय स्तरमा संचालित ४ पाङ्गे सार्वजनिक यातायात	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन				६.२.१	१.१	
	पालिका केन्द्रवाट वडा कार्यालय सम्म जोडिएको सडक	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन						

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	सडक संजालवाट नजोडिएका वस्तीहरु	संख्या													
	१५ मिनेट सम्मको दुरीमा यातायात पहुँच भएको घरपरिवार	संख्या													
	नजिकको पिच भएको पक्की सडकमा पुग्न लाग्ने समय	घण्टा													
	जिल्ला, प्रदेश तथा राष्ट्रिय स्तरका	संख्या													

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	सडक संजाल														
	अन्तरपालि का सडक संजाल संख्या र लम्वाई	संख्या/कि.मि													
	सडक नालीको भएको सडक संख्या र लम्वाई	संख्या/कि.मि													
	नियमित मर्मत संभार भएको सडकको लम्वाई	कि.मि													

धुनिबेशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	वायो इन्जिनियरिङ्ग प्रविधि र सडक साइड वृक्षारोपण	कि.मि													
	डिपिआर तयार, वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन, प्रारम्भिक वातावरण परीक्षण आदि गरी निर्माण भएका सडक लम्वाई	कि.मि													

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	वार्षिक सडक दुर्घटनाको संख्या	संख्या													

११.१.१६. खानेपानी तथा सरसफाई

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
प्रभाव	निजी धारा उपलब्ध घरपरिवार	प्रतिशत													
असर	उपचार गरिएको वा सुरक्षित खानेपानी सुविधा प्राप्त घरधुरी	संख्या													
प्रतिफल	कुवा, मुल, नदी खोलाको पानी प्रयोग गर्ने घरधुरी	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन						
	वर्षभरी खानेपानी सेवा उपलब्ध नभएका घरधुरी	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन						

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीर्घकालीन विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	स्वच्छ (प्यान भएको) शौचालय भएका घरधुरी	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन						
	सार्वजनिक शौचालयहरु	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन						
	जोखिमयुक्त अवस्थामा साबुनपानीले हातधुने जनसंख्या	प्रतिशत							वार्षिक प्रतिवेदन						
	फोहोर वर्गीकरण गरी विसर्जन गर्ने परिवार	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन						
	सक्रिय खानेपानी र सरसफाई	संख्या							वार्षिक प्रतिवेदन						

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	उपभोक्ता समिति														
	शौचालय नभएका घरधुरी	संख्या													
	खाल्डे शौचालय भएको घरधुरी	संख्या													
	घर आँगन तथा शौचालयवाट निष्कृत फोहोरलाई व्यवस्थित गर्ने घरपरिवार	संख्या													

११.१.१७. सिंचाई

धुनिबेशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
प्रभाव	बाह्रै महिना सिंचाई हुने कृषियोग्य भूमि	हेक्टर										६.५.१	१.१	२	
असर	आकाशे पानीको भरमा सिंचाई हुने भूमि	हेक्टर										६.५.१	१.१	२	
	सिंचाईका आधुनिक पूर्वाधार निर्माणबाट सिंचाई क्षेत्र विस्तार	हेक्टर										६.५.१	१.१	२	

११.१.१८. विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एका इ	आधार वर्ष २०७८/७९	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य तथा रणनीति	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४							
प्रभाव	नगरपालिकामा विद्युत सेवा पुगेका परिवार	प्रतिशत													७
	उर्जा उपभोगमा सौर्य उर्जाको उपभोग प्रतिशत														७
असर	प्रति व्यक्ति विद्युत खपत	किलो वाट		७००	८००	९००	९५०	९७५	उर्जा जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय				६.३.१	४.१	७
	विद्युतमा पहुँच प्राप्त जनसंख्या	प्रतिशत	८५.१६	८७	९०	९३	९७	१००	गा.पा. पार्श्वचित्र					१.१	७
	सुधारिएको चुलोको प्रयोग	संख्या							गा.पा. वार्षिक प्रतिवेदन					१.१	७
	सडक बत्तिको संख्या								गा.पा. वार्षिक प्रतिवेदन					१.१	७

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एका इ	आधार वर्ष २०७८/७९	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य तथा रणनीति	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४							
प्रतिफल	बायोग्यास जडान घरधुरी संख्या								गा.पा. वार्षिक प्रतिवेदन					१.१	७
	सोलार प्यानल जडान संख्या	संख्या							गा.पा. वार्षिक प्रतिवेदन					१.१	७

११.१.१९. सूचना संचार तथा प्रविधि

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचना को स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
प्रभाव	केवल नेटवर्कवाट लाभान्वित घरधुरी	प्रतिशत													
असर	स्थानीय केवल नेटवर्क सेवा प्रदायक संस्था	संख्या													
प्रतिफल	ल्याण्डलाइन टेलिफोन सुविधा	संख्या													
	मोबाइल प्रयोगकर्ता	संख्या													
	सि.सि.क्यामेरा जडान	संख्या													

धुनिबेंशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचना को स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	भएका सार्वजनिक स्थल														
	सूचना प्रविधि प्रयोग गर्ने उद्योग, व्यापार, व्यवसायहरु	संख्या													
	विद्यालय लगायत सार्वजनिक भवन तथा कार्यालयहरु मा इन्टरनेट सेवा सुचारु	संख्या													
	स्थानीय स्तरमा	संख्या													

धुनिबेशी नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक योजना (आ.व. २०७९/०८०- २०८३/०८४)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य					सूचना को स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम	स्थानीय लक्ष्य/रणनीति संकेत	प्रादेशिक लक्ष्य/रणनीति संकेत	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	दीगो विकास लक्ष्य संकेत
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५							
	संचालित एफएम रेडियो														
	क्रियाशील पत्रकार	संख्या													
	स्थानीय पत्रपत्रिका प्रकाशन गर्ने संस्था	संख्या													

अनुसूची

माइन्सुट

बाल आवाइ १८ र १९ गते विहार ३३० बजे देखी धुनिवेशी न.पा. ७, नौबसे एशा रसोटमा धुनिवेशी नगरपालिकाको २ वगै आवाधिक
 नाजना तजुमा सम्बन्धी कार्यशाला गोष्ठी प्रदेश सुशासन केन्द्रको प्राविधिक सहयोगमा नगर प्रमुख श्री बालकृष्ण आचार्यज्यूका अध्यक्षतामा देहायको
 उपस्थितिमा संबालन गरी तपसिल बमोजिमको निर्णय गरियो !

क्र.सं.	नामधर	पद	कार्यरत सस्था	सम्पर्क नं.	उपस्थिति		कैफियत
					२०७९.१०.३१.१८	२०७९.१०.३१.१९	
१	बाल कृष्ण आचार्य	नगर प्रमुख	धुनिवेशी नगरपालिका	९८५१०४४६५७			
२	सुरज उप्रेती	नगर उपप्रमुख	धुनिवेशी नगरपालिका	९८५११०१३९८			
३	हरिदत्त केडेल	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	धुनिवेशी नगरपालिका	९८५१२३७९६७			
४	मान बहादुर तामाङ	१ नं. वडा अध्यक्ष	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४१००१४५६			
५	लताजित तामाङ	२ नं. वडा अध्यक्ष	धुनिवेशी नगरपालिका	९८५११०७२०३			
६	प्रकाश हमाल	३ नं. वडा अध्यक्ष	धुनिवेशी नगरपालिका	९८५११४९४७५			
७	हरि प्रसाद सुवेदी	४ नं. वडा अध्यक्ष	धुनिवेशी नगरपालिका	९८५१०३५८७५			
८	विसाल भट्टराई	५ नं. वडा अध्यक्ष	धुनिवेशी नगरपालिका	९८५१०९५८७४			
९	रमेश प्रसाद आचार्य	६ नं. वडा अध्यक्ष	धुनिवेशी नगरपालिका	९८६३४५४९८०			
१०	यदु नाथ पाठक	७ नं. वडा अध्यक्ष	धुनिवेशी नगरपालिका	९८५११२७६२३			
११	राम कृष्ण रेग्मी	८ नं. वडा अध्यक्ष	धुनिवेशी नगरपालिका	९८५११३४४७६			
१२	साधव प्रसाद सिलवाल	९ नं. वडा अध्यक्ष	धुनिवेशी नगरपालिका	९८५१०५८८०४			
१३	सरिता शाही ठकुरी	नगर कार्यपालिका सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४३३५६९५७			
१४	रिमा कुमारी अधिकारी (रेग्मी)	नगर कार्यपालिका सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८६०१३८३०८			

क्र.सं.	नामधर	पद	कार्यरत संस्था	सम्पर्क नं.	२०७९/१०३/१८	२०७९/१०३/१९	कॉफियत
१५	बिना मिजार	नगर कार्यपालिका सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४५२३७४६२	<i>Bina</i>	<i>Bina</i>	
१६	सावित्री मिजार	नगर कार्यपालिका सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९७४६५०३४५६	<i>Savitri</i>	<i>Savitri</i>	
१७	सानु मैया काफ्ले	नगर कार्यपालिका सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४०५४६५९९			
१८	नविन सुनार	नगर कार्यपालिका सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८९३७६०३७९	<i>Nabin</i>	<i>Nabin</i>	
१९	कृष्ण भुजेल	नगर कार्यपालिका सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८६०९९६०७५	<i>Krishna</i>	<i>Krishna</i>	
२०	राम शरण सदाशंकर	नगर कार्यपालिका सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४३९४०९४८	<i>Ram</i>	<i>Ram</i>	
२१	सपना परियार	१ नं. वडा दलित महिला सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४३९८८४३४			
२२	मन बहादुर तामाङ	१ नं. वडा सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४३५४४९३९	<i>Mang</i>	<i>Mang</i>	
२३	जंग बहादुर तामाङ	१ नं. वडा सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४९८९८४०४	<i>Jang</i>	<i>Jang</i>	
२४	सुमित्रा काफ्ले	२ नं. वडा महिला सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४९६७३०६५	<i>Sumitra</i>	<i>Sumitra</i>	
२५	प्रतिमा रोक्का	२ नं. वडा दलित महिला सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८०८७९८७४९	<i>Pratima</i>	<i>Pratima</i>	
२६	शम्भु प्रसाद खकुरेल	२ नं. वडा सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८९९४८९४२६	<i>Shambhu</i>	<i>Shambhu</i>	

नामधर	पद	कार्यरत सस्था.	सम्पर्क न.	२०७९/०३/१८	२०७९/०३/१९
२७ मनोज बस्नेत	२ नं. वडा सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८५१०५१८७४		
२८ सुनिता मगर	३ नं. वडा महिला सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४९१४७८०४	सुमीता	सुमीता
२९ लक्ष्मी सुनार	३ नं. वडा दलित महिला सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८६१२८४५७०	लक्ष्मी	लक्ष्मी
३० नक्कले तामाड	३ नं. वडा सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४१४९९२०७		
३१ प्रकाश प्रसाद गजुरेल	४ नं. वडा सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४१५९३९९६	प्रकाश	प्रकाश
३२ केशव मिजार	४ नं. वडा सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९७४५३०६५६५	केशव	केशव
३३ सरीता आचार्य	५ नं. वडा महिला सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४९०२६५३४		
३४ सानुकान्छा तामाड	५ नं. वडा सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८१८१८३७२२		
*३५ आत्मराम अकौलिया	५ नं. वडा सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४९६४९३७६	आत्मराम	आत्मराम
*३६ लक्ष्मी कामी	६ नं. वडा दलित महिला सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८१३८९८०५३	लक्ष्मी	
३७ ईश्वर प्रसाद चापागाई	६ नं. वडा सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४१८२६३३१		
३८ राज कुमार कोइराला	६ नं. वडा सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८५११००९४५	राज	राज
३९ कल्पना तामाड	७ नं. वडा महिला सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८०३९७१९९२	कल्पना	कल्पना
४० इश्वरी सुनार	७ नं. वडा दलित महिला सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८१८९७८४९३	इश्वरी	इश्वरी

क्र.सं.	नामथर	पद	कार्यरत मस्था	सम्पर्क नं.	२०७९.१०.३१.१८	२०७९.१०.३१.१९
४१	मनोज कुमार तामाड	७ नं. वडा सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८६१५२३३६२		
*४२	प्रेम प्रसाद भट्ट	७ नं. वडा सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८५११८३७४५		
४३	सावित्री कार्की	८ नं. वडा महिला सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४१७७५५४५		
४४	अनिता परियार	८ नं. वडा दलित महिला सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८६५०२५३७५		
*४५	प्रभाकर रुपाखेती	८ नं. वडा सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८५१०४३६०७		
४६	राज कुमार भण्डारी	८ नं. वडा सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४१८९२५०४		
४७	पवित्रा बुढाथोकी	९ नं. वडा महिला सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८६७०६८५३९		
*४८	कुमारी सुनार	९ नं. वडा दलित महिला सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८२३११२७६०		
४९	विक्रम जंग राना	९ नं. वडा सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४१८२६२०४		
*५०	जगनाथ चापागाई	९ नं. वडा सदस्य	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४११२१४४६		
५१	सुजन राज खनाल	अधिकृत दशौं (शिक्षा)	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४१३६५८९६		
५२	विकास खत्री	अधिकृत (आठौं)	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४१२८३९३९		
५३	भविलाल भुषाल	अधिकृत (सातौं)	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४१६३५०८८		
५४	गोविन्द प्रसाद पौडेल	अधिकृत (सातौं) लेखा	धुनिवेशी नगरपालिका	९८५१२४१५७५		
५५	शुभ कुमार अधिकारी	जन स्वा. अधिकृत सातौं	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४१८००५६९		
५६	माधव प्रसाद लुइटेल	अधिकृत छैटौं	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४१३९२४७४		

क्र.सं.	नामथर	पद	कार्यरत संस्था	सम्पर्क नं.	२०७९/१०३१९८	२०७९/१०३१९९
५७	श्याम सुन्दर पाण्डे	अधिकृत छैटौं	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४९३६०६९२		
५८	टंक बहादुर कटुवाल	अधिकृत छैटौं	धुनिवेशी नगरपालिका	९८५९०७२२८६		
५९	रामशरण अधिकारी	इन्जिनियर (अधिकृत छैटौं)	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४९६४९६७४		
६०	सन्देश लामिछाने	इन्जिनियर (अधिकृत छैटौं)	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४९९६९९९७		
६१	विजय आचार्य	इन्जिनियर (अधिकृत छैटौं)	धुनिवेशी नगरपालिका	९८५९२०३९२३		
६२	सौरभ कार्की	सूचना प्रविधि अधिकृत	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४३२७३९९८		
६३	प्रमिला पाठक	रोजगार संयोजक (अधिकृत छैटौं)	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४९६३९४९४	PranPat	PranPat
६४	सन्तोष खड्का	प्राविधिक सहायक पाँचौं (कृषि)	धुनिवेशी नगरपालिका	९८५९९४९९६३		
६५	मन्दिरा घिमिरे	महिला विकास निरीक्षक	धुनिवेशी नगरपालिका	९८४९८७८२२९		
६६	रामचन्द्र आचार्य	जि.स.सं. लि.का.वि.स. जि.स.सं.		९८५९९४८५५५		
६७	निकु खरेल	जुवा-उप-प्रमुख	धुनिवेशी न.पा.८	९८५९९२६५४२		
६८	रामबाबु केसी	जे.स.सं. लि.का.वि.स.	धुनिवेशी न.पा.२	९८५९०६४०२६		
६९	राजेश्वर पाठक			९८५९९०५२४६		
७०	जीवन्त पाठक	न्यायपालिका प्रमुख धुनिवेशी नगरपालिका	धुनिवेशी न.पा.३	९८५९२५९५५		
७१	प्रमोद पाठक	न्यायपालिका प्रमुख	न्यायपालिका प्रमुख धुनिवेशी नगरपालिका	९८५९९२६५६४		
७२	अमिल कुमारेनी	अध्यक्ष न.स. वि.सि.धुनिवेशी नगरपालिका	प्रशासनिक अधिकारी	९८५१०५६६६८		
७३	सन्देश घिमिरे	स.वि.नी.सं.न.पा.८	धुनिवेशी न.पा.८	९८५१८७८२४		
७४	गिता शिरोडा	न्यायपालिका प्रमुख धुनिवेशी नगरपालिका	धुनिवेशी न.पा.८	९८५९९५२५०		

क्र.सं.	नाम	पद	कार्यरत संख्या	सम्पर्क नं.	2022, 10, 31, 20	2022, 10, 31, 20
64.	सुष्मा आचार्य	ज्य. पी.सी.	धु. न. पा	8785436777		
65.	प्रवर्गी के.सी.	खलिदा (क.स)	"	8780856662		
66.	प्रदीप भायार	ज्य. पी. ए. टी.	"	8785436662		
67.	गुण रावत	ले. पी.	"	8785436662		
68.	आशिष ठाकुर	फ्लोर / STM	रैडिंग राफमारी	8789225879		
69.	लक्ष्मण चौडण	ड. पी. ए.	क्यू. नो. पी. (कॉ.)	9841756269		
70.	अजित कुमार पादव	MIS operator	धु. न. पा	9841752486		
71.	रघुनाथ नामिडने	बडा सचिव (इ.ने)	धु. न. पा	9843114711		
72.	भद्र बहादुर शापा	बडा सचिव (इ.ने)	धु. न. पा	9843717101		
73.	मिलन कुमार सुवेदी	बडा सचिव 4 नं.	धु. न. पा	8783629256		
74.	राधाकृष्ण पाठक	कंप्यूटर अपरेटर	धु. न. पा	8785321605		
75.	राजन भांडारी	सचिव - पब्लिक	"	9843607521		
76.	किरण गिरी	प्र. स. नो.	"	9851735470		
77.	रेनुका स्वामी	गहायडर (पान्चवट)	धु. न. पा - 6	9869157905		
78.	रामराव दौलदेव	बडा सचिव C नं.	धु. न. पा	8789400246		
79.	योगेश पूर्ण शंकर	बडा सचिव नविद	परामर्शदाता प्र. सु. के	8781789235		
80.	तारा खानेवाडी	ग्राहक विभाग विद	"	9841980709		
81.	विजय प्रसाद	"	"	9841497514		

क्र.सं.	नामधर	पद	कार्यवाही संस्था	संपर्क नं.	२०७२, १०३१६	२०७२, १०३१९
९३	राजेश्वर वरुनौत	फिन्ड हावेलर	FIANNepal	९८४९९५५२८८	राजेश्वर	राजेश्वर
९४	सरोज पोख्रेल	सी.न.पा.	धुनिवेशी क.पा.	९८४९२९६४४९	सरोज	सरोज
९५	महेन्द्र पुर्वी	फिन्ड हावेलर	धु.क.पा.	९८४९९४९९३८	महेन्द्र	महेन्द्र
९६	पारस मणी मंडे	डी.ए.	धु.न.पा.	९८६०४८४४४४	पारस	पारस
९६	रमेश शर्मा	ड.प.पा.	धु.न.पा.	९८४९२४२०२९	रमेश	रमेश
९८	रमेश शर्मा	एन.आई.ए.ए.आर.ए.	धुनिवेशी क.पा.	९८४९२४२९९९	रमेश	रमेश
९९	केदार पाण्डे		धुनिवेशी क.पा.	९८४९०९९९९९	केदार	केदार
१००	निरज लामिदाने	अभिन (सहायक चैपमन) धु.न.पा.		९८४६६७७०२१	निरज	निरज
१०१	शिवल बंधी	ना.प्र.स (चैपमन)	धु.न.पा.	९८६६९९४०३०	शिवल	शिवल
१०२	हेमन्त सुवेदी	सिंह अठ्ठै व भा	धु.न.पा.	९८४९३३२६४३	हेमन्त	हेमन्त
१०३	राज बहादुर किंसी	ना.प्र.स हाथि	धु.न.पा.	९८४०२९२४९६	राज	राज
१०४	सति देवि रिजाल	का.स	धु.न.पा.	९८१३२४०५४३	सति देवि	सति देवि
१०५	पुष्पा राय शिरी	क.ल.पा.	धु.न.पा.	९८१३५३९९००	पुष्पा	पुष्पा
१०६	निर्धर पाणिपौ	का.स	धु.न.पा.	९८६६६९९९४	निर्धर	निर्धर
	नविन चापागाँ	कारिवाहा		९८१४९९९९९	नविन	नविन
१०६	दिनेश्वर शिवाजी	ए.क.भा	धु.न.पा.	९८६८९९९९९	दिनेश्वर	दिनेश्वर
१०८	दिनेश्वर कोइला	न.प्र.स	धु.न.पा.	९८४९९९२९९९	दिनेश्वर	दिनेश्वर
१०९	अभिन क.पा.	धु.क.पा. (प्र.न.स.)	॥	९९९०५६६६२	अभिन	अभिन

निर्णय नं.१

आवधिक योजना तर्जुमा सम्बन्धी दिर्घकालीन सोच निर्धारण तथा योजना तर्जुमा सम्बन्धमा जनप्रतिनिधिहरु, कर्मचारी, विभिन्न संघ संस्थाका प्रतिनिधि लगायतको उपस्थितिमा व्यापक छलफल, अन्तरक्रिया, विषयगत समूह कार्य गरी धुनिवेशी नगरपालिकाको दिर्घकालिन सोच "समृद्ध धुनिवेशी, सुखी नगरवासी" निर्धारण गर्ने निर्णय गरियो।

परामर्शदाता

The Joint Venture of

नेष्ट प्रालि.

पिकासो कन्सल्टेन्ट प्रालि.

पारागन इन्जिनियरिङ्ग कन्सल्टेन्सी एण्ड रिसर्च सेन्टर प्रालि.

(email: info@picasso.com.np; Sanepa, Lalitpur; 01-5422185)